

E U S K E R A

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Real Academia de la Lengua Vasca
Travaux et actes de l'Académie de la Langue Basque



EUSKALTZAINDIA

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

2008, 1
55. liburukia (2. aldia)
BILBO

E U S K E R A

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Real Academia de la Lengua Vasca
Travaux et actes de l'Académie de la Langue Basque



EUSKALTZAINDIA

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

2008, 1
53. liburukia (2. aldia)
BILBO

EUSKALTZAINDIA

Plaza Barria, 15. 48005 Bilbo
Telefona: 94 415 81 55 • Faxe: 94 415 81 44
e.posta: info@euskaltzaindia.net • web gunea: www.euskaltzaindia.net

Argitalpen batzordea / Comisión de publicaciones:

Burua: Andres Maria Urrutia Badiola

Kideak: Beñat Oihartzabal, Xabier Kintana, Jose Luis Lizundia, Henrike Knörr (†),
Andres Iñigo, Adolfo Arejita eta Pello Salaburu

Eragile eta idazkaria: Ricardo Badiola Uriarte

© EUSKALTZAINDIA / R.A.L.V. / A.L.B.

Eskubide guztiak jabedunak dira. Ez da zilegi liburuki hau osorik edo zatika kopiatzea, ez sistema informatikoekin beronen edukia biltzea, ez inongo sistema elektroniko edo mekanikoz, fotokimikoz, magnetikoz, elektrooptikoz, fotokopiaz, erregistratuz edo beste bitartekoz berau transmititzea, aipamenetarako izan ezik, argitaratzailearen edo *copyright*aren jabearen aldez aurreko eta idatzizko baimenik gabe.

ISSN. 0210-1564

Euskera

ISBN. 85479

Lege-gordailua BI-1.244-58

Preinpresioa: Composiciones RALI, S.A.
Particular de Costa, 8-10 - 48010 Bilbao

Inprimategia: Emfasis
Gorbeia, 1 - 48004 Etxebarri (Bizkaia)

Aldizkari hau beste agerkariekin trukutzen da. Otoi, idatz Zuzendariari.
Esta **Revista** admite el intercambio con otras publicaciones.
Rogamos dirigirse al Director.

AURKIBIDEA

SAGRARIO ALEMAN ASTITZ EUSKALTZAIN BERRIAREN SARRERA-HITZALDIA

Ongietorria, <i>Maria Antonia Iribarren, Imozko alkatea</i>	11
Agurra, <i>Andres Urrutia, euskaltzainburua</i>	13
Berdetik horira. Sarrera-hitzaldia, <i>Sagrario Aleman Astitz</i>	15
Gorritik horira. Erantzuna, <i>Patxi Salaberri Zaratiegi</i>	35
Amaiera hitzak, <i>Juan Manuel Facenda, Etxalekuko kontzejuburua</i>	41

AURELIA ARKOTXA MORTALENA EUSKALTZAIN BERRIAREN SARRERA-HITZALDIA

Ongietorria, <i>Jean-Baptiste Sallaberry, Hendaiako auzapeza</i>	45
Agurra, <i>Andres Urrutia, euskaltzainburua</i>	47
Bazterrez. Sarrera-hitzaldia, <i>Aurelia Arkotxa Mortalena</i>	49
Aurelia Arkotxaren sarrera-hitzaldiari egin ihardespena, <i>Beñat Oihartzabal</i>	61

IKER SAILA

ONOMASTIKA

Irizpenak	73
<i>Bera</i> herri izenaz txosten osagarria, <i>Andres Iñigo</i>	75
Legutio , <i>Onomastika Batzordea</i>	81

EUSKARAREN HISTORIA

Le basque, langue eurasiennne, <i>Michel Morvan</i>	85
---	----

EUSKALTZAINDIAREN AGIRIAK

BATZAR-AGIRIAK

Ageriko bilkura	95
Bilbon, 2008ko urtarrilaren 25ean	97
Bilbon, 2008ko otsailaren 29an	101
Ageriko bilkura	105
Bilbon, 2008ko apirilaren 4an	109
Donostian, 2008ko apirilaren 25ean	113
Iruñean, 2008ko maiatzaren 30ean	117
Ageriko bilkura	121
Bilbon, 2008ko ekainaren 27an	125
Hendaian, 2008ko uztailaren 18an	129
Ageriko bilkura	131
Euskaltzaindiaren adierazpena. Frantses Akademiak 2008/06/12an egin- dako adierazpena dela-eta	135
Déclaration de l'Académie de la Langue Basque. À propos de la déclara- tion de l'Académie Française du 12 juin 2008	137

EUSKALTZAINDIAREN ARAUAK

153. <i>Araua</i> : hiztegi batua: G letra	141
154. <i>Araua</i> : Europako eskualde historiko-politiko nagusiak	173

BERRIAK

Jose Antonio Arana Martixari gorazarrea	231
---	-----

EUSKALTZAINDIAREN ARGITALPENAK Aurkezpenak

<i>Leturiaren egunkari ezkutua</i> eleberriaren ekarpena XX.mendeko euskal narratibaren testuinguruan.	235
Bilboko Liburu Azoka: 2008: <i>Leturiaren egunkari ezkutua, Sebastián Gartzia Trujillo</i>	237
Euskalgintza XXI. mendeari buruz. XV. Biltzarraren Agiriak	243
Piarres Lafitteren ekintzabideak (1920-1944) Kultura jasoko euskaltzaleen sarearen baitan	245
Literatura Terminoen Hiztegia	247
Euskaltzaindia Sarako euskal idazleen XXV. Biltzarrean: <i>Euskaltzainak</i> Bilduma berriaren hasiera eta aurkezpena	249
<i>Euskaltzainak</i> bildumaren 2. eta 3. zenbakiak	251
Pedro de Yrizarrek euskal aditz laguntzaileari eskainitako lan osoaren azken liburukia	253
III. Onomastika Jardunaldien Agiriak.	255

BESTE BERRI BATZUK

Euskarazko tesien Koldo Mitxelena Saria-ren aurkezpena	259
Euskaltzaindia eta Olaso dorrea sorrerakundea	261
Nafarroako Gobernuaren eta Euskaltzaindiaren arteko hitzarmena: 2008	263
<i>Euskalerrria</i> Irratia.	265

* * *

Zuzenkizunak / Fe de erratas, EUSKERA, LII (2007,3)	267
--	-----

**SAGRARIO ALEMAN ASTITZ
EUSKALTZAIN BERRIAREN
SARRERA-HITZALDIA**

Etxaleku, 2008-V-31

ONGIETORRIA

*Maria Antonia Iribarren,
Imozko alkatea*

Ongi etorri Euskaltzaindiko kide guztiak, udaletako ordezkariak eta gainerako erakunde eta lagunak.

Sagrario Aleman Euskaltzaindira sartzen dela ospatzeko bildu gara hemen, Etxalekun, Imotzen.

Sagrariok bere jaioterrian ospatu nahi izan du. Herri honek bizirik eduki du bere hizkuntza, eta belaunaldiz-belaunaldi pasatu da, etenik gabe, guraso-enganetik seme-alabengana, baita Sagrarioren gaztaroko urte zailetan ere.

Sagrario euskaltzale fidel eta sutua izan da, euskararen zabalkuntzaren eta osasunaren alde egin duena, bere eginez Euskaltzaindiaren beraren leloa: «ekin eta jarrai».

Euskaltzain oso izendatze hau urtetan euskararen alde egin duen lanaren errekonozimendua da. Hori dela-eta, harro gaude Imozko herritar guztiok, gure hizkuntza maite baitugu. Maite dugu, bai, eta horregatik haren aldeko konpromisoa berritzen dugu, ikertu eta hobetu dadin, eta arlo guztietan dagokion tokia eman diezaion (hezkuntzan eta erakunde publikoetan).

Zorionak, Sagrario.

AGURRA

*Andres Urrutia,
euskaltzainburua*

Agintariok,
euskaltzainkideok,
herritarrok,
Sagrario Alemanen etxeko eta senideok.

Egun on guztioi.

Imoz ibarreko Etxaleku herrira etorri da lehenengoz Euskaltzaindia. Ez, ordea, euskaltzainak, Antonio Arrue eta Aingeru Irigarai hain zuzen ere, euskaltzain oso zirenak, hona iritsi baitziren 1959. urtean, Nafarroako Diputazioaren eskutik, euskara sustatzeko eta biziberritzeko asmoz.

Orduko ekitaldiaren lekuko dugu egun Euskaltzaindiaren sarrera-ekitaldia eginen duen Sagrario Aleman etxalekuarra. Orduko hartan haur euskaldun zena, egun irakasle prestu eta trebea dugu, euskara sustatzeko eta biziberritzeko asmo hura ezin egokiago betetzen duena euskararen irakaskuntzaren bidez.

Zinez aberasgarria da Sagrarioaren ahotik hainbat esaera, esamolde eta esateko modu entzutea, zorrotz bateratzen baitira bere esan eta erranetan euskararen tradizio herritarra eta egungo eskakizun linguistikoak.

Askotan aipatzen da gure artean euskararen naturaltasuna, berezkotasuna, euskarak modurik naturalenean gure ezpainetara etorri behar duela azpimarratuz.

Bego hori. Esan dezadan, alabaina, Sagrario Alemanek bermatzen dituela bere ekinean Euskaltzaindiarentzat ezinbestekoak direnak: bateko, euskararen aldetik, oinarri sendoa, betikoa, ekialdeko doinu erakargarria eta gogo irmoa, emakumearen ahots eta aldarte taxuzkoak moldatua; eta besteko, euskara bera, gure nortasun- eta komunikazio-tresna izan dadin ahaleginean barruratua.

Sagrario Alemanek eskarmentu luzea du euskalgintzan; askoz luzeagoa, hala ere, bere maisutasuna euskararen transmisioa bermatzen Nafarroan. Esan gabe doa, Sagrario Aleman bera eta beraren modukoak behar ditugula gure hizkuntzaren bizirautea bermatu nahi badugu.

Datorrela, hortaz, Sagrario Aleman gure artera, sarrera-hitzaldia egin dezan eta entzun ditzagun, arreta osoz, haren hitzak, berak duela mende erdi, hemen, bere sorterrian, beste bi euskaltzain haien esanak entzun zituen moduan.

Sagrario dugu gaur euskaltzain oso, eta gu, euskaltzaleok, entzule adiguratsu.

BERDETIK HORIRA

Sarrera-hitzaldia

Sagrario Aleman Astiz

Alkate andrea,
Euskaltzainburu jauna,
agintariak,
euskaltzainak,
etxeakoak,
jaun-andreak,
egun on.

Ohitura da sarrera hitzaldian bi atal egitea. Lehenean, aurretik aulki hori zuenaren gorazarrea egiten du euskaltzain berriak, bigarren atalean nork berak egoki deritzon gaia azaltzen du, betiere, euskararekin lotura duena.

Hogeita zazpigarren aulki hau, aurretik ez zuen inork, Euskaltzaindiak, berriki arte, hogeita hamar ez, baizik eta hogeita lau euskaltzain besterik ez baitzuen, ez dagokit bada, aurrekoaren gorazarrea egitea. Hala ere, bi atal eginen ditut. Lehenean Etxalekuz, euskara eman didan herriaz, eta transmisioaz ariko naiz. Bigarrenean berriz, helduen euskalduntzeaz, ardatz gisa IKAKo Arturo Campion euskaltegia harturik.

ETXALEKU. TRANSMISIOA

Imotz udalerrian dugu Etxaleku. Mugako herria hizkuntzari dagokiola, izan ere, nire gaztaroan, Imozko Eraso, Oskotz, Latasa eta Urritza edo Basaburuko Ihaben, Udabe, Beramendi eta beste zenbait erdalduntzat genituen, bertan jende asko euskalduna izan arren. Muskitz, Zarrantz, Golaratz eta Etxaleku berriz, Imozko herri euskaldunak ziren. Gaur askoz zailagoa da horrelako bereizkuntzarik egitea, lehen euskaldun deitzen genituen horietan erdararen indarra askoz handiagoa delako eta euskara ez dakitenen kopurua txikiagoa herri erdaldunak deitzen genituen horietan. Hala ere, gaur, Imotz Nafarroako Euskararen Legearen arabera mugan dago, euskal eremuak eta mistoak hemen egiten dute muga. [x] eta [j] ere hemen elkartzen dira, herri batean bata, ondokoan bestea, erabiltzen dugu. *Esan* eta *erranekin* gauza bera dugu. Horretatik hartu du izena he-

mengo irratiak, *Esan-erran*. 1958 eta 59an, Jose Manuel Lasarte eta Sagrario Navarro mintzatzen zitzaizkigun *Berueteko radioa* isildu eta, urte luzez, deus gabe egon ondoren, 1998an sortu zen *Esan-erran* irratia.

Inguruko herri askotan haurrak erdaraz hasi ziren berrogeiko hamarkadan, Etxalekun berriz, euskaraz bizi ginen, euskaraz pentsatzen, sentitzen, mintzatzeko eta jostatzen ginen, euskara zen gure hizkuntza, herritarren arteko harremanak eta komunikazioa euskaraz ziren, eskolako hizkuntza erdara bazen ere. Horixe zen gaztelania, eskolako hizkuntza eta euskaraz ez zekiten erdaldunekin aritzeko balio zuena. Etxalekura etortzen ziren familia erdaldunetako umeez euskaraz agudo ikasten zuten, karrikan ez baitzuten besterik entzuten, transmisio bikaina egiten zuten herritarrek.

Hori zen hain zuzen, herri euskaldunen eta besteen arteko aldea, herri euskaldunetan, etxeko, karrikako eta elizako hizkuntza euskara zela, elizan latinarekin batean jakina, eta besteetan berriz, erdara. Erdaldun izendatzen ditugun hauetako zenbaitetan apezak elizan erdaraz hasi ziren ez dakigu zein Jainkoren izenean; gurasoek seme-alabei ez zieten euskararik irakasten etxe askotan, «guk sufritu duguna sufriri ez dezaten» zioten gizonezko askok, beren soldadutza garaia gogoan; eskolako ikasketak ongi egiteko, zailtasunik gabe, euskara jakitea oztopotzat zeukaten frankok, maistra-maistruek horrela esanik. Garai horretakoa da Muskizko eskolan gertatua. Eskoletara, ez dakit urtean behin edo, inspektorea etortzen zen, emakume zorrotza zen hura, haurrak ez ezik maisuak ere arras beldurtzen zituen. Etorri da, bada, Muskitza, eta bertako mutiko bati galdera bat egin dio, eta honek beldurra edo dena delakorengatik ez du erantzuten asmatu. Maistrak, aitzakiaren bat behar bere burua zuritzeko eta, *badakizu euskalduna da eta...* Euskara jakitea beste edozer ikasteko traba balitz bezala. Gure aita zena, udaleko idazkaria, han izaki ordea, eta idazkariak ongi ezagutzen haur guztiak, zein zen euskalduna eta zein ez. Eta hara zer entzuten duen, Muskitzen euskaraz ez zekien haur bakarria euskalduna zela! Zergatik euskalduna eta, zekien hizkuntza bakarrean inspektore andreak galdetutakoa ez erantzuteagatik.

Euskarak prestigiorik ez zuen, eta euskaldunak gutxietsiak ziren, beraz, ez da harritzekoa herri askotan euskarak atzeraka egitea. Gurasoek, erdizka zekiten gaztelania besterik ez zieten transmititzen beren seme-alabei, eta haur hauek, euskara jakinki ez eta etxean euskaraz aritzen zirenek baino gaztelera kaxkarragoa zuten maiz.

Prestigioa ematearren, eta herri askotan gertatzen ari zena geldiarazi nahian, *Principe de Vianako Sección de Fomento del Euskera* zelakoak hainbat herritan bestak egin zituen eta euskaraz zekiten haurrei sariak ematen zizkien. Etxalekun, 1959ko maiatzaren 17an izan zen, Mendekoste egunean, goizean elizan elkartu zen jendea. Probidentziak hala ekarrita, Euskal Herriaren eta euskaldunen zaindaria den San Migelen irudia ere Etxalekun omen zen euskara sustatzen. Pentsa sein den euskalduna San Migel, Iruñean berean ere, urtez urte, oraindik ere, euskaraz kantatzen baitu jendeak bera iristean.

Etxalekuko bestara itzuliz, elizan bildurik zeudenek elizatik plazarako bidea egin zuten agintari eta txistulariak aurrean zituztela. Plazan, Imozko jendeaz gain, Basaburua, Atetz eta Ultzamatik etorritakoak ere elkartu ziren. San Antonio Eskolaniaren kanten ondoren, Aingeru Irigarai euskaltzainak, gero ariko ziren Mitxelena eta Uztapide bertsolariak eta hizlari nagusia, Arrue euskaltzain jauna, aurkeztu zituen. Eta jakina, bertako hizkuntza galtzen ez uzteko erregua egin zigun eta gazteak, gonbidatu zituen garai bateko bertako bertsolariak izan ziren Oskozko Erdabide, Goldarazko Andres Astitz eta Ziako Txantxoren bidea jarrai zezaten.

Arruek, gure arbasoen ondareak gordetzen saiatzen garen gisara, euskara gordetzeko eskatu zigun, ondare hau arrazoi handiagoz gainera, besteak ez bezala, bizia delakoz. Gure zabarkeriaz galtzen uztea lotsaemangarria litzateke, euskara interes eta mirespenez ikusten duten herri kultuen aurrean. Hauek ez dira, hala ere, arrazoi nagusiak euskarari eusteko. Gure hizkuntza da, eta hori da eusteko arrazoi nagusia. Hizkuntza honetan transmititu ziguten gure aurrekoek beren nortasuna, kultura eta hezkuntza, eta geure izaera ere eman digute hizkuntzarekin batean. Hau da gure hizkuntza. Hori gara gu. Geure hizkuntza da geure gogoaren adierazpiderik egoki eta bidezkoena. Beharrezkoa da, bada, guztion ahalegina euskarak duen balioa berreskuratzeko. Horrela aritu zitzaigun Arrue euskaltzaina.

Hitzaldia bukatuta, aurki ere, haurrek benetan itxaroten zuten ueña ailatxi zen, sarien ueña. Gozokiak, eta 50 pezeta zituen kartila bana haur bakoitzari *Caja de Ahorros de Navarra*. Hura zen hura kontentua! Eta hara zer diren



gauzak, berriki, eskola ematen ari nintzen batean, gauza hauetaz ari ginelarik, ikasle batek, Fernando Gartzia, esan zidan bera izan zela Kutxaren izenean kartila haiek banatzen herri honetan, orduan ez bezala, orain euskaraz ari den Fernando.

Besta horren berri izateko, nire adin ttikiak edota oroimen kaxkarrak lagundu ez eta, egunkarietara jo dut eta bertan irakurri dut, Paz Ziganda eta Maria Puy Ruiz de Alda andreak ere, Iruñetik etorriak, gure artean izan zirela.

Hiruretan hogeiko hamarkada ere aurrekoaren antzekoa izan zen herri ttiki hauetan, erdaraz hasiak eta haziak ziren haietan, erdaraz segitu zuten, eta euskaldun iraun zuten besteek. Hiruretan hogeita hamarrekotan, gauzak okerre-ra egin zuten, eskolak elkartu egin zituzten eta haurrak beren herrietatik atera eta giro eta herri euskaldunetatik lekutu. Haur euskaldunak gutxiengo ziren komunitate horietan, eskola handi horietan, eta bertako hizkuntza bakarra, hor, erdara zen, euskarak ez zuen tokirik. Imozko haurrak, bertako jende askoren iritzien kontra, Irurtzunen, arras bizimolde diferentea zuen herri kozkorrean bildu zituzten 1976an, herriko helduengandik arras aparte hainbeste orduz, transmisioaren etena handituz. Erdaraz ari zen Irurtzunen, 736 ikasle eta 26 irakasleko herria osatu zuten eskolan. Horietatik, 65 besterik ez Imozkoak.

Zorionez, 1985eko Lege zirriborroan ez bezala, 1986ko Euskararen Legeak eremu euskaldunean sartu zituen Imotz eta Arakil, Irurtzun eta bertako eskola barne, jakina. Ondorioz, aurretik, 1979an, ezarritako D eredia indartuz joan zen eta Imozko ume gehientsuenak geroztik eredu horretan aritu dira.

Imotzen euskaldunen kopururik ttikiena, ehunekotan, 96an izan zen, eta ez dirudi horretatik goiti egin dugunik, 1991tik 1996ra 8 puntuko galera izan zen; egia da, aurreko bost urteetan ehuneko lau egin zuela goiti. Hiruretatik bi gara euskaldun, nonbait. Basaburuak ere 1991tik 1996ra galera handixkoa izan zuen, eta geroztik goiti egin du zerbait, ehuneko 83 da euskalduna 2001eko erroldaren arabera.

Euskaltzaindiaren Jagon bilduman Gros y Lladósek, argitaratu berri duen *Recuperación del Euskera en Navarra* liburuan, etorkizunerako egiten duen aurreikuspenean dio, hamarkada gutxian euskararen erabateko galera zekarren maldan beherako joera hori geldiarazi dela, joera hori irauli dela. Hori esateko, 1991 eta 2001a bitartean, euskara dakitenean adin tartek hartu ditu kontuan. Horrela, 15 urtetik behehitiko ehuneko 72,4k zekien euskaraz 1991an, Imotzen, eta 2001ean berriz, 77,4k, eta 15 urtetik 25 urte bitartekoetan, 39,6tik 62,5era pasatu zen euskaldunen ehunekoa. Basaburuan, 88,5etik 94,2ra eta 67,5etik 91,1era, hurrenez hurren.

Grosek mendebaldeko ibarrak deitzen dituen hauetan, *-Araitz, Larraun, Betelu, Basaburua, Imotz eta Lekunberri-*, 2001ean, populazioaren ehuneko 80,3k dio euskara badakiela eta urte berean, haurren ehuneko 91,5 da euskalduna. Ibilbide horrek etorkizun itxaropentsua dakar, dudarik gabe. Datuak hor

dira, euskararen berreskuratzean egindako lana ere bai, tartean eskolak, garai bateko erdalduntze lanaren norantza kontrara eginez, beste neurri eta moldez, jakina. Orainari eta egunekoari begiratzen diot nonbait etorkizunari bezainbat. Nondik gatozen ikasi, nora irits gintezkeen aztertu, erdietsi nahi dugun horrekin amets egin, eta oraingoa bizi. Etorkizunean ehuneko ehun euskalduna liteke inguru honetako populazioa.

Noiz eta zenbateko populazioa izanen ote da? 1935ean, Etxalekun, 272 lagun bizi ziren, horietatik, 20 urtetik beheitikoak, denak euskaldunak, 138 ziren, hau da, populazioaren erdia, (15etik beheitikoak 112, %41 Etxalekun) eta Imotzen %43 (1.112tik 482lagun, 15etik beheitikoak 383, hau da, %34). 65 urtetik goitikoak berriz, 9 lagun besterik ez zen Etxalekun. Imotzen 1.112tik 58, ehuneko bost, hortxe-hortxe. Nork usteko zuen orduan, berrogeita hamar urte geroago, 1986an, Imotz ez zela Etxaleku halako bi ere izanen? Hauek ditugu 1986ko datuak: 439 bizilagun, 15urtetik beheitikoak %15 eskas, 20tik beheitikoak %21 eta 65etik goitikoak %18.

Populazio tikiagoa, beti behera. Inguru honetan beren xokoa edota maitea aurkitu eta kanpotik heldu diren asko, erdaldunak, Etxalekun betiere, euskaldunak joan eta erdaldunak etorri. Erdaldun elebakarren kopurua absolutuan ez ezik, ehunekotan ere goraka eta populazioa berriz, ttikitzen eta zahartzen. Jendea zaharrago eta etxekoiago, karrikak hutsago, herria motelago eta totelago, jenderik ez, hitzik ez, esan genezake. Autonomia ere gero eta tikiagoa du herriak, lana, erosketak, ikasketak, jostaketa, aisialdia dena kanpoan egin behar. Eta hori dena erdalduna den Pamplona handian egin behar, Iruñea aurkitzea kosta egiten baita maiz.

Etxalekura bizitzera etortzen ziren haur erdaldun guztiek ikasten zuten euskaraz gure haurtzaroan; euskara ikasten ari zen heldu zenbait ere etorri izan da hona maila hobetu nahian eta mintzatzeko erraztasuna erdiestearren. Orain, zailago lukete frankoz ere, arestian aipatu arrazoiengatik. Eskolako hizkuntza da euskara, ez ordea jostaketakoa. Eta eskolan ez da mintzamina askorik lantzen, ikasleak ikastetxeko patio eta atarietan erdaraz entzutea ez da batere harrigarria. Eta herrian ere, ez ote dira erdaraz errazago aritzen beraien artean? Eta euskara ez dakien haurren bat hurbiltzen bazaie inolako eragozpenik gabe eta ohartu ere gabe pasatuko dira gaztelaniaz mintzatzera. Etxalekuko populazioa ttikia eta zaharra izanik, jende gutxi dabil karrikan eta nonahi ere; gainera, euskara ez dakitenak ere badira. Elkarrizketa asko ez entzuteaz gain, hauetako zenbait erdaraz izanen da, gainera. Txillardegiren azterketa matematikoa erabil genezake Etxalekun zenbatetan gertatuko den hori, aztertzeke; orain nire asmoa ez da ordea, kalkulu horren egitea. Baina, argi esan dezakegu herriak, nahiago bada herritarrek, transmisio ahalmen tikiagoa dutela.

Elkarrizketa gehienak, oraindik ere, euskaraz egiten direla eta, herri euskalduntzat jo dezakegu Etxaleku? Adiskide baten ustean oso inportantea omen da herri euskaldunak izatea Nafarroan, diren ttikienak izanik ere.

1992an inauguratu zen Imozko Udaletxea. Besta hartara, nola ez, Nafarroako Gobernuko ordezkariarik etorri zen. Egunak, 1959an egindako euskararen bestaren antzekotasunik izan zuen, egitarauan, meza, agintarien eta herri-tarren ibilbidea edo segizioa, hitzaldiak, bertsolariak... Eta dena euskaraz egin zen, egun hartan bezalaxe, udaletxearen bedeinkazioa barne. Dena ez, Gobernuaren bedeinkazioa erdaraz izan zen, Gobernuko ordezkariak euskaraz ez baitzekien eta nonbait inor ez zen ohartu euskal eremura zetorrela eta inork ez zion hitzalditxo euskaraz prestatu. Ordezkaria ordea, hemen, ohartu zen non zegoen eta bere hitzaldia horrela hasi zuen: *Vascos, Navarros todos...* Badakigu Nafarroan *vasco* euskaraz ari denari esaten zaiola. Etxaleku herri euskalduna da? 1992an erantzuna, bisitan etorri zitzaigun Nafarroako Gobernuko ordezkariak berak eman zigun.

Transmisioa ez da etxean bakarrik egiten, herriak ere egiten du. Lehen guztiengandik ikasten genuen, haurren batek *zun attei ikus diot* esaten bazuen, hagitz agudo erantzunen zuen helduren batek *ze ikus diozu ba?* Edota *juankoa eskurtsioa?* aditzen bazuen baten batek, zerbait esanen zuen berehala. Joanen edo *juain* esan beharrean *juanko* esatea itsusia ez ezik, haurkeria ere baitzen eta gaur ere halakoxetzat daukagu, haurren hizkera kaxkartzat.

Hiruretan hogeita hamarreko hamarkadan, herrian, transmisioa makaltzen hasi zen, esan bezala, haurrak herritik kanpo ordu luzez egoten ziren, gurasoren batzuek euskaraz ez zekiten, erdararen presentzia handiagoa zen komunikabideak zirela eta, batez ere telebista zela eta, Euskal Telebista hogeigarren mende hondarra arte ez zen ikusterik izan hemen. Telebistak etxe guztietan edo ia guztietan izan baitzuen sarrera, horratx, erdara sukalderraino sartua inoren baimen berezirik gabe eta ausardia osoz. Belaunaldien arteko harremana etena, edo etena ez bazen, ahuldua bai, betiere. Hau nabaria da hizkeran.

Hamarkada horrez geroztik sortutakoek Etxalekun erabiltzen diren hainbat hitz ez dituzte inoiz erabiltzen, eta beste asko ez erabiltzeaz gain, ez dituzte ezagutzen. Eta guk, helduagook ere, gero eta gutxiago erabiltzen ditugu, gazteek eskolan ikasitakoa eta telebistan entzuten duguna, nahitaez, gurea baino hobea delakoan. Eta berriki arte esaten genituen hitzak inongo hiztegitan baztertuak utzi ditugu.

Kanpokoari ederresteko eta etxekoa zokoratzeko eta gutxiesteko joera ez dugu oraingoa halere, lehen ere ongi irakatsi ziguten euskararik hoberena Tolosakoa dela.

Gure euskara kaxkarra zela eta zenbatetan ez ote dugu Etxalekun, *det* erabili kanpotarren aurrean, gure arteko *dut* erabili ordez, baita batuan *dut* onartu eta gero ere. *Ondo* eta *hobeto* bikotea *ongi* eta *hobeki*-ri gain hartzen ari da. Ez da inor *jostatzen*, orain, denak, *jolastu* egiten dira. Aldaketa hauek ez dira hemen bakarrik izan, oso hedatuak daude, hango eta hemengo kirolariak berak ere *jolastu* egiten dira eta *jokatu* gabe irabazi nahi izaten dute gainera. Esan bezala, zuzentasunaren izenean eta euskara batuaren aitzakian,

batuan horrela izan gabe gainera askotan, nonahi egiten dira aldaketa hauek, eta euskararen indarra galtzen ari den herrietan errazago, bertako hitzek laster uzten baitiete tokia eskola edo komunikabideetan aditzen dituzten beste hauei. Aldi berean, harrigarriki, hedadura ttikia duten zenbait hitz oso barneratuak ditugu eta horiek erabiltzen ditugu: *kisuskile* (*igeltsua* baino nahiago *kisua*), *oren bata* beste guztiak orduak badira ere, ez gara erortzen *bota* baizik, *ailatxi* (*iritsi* oraindik ez da *ailatxi*), *ortotsa* (*trumoi* hotsik ez da oraingoz gehiegi aditzen), *hitz egiteaz* landa *jolasa* ere egiten dugu. *Deus, ebatsi, ixiki (izeki), agudo, atije, ortzi...*

Ortzi, Etxalekun beste inon entzun ez dudan hitza adiera horrekin, arras agerian dugu, ez zaigu *ezkutatu*, estetika kontua ote da? Niri behinik behin, askoz politagoa zait *ortzi*, *ezkutatu* baino. Jostaketa pare batean ere agertzen zaigu *ortzi* hitza. *Zirik ortzitzen* lehen askotan jostatzen ginen. Kuriketean gabiltzalarik, berriz, hauxe kantatzen dugu: *kuriketan-koketan, ortzitzen ez dena, bera bete. Bale zaudete? Ortzitzen* eta ez *orzten* iduri lukeen bezala.

Gazteek ezagutu arren ez darabilte, herritarrekin ari direlarik ere ez, *igan, iratzarri* eta *heldu* (etorri trinkoetan) aditzak. Instrumentalean *zeta* egiten dute eta ez *ese, berris* (berriz), *aldis* (aldiz), *oines* (oinez) hemen bezala. Nahi dutelako ez dute esaten *dutelakos*. *Norantz* erabiltzen dute, ez *norata*, hemen bezala, eta hortaz ez dute *honata, horrata* eta *hata* esaten.

Zer esanahi duten *igarririk ematen* ez dioten hainbat hitz badarabiltzagu, oraindik, baina belaunaldiz belaunaldi pasatu ez ditugunak. Inoiz entzun ere ez dituztenak, *Baldinbes!* Arropa bezala hizkuntza *erkozten* ari zaigu. Deusen *esparik* ez. Elurrarena ere ez? Aspaldixkoan ez bi ez bost *eri* ere ez dugu izan, bada. *Aparretsirik*.

Aparretsirik? Zer da hori? Adiskide bat hortxe ari da hiztegieta begira ea batean edo bestean ageri ote den, apika interneten bidez ere galdera egina duen, baina etsiturik esan dit ez duela inon irakurri edo entzun. Nola itzuliko zenuke erdarara? Ez dakit bada, «enviciado» edo horrelako hitzik baldin bada, betiere, gaztelania hiztegian. Baina, hara, lehengo egunean, Euskadi Irratian hor ari ziren Felisa izeneko emakume batekin, garai bateko jostailuak zirela eta ez zirela, eta emakume honek esan zuen gaurko umeak ordenagailura *engantxaute* zeudela. Haratx, hortxe erabiliko nuke nik *aparretsirik*.

Hauek ere ez ditugu berdin esaten: pilotan edo futboleko dabiltzanean, haur eta gazteek tantoak kontatzean *eta-rik* ez dute esaten, bat *eta* bost esanen genukeen guk, eta ez *bat bost*. Guk, *bat eta bat ere ez* Jean Etxepare idazlearen *pilota partida Lekornen* idatzian bezala, gazteek *bat huts*.

Gazteek, oharkabea, naturaltasunez mintzatzeko erraztasun gutiago dute, idazteko eta irakurtzeko ordea, ustez behintzat, handiagoa. Lehen, beti euskaraz ari izan arren elkarrekin, idatzi, erdaraz egiten genuen, erdaraz arras juxtu moldatzen ziren gurasoek ere, seme-alabei, eskutitzak erdaraz idazten zizkie-

ten. Nola ez zuten erdaraz eginen idatzia, ahozko komunikazioa bera ere, telefonoz, telefonoa sartu berritan hala egiten bazuten? Esku artean horrelako tresna deabru bat zutelarik ezinezkoa zitzaien euskaraz aritzea. Arantzazuko takoa, dotrina, elizako kantuak, *Umeen deia* eta etxe guztietan doan banatzen zen *Principe de Viana* aldizkariak landa, deus gutxi irakurtzen zen euskaraz herri hauetan. Duela hogeiren bat urte, gogoan dut, hemengo gizon zaharrek Mariano Izetaren *Negarrez sortu nintzen* liburua zein gustura irakurri zuten, eta leittu ahala nola pasatzen zioten elkarri. Euskara eta gaia hurbilekoak zitzaizkien eta horrela irakurtzea erraza zen. Orain uste dut irakurtzeko gehixago baden etxeetan. Asko ez, hala ere. *Pulumpe* aldizkaria Imotz, Basaburua, Lantz, Ultzama, Atetz eta Odieta etxe guztietan hartzen dute. Udalaren erabakien berri emanez esku-papera, euskaraz eta gaztelaniaz banatzen dute.

Basaburuko eta Imozko udaletan ez da, segur aski, kanpora begira diskurtso instituzional askorik egin baina, azken urteetan egin direnak, uste dut euskaraz egin direla gehientsuenak. Lehen gogora ekarri dut Imozko gertakari bat, orain Basaburuko beste bat aipatuko dizuet.

Orain sei bat urte izan zela uste dut, udaletxearen berriztatze lanen amaieran. Alkateak euskaraz prestatu zuen, udal zinegotzi, Nafarroako Gobernuaren ordezkari eta herritarren artean irakurri behar zuen hitzaldia. Euskaraz irakurri zuen, euskal eremuan eta euskaldunen aurrean, Gobernutik etorritako ordezkaria haserretu egin zen ordea, berekiko errespetu faltatatzat jo zuen euskaraz mintzatzea eta horrexekin hasi zuen bere hitzaldia, besteei errespetu falta egotziz, erdaraz jakina. Horrelakoak entzun eta irakurri ondoren euskara, gauza solemneetan, formaletan eta idatzietan erabiltzeko ez dela dirudi.

Euskal Herriko toki gehienetan bezala, hemen ere idatzi gutxi ikusiko ditugu eta haiek erdaraz. XVIII. mendeko Etxalekuko hiru etxek dute atalburuan idatziren bat, *-Zapatineneak, Dorrotoak eta Etxaundiak-*, eta hirurak erdaraz, XIX. mendeko elizan bezalaxe. Eta XVII. mendeko *Ernautenean* berriz, ez dakigu zer jarri nahi izan zuten ere, idatzi nahia bazela dirudi, baten batek alfabeto edota hizkuntza bereziren batean ote zegoen ikertu nahi izan du, hala ere. XX. mendean ordea, euskaraz idatzi zuten plazan (1921) eta San Pedro ermita zegoen tokian (1964), baita Joxe Jabier anaia zenaren omenez ezarritako oroitarrian ere (1997).

Euskaraz idazteko ohiturarik ez izan arren, Euskal Herrian idatzirik iritsi zaigun kopia zaharrenetakoa, Etxalekuko dugu.

«Ancareac oyna xabal buztayna labura norc berea demana beti da bellaco Marticho Musu da alaquo eta ala caynezco» (AGN, Procesos, n. 197511). Honen berri, Ricardo Urrizola Hualdek eman digu *Fontesen*, 2007an, 104. zenbakian. Dokumentua aurkitu berriz, Nafarroako Unibertsitate Publikoko Historia irakasle eta katedraduna den Maria Isabel Ostolazak.

Nonbait, 1491n, Etxalekuko jauregian, *Julinearen* gibeledko aldean edo, Maria Iturburua zeritzan emakume bat bizi zen, alargundu eta bere bigarren

senar Martitxo Musurekin. Diru beharretan izaki Iturburu andrea eta etxaldea garai hartako jauntxo bati, Uhartre Arakilgo Felipe Beaumonti, saldu bide zion eta honen etxean, eroslearen Uharteko etxean, hartu zuen bizitokia Mariak, Martitxo Musuren kezka handirik gabe. Bai Etxalekuko jendeak koplak atera ere hagitz agudo zero-lur beste aterperik gabe gelditu zen Martitxori!

Berrogeita hamar bat urte geroago, 1541ean, jauregia zela-eta auzia izan zuten bi emaztek, Isabelek, Feliperen alabak batetik, eta Maria Iturburuaren alabak bestetik. Auzi honetan lekuko aritu ziren Etxalekuko Maria Dorralde, lauretan hogeitorteko, Arbeyzaren alarguna, hiruretan hogeitorteko eta Maria Iribarren, hiruretan hogeita hamahirukoa. Azken honek, bere testigantzan aipatzen du Martitxo Musuri egin zioten koplak. Urrizolak dioenez, 1541eko dokumentu hau liteke euskarazko koplarik duen dokumenturik zaharrena, Garibairen *Compendioa* 1576koa baita.

Gaur, zirikatze, irri egiteko, madarikatze, txisteak egiteko, axakatze, haserretze, ironia erabiltze... erdarara jotzen ote dugun maizegi eta erraxegi beldur naiz, ez dakit euskaraz koplarik egiteko graziaz edota ahalmenik badugun, baina oraindik, ahuldadeak ahuldade, Etxalekun, euskararen transmisio-katea ez da hautsi. Zaharrena den lauretan hogeita bederatzitorteko osaba Joxanjelgandik hasitako soka, gazteena den hamar hilabeteko Kattalinenenganaino, bere ttatta-tta eta baba-ba horretan, euskarazko soka da, tartean, soka zirpildurik badago ere.

HELDUEN EUSKALDUNTZE-ALFABETATZEA

Ez dute denek euskaraz mintzo den herri batean eman beren haurtzaroa, eta ez dute beraz euskaraz jostatzeko aukerarik izan, zoritxarrez. Eskolak ere ez ditu euskaldun egin, ez lehen leheen inolako babesik ez zenean, ez gero ere. Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako eskualde euskaldunetan, bertako leheen arabera, ikasle guztiek oinarrizko eskolatzaren bukaeran bi hizkuntzetan gaitasun aski behar badute ere, denak ez dira euskaldun.

Haurtzaroan euskara ikasi ez eta heldutakoan ikasi duenik bada ordea, eta ez gutxi, gehienak helduen Euskalduntze-Alfabetatze mugimenduaren esker. Mugimendu honek berrogeiren bat urte du. Hasieran, batez ere alfabetatzeko eskolak izan ziren, euskaldunak alfabetatzea zuten helburu, eta gau-eskolak zeritzen, eskolak iluntzean ematen ziren eta.

Euskaltzaindiak, 1966an, Alfabetatze Batzordea izendatu zuen eta 80ko hamarkada hasiera arte Euskaltzaindiaren babespean egon zen mugimendu hau, orduko, euskalduntze lanetan alfabetatzen baino murgilduago. 1966an Rikardo Arregik Jose Mari Satrustegiri igorritako eskutitzean honela zioen: «Gainera, zu naparra zeran ezker, beste zerbait esan nahi nizuke. Ez ote legoke Naparro'ko beste euskaldunekin beste orrenbeste egiterik? Gu, gazte

talde bat, prest gaude edozertan laguntzeko...» Alfabetatzeaz ari da, jakina. Laster, Etxarri eta beste herri bakar batzuetan hasi ziren lan horretan 70eko hamarkadan.

Nafarroan, Iruñean behinik behin, aurretik euskara eskolak ematen zituzten han eta hemen, Nafarroako Diputazioak, 1956an, *Principe de Vianaren* barnean sortu zuten *Sección para el Fomento del Vascuenceren* bidez eta beste. Lehen ikastola sortzen aritu zirenak batetik, eta Nafarroako Unibertsitatean ikasten ari ziren gazte euskaldun zenbait bestetik, asmo beraren inguruan bildu eta sortu zuten Arturo Campion euskaltegia 1972an. Eskolapioetan izaten ziren eskola haiek, baina laster Mendigorriko emakume bati Compañía karrikan lokal bat alokatu eta ikastetxeak hantxe izan zuen bere lehen egoitza. Babes legala berriz, Javier Cunchillosek gidatzen zuen Etorikizuna elkarreke ematen zion. Eta Patxi Zabaleta izan zuen lehen zuzendaria ikastetxe hark. Ikastetxea diot, garai hartan ez baikeuen euskaltegia hitza erabiltzen ikastetxea baizik.

Euskaltegi hitza Imanol Berriatuak, Xabier Mendigurenek eta Xabier Kintanak sortu omen zuten Israelgo ULPAN itzultzeko. Euskaltzaindiaren Euskalduntze-Alfabetatze Batzordeari izena aldatzeaz, mugimenduaren barnean hainbat eztabaida egin zen 1979an, eta proposamenetako bat *Goiherriko Euskal Eskolako* talde eragileak egin zuen, bertan, hain zuzen **euskaltegi** hitzaz ere beraien iritzia eman zuten: «...euskaltegi hitzari ongi moldatua deritzogu... halere, belarrira guztiz bitxia egiten zaigu...». Nori zaio bitxia gaur? Askotan, zail da asmatzen hitzek zein bide egingen duten!

Euskalduntze-Alfabetatze izena ere kritikatzeko zuten, askorentzat ahoskatzeko zaila izateaz gain, itsusia zelako. Gure artean aditz nominalizatuak erabiltzeko den abusuari jarraitzen ziola izen horrek eta ea zertarako ditugun beste atzizkiak galdetzen zuten Goierrikoek.

Izenekin jarraikiz Arturo Campion euskaltegiarenarekin segi nezake. Hainbeste urteren buruan, oraindik, nola idatzi oso garbi ez dugu, hau da komedia *Komedia* karrikan duguna! Euskaltegian, orain dela 20 bat urte, italiar bezala idazteko erabakia hartua dugu, hainbat paperetan ordea, izugarriko anabasa dugu. Idaztekoan ditugun arazoak arazo, oso egoki deritzogu helduak euskalduntzeko ikastetxe batentzat, Euskaltzaindiaren sortzaile izan zen Campionek berak euskara heldutakoan ikasi baitzuen, gramatika aztertzen eta idazten iaioagoa izanik ere, mintzatzen baino.

Euskalduntzearen helburua ahalik eta euskal hiztun gehien ahalik eta epe laburrenean erdiestea da, euskararen gainean jakitunak egitea ez da gure xedea, horretarako baditugu beste instituzio zenbait. Mugimenduaren jomuga hasieran euskaldunak ziren, euskaraz alfabetatu beharrekoak; gaur ordea, euskaraz bati ere edo zerbait dakiten erdaldunak dira. Eta ikasten ari denaren edo ikasteko asmoa duenaren helburua ere hori bera da. 1996an, *Siadecok*, Euskal Herrian, 20 eta 29 urte bitartekoan artean egindako azterketan, euskara ikasteko asmoa



zuen nafarren %74k euskaraz hitz egiten ikastea zuen helburu, eta hamaika urte geroago, Arturo Campion Fundazioak eskatuta, *Taller de Sociologiak* Iruñea, Atarrabia, Burlata eta Barañainen egindako azterketan ere hori bera dakusagu, %74,2k eguneroko bizitzan erabiltzeko adinako gaitasuna erdietsi nahi duela, edota ulertu bederen. Lanerako titulua atera nahiko luketenak ere, badira franko, %18,5.

Euskara ez ikasteko erabiltzen duten arrazoi nagusia azterketa gehienetan dakusagunez *denbora falta* da. Euskara *zaila* dela diotenak ere ez dira gutxi. *Ez dut euskararen beharrik* esan zuten 1996an 20 eta 29 urte bitarteko askok, orain, 32 eta 41 urte artean dauden horiek. Campion Fundazioak eskatuta, iaz, Iruñerrian egindako azterketan berriz, ez ikasteko arrazoi nagusia *adinekoa izatea* da. Joan den hamarkadan denborarik ez eta ikasi ez zutenak orain zaharregi dira!

Azterketa horretan berean Iruñea, Barañain, Burlata eta Atarrabiako 15 urtetik goitiko populazioaren %19,7k esan digu *ez duela euskara ikasteko inolako* interesik, eta besteek, lehen aipatu bezala, arrazoi hau edo beste dabilte euskaltegira ez etortzeko epe motzean. Txepetxek dio bigarren hizkuntza ikasten hasteko motibazio aski behar dela, motibazioaren basoa neurri bateraino betetzean, hurrengo basora isurtzen hasten da, hau da, ikasten.

Zerk bulkatzen du ikastera? Ez da erraza gaurko ikuspegitik garai bateko ikaslearen motibazioa zein zen esatea, gaurkoarekin kutsatzeko arriskua baitugu. Garai hartako ikasleei orain galdetuko bagenie, aurki ere, arazo bera

izanen lukete, garai hartako beren pentsamendua zein zen esateko zailtasuna izanen lukete. Euskaltzaindiak 1979an argitaratutako *Hizkuntza borroka Euskal Herrian* liburuan irakurri dugu, euskara ikasteko arrazoi nagusia herri honetakoa izatea dela, herri batek irauin ez dezakeelako bere hizkuntzarik gabe. Liburu honetan berean, 1976-77an, helduen euskalduntze- alfabetatzea zertan den ageri zaigu, hau da, mugimendua sortu eta hamar urtera. Honatx datuak: 40.000 ikasle eta 2.000 irakasle Euskal Herriko herrialde guztietan barna. Gehienak euskalduntzen ari dira, nahiz eta alfabetatzen ere jende franko ari den, batez ere, Gipuzkoa eta Bizkaian.

Motibazioari lot nakiom. Afektibo ideologikoak dira nagusi; «maite dudalako» edo «gure herriko hizkuntza delako» bezalakoak. Arrazoi komunikatzaileek ere badute pisua, eta garrantzi gutxien, berriz, pragmatikoek, 1996ko azterketan. Iruñeko inguruan oraintxe egin dugun azterketan ere arrazoi guztien artean identitatea nagusitzen da, gure hizkuntza izateaz gain kultura ondasuna ere baita. Gazteenengan arrazoi pragmatikoak indar handia du halere. Seme-alabekin mintzatzeagatik ikasi nahi dutenen artean gehienak emakumezkoak dira, nahi duenak hel biezaio hari mutur honi, zer esan franko izanen du eta.

Maider Sukunzak Arturo Campiongo ikasleen artean egin zuen azterketan ere, motibazio integratzailea azpimarratu du, eta instrumentala ez dela ageri dio, batzuek, agian, etorkizunean euskara jakitea ongi etor dakiekeela aitortu arren.

Ez da naski, arrazoi bakarra eta garbia izaten euskara ikasten hasteko. Kantak ulertzeko, belarrira polita zaidalako, halakori entzun niolako, gustukoa dudan idazlearen liburuak jatorrizko hizkuntzan irakurri nahi ditudalako, deiturak aztertzen hasi nintzelako, historia ikasten hasi nintzelako...

Badira euskara ingurukoei zor dieten *begiruneagatik* ikasten dutenak. Beti euskaraz aritzen garen horiekin erdaldunen aurrean ere euskaraz aritzeagatik, hamaika aldiz, esan izan digute edukazio arrastorik ez dugula. Alderantziz, berriz, gogorra edo gordina da, politikoki ez zuzena izateaz gain, erdal elebarrak euskaldunoi bere hizkuntza inposatzen digula esatea. Askotan erdalduna gu baino kontzienteagoa da honetaz, eta bera han egonik ere, euskaraz hitz egiten segi dezagun eskatzen digu, tarteka berari erdaraz mintzatzen bagatzaizkio, erabat kanpoan utzi gabe. Eta bada jendea, hain zuzen ere, horrexegatik ikasten duena, besteenganako errespetuagatik, inori deus inposatu nahi ez diolako. Elkar ulertzeko ahalegina biek egin behar dutela baitakite, ez alde batekoak bakarrik, bestenaz, mendekotasun harremana sortzen da eta ez elkar ulertzekoa.

Euskara hizkuntza zaila da, ordea, dio askok. Moreno Cabrerak dio hizkuntzak ez direla zailak edo errazak, beti dakigun hizkuntzatik ikasi nahi dugun horretara dagoen aldearen arabera dela zailtasuna. Portugaldarrentzat gaztelania alemana baino errazagoa da, eta alemanentzat nederlandera gaztelania baino errazagoa. Xamarrek dioen bezala, bi hizkuntzen arteko alde

bera da alde batetik edo bestetik begiratuta. Hortaz, distantzia edo zailtasun bera du erdara –frantsesa edo gaztelania– ikasi behar duen euskaldunak edo euskara ikasi behar duen erdaldunak. Hau horrela izanik ere, ahalegina diferentea izanen da, erdara ikasteko bitarteko eta laguntza guztiak ditugulako; euskara ikasteko, berriz, dena zailtasun eta oztupo. Bai jendartean dituenak, bai administrazioetik jartzen zaizkionak.

Lege eta oztupo guztien gaintetik, eta hodei ilun guztien azpitik, euskara ikastera hurbiltzen da hainbat heldu. Hasiera hartan oso gazteak, 25 urtetik beheitikoak, ziren etortzen zirenak, kultura, dantza eta mendi taldetan zebiltzanak asko, ikasleak, giro politiko jakin batean mugitzen zirenak. Lehen aipatu dudan *Hizkuntza borroka Euskal Herrian* liburuan, 1977an, ikasleriaren honako ezaugarri hauek ageri dira: emakumeak %60, eta ehuneko bertsuan 25 urtetik beheitikoak, gehienak bertakoak eta ikasketa-mailari dagokiola berriz, nagusiki erdi-mailako ikasketak zituztenak eta unibertsitatean ikasten ari zirenak ere asko. 1986-87rako aldatu zen ikaslearen tipologia, ikaslea ez da lehenengo gune beretik heldu, jendartea ere aldatu baita asko, adinez ere helduagoak dira, lauretatik hiru hurbil, 20 eta 30 urte bitartekoak dira, gazteagoak %17,5 izanik. Iruñeko AEK, IKA eta Hizkuntza Eskolan, 2000. urtean, Arrese, Bueno eta Perez andreek egindako azterketan, ikasleen %81k 20 eta 40 urte bitartean zituen. Eta gaur, Campionen, bi heren 20 eta 40 urte artean dago, eta heren bat, berriz, zaharragoa da, 20tik beheitiko ikaslerik ia ez dago. Argi esan dezakegu ikasleria gero eta zaharragoa dela, nahiz eta euskaltegitik euskaltegira datuak aldatzen diren ehunekotan,. Ez da naski harritzekoa populazioa gero eta zaharragoa izanik eta gazte frankok D erduan egin dituela ikasketak jakinik. Euskaltegietan euskara ikasten ari direnen artean gizonezko baino emakumezko gehiago ari da, lehen urteetan izan ezik, eta beti horrela izan da gainera. Iruñean, 2000. urtean %56 zen emakumezkoa. HABEren datuetan 2005-06an, Euskal Autonomia Erkidegoan, ikasleen bi heren baino gehiago emakumezkoak ziren. Ikasle gehienak, oraindik ere, bertakoak dira. Iruñean 2000. urtean, ikasleen %81 Nafarroan jaioa zen. Horregatik deigarria da oso Jakes Bortairuk ematen digun datua: Iparraldean, ikasleen %32k Euskal Herrian 10 urte baino gutxiago darama.

Irakasleriaren perfilaren datu askorik ez dugu eskuartean, Bat aldizkarian HABEtik emandakoetan esaten da adinari dagokionean 40 urtetik beheitiko dela, gehienak lizentziatuak edo diplomatuak eta %70 inguru emakumezkoa. Arturo Campion euskaltegian ere, lehenengo urteetan izan ezik, emakumezkoak gehiago izan dira. Euskaltegi honetan sorreratik gaur arte 250en bat irakasle aritu da, batzuk urte gutxian beste zenbait luze, gaur ari direnen %44k 20 urtetik goiti egin du lan horretan. Mattin Manterolak euskaltegiak hainbat urte du ikastetxe honetan, ez da asko izan beste horrenbeste urte egin duenik helduen euskalduntze eta alfabetatzean! Campionen aritu diren 250 irakasleetatik gehienak nafarrak izan dira eta horietako franko aurretik euskaltegian berean euskaldundua edo alfabetatua, gaur erantzule dudana Patxi Salaberri bezala.

Euskalduntzen hasi ginen garaian, guztiok ere ezjakinak ginen hizkuntzen irakaskuntzan. Hasiera hartan Patxi Altunaren *Euskara hire laguna* hartu genuen metodotzat, eta gogoan dut Patxi bera etorri zitzaigula, Nafarroa Behereko etorbidean dagoen Centro Xabier horretara nola irakatsi erakustera. «Ikasleak ez beza deus esan, entzun baino lehen; ez beza deus irakur, esan baino lehen...». Ikasleak gauza bat nola eta zergatik den aditzea eta gauza hori bera ikasleak esaten jakitea oso gauza desberdinak direla esan zigun. Ikasleak errepikatzearen poderioz ikasten duela; aurrean ditugun gauzetatik hasi behar genuela erreferentziak ematen, eta beste hainbat aholku eman zigun Altuna jaunak. Eta hortxe hasi ginen «hau eskua da» eta «hauek begiak dira» irakasten. Lasatarrak eta Gernikako beste hainbat familia euskaltegian izan genituen gurekin, liburuaren bidez haien gorabeherak ikasten genituen.

Gero, *Euskalduntzen* liburuak iritsi zitzaizkigun. Itxura berriagoa zuten hauek, arinagoa. Imanol ageri zen eskola ematen. Eskaintza ere polita zuen bizkaitar irakasle haiek egin zuten lehen liburuak: «Barakaldotik Tuteraraino euskaraz ikasten ari direnei». Baina Iruñean, Campionen, ez genuen asko erabili, zenbait oso zalea bazen ere, nafar burugogor gehienontzat arrotzegia zen «etxe aurrean, gurdia egon da eta belar meta bat ere bai» irakurtzea eta gurdia eta belar meta han ikustea, marrazkian. Nola *egon da? hemen dago* eta.

Liburuak eta kantak ere hor genituen lagungarri. Orduan orain baino askoz gehiago kantatzen genuen, indar handia baitzuen garai hartan euskal kantagintza berriak, eta ikasle askok kantari esker euskara ederki ikasten zuen. Buruz ikasten genituen kantak ikasle eta irakasleok, eta afalondoan ez zegoen kanta liburuxka atera beharrik orain bezala.

Aditz koadroa ikasle guztiak eskuratu nahi zuten altxorra zen. Irakasle batek aditza lantzeko jostailu polit bat asmatu zuen eta Mañueta karrikan txurroak nola horrelaxe saldu genituen jostailu haiek. Ikasle eta irakasle guztien obsesioa izan zela uste dut. *Nor, nori* eta *nork* beti inguruan, euliak behiarenean bezala. Ikasleak matrikulatzera etortzen zirenean ea zein urrats egin ote zuen aurreko euskaltegian edo ikasturtean galdetu eta, nor-nork lehen aldian landu zutela erantzuten zuten, halako edo honelako urratsa egin zuela erantzun ordez. Gaitza larria izan zen eta erremedioa bilatu behar nonbait. Azkenean, *nor, nori* eta *nork* balkoitik beheiti bota behar izan genituen. Laugarren pisuan egonik irtenbidea ez zen txarra izan. Denak lasaitu ginen pixka bat.

Bitarte horretan beste metodo zenbait ere etorri zen gurera, *Hitz egin* eta *Jalgi Hadi* marrazkiz lagundurik. Gero etorri ziren AEKren talde didaktikoaren lanak eta *hormairudiak*. Iraultza neurri batean bederen, metodo komunikatiboz hitz egiten hasi baikin. Eta geroago Gasteizko IKAREN *Hitzetik hortzera*. Gaur, ez dut uste inon liburu bat hartzen duten metodotako. Ikastunitate bereziak prestatzen ditu euskaltegi bakoitzak bere eskoletan erabiltzeko. Ikus-entzunezko euskarriak ere gero eta gehiago erabili izan ditugu.

Hasieran, lehenengo egunetan, ikasleari kosta egiten zaio gure irakas-sistemaz jabetzea, itzulpena eta adierazpen gramatikalak nahi izaten ditu, eta guk, argi uzten diegu eskolan hizkuntza bakarra euskara dela. Esaldiak buruz ikasi behar dituela esaten diogu, leroek bezala errepikatzeko behin eta berriz, behin eta berriz, buruz ikasi arte. Horrela gero, behar orduan, esaldiak, ohar-kabea, naturaltasun osoz esanen dituztela, hitzez hitz pentsatu eta lotzen hasi gabe. Eta ikasleren bati, halako batean, «aizu, nola esaten da *como se dice*» entzuten diogunean kontent izaten gara irakasleok, gure metodoak ongi funtzionatzen duela eta.

Azken urte hauetan, auto-ikaskuntzak indar polita hartu du zenbait tokitan. Jende asko da *on-line* ikasten duena, *Boga* edota *Bai & by* sistemen bidez euskaltegira joan beharrik gabe.

Orain, irakaskuntzan, askoz ere bitarteko tekniko gehiago dugu, materiala ere bai, baina ikasleak ahalegin bertsua egin behar izaten du. Lehen esan dut, hizkuntzen arteko aldea zenbat eta handiago orduan eta zailago egiten zaiola ikasleari bigarren hizkuntza hori ikastea. Horrexegatik beharbada, kostatzen zaio hainbeste euskara ikasleari, hasieran, esaldiaren ordenaz jabetzea. Zergatik esaten ditugun gauza guztiak atzekoz aurrera esaten digute, euskaraz dena aldrebes egiten omen dugu. Gaur, sarrera hitzaldi honetarako marrazkiak egin dizkidan Asisko Urmenetaren erantzuna ematen diegu honelakoetan:

Altxorraren bila jostaketan aritzeko askoz ere errazagoa delakoz euskararen ordena zuzena, erdararen aldrebesa baino. *Hurrengo pista, beheitiko pisuko sukaldeko ezkerreko armairuko eskuinaldeko bigarren kutxan dago*. Eta erdaraz hor hasiko zara, *en el segundo cajon del armario...* Hara, erdaraz hori irakurri orduko, euskarazkoa irakurri duen ikaslea lehenengo pisuan da.

Lehen, erdara eta euskararen arteko distantzia, Iruñean ez zen hain handia. Orain arras arrotz egiten zaizkien euskal kutsuko honelako esaldiak: *la madre y hemos venido. ¿Qué estabas tardada? ¿Pues? No soy cosa para nada. Vas a tomar mal...* egunerokoan barra-barra erabiltzen baitzituzten erdaraz. Eta ikasleei, *berantetsirik eta ez naiz deusetarako gauza* eta gisakoak oso hurbi-lekoak zitzaizkien.

Aditzarekin buru-hauste franko izaten dute, batez ere, *dut* eta *ditut* berezi behar horrekin. Baina benetan misterioa, ergatiboa da, noiz erabili *zu* eta noiz *zuk*?

Joan den irailean ikasle batek bi azterketa zituen egin beharrak ingelesa eta euskara. Urduri zegoen, euskarazko azterketagatik, ez bestearengatik. Bertako hizkuntza izateak nonbait bereziki eragiten du pentsatu nuen. Alde psikologikoa aztertzeke ueña zen. «Zergatik zaude urduriago euskarazko azterketaren aurrean?» galdetu nion. «Ingelesak karik ez duelakoz» erantzun zidan. Segundo batzuk behar izan nituen esan zuenaz jabetzeko. Beste ikaskideek ez ordea, hagitz agudo esan zuen ondokoak: Bai, *ka* madarikatu hori!

Beldur naiz, izutu ere egin ote ditugun irakasleok ikasleak *ka* horrekin. Irrirako bidea ere eskaini digu ordea, maiz irakurri dugu *Zaldi Eroaren tira Berria* egunkarian, *Ka* gurtzen duen maisuaren istorioekin.

Gogoz aritzen dira gure ikasleak, ahalegin handia egin behar izaten duten arren, hizkuntza bat ikastea neketsua baita. Gogorrena halere, bere eguneroko egitekoak utzi gabe, euskara ikasteko, astean zortziren bat orduko astia hartu behar izatea da. Horrexegatik uzten diote askok euskara ikasteari, denbora faltagatik.

Denborarik ez izatea ez da arrazoi bakarra, baina bai nagusia. Aski ez aurreratzea da aipatzen duten beste arrazoietako bat. Tarteko urratsetan maiz gertatzen da horrelako etsipena, lehen urratsean argi ikusten dute aurreratzeko ari direla, dena da berria, elkarrizketa tikiak egiten dituzte, asko dakite. Gero, ikasi dutenari baino falta dutenari gehiago begiratzen diote.

Euskaltegian ikasitakoa handik kanpo erabil dezan nahi dugu, baina hori ez da batere erraza. Karrikan, etxean edota lantokian gehienetan, ez dute norrekin euskaraz ari. Iruñean, kale-erabilera, azken neurketen arabera %2,8koa besterik ez da. Eta ingurune euskalduna dutenek ere ez dute erraza lagun eta familiakoekin harremanak erdaraz eginak baitituzte, eta ohitura hori haustea ez da batere samurra izaten; ikaslearen maila baxu xamarra baldin bada, euskaldun zaharrak holakoekin ikasten ari den horri «laguntzarren» erdarara jotzen du zenbaitetan; euskaldun zaharra eta berria elkarrekin ari direnean, batzuetan, euskaldun zaharra beldur izaten da euskara batua, *euskara berri* hori ez ote duen ententituko eta elkarri ulertzeko erdaraz mintzatzen zaio. Ez da harritzekoa jarrera hau, behin eta berriz euskaraz ez dakiten sasijakintsuek esan izan baitigute irakasten eta ikasten dugun euskara ez dela euskara, hemen *Alto Navarro Meridional* irakatsi behar dugula, ez bata, ez bestea zer diren eta nolakoak diren arrasto zipitzik ez badute ere. Modu batez edo bestez, euskara baztertuta, erdaraz mintza gaitezen bulkatzen gaituzte. Hori dela eta, euskaltegira etortzeari uztean ikasi duten hori galdu egiten du frankok, zenbat eta maila baxuagorekin utzi euskaltegia orduan eta lehenago galtzen dute ikasitako hori. Eta urte batzuen buruan, hauetako asko, berriz itzultzen da euskaltegira. Ez da ordea, utzi zuen mailan hasten, zoritxarrez. Egindako lana alferrik galdua dela pentsatzen dugu maiz; ikasle askok halere, badirudi, ez dutela horrela sentitzen. Jose Antonio Iturrik, *Campion euskaltegiaren 25. urteurrenean* zioen: *no hubo fracasos y si victorias menores. Porrotik ez garaipen tikiak baizik*. Egindako ahaleginaz harro zegoen, euskara ez zen jada hizkuntza ezezaguna eta zaila. Euskarara maitasunez hurbiltzeko balio izan ziela ikasitako gutxi horrek dio Iturrik.

Ikasi dutenak ez dira, ordea, gutxi, eta horietako gehienak oso jarrera aktiboa izan dute, ahal duten guztietan euskaraz aritzen baitira. Zenbaitek bere lanabesa du euskara, irakaskuntzan edo komunikabideetan. Edo egunerokoan euskara erabiltzen du, lantokian, etxean, karrikan... Titulua erdietsi dutenak,

eta alfabetatu direnak ere badira, eta, horren ondorioz, lehen euskaraz mintzaten ez zirenak, orain euskaraz aritzeko ohitura hartu dutenak.

Norbanakoaren ahaleginaz egin dira aurrerapauso hauek. Ikasteko ahalegina norbanakoak egin beharko du aurrera ere, baina lana aritzeko ahalik eta erraztasun handienak eman behar dizkiogu, zama guztia norbanakoaren bizkar utzi gabe. Badakigu ikasten ez hasteko edo ikaste-prozesua bertan behera uzteko arrazoi nagusia denbora falta izaten dela. Hori horrela izanik, administrazioek eta enpresek denbora oparitu beharko liekete euskara ikasi nahi dutenei, hau da, gaur egun irakasleekin eta funtzionarioekin egiten duten gisara. Bere lanetik liberatu euskara ikasi nahi duen nafar heldua, bere soldata eta lanpostua atxikiz, doako ikastaro trinkoetan edota barnetegietan euskara ikas dezan. Horretarako euskaltegiekin kontzertatuz irakaskuntzan egiten duten gisan. Behingoz helduen euskalduntzeari erantzun egokia emateko bidea hauxe baita, eta ez orain arteko dirulaguntzen politika. Horrela prozesua askoz motzagoa litzateke, eta euskararen erabilera handitzeko beharrezkoa den masa kritikoa erdietsiko genuke.

Eusko Jaurlaritzaren eta euskalduntze-alfabetatze sektorearen artean harreman gorabeheratsuak izan dira, baina azken urteetan elkarlanean aritzeko pausuak eman dituzte eta aurrera begira egin beharrekoaz gogoeta egiten ari dira. Iparraldean oso berria da instituzio eta sektorearen arteko harremana, orain, Euskararen Erakunde Publikoaren bidez, bertako instituzioek, hizkuntza politika egitasmoan, helduen Euskalduntze-alfabetatzearen aitortza egin dute. Nafarroako Gobernuak ere, sektorearekin biltzeko eta arloaz gogoeta egin eta zenbait neurri hartzeko asmoa azaldu du, oraingoz asmo baizik ez bada ere. Guztiak batera jokatzeko litzateke desiragarri, guztiok helduen euskalduntzea eta hizkuntza normalizazioa baldin badute helburu.

Nafarroako Gobernuaren aurretik Diputazioak, helduen euskalduntzeko eskola bakar batzuk bideratu zituen 60ko hamarkadan. 1972an, helduen euskalduntzeko irakasleen lana ere aintzat hartu zuen eta saritu nahi izan zituen. Horrela *Principe de Vianak* gonbidaturik, irakasleek afari eder bat egin zuten Iruñeko Hartza jatetxean, jatetxe honen kontura, gonbidatzaileari ordaintzea aitendu baitzitzaion.

Hurrengo urteetan hor ikusten dugu Diputazioa, Euskararen Irakaskuntzako Batzordeak proposatuta, helduen euskalduntzean ari ziren irakasleei edota ikastetxe edo euskaltegiei dirulaguntzak ematen. 1980an, Euskaltzaindiak, Alfabetatze-euskalduntzeak duen hedadura eta garrantzia kontuan izanik, sektore hau Eusko Kontseilu Nagusia eta lau Diputazioen ardurapean ofizialtzea zela egokiena ikusi zuen. Euskaltzaindiarekin zituen loturak askatu, eta bere zeregina ongi betetzeko, Alfabetatze-euskalduntzea zerbitzu publiko bilaka zedin nahi zuen Euskaltzaindiak. Ofizialtasun hori ez zen gauzatu, zailtasun handiak izan zituen eta. Hilabete batzuen buruan ordea, Nafarroako Diputazioak 1978an sortu zuen Hizkuntza Eskolaren bitartez bideratu zituen heldu-

entzako irakaskuntza trinkoak, batik bat langabezian zeuden diplomatu eta lizentziatuentzat antolatua. (CIE)

Euskaltzaindiak eta Koordinakundeak, hau zerbitzu publiko bilakatu nahi-an, *Fomento del Vascuence* sekzioan sartzeko ahalegina egin zuten. Baina hau ere alferrikakoa izan zen, Koordinakundea instituzionalizatzerik ez zen izan.

Geroztik, euskalduntzearen inguruko planteamendurik ez du egin Nafarroako Gobernuak, dirulaguntzen bidea besterik ez darabil AEK eta IKArekin. Dirulaguntzak bideratzeko arautegia, Nafarroako Diputazioak, 1981ean onartu zuen. Eta asmo berarekin, onartu ere Nafarroako Gobernuak 1988an, oraindik indarrean dagoen Foru Dekretua. Irizpide zehatzik ez dago ordea, eta dirulaguntzak ez dira beti berak izaten.

Orain urte pare bat Arturo Campion Fundazioak, Gobernuaren dirulaguntzen murrizketa zela eta, *Zeu izan Gobernua* kanpaina egin zuen dirua biltzeko helburuarekin, eta hor hurbildu zitzaigun bere laguntza eskainiz, Arturo Campion idazlea ezagutu zuen emakume bat. Jacinto Campionek, bere seme Arturo jaioberriarentzat, Ollakarizketan, emakume honen amona hartu omen zuen ugazamatzat. Nola ez zuen bada lagunduko umearen izena daraman euskaltegia!

Dirulaguntzen politika hau aldatu eta normalizazioaren bidean abiatuko ahal da Nafarroako Gobernua! Oraindik berde dagoen helduen euskalduntzea behingoz ontzeko, behingoz horitzeko. Hala biz.

BIBLIOGRAFIA

- ALTUNA, P., 1976, *Euskara hire laguna*, Mensajero.
- ARRESE, M., BUENO, G., PEREZ, Z., 2001, *Euskara ikasten ari naiz 2000. Helduen euskalduntze bidea*.
- ARTURO CAMPION-IKA, 1997, *Iruñean hogeita bortz urte*, Iruñea.
- BAT. SOZIOINGUISTIKA ALDIZKARIA 62. ZENB., 2007, *Helduen Euskalduntze-Alfabetatzea*. Bat. Soziolinguistika aldizkaria 64. zenb., 2007, *Kale neurketaren V. Neurketa 2006*.
- ETXEGOIEN, J.C., «Xamar», 2001, *Orekan. Herri eta Hizkuntzen ekologiak*. Pamiela, Iruñea.
- EUSKALTZAINDIA, 1979, *Hizkuntza borroka Euskal Herrian*, Bilbo.
- EUSKARAREN AHOLKU BATZORDEA, 2003, *Euskalduntze-alfabetatzearen etorkizunerako oinarriak eraginkortasunari eta kalitatea hobetzeari begira*, Eusko Jaurlaritza.

- GOIKOETXEA, J.L. & BILBAO, B., *Imanol Berriatuaren bizitza euskalduntzearen ezandan 1970-1980*, Bilbao.
- GROS, M., 2007, *Recuperación del Euskera en Navarra*, Jagon bilduma 2, Euskaltzaindia, Bilbo.
- MORENO CABRERA, J.C., 2000, *La dignidad e igualdad de las lenguas*, Alianza Editorial.
- NAFARROAKO GOBERNUA, 2003, *Estudio Sociolingüístico sobre el vascuence en Navarra. 2003. Competencia lingüística, uso y actitudes*, Iruñea.
- OTEGI, M., 2006, *Zergatik euskaraz. Goierriko euskaltegietako ikasleen motibazioak. Ikerketa psikosoziolingüistikoa*. Lazkao.
- SANCHEZ CARRIÓN, J.M., «TXEPETX», 1987, *Un futuro para nuestro pasado*. Donostia. Siadeco, 1996, *Helduen euskalduntzea: Eskaintza eta eskariaren egoera eta etorkizunerako aurreikuspenak*, Donostia.
- SUKUNZA, M., 2007, *Iruñeko Arturo Campion euskaltegiko ikasleen motibazioaren azterketa*.
- TALLER DE SOCIOLOGIA, 2007, *Euskara Iruñerrian*, Iruñea.
- URRIZOLA, R., *La copla de Etxaleku*, 2007, *Fontes Linguae Vasconum*, 104. zenb., Nafarroako Gobernu.

GORRITIK HORIRA

Erantzuna

Patxi Salaberri Zaratiegi

Alkate andrea,
Euskaltzainburu jauna,
euskaltzainak,
Sagrarioren familiakoak,
agintariak,
jaun-andreak.
Egun on.

Kontent eginen dut hemen, Etxalekun, Sagrario euskaltzain berriaren hitzaldiaren erantzuna. Izan ere, euskararekiko nire lehen kontaktua, herritik Iruñera bizitzera igo ginelarik, alderdi honetako euskaldunekikoa izan zen, Beramendi eta Udabeko senar-emazteak izan baikenituen auzo zenbait urtez. Kontaktu berezia eta gazi-gozoa izan zen, biak euskaldun garbiak izanagatik (gizonak aise hobeki solas egiten zuen euskaraz gaztelaniaz baino, andreak beharbada erdaraz errazkiago) erdaraz aritzen baitziren, frankismoaren garai haietan, elkarrekin, bai karrikan eta bai etxean ere, eta gaztelania baizik ez baitzieten erakutsi bi alabei. Egia da gero, alaba horietako batek behintzat euskara ikasi duela, ez beharbada arras ongi, baina moldatu behinik behin egiten da. Haur bat ere badu orain eta pentsatzen dut Basaburuko euskaldun haien ilobak euskara ikasi izanen duela, ez lehen bezala etxean segur aski, baina bai, eta ez da gutxi, ikastolan edo eskolan, alegia, *begiá, buruú, esení* eta besteren ordez *begia, burua* eta *esnea* erraten ikasi izanen du.

Ez ziren urriak hirurogeiko hamarkadan Iruñean bizi ziren herrietako euskaldunak, baina nekez sumatuko zenuen garai hartan euskara kalean. Oroitzen naiz gure arrebaren adiskide batek –hogei bat urte zituzkeen orduanola erran zigun ez zuela sekula bere denboran euskararik aditu. Zer soinu zuen ere ez zekien neska hark! Hortaz, pentsa dezakezue gure hizkuntza ikastea eta ikasitakoari eustea ez zela aise sasoi hartako Iruñean, «euskaldunon hiri buruzagian». Ez dut erranen orain erraza dela (Satrustegiri hiltzorian zegoenean Nafarroako ospitalean agitu zitzaionaz oroitu besterik ez dago), baina irratiekin eta telebistarekin entzumen gutxienez landu daiteke, ikasitakoa atxiki, eta, bestalde, egunkari-liburuak hor daude, ordenagailuek etxeratzen

edo bulegoratzten dizkiguten material idatzi eta ahozkoetz landara. Gainera, egun, hezkuntzan sartzearen eta euskaltegien lanaren ondorioz frankotan entzuten da euskara Iruñeko karrketan, ez menturaz auzo guztietan hein berean, ez eta deus jakin gabe ikasteko moduan ere, baina aurrera egin dugula zalan-tzarik ez dago, nahiz ez, segur aski, guk nahi genukeen bezain azkar.

Euskaldunak ez ezik euskaltzaleak ere baziren Iruñean garai gartan: hamar urterekin Arrosadiko eskolan maisu izan nuen Don Augusto izenekoaz oroitzen naiz beti; ez dakit zer deitura zuen, ez Iruñekoa berekoa zen, herri euskaldun batekoa edo beste nonbaitekoa, baina gogoan dut nola azaldu zigun, zenbait egunez, tarteka-marteka, gure deiturek zer erran nahi zuten (garai hartako Iruñeko etorkin gehienak Nafarroako herrietakoak ginen), zer adiera zuten, ez dakit zuzen ala makur, baina ia berrogei urte igarota ere ez zaizkit ahortzi irakasle prestu haren saio haiek.

Gero, Ximenez de Rada izena zuen Gurutze plazako institutuan ere egokitu zitzaidan euskaldunekin ikastea, Iruñeko bertako lehen ikastolumeekin eta, baita ere, zenbait herritako euskaldunekin, Areso eta Goizuetakoekin, adibidez. Gogoan dut Etxalekuko mutil sendo xalo euskaldun bat ere bazela, *Moreno* deitura ez hain euskalduna zuena, familiarekin Irurtzunen finkatua orduko, oker ez banaiz.

Beranduago Arturo Campión euskaltegiko (artean *Arturo Kanpion* zen eta *gaueskola* erraten genion) atea jo eta euskara serio ikasten hasi nintzenez Sagrarioren anaia, Jose Manuel, izan nuen irakasle, eta gero, hiru egunez, 1977 edo 1978an, hemen, Alemandarren Etxalekuko etxean ikastaro labur-trinkoa egiteko aukera izan nuen. Haiek lanak eta estualdiak hemengoei entenditu ezinda! Guk klaseetan hitz guztiak oso-osorik ikasten baikenituen, eta hemen berriz, silaba gose balira bezala hitzen erdia jaten baitzuten! Hiru gauza ditut oraino buruan sarturik: guk ikasi genuen *berehala* hura *bela* erraten zutela lehena, Etxaleku inguruko oihaneko zuhaitz bat *tximistak jo zuela*, eta ziztorrak *beratz* zeudela. Zer ote zen hura guztia?

Sagrario bera lankide izan dut zenbait urtez Campionen, lankide eta irakasle, pasilloetako elkarriketetan, eskolak prestatzeko egiten genituen bilertan (aitzinago, Euskaltzaindian, *bilkurak* egiten hasi ginen) irakaskide nituen Martintxo Manterola, Kontxi Agerre, Miren Beitia, Bittorio Lizarraga, Zito Alduntzin, Iñaki Zabaleta, Mikel Bujanda, Lontxo Gorroñoren eta besteren euskara hitz erdirik galdu gabe ere buruan sartzen eta atxikitzen saiatzen bainintzen. Ez dakite, oharkabean ere, zenbat lagundu didaten niri eta ni bezala euskara etxean jaso ez zuten beste irakasleei, ikasleei ez ezik.

Euskara ikasteari lotu nintzaion lehenbiziko urte haietan gauzak adierazteko gauza banintzen, neurri batean bederik, baina etxeko euskaldun baten gaitasunaren aldean hutsaren hurrengoa zen nirea, eta oraino hala da, eta sinetsirik eta etsirik nago gero ere hala izanen dela, beti. Hau da, nire ustez, Miquel Grosek (2007) bere liburu interesgarri eta bihotz emangarriaren

«ahulgunea», egun idatzi ohi den bezala erranda, edo «ahuldadea» nahiago baduzue, aipatzen den zenbaki bakoitzaren hizkuntza gaitasuna zenbaterainokoa den ez baita zehatz ageri. Erran nahi dut ez dela, hizkuntzari doakionez, berdin Lizarrako euskalduna izatea edo Leitzakoa, nahiz gero salbuespenak, ustekabeak eta kasu bereziak badiren, jakina.

Hemen Etxalekun, Sagrariok hitzaldian erran duen bezala, duela hamar-kada batzuetako haurrek gaztelaniaz ikasten zuten eskolan, baina euskara zen gero etxeko, karrikako, lagun arteko hizkera ohikoa. Orain, aldiz, haurrek –dauden gutxiak– euskaraz ikasten dute eskolan, baina erdaraz aritzen omen dira maizkara jostetan karrikan. Gure unibertsitatean –ez dakit xuxen besteetan zer gertatzen den– antzeko zerbait sumatzen da euskaraz ikasteko aukera duten ikasle urrien artean: herri euskaldunenetakoez (honetan ere mailak daude eta) euskaraz jardukitzen dute elkarrekin, eta ikastolan ikasi duten gutxi batzuek ere bai, nori berea aitortu behar baitzaio, baina gehienxkoenak erdaraz mintzatzen dira elkarren artean, klasean berean ere gaztelaniaz aritzen dira, gero euskara eta euskarazko irakasle izanen badira ere. Hau, jakina, lehenagotik heldu da, haurtzututik, eta nerabezutua iristearekin, institutuan, gauzak makurtu baizik ez dira egiten. Joera hau hizkuntza gaitasun askirik ez izateari leporatu behar zaio: etxean erdaraz hitz egiten dute, kalea mundu erdalduna da gehienendako eta, lagun artean, *en la gela, los ariketas, te voy a mandar un mezu* eta antzeko erdal gaiztoko esaldietan ageri diren «bitxi» horiek alde bat utzirik, ez dute gure hizkuntza deusetarako ibiltzen. Betikoan gaude: ez dute euskaraz hitz egiten gaitasun nahikorik ez dutelako, eta gaitasunik ez dute erdiesten euskaraz mintzatzen ez direlako. Nola atera gurgil zoro honetatik? Hor da gakoa.

Beste kontua, Sagrariok bere hitzaldian ukitu duena, Tolosako euskarak duen prestigioarena da; «publizista» ona omen dute bertan eta hortik hango euskararen ospe eta entzutea. Dena dela, Kike Amonarriz tolosarrak hitzaldi batean erran zuenez, bere gazte denborako herriko euskara arrunt polita eta arrunt ona zen, orbanik eta notarik gabea, gazteek –bera barne, nonbait– elkarrekin erdaraz hitz egiten zutelarik zikintzeko arriskurik ez zegoelako.

Nik ere anitzetan entzuna dut Nafarroako herrietan, batez ere adineko jendeari, Tolosako euskara dela euskararik ederrena, baina gaur egun, Iruñean, holako konturik ez dut aditzen gehiago. Bai ordea, eta Tolosan hitz horiek xeheki nola diren ez dakit, usu entzuten ditugu gure ikasleen ahotik *ondo* eta *hobeto* bezalakoak, hauek Nafarroan, muga-mugako herriren batean ez bada, ibiltzen ez diren arren. Hemen, jakina, *de facto*-ko euskara batuaren eragina dago, irrati-telebistena hain zuzen, eta irakaskuntzan lanean ari diren Nafarroaz kanpoko zenbait euskaldunek dituzten ohiturena ere bai. Nik, egia erran, ez dut deus ele horien kontra, eta ez nago, bestalde, Nafarroako erdialde zabalean ibiltzen ziren hizkeretara itzultzeko aiherrak, Bonapartek materialetan bildu zituenetara (Ondarra, 1982) edo Elkanoko Lizarragaren idazki jorietan ditugunetara, adibidez, besteak beste, eta segur aski, holako nahas-mahas irenskaitza

sortuko genukeelako orain unibertsitatean, konparaziorako, eskola emateko tenorean *emen zeude*, *erran zio utzi zezkien* «erran zion utz zitzan», *fite zoezi*, *adi zaze* edo *xataunt* «jaten dut»-en modukoak ibiltzen hasiko bagina.

Halarik ere, iruditzen zait gutxieneko batzuk ere errespetatu eta begiratu behar ditugula, eta *ongi* eta *hobeki* ibili, gorago aipatutako horien ordainez. Hortik aurrerakoak, *esan* ala *erran* erabili behar den, *anitz* ala *asko*, *aitzin* –*gibel* ala *aurre*– *atze*, *beste* ala *bertze*... norberaren esku gelditzen da, nork bere euskarari kutsu «kutsia» eman nahi dion edo aipaturikako euskara zuzen, zurrunkara horren bidetik ibili nahiago duen.

Nire irudiz nafarrok euskara batuari egin diezaiokegun ekarpenik handiena gure herrietan hain ugaria den, hainbeste ñabardura dituen hiztegiarekin aberastea da batetik, eta erranaireen, esamoldeen munduan sartzen diren esaldi egin baina ez erabat finkatu horiekin osatzea bestetik. Euskaltzainok, baita sartu berri-berriak diren azkenekoek ere, garbi dakusagu oraingo eta ondoko urteotako eginkizunik larrienetako bat hiztegi batua moldatzea dela eta, ezbairik gabe, eginbehar honetan, Imozko euskara, Sagrariok etxean ikasi duen Etxalekuko hizkera garrantzi handikoa da, herria aski toki estrategikoan dagoelako, dialektologialariek (Ibarra, 1995; Hualde, 1997, Gaminde, 1998; Zuazo, 1998, 2003; Apalauza, 2008) nabarmendu duten bezala ekialdera eta erdialdera begira dauden ezaugarriak batzen diren gunean, edo, menturaz, egokiagoa izanen da erratea bereizten diren lekuan dagoela.

Imotz osoa ere ez da, oker ez banago, berdin-berdina alderdi guztietariki, eta hemen Muskitzen berezitasuna azpimarratu beharra dago, Imozko beste herrien aldean, azentuari eta beste ezaugarri batzuei dagokienez, baina nik ez dakit hiztegi kontuetan ere holako aldea hautematen den herri honetatik Imozko beste herrietara. Hori dialektologialariek-eta argitu beharko digute, eta, egia erran, ez daude zango bat bestearen gainean denbora nola emanen. Golaratz, berriz, fonologiaren aldetik bereizten omen da beste herrietatik (Apalauza, 2008).

Oraingo nafar euskaltzainok, eleka ari den Uxueko euskaldun berri hone-taz landara, Sagrario une batez alde bat uzten badugu, Akademian sartu diren hurrenkera errespetatuz, Arizkungo Pello Salaburu, Leitzako Patxi Zabaleta eta Iturengo Andres Iñigo dira. Ikusten den bezala, Iruñeritik aski urrunekoak denak, eta Iruñearen eta Iruñerriaren garrantzia, beste hiri batzuen bezala, euskararen garapenean handia izan dela ez dago zalantzarik, hiriburuko euskara bera nolako zen ongi ez badakigu ere (Camino, 1999, 2003). Horregatik, iruditzen zait Sagrarioren ekarpena, hiztegi batua apailatzean etxean ikasitako hitzak sartzea alegia, biziki garrantzizkoa dela euskararendako eta Nafarroa-rendako, irudi baitu Imotz alderdi hau, hein batez bederen, Iruñerriarekin edo Iruñerriaren iparraldeko zendea eta ibarrekin zegoela loturik hiztegiaren alde-tik, eta, beraz, Imozko hitzei sarbidea ematea erdararen bulkadaren aitzinean lekuak hustu behar izan zituen hizkerari sarbidea ematea dela, neurri batean.

Egia erran behar badut, ni hasia naiz dagoeneko Sagrariok barnean duen altxor lexiko hori baliatzen edo baliatu nahian: Juan Joxe Zubiri ene lankidearekin batean argitaratu *Biraoak* liburuan Sagrariok emanikako Etxalekuko madarikazio edo irainaireen zerrenda sartu nuen, gehienak, espero izatekoak zenez, beste leku anitzetan ere ezagunak direnak, hala nola *ahoberoa*, *aldrebesa*, *artopila*, *astakiloa*, *astopitua*, *atsomotza* edo *atsopotoka* «emakume ttiki lodikotea», *aztalzikina*, *barrabilaundia*, *begiezkela*, *burugabea*, *enborra*, *erdzua*, *expantua* edo *expantuaundia*, *gibelaundia*, *hankamehea*, *hortzamaketsa*, *kimaluze* edo *kimazua*, *muturbeltza*, *muturzorrotza*, *oilanda*, *ongabea*, *purtxila* eta hauen moduko beste harribitxi batzuk.

Badira, horiekin batean, Nafarroan segurik hain hedaturik ez dauden beste zenbait biraoaire, bakarrik Etxalekun bildu ditugunak, nahiz segur aski Imozko beste herrietan eta inguruko ibarretan ere erabiltzen diren: *buztangorria* «nesketan aritzeko beti prest egoten dena», *galtxagorria* «gaiztoa», *puzkilde* eta *puzkilderua* «latoso» edo, *karrapizta* (ez dago urrun Iparraldeko kalapita-tik, adieraz eta formaz, eta arrunt hurbil dago Leitza aldeko *karramista*-tik), *kidailuze* «gorputza bi makilen gainean duela dirudien pertsona», *oilopelaturia* «ergela», *satitsua* «betaurreko kristal lodi-lodiak erabiltzen dituen edo ikusezinean eta baldar samar ibiltzen dena», *supilmotz* «sudurmotza» mespretxuz mintzatuz, *sustopila* «tontotua, mantso-mantso dabilena», eta abar.

Gure herrietako hizkera, arlo anitzetan, jendeak uste duen baino aberatsagoa da eta zuzen eta egokiro biltzea ez da aise; horretarako lekuan lekuko jende prestatua behar da, eta Sagrario, alderdi horretatik, egoera ezin hobean dago bere inguruko altxor hori, berak etxean eta herrian ikasi duena, hiztegi batuan eta bestelako lexiko lanetan txertatzeko. Bestalde, euskara helduei irakastea ere garrantzizkoa izan da azken hamarkadetan eta garrantzizkoa izanen da ondokoetan, eta seguru nago eremu honetan ere Sagrarioren lana ezinbestekoa izanen dela bi «akademietan», Euskaltzaindian eta Arturo Campionen, gure hizkuntza irakatsi eta sustatzeko zereginetan, erakutsi, hobetu, prestatu eta gaurkotu ez ezik sustatu ere egin behar baita, Nafarroan bereziki. Beraz, Sagrario, eta bukatzeko, izan zaitetz ongi etorria Euskaltzaindira eta urte askotarako izan dadila.

BIBLIOGRAFIA

- APALAUZA, A., 2008, «Nafarroako ipar-mendebaldeko euskara: Imotz, Basaburu Nagusia, Larraun eta Araitz-Betelu», *FLV* 107, 63-104.
- CAMINO, I., 1999, «Goñerriko hizkera (I)», *ASJU* 33-1, 5-78.
- , 2003, *Hego-Nafarrera*, Nafarroako Gobernua, Iruñea.
- GAMINDE, I., 1998, «Nafarroako azentu ereduen sailkapena», *Nafarroako Hizkerak. Nafarroako Euskal Dialektologiako Jardunaldietako Agiriak*, I. Camino arg., UEU, 23-48.

- GROS, M., 2007, *Recuperación del Euskera en Navarra*, Jagon bilduma 2, Euskaltzaindia, Bilbo.
- HUALDE, J. I., 1997, *Euskararen azentuerak*, ASJU-ren gehigarriak 42, Gipuzkoako Foru Aldundia & Euskal Herriko Unibertsitatea, Donostia-Bilbo.
- IBARRA, O., 1995, *Ultzamako hizkera. Inguruko euskalkiekiko harremanak*, Nafarroako Gobernua, Morentin.
- SALABERRI, P. & ZUBIRI, J. J., 2007, *Biraoak. Nafarroan bilduak*, Pamiela, Iruñea.
- ZUAZO, K., 1998, «Nafarroako euskal hizkerak», *Nafarroako Hizkerak. Nafarroako Euskal Dialektologiako Jardunaldietako Agiriak*, I. Camino arg., UEU, 1-22.
- , 2003, *Euskalkiak. Herriaren lekukoak*, Elkar, Donostia.

AMAIERA HITZAK

*Juan Manuel Facenda,
Etxalekuko alkatea*

Euskaltzainburua eta euskaltzainak,
jaun-andreok,
herritarrak eta euskaltzaleak.

Sagrario Aleman Euskaltzaindian sartzeko ekitaldi solemne honi akabera ematea egokitu zait niri. Sagrarioren balioa, merituak eta jokabidea goraipatu dira. Omenaldia egin diogu, gogotik txalotu. Nik, Etxalekuko kontzejuburua naizen aldetik, gauza bakarra adierazi nahi dut nire eta herritar guztien izenean: asko estimatzen eta baloratzen dugula. Bestetik, kanpoan ospakizunari segida emateko gonbidapena egiten dizuet, kontzejuak jateko eta edateko zerbait prestatu baitu ekitaldi honi bukaera emateko.

Azkenik, eskerrak eman nahi dizkiet eraikuntza dotore honen jabeai, Josefa eta Doris Schneiderri, ekitaldi honetarako uzteko adeitasuna eta esku-zabaltasuna izategatik. Eskerrik asko benetan.

Eskerrik asko Sagrario Alemanen ondoan egoteko hona etorri zareten guztioi. Egun ederra opa dizuei denei.

**AURELIA ARKOTXA MORTALENA
EUSKALTZAIN BERRIAREN
SARRERA-HITZALDIA**

Hendaia, 2008-VII-19

ONGIETORRIA

*Jean-Baptiste Sallaberry,
Hendaiaiko auzapeza*

Euskalzain miresgarriak,
herritar maiteak,
jaun andereak,
ongi etorri.

Joan den martxoan auzapez bilakatu naizelarik, ez nuen uste holako mintzaldi bat egiteko ohorea izanen nuela.

Hasteko, hendaiaer guzien izenean, Aurelia Arkotxa anderea, eskertu nahi nuke ekitaldi hau Hendaian egiteagatik, Baigorriin sorturik ere.

Mundu zabalean ttipi den Euskal Herri honetako herri ttipienetarik dugu gure Hendaia; baina lurretan falta duenaren ordaina itsasoan du beti kausitu.

Itsas basterrean betitik bizi da Hendaia. Itsasoak eman ondasunetatik atera dugu beti bizia, bainan Aurelia Arkotxak bere poemien bidez, itsasoari bestelako aberastasuna eman dio.

Itsaso eta lurraren arteko mugaz gain, Bidasoa ibaiak Hendaia Hegoalde eta Iparralde artean uzten du. Bainan guretzat mugak ez dira murrak, lokarriak baizik.

Horregatik Hendaian aspalditik euskalki guziak mintzo dira eta ongi litaike euskalkien mugak gainditzea, euskara batua indartzeko.

Egun, berezitasun eta ohore haundi bat dugu. Lehen aldikotz Ipar Aldeko emazte bat Euskaltzandian sartzen da.

Horren lekuko izateak ainitz unkitzen nau eta jakin ezazue ene sustengoa duzuela elgarrekin lan egin dezagun, euskera bizi dadin Ipar Euskal Herrian.

Milesker deneri.

AGURRA

*Andres Urrutia,
euskaltzainburua*

Egun on guztioi:

Egun osoko lana egin du Euskaltzaindiak atzo Hendaian, Euskal Herriaren bihotzean dagoen herri zoragarri horretan.

Euskaltzaindiak, alabaina, oraingoan lanaldia ez ezik, pozaldia ere dakarke Hendaiaiko herriari eta Euskal Herria osoari, gure artean aurki izango dugulako hizlari Aurelia Arkotxa euskaltzaina, bere sarrera-hitzaldia egiteko.

Hendaian batzen dira Euskal Herriko Ipar eta Hegoaldeak. Hendaia etorri ziren, ehun urte lehenago, euskal herrialdeetako ordezkariak, euskararen akademia eratzeke asmoz. Asmoak asmo, ezina gertatu zen orduan askoren gogoia.

Urte batzuk geroago sortu zen Euskaltzaindia. Hain zuzen ere, laster 90 urte beteko dituen erakundea, sorreratik bertatik etengabe jardun duena euskararen mesederako, aldi gozo zein zailtan.

Aldiak aldi, aldikada berriak bizi ditugula ezin ukatu. Aldikada berriek, nolana ere, ideia eta indar berriak behar dituzte.

Horra Aurelia Arkotxa, euskaltzain osoa, bere baitara egungo Euskal Herriaren ezaugarriak biltzen dituena: Euskal Herriaren Iparraldea eta Hegoaldea, hizkuntzaren sorkuntza eta ikerkuntza bateraturik bizi dira bere baitan. Horra ere, besteak beste, unibertsitateko irakaslea, idazlea eta eragilea, bere eskutik guregana datozenak estekaturik eta ongi zerturik.

Bazterrez mintzatuko zaigu gaur. Bazterrok oro, esan gabe doa, begi-bistan baino, ezkutuan eta ostenduta egoten dira sarri-sarri, euskararen barruan. Horiek ere aintzat hartu behar, oso-osoko euskara eta euskalgintza egin nahi badugu.

Halaxe hartzen dugu Aurelia Arkotxa, oso-osorik, uste dugulako Euskaltzaindiarentzat ez ezik, euskararentzat eta euskalgintzarako ere lan egiten jarraituko duela gurekin batera.

BAZTERREZ

Sarrera-hitzaldia

Aurelia Arkotxa Mortalena

Jaun auzapeza,
Euskaltzainburu jauna,
Agintariak,
Euskaltzainak,
Etxekoak,
Jaun-andreak.
Egun on.

Ez baitut beraz ni baino lehenagoko aulkidunaren laudorioen egiterik, Hendaia, ni hazi naizen eta bizi naizen herria dut goraipatuko. Herria bera, eta honi datxizkon gaur Urruñakoak diren Pausu eta Biriatu, Hendaia bera, lehen Urruñakoa izana baita ere. Erran gabe doa Hendaia eta haren auzoen destinoa betidanik uraren bertaldean, frontieraren bertaldean diren Behobia, Irun eta Hondarribiari lotua dela ere.

Paseiu bat proposatzen dizuet, Bidasoaren hegiri jarraikiz itsaso handiko bazterretaraino, hiria, bazterrak nahasirik bizi diren leku hauetan. Kurutzatuko ditugu, pasan, itzalak urari hurbil diren baratzeetan kurri dabiltzanak Anton Abbadia eta Loti *marinel errantea*. Unamuno, itsasoari so bere Bizkaia gogon, propaganda filma zahar batetik jalgi Hitler eta Franco marioneta tragikoak, de Lancre akelarreen bila...

Akuarela bat pintatuko dugu, kolore pastelez pintatua, lehenengo plana koloreak bizixeago, gaurko aire, gaurko urratsa, gaurkoari lotua den lekuan. Gaurkoaren azpian hor da lehena. Gure akuarelan berriz, gibelean, gibeletzko kolore hitsagoetan iraganetik heldu zaizkigun oroit-harri mugak, enetako herri honen nortasuna markatzen dutenak, nahiz iduriz ahantziak diren.

Itxura, silueta heteroklitoak gogora jin eta urak badaramatzanak, hemengo zero kanbiakorriari, itsas bazterreko zabaltasunari, *enbata* haizeari, xirrimiriari, uren kolore berde-bluei lotuak.

Akuarelak. Lanozko kolore, pasteletzko kolore.

Aitzinetik, halere, preanbulo bat erakusteko nik nola ikusten dudan Hendaia:

Preanbulo

Herriak duen ikurrak, baleak, seinalatzen du hemengoan destinoa Ipar Atlantikaren bertzaldean Ternuako irla eta eskualdeetan iragan izan dela luzaz. Hau beti izan da kanpora irekia den herria, eta frontera herria, itsasoz bistan da, baina ere lurrez Frantziatik, Alemaniatik eta Ipar Europatik Algesiras-eko frontieraraino doazen, eta uda guziz hemendik pasatzen diren Maghrebeko emigrante eta emigranteen umeen, eta umeen umeen autoen karabana lerroek ongi agertzen duten bezala.

Hemendik, Paleolitiko garaietarik hasiz, erromatarren garaietarik iraganen eta geroago aro mediebaletarik, beti pasatu izan dira basa ihizian zebiltzan ehiztariak, gerlariak, merkatariak, Santiagorako peregrinoak... Badu bederen mila urte hemen gelditzen zirela, Bidasoako bazterretan zen Prioreneko ospitalean, nekatuak eta zaurituak, Europa guzitik jinik, Compostelara zihoazen ibiltariak. Geroago, leku horretan bizi izan zen eta hil 1856an, Etienne Pellot kapitain korsarioa. Gaur leku horri *Résidence Port Santiago* urbanizazioa deitzen diotelarik.

Prioreneak bazuen monasterioa, eliza, Errotazilo deitu errota nagusia, hilerri handi bat gaurko urbanizazioaren pean dena, lurraldeak, eta ere *Hospitaliako irla*, 1659ko Pirinioetako Tratatuaz geroztik *Konferentzia irla* deitua.

XX. mendeko azken urteetan promotoreek itsuski suntsitu zuten Priorenia leku loriagarrira. Eta hango parkea.

Hendaia herria eta inguruko herrien lotura zein den erran behar banu, ura dela erran nezake. Baztango mendietan sorturik, Baztan izena bidean utzirik eta Bidasoan izen berria hartuz Oronoz Mugairin, heldu dira urak, ur xirripa, uhaitz, ur bizi, erreka, ur handi... Lehenik mendietako iturrietan xur-xur, mehe-mehe, mehar, zabalduz eta mantsotuz doa itsasora hurbiltzen ari den arabera, mila uharte berdeen artean paseiaka heltzen delarik itsasoraino. Txingudiko badiara doaz urak, hor elkartzen direlarik ozeanoko ur gatzatuarekin, mareak itsasoko urak Bidasoan goiti badaratzamalarik.

Batzuetan Frantziako, Espainiako eta Europako Estatuaren destinoa hemen da trinkatu. Uraren erdian: Bidasoan.

Hendaia izan da ere hurbileko historiaren gertakizun ilunen oihartzun leku. Bakarrik bi aipamen, bertze aipagabe uzten ditudan itzalen sinbolo: 1936, Irun sutan, Francok Irun hartua, jendea nazioarteko zubi zaharretik –ene *zubi blutik*, geroztik barandak bluz pintatu baitzituzten– ihes lasterka Hendaia

eskapo. Batteleku kolkoraino kargatuetan Hondarribiatik ihes doazen jendeak, Hendaiaiko Ondarraitz-ko plaiain desenbarkatzeko.

Gogoan dut ere 1980ko azaroaren 23a, GALeko atentatu tragikoa gertatu eta laster pasatu bainintzen *L'hendayais* ostatu aitzinetik. Ostatuko atearen koloreaz oroitu nahi nintzen. Berdea zen. Federico García Lorcaren *Verde que te quiero verde* jin zitzaidan gogora eta ere guardia zibilen txarolezko trikornioez poema... Gaur *Entrepuentes* enpresak baliatzen du lekua. Plakarik ez dut uste baden gertakizunaz oroitzeko. Ahazten baita dena...



I

URARI SEGI

Artxipelak

Ibaian diren uharte berdeek marrazten dute artxipela: uharte handi bakan batzuk eta ezin kontatuzko uharte ttipiak. Eta badian den legarrezko Zorion Uharte mugikorra. Hendaiaik, Pausuk, Behobiak, Irunek, Hondarribiak formatzen duten *continuum* geografikoarekin nahasten dira. Plaia Handiko itsas-beleak, amiamokoak, itsas-zoriak nazioarteko Hendaiaiko eta Irungo geltokien eta Hondarribiako aireportuaren gainetik hegaka pasatzen dira egunero Txingudiko zorien irlara eta *vice versa*. Iger-eko buruko arroken gainean, Hondarribia eta

Hendaiako plaien gainean Bi Arroketarainoko leihor bazterretako arrainen arrantza dabiltzan antxetak gero, aroa iluntzen denean, Jaizkibelego bizkar gainean laino zurista hedatzen denean, Hendaiako hondartzan *enbata* haizeak legarra airatzen hasten duelarik, edo besterik gabe erauntsia heldu delarik, sartzen dira Bidasoako bazterretan, etxe gainetan apal iraganez, elkar saminki deituz.

Ibai gorri - Bidasoa

Ur bazterrean sortua naiz. Ura zen, besterik gabe. Bertze izenik ez nion ezagutzen.

Ur horrek kolore kanbiakorrak zituen, berde, blu, hori, dirdir. Urari so egotea ez zen bakarrik arrainaren zain egotea, zen ere urpeko leku ezezagunak transparentziaz ikustea.

Eta transparentzia hotxetan bainatzea ere. Hori, aroa ederra zelarik, eguzkia urera puskaturik erortzen ari zela iduri zuelarik. Baina ximixtek, in-auzturek eta irurzuriak zerua urratzen zutelarik, oro iluntzen zen, urak hantzen ziren, buztinkoloretzen ziren, gorritzen, eta burrunbaka pasatzen ziren etxe aitzinetik, zubia daldaraziz, errepide bazterrera helduz. Baigorri: ibai gorri.

Haur nintzelarik hona jin nintzelarik, ez nintzen harritu. Ibai gorrik eta Bidasoak bazuten eite. Hemen ere, hala beharra, uraren bazterretan bizi nintzen. Halere, diferentea zen Bidasoa, irlak bazituen, mantsoagoki sugatzen zen zumeen artean, mareen arabera goiti eta beheti zihoan. Udan, Bidasoako inguru lohitsuñetan zumeen artean gustura gordeak ziren igelak, gaitzeko kalaka ozenetan aritzen ziren.

Bidasoako uretan barkoz joaten ginen haurrak, Konferentzia Irlarainoko ur bazterrak esploratuz.

Gero aldatu zuten ur bazterra, aintziretan etxeak eraiki. Igelak isildu ziren.

Arrosa

Urreraino zihoazen lehen Irandatzeko anderearen eremuak. Gure etxea bera eta auzo guzia lehenengo haren eremuko oihan eta arto landetan eraikiak dira.

Duela berrehun eta gehiago urte bizi zen Hendaiako Irandatzeko jauregian, Doña Arrosa Zuaznabar. Ez bila egoitza, ez duzu atxemanen. Jauregia XX. mendeko bigarren erdian botaila izan zelako lurrera. Leku hartan igerilekua egina dute geroztik. Arrosarik izan zela ere ez genuen jakinen, ez balizkio koplari anonimo batek bertsoak 1807an eskaini, ez balitu norbaitek kopiaitu eta altxatu:

*Agur gure Doña Arrosa,
Irandatzco Abadesa,
Berorren Messedeac har beça
Esqueintcen çayon arrosa.*

Urteak joan, urteak jin, Arrosaren jauregiko paretak erori ziren bezala, erori dira parkeko oihana gerizatzen zutenak. Gero, arbolak zituzten moztu. Jalgi ziren igerilekua, kolegioa, gimnasioa, ikastola. Ene auzoa. Bidexkak karrika bihurtu ziren. Inguruetako arto landak murriztuz joan ziren, den mendreneko gune libreak etxez eta eraikuntzaz estali. Gaur, haritz-ondo bakanak, lehengo oihanaren lekuko dira. Gehiago nehora ez daraman parkeko sartze handiko bi zutabeak bezala. Arrosa eta koplariaren ingurumena urtu da. Oro arrotz bihurtu. Euskarazko koplek dute bakarrik gorde oroitza.

1807an, Arrosa anderea *chahar-chahar eta chimurtua* zen. Gure koplariak uste zuen Arrosari eskaintzen zion *floka* edo *lore-buketa*, iraunkorra izaneko zela, ez zutela sasoinak eihartuko:

*Nere floca ez dago ez,
Eguiña baratze lorez,
Iguzquiac jajo eta laster,
Igartzen dituan ojez.*

Marea I

Marea beheitzen zelarik, ibaia dragatu aitzin, oinez pasa zitekeen ibaia. Marea itsas bazterrera heltzen da lehenik, gero sartzen da Txingudin, bazterretako lohiak estaliz, eta badoa gero ibaian goiti Hendaiaiko eta Pausuko zubien azpitik. Biriaturko ur bazter honetan Baztango mendialdetik hosto eta bertze porroskekin heldu diren Bidasoako urak noizpait itsasotik heldu diren ur gazituek kausitzen dituzte. Orduan, porroskak beheiti joateko orde, bultzatzen dituzte mendialdera itsasoko urek.

Beha ditzagun, Lotiren eskutik, marearen arabera aldatzen diren Txingudiko badiako bazterrak. Nehork Pierre Lotik bezain ongi ez baititu deskribatu izan:

Et tous les détails aussi de cet estuaire de la Bidassoa lui étaient familiers, tous ces aspects qui changent suivant l'heure, suivant la marée monotone et régulière. Deux fois par jour le flot marin venait remplir ce lit plat; (...) les bateliers chantent leurs airs des vieux temps, qu'accompagnent le grincement et les heurts des avirons cadencés. Mais quand les eaux se sont retirées, comme en ce moment-ci, il ne reste plus entre les deux pays qu'une sorte de région basse, incertaine et de changeantes couleurs, où marchent des hommes aux jambes nues, où des barques se traînent en rampant.

Enbarka gaitezen Bidasoa behera doan Ramuntxoren untzian

Ils étaient maintenant au milieu de cette région-là, Ramuntcho et sa bande, moitié sommeillant sous la lumière à peine naissante. Les couleurs des choses commençaient à s'indiquer, au sortir des grisailles de la nuit. Ils glissaient, ils avançaient par à-coups légers, tantôt parmi des velours jaunes qui étaient des sables, tantôt à travers des choses brunes, striées, régulièrement et dangereuses aux marcheurs, qui étaient des vases. Et des milliers de petites flaques d'eau, laissées par le flot de la veille, reflétaient le jour naissant, brillaient sur l'étendue molle comme des écailles de nacre. Dans le petit désert jaune et brun, leur batelier suivait le cours d'un mince filet d'argent qui représentait la Bidassoa à l'étale de basse mer. De temps à autre, quelque pêcheur croisait leur route, passait tout près d'eux en silence, sans chanter comme les jours où l'on rame, trop affairé à pousser du fond, debout dans sa barque et manoeuvrant sa perche avec de beaux gestes plastiques.

Marea II

Abenduaren 25a. Eguzki hotz. Ondarraitzeko plaia. Ezpondako arroken aldetik. arrabotsaren *continuuma*. Itsasoa bare. Ura heldu goiti emeki-emeki, eper zurista mehe batek azpilduraturik. Isil-isila sablean bere bidea eginez badator kit sugea iduri. Punpulak plupluka desagertzen. Badoa ura beheiti baina beti legar eremu gehiago irabaziz. Legarrezko ur grisa. Zerumugakoa aldiz, blu itsutzekoa. Ura heldu orain goiti espazio berriak okupatuz, legar ziloak betez, oraino idorrak diren arrokak bustiz. Erretiratzean, ziloak urez beterik gelditzen. Gero, jinen diren uhinek estaliko putzu berri horiek. Urrun, eskuinetik, Bi Arrokak eguzkitan.

Lertsunak karrasika buru gainetik iragaten zaizkit, trianguluan. Abuztuan hasiak dira bidaian. Aitzindariak mendien aldera baderama bere taldea. Hegorantz. Mendi gaineko lanbroetan galtzen dira.

II

FRONTERA

Muga - frontera

Frantses iraultzan, 1790 urteetan, Euskal Herrian bi hizkuntzetan zabaldu ziren afixa edo karteletan erabili hizkuntzari kasu egiten badiogu, ohartzen gara *muga* eta *frontera* arras ezberdinki erabiliak zirela: *muga*, eremu bereizkuntzendako (nolabait *muga harriek* materializatzen dutena), *frontera*, aldiz, bakarrik bereizkuntza politikoendako. Frontera, egoera politikoaren arabera bizi den geografia.

Libertate-gunearen esperientzia da ere frontera, aitz hau badituzulako. Fronterak zubien bitartez gainditzen dituzulako: Hendaia-Irun / Pausu-Behobia.

Hizkuntza ezberdinen polifonia.

Bidaiari, bizi-esperientzia pluralei irekiak diren pasaia bideak dira frontierak. Halere dialogoak ez dira beti sortzen. Esperientziak anitzetan paraleloak dira. Ez ulertzeak *a prioriz* beteak.

Zein dira zinez hiru hizkuntzen (euskararen, gazteleraren, frantsesaren) eremu aberatsetan mugitzen direnak? Anitzetan bakoitza bere ghettoan egoten da. Fronterako zubien eguneroko biziaren arabera.

Fronterarik ez dela gehiago? Jondoni Jakobeko nazioarteko zubia etorbide bat bezala dela orain? Hori dioena ez dateke frontierakoa.

III

GELTOKIA

Maria

Otsailaren hastapena. Igande goiza. Geltokiko ostatuan. Kontoarraren ezkeretik, Maghrebeko bizpahiru bidaiari kafe hartzen. Eta, bakar-bakarrik, sartzean eskuinetik, Maria, lanazko kasketa kakia buruan, kafesne bat edaten. Dela uda, ala dela negu, dela euri ala eguzki, Maria beti hirian kurri badabil. Nola bizkarreko zakuarekin, nola eskuko karroarekin. Aldizka, supermerkatuetako ateeetan ikus daiteke. Kafesne gatiluan itzulikatzen du kutxarilla. «Lisboakoa naiz. Familia pobrekoa, nekazariak edo arrantzaleak denak. Bizi beharrez handik aterai... poesia maite dut. Luis de Camoes! Poetetan errege! Begi bakarra zen.»

Mariak hurruputzen du kafesnea. Hotzak eta kanpoan bititzeak hantuk, gorrituak, dizkiote eriak. Ileak ederrak, luzeak ditu.

Marionetak

1940ko urriaren 23a. Norbaitek filmatuak ditu Hitler eta Goering Hendaiara doan tren Baionatik hurbil delarik, ofizier batek haien aitzinean zabalitzen duen mapa handiari so. Europa berriaren mapa.

Fronteratik hurbil da orain tren, Getaria aitzinetik pasatzean itsasoa ageri. Hendaiako geltokian hedatuak bandera naziak. Gurutze gamatuak. Hitlerren ofizier eta soldadoak kaian. Tapiz gorria ere hedatua dute. Francoren beha. Badator azkenean tren, *España* letra handiz idatzia, lehiatila irekia: barnean Franco, besoa goraturik, agur faxistaren egiten. Trena gelditzen da, Franco jaisten. Bi buruek eskua tinkatzen dute. Osteak agurtzen dituzte urratsa martzialean, besoak altxatuz eta apalduz. Marioneta tragikoen gisan esku muturretan hariak balituzte bezala, norbaitek mugiarazten dituenak.

Hendaia: marioneta groteskoen antzesleku tragikoa...

Unamuno

Geltokitik atera, errepeida gurutza, igan eskailera meharrak, hel bertze gaineko karrikara, hor parean piska bat saihetsean eskuinetik den hotelean –Deportatuen karrikan, lehen zenbakian– egon zen bortz urtez Unamuno, 7. zenbakia zuen ganbaran. Maite zuen patioan musean aritzea, auzoko hamabi hamalau bat urteko Jean-Baptiste izena zuen mutiko gazte batekin:

Argazki bat atera zioten ostatu honetako behereko patioan. Pintore bat ari zaio potreta egiten. Saihetsetik ikusten da Unamuno, hieratiko. Ile zuri ederrak gibelera orraztatuak, bizar zuri motz apaindua. Traje beltz edo marroi iluna. Noblezia bat itxuran. Victor Hugoren eitea duela erraten dit Maite ostalertsak. Eta egia da. Hitzaren indarra. Napoleon III.a, Primo de Rivera. Hugo, Unamuno biak exiliatuak. Iduria ez da bakarrik gorputzekoa.

1925eko ekainean Parisetik emazteari idazten dio «*Si tengo que estar fuera de España, este verano iré unos días a Hendaya, a la frontera, a dar allí una conferencia*».

Agorrilaren 23a, trenean da. 28an Apokalipsia irakurtzen Hendaiako Broca ostatuan (gaur Hôtel de la Gare).

Maite du Hendaiara, itsasoa hor delako:

*Brotan aquí, en Hendaya,
Las aguas lentas de mi fiel Vizcaya*

Baina 1914-1918ko gerlan hil ziren Biriaturuko mutil gazteez diolarik:

*Oroit gutaz! Pedís nuestro recuerdo
Y una lección nos dais
de mansedumbre;*

Ulertuko ote zituen, zinez, hemengo jendeak?

IV

PORTUAK

Azken portua

Portu eta enbarkatze-leku frango ukan ditu Hendaiak: Beltzeniako Harri Zabaleta, Caneta... Itsas urrunetan eta hurbiletan zabiltzan hemengo arrantza-leak, sardinak, beren buru gainetan pausatuta zituzten zare apaletan, ortutsik saltzera zaramatzaten neskatxa zuzen lerdanak sepia kolorezko argazki zaharretan dira bakarrik bizi. Arrantzaleen azken portua beherago da gaur badian. Gero eta hutsago arrantzaleen portua. Hurbil den turismo portuarekin konparatuz, bertze mundu bat da hau. Jainkoak ahantziak hemengo marinelak. Azken portua ere laster desagertuko. Akabo.



Kaier batean

Baionako erakustokian gordea den kaier xahar batean tinta histuaz idatzik ak dira Arrosa Zuaznabari buruzko koplak eta ere 1766ko data dakarten Hendaiaren ohoretan diren koplak batzuk.

Geografia galdu bat gogoarazten digute *Itsassoaren puntuan* [den] *gazte-lu ederra-z ari zaizkigu...*

Eta Hendaia portu zela, aterbe-leku, gogorarazten digute:

Hendaya

*Mariñelak zu zaitu bere hirriscutan,
salbamenduko portu haize, tenpestetan,
mendiak antapara, zuk ere bai kontxa,
etxaturik aingura, segur du erlatxa.*

«Bakhar etxea»

Julien Viaud ziren haren sortze izen deiturak. Pierre Loti, haren izengoitia. Ibili zen munduko itsaso guzietan, Txinan, Indian, Persiako kostetan. *Marinel errantea* dio dela bere buruaz ari delarik. Tahitiko *vahine* amoros batek *Loti* lore izenez bataiatu baitzuen gazte zelarrik, behin Julien Viaud

marinel ofizier-idazleak erabaki zuen, idazle-izena hartaz geroztik *Pierre Loti* izanen zela.

Itsas bazterreko leku honetara destinatu zuten behin *Le Javelot* gerla ontziaren buru Julien Viaud komandantea. Eta lekuaz gustatu Pierre Loti idazlea. *Amorostu* erran behar litzateke, amorosten baitzen lekuez, emazteez, gizonez.

Ur bazterreko Adame etxeari *Bakhar etxea* izena eman zion. Leku berri bakoitzaz liburu bat idazten zuenez, Euskal Herriari buruzkoa *Ramuntxo* izan zen. Mundu kurri segitu zuen baina leku hau ezin utzia zuen. Hemen hil zen 1923an.

Canetatik jaitsiz marea apal delarik, lerrakorrak diren bazter lohitsueta barna joanez, hurbil daiteke Pierre Lotik idazteko hautatu zuen dorrera, eta Viaud komandanteak ur bazterretik hartzen zituen harrizko eskailera meharretarra...

Bidasoako kontrabandisten joan jinak bildu zituen Ramuntxon:

Minuit, une nuit d'hiver noire comme l'enfer, par grand vent et pluie foudroyante. Au bord de la Bidassoa, au milieu d'une étendue confuse au sol traître qui éveille des idées de chaos, parmi des vases où leurs pieds s'enfoncent, des hommes charrient des caisses sur leurs épaules et, entrant dans l'eau jusqu'à mi-jambe, viennent tous les jeter dans une longue chose, plus noire que la nuit, qui doit être une barque, une barque suspecte et sans fanal, amarrée près de la berge. (...)

Ils s'en revenaient joyeusement [les contrebandiers] leur entreprise terminée. (...)

Ils s'en revenaient comme des gens n'ayant jamais rien eu à cacher à personne, en traversant la Bidassoa, au matin pur, dans une barque de Fontarabie louée sous la barbe des douaniers d'Espagne.

Irakurri nuen haurra nintzela, *Ramuntxo*, eta hotz utzi ninduen, aise nahiago nuen *Pêcheur d'Islande*...

Zertako narratzaileak (Pierre Lotiren *alter ego*a dudarik gabe) azpimarratzen ote du Ramuntxori herriko apaiza zaharrak eskaini zizkion bidaia liburuak eta kosmografiak irakurri ondoren sortzen zaion ezinegona, mugitzeko tirria, kanpotiar aitarengandik heldu zaiola, eta ez ama euskaldungandik?

Le vieux prêtre (...) lui a prêté des livres (...) et à propos des astres lui a donné la notion des mouvements et des immensités, a entrouvert devant ses yeux les grands abîmes des espaces et des durées. Alors, dans son âme, les doutes innés, les effrois et les désespérances qui sommeillaient, tout ce que son père lui avait légué en sombre héritage, tout cela prit forme noire et s'est dressé. Sous le grand ciel des nuits, sa foi de petit Basque a commencé de faiblir.

Ulertu ote zituen Pierre Lotik, zinez barnetik, euskaldun bidaiariak?

V ITSASO

Gaztelua

Gureztat, gaur, *gaztelua* Abbadiakoa da. Itsas bazterretik, Ondarraitzetik ikus ditzakegu haren dorre puntadunak.

Anton Abadia leku hauetaz, hemengo itsas – bazter hauetaz gazterik gustatu zen. Urteak eta urteak gaztelua eraikiarazi aitzin, Zuberoan zituen egonaldi denboretan, atzematen zuen astia itsas bazter honetara jiteko, laster egitera, igerika aritzera, Etiopiara egin gogo zuen bidaia luze eta arriskutsua gogoan zuela, bere gorputzaren entrenatzeko.

Hogeitabost urte dituelarik idazten duen egunkarian, hemengo kost muturreko mapa ttipi baten eskema egiten du. Leku izen batzuk idazten: *Bordaberi* etxaldea, eta *Haisabia*, *Asparo Chipia*, *Catalincoenia* orain Hendaiaiko eremuetan direnak.

Behin bere gazteluaren eraikitzeo hautatuko dituen lurretan jadanik ametsetan ari ote da?

Anton Abadia mundu kurri ibiliko da bizi guzian. Beti miresteko prest, ikertzeko prest. 1884an, hirurogeita hamalau urterekin despedituko dugu guk hemen Atenasetik, Alexandriara, eta handik Kairo, Suez, Djeddah, Massawa, Hodeidda, Aden, Berbera, Assouan, Assiout, Piramida Handia, Jerusaleme, Konstantinopla, Pirea, Napoli eta azkenik Erromara eremanen duen bidaia zientifikoaren prestatzen ari delarik...

Azken gauzatxo bat halere, Anton agurtu aitzin, eskerrak hainbertze euskarazko eskuiskribu zaindu dituelako. Ez balitu harek zaindu, XVIII. mende bukaerako Egiategi zuberotar filosofoaren eta Urruñako Martin Goyhetche alegiagilearen eskuiskribuak nehork ez baitzituen zainduko. Milesker.

De Lancre

Pierre de Lancre, Bordeleko Parlamentuko kontseilaria 1609an heldu da Lapurdira, Henri IV.a Frantziako erregeak mandaturik sorginkeriaz kontra aritzeko. Lau hilabete iraganen ditu tribunal berezi horrek egun guziz Lapurdiko herri nagusienetan bilduz. Larogei bat *sorgin*, gehienak emazteak, erreke izan ziratekeen. Gertakari latz horiek ahantziko ziren, guzia ahazten den bezala, de Lancrek ez balu 1612an liburu bat idatzi *Tableau de l'inconstance des mauvais anges et démons* deitua. De Lancreren sorginkeriaren mapa delirantean hamar bat aldiz aipatua da Hendaiaiko lekua: Hendaian baitira gertatzen sorginen batzarrak, 12.000 pertsona biltzen dituzten akelarreak!

Margarita Senpereko 17 urteko neskatxak torturaren mehatxupearan iziturik, edo torturapean, du hori asmatu ...

Halaber Hendaiako Maria Azpilkuetakoak dioelarik deabruak akerraren burua duela eta „buztanpean duen bisaian« musukatu duela... Hendaiako plaiako akelarreetan alegerantza anitz bazela eta amodioa libreki egiten zela. Denen bistan...

Eta Nekatok aitortzen duelarik gau batez airean eramana izan zela Hendaiako kostan ospatzen zen akelarre batera...

Eta Hendaiako Maria Laparkak, 19 urte, dioelarik Larrungo Domingina Maletena sorginak akelarre gau batez jauzi ikaragarri bat egin zuela handik Hendaiako plaia batera...

Eta Belloc-eko Janetak, 24 urte, *atsua* izengoitiz ezagutuak, dioelarik Hendaiakoa den Ansugarlok ttuntuna jotzen zuela akelarretan....

Eta Abadiako Janetak, 16 urte, dioelarik harek ere Hendaiatik hurbil den *Uderalse* itsas gegian badakiela 12 000 sorgin bildu izan direla....

Eta akelarretara gauero joaten dela dioen haur hark aitortzen duelarik sorginek prestatu drogak unti batean gordeak zirela, han, itsas bazter - bazterrean den arroka gora baten kaskoan nonbait.

Aldiz, de Lancrek sinesten zituen denak: 1609ko uztailaren 19an, preseski gaur bezalako egun batez, joan zen bera pertsonalki, bi aldiz, arroka hori den lekura, zaldizkoz eta anitz jendez lagundurik (seguraski Ondarraitzeko puntan diren arrokez ari zaigu, aise baita zaldiz hara hurbiltzea).

Izkiriatzen du bere liburuan, arrokaren kaskora igatera entseatu zirela erreusitu gabe, patarra izigarria zelako. Baina bigarren aldiz joan zirelarik untiaren errestoa lurrean atxeman zutela, sorginek mezperan handik lekutu berria zutelako delako lur-untzi hura, gordetzeko. Eta hori akelarrera hara gauero joaten zirenek konfirmatu zutela...

* * *

Milesker Hendaiako bazterrean egin dugun paseiu hau enekin eginik. Erran zaharrak dioen bezala: *Bidaide*, *gogaide*. Hala biz.

AURELIA ARKOTXAREN SARRERA-HITZALDIARI EGIN IHARDESPENA

Beñat Oihartzabal

Jaun auzapeza,
Jaun euskaltzainburua,
Jaun-Andere hautetsi eta agintariak,
Jaun-Andereak,
Euskaltzain adiskideak.

Ohore eta plazer da enetzat, hemen, zuen aitzinean, Aurelia Arkotxa Euskaltzaindian sartzen den egun honetan, haren sartze hitzaldiari ihardestea. Ohore eta plazer, bai eta, aitortzen dut, begiratuki betetzeko eginkizuna ere, bazterrak akuarela solasez eta ele kolorez biziartzten baino, perpausei mekanika baten ekoizpen batzuei bezala behatzen ohituago naizen honentzat. Euskarari baliatzeko bi molde, bata bertzetik franko desberdinak, Euskaltzaindian biltzen direnak, baina, egun bezalako egoeretan bereziki, hain aise uztartzen ez direnak.

Horregatik, euskaltzain berriak hitz irudiz Hendaian gaindi eginarazi digun ibilaldi bereziaren ondoan, nihaur poesiaren eremuetan menturatzeko uzkur izanik, zuzenean eranzuteko orde, zeharbide bat hartuko dut, eta gu bien arteko hainbertze solasaldiren gaia izan den adiskide bati eginikako gutuna irakurriko dut.

Adiskide hori, mundu hau duela hiru mende et'erdi edo utzi zuena, inguru hauetakoa zen, Ziburukoa hain zuzen. Eta azken denbora hauetako lapurtar anitzek ahantzixea baitute haren izena, esperantza dut atsegin hartuko duela Johannes Etcheberrik, ikusiz egun euskaltzainek, gaurko poeta bat gure artean hartzean, gogoan izan dugula.

Irakurtzen dut, beraz, gutun hori.

* * *

Johanes adiskidea,

Harrituko zara, nik uste, Hendaia xoko honetarik ageriko irakurketa bat eginenez, igortzen dizkizudan hitzak zueganaino heltzean. Beldur bainaiz aspaldi duela ez dizula nehork behere honetarik berririk helarazi, eta engoitik egina

duzula zeure baitan betikotz oroitzapen galduen hilerrian deuseztaturik dagoela zure fama eta entzutea, itsas hegi honetan denboran hain handi izana.

Baina ez. Ez da hala. Ez arras bederen. Ezen jakiteko duzu urte guziez eguberri gauean ozenki kantatzen dituztela oraino egungo euskaldun giristinoek bozkariozko gau hartako zuk egin koplak. Halaber, euskal metrika estudiantu nahi duten ikasleek ikertzen dute zure neurtitz molde berezi, hitz ordenaren aldetik doi bat bihurri eta korapilatsu, Oihenarten arabera libroegi zen hura. Segur naiz, orobat, koplazko otoitz haiek plazerez irakurtzen dituztela gaurko zenbait olerkarik ere, hala nola orain ezagutarazi behar dizudanak.

Alabaina, horregatik idazten dizut: poeta bat, literatura irakasle eta iker-tzailea ere dena, sartzen baita egun Euskaltzaindian, eta hura ere itsas hegi honetan bizi, eta bizi izana baita gehienik, aurkeztu nahi dizudalako, eta parada horretan zurekin bi solas egin.

Euskaltzain hori Lapurditik kanpo sortua da, Nafarroa Beherean, Baigorri hain zuzen, hots, zuk ere, Axularrek bezala, liburu eskaintza egin zenion Etxauzeko seme, duela lau ehun urte, Baionan, apezpiku aulkian ezagutu zenuenaren herrian. Hemen goiz honetan gurekin dugun Esther, ama, sortzez baztandarrak, eta, zauden lekuan, zukanik urrun ez datekeen Tiburtzio, sortzez baigorriarrak, ekarri zuten mundura. Honen aita, haatik, bizkaitarra zen, Orozkotik Argentinara joanik, Baxenabarren gelditu baitzen gero, Europa itzultzean. Burnetenea sorretxearen oroitzapena, hango inguru hurbilen usain eta argi jokoak, zurezko zubixka, gogoan ditu oraino Aureliak, josteta edo amets lagun zituen zakurra eta zaldiak bezala, hala nola haren olerki batzuek noiztenka salatzen baitigute.

Hamar bat urte zituen Hendaiara jin zelarik, eta euskara oraino nagusi zen Baigorriko xokoa bere buraso eta bi anaiekin utzi behar izan zuelarik. Zer zaflakoa, haatik, orduko erdarak osoki jabetu ziren Hendaiako karrika eta eskolak atzematean! Zeren, Johannes, ahalkez edo zuri pena egin beldurrez, nehork ez badizu oraino jakinarazi, plaza honetarik mintzo natzaizularik, ezin gorde diezazuket : aldebat bertzelakatu dira itsasadar honetako inguruak, eta etsigarriki euskaragabetu hemengo jendeen mihi-ezpainak.

Hargatik, Arkotxa familian euskara beti lehen izanik, ondotik ez zuen galdu Baigorritik jin neska ttipiak, sortzetik beretik, beretu zuen euskara, eta ez zen hoztu ondoko urteetan sortzeko mintzairaren alderako haren atxikimendua.

Neska erran dut, eta menturaz pentsatu duzu orduan mihiak huts egiten zidala. Ez, Johannes, zeren emaztea baita euskaltzain berria, ezkondua, eta Eneko gizon gazte baten ama ere bai. Badaiteke bitxi irudituko zaizun kontu hau, oro jainkoak eginak izanagatik, diotenaz, teologo askorentzat, egundainotik dudazkoa izan baita, gogoeta eta izpirituaren gauzetan bereziki, emakumeak, egiazki, gizonen bete ote diren. Teologoez ari natzaizu, zu hala zinelako, baina bertze horrenbertze banerrake anitz jendez, hala nola berriki arte behin-

tzat, hemengo eta urrunagoko, gurea bezalako, eta bertzelako akademietako kideez ere, luzaz eta luzaz, oro lotsa izan baitira, beren artean emazterik onartzeko. Funtsean, zuhaur ere jainko jakintza delako hartan doktore izanik, toki guti egin zenien emazteei zeure kopletan. Eta orduan ere hala-holako eleak erabiliz, seigarren manamendua urratzen duen bekatuaren aipatzeko izan baitzen gehienik. Baina doi bat aldaratu bainaiz egun zugana hurbilarazi nauen solasgaitik, itzul nadin hartara.

Aurelia haur gaztea, etxekoekin Hendaian jarri ondoan, itsas hegi hone-tako ikastegietan eskolatu zen, eta bizitzearen norabideen hautatzeko adinera heltzean, bere barne sentimenduak, molde eta estetika berezi batean, zerbait gisaz kanporatzeko egarri berezi hori haren baitan errotu zenean, eta idazluma horretarako pintzela baino hobetsi zuelarik –zenbait denboraz zalantza horretan egon baitzen– ez zuen dudarik izan, oroz lehen, euskal hitzetan aurkituko zuela olerki ekaia. *Atari ahantziak* deitu haren olerki liburua da bilakatze horren geroagoko ondorioa.

Holako hautua egin zuen, Bordelera joanik, unibertsitateko goi mailara hurbiltzean ere, doktore tesiaren aztergai gisa, XX. mendeko euskal poeta berritzaile bat hautatu baitzuen. Lapurtar guziak zordun gauzkan Estebe Materre zure mendekidea bezala, hura ere euskaldun berria zen (hola erraten baitugu orain, euskara, berantean, gizon edo emazte adinean bereziki, ikasi dutenez ari garenean). Gabriel Aresti zuen izena eta joan den mendearen bigarren herenean, bere sorterrian, Bilbon, franko gazterik hil aitzin, bizi izan zen.

Urte ilunak haiek, mugaz bertze parteko euskaldunentzat, gerla bat gogorra izan baitzuten, zure garaian Gipuzkoako eta Lapurdiko itsas hegia suntsitzen zuten haien eredura, izigarri krudela. Aurelia Arkotxaren Baztango familiarentzat ere, eta bereziki Joakin Mortalena, Estherren aitarentzat, garai gaizto-gaiztoa izan zen, gerla hartan galtzaileen alderdian gertaturik, gorriak eta beltzak ikusi baitzituzten. Berrogei urtez edo, mugaz haraindiko euskaldunak beldur pean egon ziren, halako gisaz non zure manerako konparantza eginik eta zure hitzak baliaturik, Euskal Herria izan baitzen orduan *itsasontzi infernuko uriz eta haizez tormentatua* bezala:

*Hara huna [ibilki] haize kontraz luietan
Ez ordean sekulan galdu gabe uhiñetan.*

Aresti izan zen –aspaldi eri izanez, egun, zorigaitzez, gure artean ez dugun Xabier Diharce Iratzeder donibandarrak otoizlari poeta bezala– tormenta hark altxatu uhinetan, euskarazko literatura sorkuntzaren biziartzera bermatu ziren haietarik. Delako ikerketa hartan Arkotxak, *Maldan behera* olerkian Arestik agerian baino gehiago ezkutuan segitu zituen poesia bideen ikertzea eta argitzea izan zuen helburu, baita baliatu zituen neurrien aztertzea ere, berak bere poemetan bertzelako bidetarik ibili nahiago bazuen ere.

Arestik, garai hartako euskararen berriztatzaile gehienek bezala, estimu handian zinduzkateten lapurtar idazle klasikoak (ezen jakin behar duzu aspaldian molde horretan aipatzen zaituzteguna zu, eta zure garaiko eta ondoko bi mendeetako lapurtar idazleak). Ez dakit, haatik, zure bertsoak biziki ezagutu zituen Bilboko poetak, garai hartan neke baitzen haien irakurtzeko paradarik aurkitzea. Gustukoak izan ote zituen edo izanen ote zituen? Ez naiz segur. Echeperaren ondoren, otoitzak, euskal poesia landua bahitu bezala atxiki zuela iruditzen baitzitaion, eta, formari dagokionaz ere, Axularren prosa goraltzatzen bazuen, orduko lapurtar koplariak ez baitzintzketen hala preziatzen. Niri hala iduri, bederen. Beti hobetsi zuen ahozko tradizioaren bahetik iragan bertsogintza, zuena baino, izan zedin zurea edo zurea gaitzetsiz bertze bide bat hartu zuen Oihenartena. Euskal metrikaz mintzatzean, deus gorde gabe erran zuen:

Gure poeta eskolatuek eskola txikiagoa ukan dute bertsolariek baino.

Paradoxak zer balio duen eztabaidatzen hasi gabe, erran behar dizut egia dela gure begi-belarriei gustatzenago zaiela atal anitzetako olerki lanetan neurri-jokoetan aldaketa batzuen aurkitzea; horretan parekorik ez zuen Arestik, Arkotxaren ikerlanak erakutsi bezala. Ezen ez gara hain aise jartzen oraingo euskaldunak, zuk baliatzen zenuen neurtitz molde bakarrari, nahiz –beharrik ere– bazenekien, bertzelako hizkuntza jokoan bidez, eta josbide ez-ohikoak erabiliz, zeure koplei bizi biziskoa ematen.

Hain zuzen, egun Euskaltzaindian sartzen den lagunak XX. mendearen bigarren parteko Lete eta Aresti bezalako koplarien obrak ikertu ondoan, aitzineko euskal idazleen lanak hartu zituen aztergaitzat. Horrela, Bordeleko unibertsitatean euskal estudioen saileko irakasle izateko aukera izan zuenean, –urte andana bat bada orain katedra aulkian jarria dela eta haien buru delazutaz eta zure garaiko eta aitzinagoko euskal idazleez, aurriritzi eta ideia asko, desegokiak edo erdi faltsuak zirela iruditurik, indar berezi bat egin du, zuen idazlanei bertze begi batzuekin behatzeko. Horrek ez baitu erran nahi gaur egungo poeten artean bere gustuko duenik ezin aurki dezakeela. Haietako bat, mende laurden honetan abantzu Euskal Herritik urrun bizitzera behartua dena, bereziki maite du. Sarrionaindia deitzen da; hura ere bizkaitarra, eta, olertiaren ontzian, egiatiasunak arruta emanik, uhinetan galdu gabe haize kontra ibiltzen ikasia.

Jakin gogo duzu beharbada, Johannes, hori entzunik, zein diren zure bertsoen artean euskaltzain berriak gustukoak dituenak. Ez diot zuzenean galdatu, baina maiz elekatu baikara biak zure idazlanez, erranen dizut koplak sail bat biziki laket zaiona: hura da zure lehenbiziko liburuan argitaratu zenuen *Itsasoko biai*etako *othoitz*en araldea. Zergatik?

Arrazoi bat baino gehiago eman daiteke. Biga bederen aipa diezazkizuket hemen: itsasoa eta bidaia, biak baitira koplak haietako gai nagusiak, eta Aurelia Arkotxaren poematikari dagozkionak. Ezen, aitzineko garaietako zuen idazki-

ak aztergaitzat harturik ere, bertzetarako ere baliatu zaizkio, bereziki bere barne bidaien egiteko eta bere geografia poetikoaren aberasteko.

Plaza honetan entzule direnetan denek ez baitituzkete zure bertso haiek ezagutzen, azaldu behar diet, izenburuak dioen bezala, otoitzak direla, orduko itsasturi irakurleei eskaintzen zenizkienak, gerta zitezkeen egoera desberdinetan, buruz buruan bezala, jainkoari kanta ziezaizkioten. Ez dut uste geroztik euskal idazle bihi batek holako otoitzik egin duen, are gutiago, marinelen arrangurak hain hunkigarriki bildu dituenik, izan den.

Horrela, *burjesa* deitzen zenuten ontzi jabearen, ontziko agintarien, maisturuaren, pilotuaren, lemazainaren, guardako marinelen, arrantzaleen, harpoilariaren, guzien eta bakoitzaren tokian aldizka emanik, modurik errealistenean agerrarazi zenituen, bidaia haietan itsas gizonek izaten zituzten esperantzak eta bereziki beldurrak.

Funsean zuhaurk *itsasturi irakurtzaileari* egin abisuan garbiki adierazi zenuen zer gisaz, eta zeure buruari zer eginkizun emanik, asmatu zenituen kopla horiek. Gogoratzen ditut:

*Hemen tiat bada othoitz batzuk hangotz formatu,
Mariñel behar duenak gogoan detzan hartu.
Ezen moment oro dituk xoll handi hirriskuak,
Non handiro baitabiltza jendeak izituak.
Mariñelen emazteak goizean tuk senhardun,
Eta titxa aldaturik, arratsean alhargun.
Orain aberats burjesa, aurkhi moian gabea,
Zeren ureko ona den haizearen pare.
Ofizio gaitzena duk ere itsasokoa,
Zeñak erraxki ahazten baitu lehorrekoa.
Nekeez berze alde duk herioa hurbilla,
Zenbat lodi baita untzi belariaren gilla.
Hartarakotz, mariñela, suplika zak Iainkoa,
Egiten dukela othoitz gaitzen ereduakoa.*

Hala-hala, liburu hartan bidaia haietako garrantzizko memento bakoitzeko ere kopla espresak idatzi zenituen: enbargatzean kantatzekoak, edo desenbargatzean, aingura altxatzean edo egoztean, belak hedatzean edo hartzean, lehorra estaltzean edo berriz agertzean, ... ezagunak dira oroz gaineratik, baleazaleentzat egin zenituenak, euskal arrantzaren historia kontatzen duten liburuetan maiz baliatu izan baitira. Alabaina, Johanes, badu bulta bat euskaldunek ez dutela gehiago balearik harrapatzen. Diote, zu bizi zinen garaian hasi zela balea hurritzen euskaldunek ehizatzen ohi zuten tokietan, horregatik gelditu baitira zure kopla haiek garai haietako lekuko eta oroigarri.

Bidaiak eta bidaia ixtorioak gustukoak ditu oroz gaineratik Aurelia Arko-
txak: urrun edo hurbil egiten direnak, aspaldikoak eta gaur egungoak, gerta-

kari liluragarriak kontatzen dituztenak edo egunorozko bizi-xehetasun arruntentak biltzen dituztenak. Haren irudimenak hitza eta begia, belarria ere bai batzuetan, zerbitzari dituelarik, haietan aurkitzen ditu olerki eta gogoeta gaiak. Aste guzietan haien berri badugu *Berria* deritzan egunkariko *Maratila* izeneko kroniketan, eta halaber haien oihartzun zuzena ere aurki dezakegu *Septentrio* izenburuko haren liburuan, honetan Marco Poloren amets salatu gabeak agertu ondoan, euskaldun mariñelek Ternuako aldean utzirikako hatzen ondolik ibilarazten baikaitu, Piarres Detcheverry Dorrek euskararatu Martin de Hoyarçabalen *Nabigazioneko liburuari* jarraikiz, eta artetan –nola ez– zure koplez ere oroituz, eta haietarik batzuk bere olerkien artean sarraraziz.

Johanes, solas hauek eginik eta euskaltzain berria plazer handiz aurkezturik, orain zure uzteko tenorea hurbildu zait. Ordean, gutun hau gisa horretan bururatzera noalarik, eta bai zu, bai euskaltzainak –berria nola berri izanak– eta gainerako bertze entzuleak agurtu behar zaituztedalarik, ohartzen naiz ez dizudala batere erran zer den Euskaltzaindia, nahiz sumatzen dudan zuhaurk ere izenetik beretik asmatua dukezula euskararen zaintzea helburutzat hartua duen zerbait konpainia dela. Eta, hala da.

Oroit bide zara, zure mendean, Richelieu kardinaleak frantses mintzairari indar eta sendotasunaren emateko, erregearen gerizan akademia bat sortu baitzuen. Hala-hala egin dugu abantzu hiru mende geroago euskaldunek ere, mugaz bertze parteko herikideei esker. Gisa horretan sortu zen, duela laueta hogeita hamar bat urte, Euskaltzaindia deitzen dugun euskararen akademia, egun kide berriaren hartzeko Hendaian bildurik dagoena.

Richelieuk sortu akademia aipatu dizut, eta erran behar dizut frantses mintzairaren akademia hori beti hor baita, lehen bezala Frantziako buruzagi lehenen gerizan kokatua, ez dela hura gure adiskideetarik: han biltzen direnak letra jendeak izanagatik, hertsikeria hertsiena erakutsiz jazarri zaizkie berriki euskara bezalako mintzaireri, ez nahiz Frantziako lege testu gorenean den molderik arinenean ere ezagutuak izan daitezen. Zinez jokabide itsusia, horretaratu direnak desohoratzen baizik ez dituen.

Gogoan ditut Claudius de Rueil zure lehen liburuaren babesle izan zenari eskaini zenizkion neurtitzak, haietan goraki baitzenioen hizkuntza aniztasuna erresumaren handitasunaren marka izanik, *erregeen ohorea dela anitz mihitako sujetak izatea* (ezagutu dituzkezu hitz horiek, Johannes, zureak baitira). Eta aitzina segitzen zenuen, baizik eta, gisa horretan, Euskal Herria bezalako lurraldeetan Erregearen eginbidea dela *sujet guzien defendatzea*, zehazkiago erranik eta berriz ere zure eleak hartuz, *hizkuntza batekoak hain ungi nola bertzeak*. Ez dut ahanzten bertzalde, eskaintza-solas hartan, euskaraz, eta euskara hutsean, ari izan zintzaizkiola erregea baino estimatzenago zenuen, eta zuretzat esku handiago zuen elizako buruzagi erdaldun hari: erratearekin berearekin hitza ekintza eginez zenion adierazi ohore zela harentzat, zu hari *aharantza arrotz batez mintzatzea*.

Jakizu bada, Johannes, abantzu lau mende iragan ondoan, erregerik ez izanik ere aspaldi Frantzian, urrun gaudela zuk zuzentasunez eskatzen zenuen euskararen eta euskaldunen legezko errespetua hartzetik. Gaitzetsi zenituen euskararen gaitzerraile eta *lizuntzaileak* hor dira beti, bai hemen, bai han, gorte jendeak dabilzan tokietan. Hirigoiti zure miresle izan zenak uste izan zuen zure lehen liburuarekin euskara galtzeko xedea izan zutenak etsiturik Lapurditik urrunarazi zenituela. Ondikotz, makurrean zen, batere hemendik urrundu baziren orduan, luze gabe itzuli ere baitziren.

Aise konprenituko duzu, gisa horretan, gure konpainiari duela lau ehun urteko aitzinekorik aurkitu behar bazaio, gogokoago dugula inguru hauetako euskaltzaleek orduan moldatzen zenuten taldea izatea, bertze mintzairen alde-ra hain errespetu guti derakutsan lehen akademia hura baino. Ez dakit fedez landa euskara bera zabaltzeko eta aitzinarazteko xedea izanez, halako talde antolaturik izan zenetz egiazki Lapurdin zure garaian, edo hala uste izatea gustatzen zaigulako erraten den holakorik. Demagun izan zela, jakizu, bada, atsegin genukeela orok, eta bereziki gure kide berriak, Sarako erretorearen eta zuhauren gidaritza pean hemen orduan ustez egiten zenituzten biltzeen ondokoa balitz Hendaiako egungo gure biltzar hau.

Ez adiorik, Johannes adiskidea, eta hemen gauden guzien partez, agur eta goraintzi Argaiñarats, Daguerre, Haramburu, Materre, eta bertze aintzindari haiei.

IKER SAILA

ONOMASTIKA

IRIZPENAK

Atal honetan udalek eta administrazio batzordeek, baita beste administrazio desberdinek Onomastika Batzordeari egindako irizpen eskaerak biltzen dira. Gogoan izan behar dugu EAEn herri edo kontzejuaren izena aldatzeko irizpena eskatu behar zaiola Euskaltzaindiari. Irizpenak eskatutako hizkuntza edo hizkuntzetan ematen dira.

Mikel Gorrotxategi,
Onomastika Batzordeko idazkaria

BERA HERRI IZENAZ TXOSTEN OSAGARRIA

Iruñea, 2008ko maiatza

*Andres Iñigo,
Onomastika batzordeburua
eta Nafarroako ordezkaria*

Bera herri izena dela eta, bertako Euskara Batzordeak, Bortzirietako Euskara Mankomunitatearen bitartez, Euskaltzaindiaren iritzia jakin nahian, Nafarroako ordezkariari *Bera* herri izenari buruzko txostena eskatu zion. Txosten hura aipatutako Mankomunitatera eta Berako Udalera igortzeaz gain, Euskaltzaindiak, 2006ko Nafarroa Oinez zela eta, Berako Kultura Etxean egindako Ageriko Ekitaldian aurkeztu zuen ordezkari honek eta *Euskera* aldizkarian (1) «*Bera / Vera de Bidasoa herri izenaz*» izenburupean argitara eman.

Berako Udalak 2008ko urtarrilaren 17an herriaren izen ofiziala *Bera / Vera de Bidasoa* ordez *Bera* izatea onartu zuen. Ondotik, aldaketaren eskaera Nafarroako Gobernuari aurkeztu eta honek 2008ko otsailaren 18an hartutako erabakiaren bitartez ukatu egin zion. Hala ere, Udalak aurrera egitea erabaki zuen, eta bertako alkateak 2008ko apirilaren 14an Euskaltzaindiaren Nafarroako ordezkariari, 2006an egindakoaren txosten osagarria eskatu zion. Hona egindako txosten osagarriaren edukia:

1. Udalerri horri dagokion *Bera* toponimoa euskalduna eta bakarra da, bere lehendabiziko lekukotasun historikoa ezagutzen denetik (1366). Hasierako kontsonanteari dagokionez, kontuan izan behar da, agiritan mendez mende *Bera* edota *Vera* era berean eta inolako irizpiderik gabe idatzi izan direla. Aipatzekoa da kontu hori batere garrantzirik gabekoa dela idazki zaharretan. Irizpiderik eza horren lekuko dira 2006an egindako txostenaren «Agiriak» atalean ematen diren izenaren lekukotzak (2).
2. Euskaltzaindia 1918an sortu zen eta hartu zuen lehendabiziko erabakien artean euskararen alfabetoarena izan zen (3). Alfabeto horretan *B* grafema ageri da, ez ordea *V* (gaztelaniaz *uve* deitzen zaiona). Demo-

(1) Ikus *Euskera* 51, 731-735 or.

(2) Ikus *Euskera* 51, 731-732 or.

(3) Ikus *Euskera*, 1920, 64. or.

krazia berrezarri zenetik, Euskaltzaindia euskararen Errege Akademia aitortu zen eta, hortaz, euskara gaietarako erakunde ofiziala Araba, Gipuzkoa, Nafarroa eta Bizkaia probintzietarako (4). Ondoren, ofizialtasun hori espresuki aitortu zitzaion Nafarroako Foru Erkidegorako, bertako legegintzaren bitartez (5).

3. Euskaltzaindiak, orain arte hartu dituen erabaki guztietan, udalerrri horri dagokion izena *Bera* dela erran du eta herritarrarena *beratar*. Izan ere, hala onartu zuen lehendabiziko aldiz erabaki zuenean, 1979.urtean (6). Ondotik, 1989an –Nafarroako Gobernuak 18/1986 Foru Legearen 3.artikulua betetzearren, hala eskatuta–, Euskaltzaindiak erabaki hura berretsi zuen (7). Azkenik, 2007an, Euskaltzaindiak Nafarroako udalerrien izendapenei arau izaera emateko egindako berrazterketaren ondotik, berriro ere izendapen hori berretsi zuen (8).
4. Azken berrespen hau erabaki aitzinetik, Onomastika Batzordeak 2006an onartutako irizpenean emandako lekukoez gain, izendapen bakarraren alde mintzo diren bertze zenbait testigantza ere kontuan izan zituen, bertzeak bertze, Julio Altadill eta Joaquin Goya jaunena.
 - a) Julio Altadill izan zen Francisco Carreras Candik 1911 eta 1925 bitartean argitara eman zuen *Geografía General del País Vasco-Navarro* lanaren Nafarroari buruzko bi aleen egilea. Gaztelaniaz idatzitako lan horretan *Vera* soilik aipatzen du beti (9).
 - b) Joaquin Goya apez beratarra izan zen 1980an argitaratutako *Posestas de tres verataras en euskera / Iru beratarren euskal bertsoak* liburuaren egilea. XIX. eta XX. mendeetako Berako hiru euskal idazle horiek Ignacio Larramendi (1874-1960), P. Román de Vera *Dornaku* (1878-1959) eta Joaquin Aldave (1893-1973) dira. Hirurak beti *Bera* soilik erabiltzen dute. Hona liburuan ageri diren zenbait aipu: «Zeñen pollita den BERA!..., BERA'ko goxotasuna» (11.or.); «Erri pollita franko ludiyan badago, BERA bezain pollitik iñontxo ez dago» (21.or.); «Esteban Deuna BERA'k du zaindari..., baduzu BERA ibai bat garbia, edergarritzat Jaungoikoak jarria» (65.or.); «Zenbat auzotan dago banatuta BERA erriya. Denak elkartuta bat egite'ute; erri bat bakarra besarkatuta» (66.or.); «O

(4) Ikus otsailaren 26ko 573/1976 Errege Dekretuaren 1. artikulua.

(5) Ikus abenduaren 15eko 18/1986 Foru legea, Euskarari buruzkoa, 3.3.artikulua.

(6) Ikus *Euskal Herriko Udalen Izendegia*, Euskaltzaindia, 1979, 95.or.

(7) Ikus *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Nafarroako Gobernuak eta Euskaltzaindiak elkarrekin argitaratua, 1990, 265.or.

(8) Euskaltzaindiak 2007ko otsailaren 23an osoko bilkuran hartutako erabakia.

(9) Ikus Bartzelonako Establecimiento Editorial de Alberto Martín izenekoan ateratako lehendabiziko argitalpenari dagokion *Provincia de Navarra*-ren bigarren alearen 296.or.

BERA erri beti paketsua, nolkoa ziñan ez dut nik aztua» (67.or.);
«O Bera nire erriya, zaitut biyotzian» (69.or.).

5. 2006ko txostenean azaldu bezala, mendez mende era berean eta inolako irizpiderik gabe, *B* eta *V* kontsonantez idatzi den toponimo bakar horri, orain dela mende bat baino gutxiago, 1916. urtean hain zuzen, gehitu zitzaion kalifikatzaile bat. Izan ere, 1916ko ekainaren 27ko Errege Dekretuak (10) Espainiako Erresuman izen bera zuten herri izenei kalifikatzaile bat gehitzea erabaki zuen. Zer dela eta? Dekretuaren azalpenetan esplikutzen den bezala, izenen erabilera Administrazio mailan erraztearren. Hona Dekretuaren sarreran datorrena: «*háse atendido a bases o reglas generales que imprimiesen a la obra unidad de criterio, limitándola en lo posible y procurando que afectara al menos número de localidades, dejando intacto el nombre actual a las poblaciones de mayor categoría administrativa, como las capitales de provincia, cabezas de partido judicial y las de mayor número de habitantes, y variando los de aquellas entidades de población cuyo número de vecinos es menor que el de sus homónimas, procurando que el calificativo que se asigna no sea arbitrario, sino el que la tradición, el uso o los afectos de cada localidad vienen consagrando, y teniendo también presentes los antecedentes históricos, circunstancias especiales de terreno, etc., y con especial predilección las palabras que expresan nombre de corriente de agua, de la montaña, del territorio, de la particularidad geográfica, en fin, en cuyas cercanías o dentro del cual se halle enclavado el Ayuntamiento o población cuyo nombre propone modificar*». Dekretu horren eraginez, *Vera* izen soila Almeriako probintzian dagoen udalerrarentzat gorde zen, auzitegi barrutiburu zelako, eta gainerakoei kalifikatzaile bat gehitu zitzaion, hala nola, *de Bidasoa* (hidronimoa) Nafarroako probintziakoari eta *de Moncayo* (oronimoa) Zaragozakoan dagoenari.
6. Euskaltzaindiak 1979an Nafarroako euskal toponimo hau *Bera* idatzi behar zela erabaki zuenetik, ez dago izen hau bertze herri batenarekin nahasterik, ez baita Espainiako Erresuman grafia horretan idazten den izen bereko herririk. Gainera, izen bakarra denean erabat lekuz kanpo dago bi izendapen ematea; oraindik gehiago, Espainiako Erresuman hizkuntza ofizialkideak onartu zirenetik, Erkidego Autonomikoetan egin den bidea praktika horren alde mintzo da. Azken horren adibide-etako bat da, erraterako, demokrazia berrezarri eta Galiziako Estatutuaren eraginez, Lugo probintzian erabakitakoa. *Los Nogales* deitzen zen udalerria *As Nogais* izendatu zen, eta azken hau da egun izendapen bakarra, hain zuzen ere, *Los Nogales* ez delako *As Nogais*-en gaztelaniazko beste izen bat, *Vera* ez den bezalaxe *Bera* toponimo euskaldu-

(10) Ikus *Gaceta de Madrid*, 1916ko uztailearen 2ko 184. zenbakiaren 11-16.or.

naren gaztelaniazko bertze izen bat. Hor dugu, bada, izen bikoitzaren inolako beharrik izan ez duen adibide analogo bat.

7. Abenduaren 15eko 18/1986 Euskarari buruzko Foru Legeak 5.1. a) artikuluan *Bera* udalerria Nafarroako euskal eremuan kokatu zuen, eta 8.1. a) artikuluan honela dio: «Eskualde euskaldunean, izendapen ofiziala euskalduna izanen da, gaztelerazko beste izen bat izan ezik, kasu honetan biak erabiliko baitira». *Bera* euskal toponimoa da eta, hala delako, euskara hizkuntzaren arauen arabera grafia dagokio (*Bera*, ez *Vera*), eta dagokion moduan idatzita, ez du izen bikoitzik ez Nafarroako Foru Erkidegoan ez eta Espainiako Erresuma osoan. Hortaz, izen bakarra denez gero, ez dagokio aipatutako legearen 8.1.a) artikulua aplikazioa, artikulua horrek gazteleraz bertze izen bat duten udalerriei aplikatu behar zaiola baitio, *Auritz / Burguete, Luzaide / Valcarlos, Orreaga / Roncesvalles*, eta abarri. Beraz, lekuz kanpo dago bertze izen bat ezartzea, erran bezala, izen bakarra delako, toponimo euskalduna, Nafarroako euskal eremuan kokatua, dagokion hizkuntzaren arauen arabera grafian idatzia eta, horien guztien ondorioz, erabat desagertu delako 1916an kalifikatzailea gehitzeko erabakiaren oinarritzko arrazoia.
8. Gainera, 1916ko Errege Dekretuaren bitartez gehitutako kalifikatzaileen ezabaketak baditu aurrekariak Nafarroan, bi udalerritan gutxienez. Izan ere, aipatutako Dekretuaren eraginez *Sada de Sangüesa* eta *Urroz de Santesteban* izendatu ziren udalerrien egungo izen ofizialak *Sada* eta *Urrotz* dira (11) eta, jakina, *Urrotz*, *Bera* bezalaxe, Nafarroako euskal eremuan kokatua dago.
9. Azkenik, Nafarroako Gobernuak berak izen bakarraren alde jokatu du toponimia txikian. Foru Aginduen bitartez, onartu zuen Nafarroa osoko toponimia txiki ofiziala, eta zehazki ekainaren 21eko 193/1993 Foru Dekretuaren bitartez Berako toponimia txikiaren zerrenda, Nafarroako Aldizkari Ofizialean 1993urteko 82. zenbakian argitara emana. Zerrenda ofizial horretan *Beralandeta* («Berako landa» adierazten duen toponimoa) ageri da, *B* kontsonantearekin eta *de Bidasoa* kalifikatzailerik gabe. Grafia eta forma bakarrean idatzia dagoen toponimo hau ofiziala da ondorio eta aplikazio guztietarako (12).

(11) Ikus Nafarroako Gobernuak argitara emandako 2007-01-01eko *Nafarroako Izendegia*, 56. eta 58. orrialdeetan hurrenez hurren.

(12) Ikus Nafarroako Gobernuak 1997an argitara emandako Bortzirietako toponimia txiki ofizialean, *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza / Toponimia y Cartografía de Navarra*, II. zenbakia, 78.or.

BIBLIOGRAFIA OSAGARRIA

18/1986 Foru Legea, abenduaren 15ekoa, Euskarari buruzkoa.

573/1976 Dekretua, otsailaren 25ekoa, zeinetan onartzea ematen zaion Euskararen Akademiari, Euskararen Erret Akademiaren izena ipintzen zaiolarik.

ALTADILL, J. *Provincia de Navarra* (2 ale), *Geografía General del País Vasco-Navarro*, Francisco Carreras Candi jaunaren zuzendaritzapean (1911-1925).

NAFARROAKO GOBERNUA (1991-1999), *Toponimia y Cartografía de Navarra / Nafarroako Toponimia eta Mapagintza* (59. zenb.).

Real Decreto de 27 de junio de 1916, *Gaceta de Madrid* 184, de 2 de julio de 1916, 11-16.or.

Mikel Gorrotxategi Nieto, euskaltzain urgazle eta Euskaltzaindiaren Onomastika batzorde idazkari denak,

EGIAZTATZEN DU:

Orain arte izen ofiziala *Legutiano* duen udalaren euskal izena **Legutio** dela.

Ezaguna denez, herri honek hiri-gutuna jasotzean *Villarreal de Alava* izena hartu zuen eta, horren ondorioz, izen berri horrek lehenik zuen *Legutiano* ordeztu zuen.

Honela dio aipatutako dokumentuak:

...mandar poblar una villa en el lugar que dicen Legutiano que es en Alava porque sopimos por hombres bonos que era nuestro servicio e que haya nombre Villarreal de Alava...

XX. mendean Eusko Pizkundera galdutako herri izen asko berpizten saiatu zen, haien artean *Legutiano*. Ondoren, 1913an herrian inauguratutako batzokia *Legutianoko batzokia* izendatu zuten eta, ezaguna den bezala, urte batzuk geroago bertan izandako guduarengatik *Legutiano* izenak hedadura handia izan zuen. Euskaltzaindiak 1979an Euskal Herriko udalen izendegia aztertzean gogoan izan zuen 1961ean Jon Etxaide euskaltzain eta idazle ezagunak eginiko ekarpena. Etxaide jaunak zioenez, herri honi inguruko euskaldun batzuek *Lekutio* deitzen zioten. Halaber, Akademiak kontuan izan zuen zenbait lekutako euskaldunek erabiltzen zuten *Billerle* izendapena, alegia, *Villarreal* izen erromantzearen euskal aldaera.

Datu horietan eta euskal fonetikan eta grafian oinarrituta, Euskaltzaindiak 1979an herriaren euskal izendapenerako bi aukera eman zituen: *Legutio* eta *Bilerle*.

Akademiaren orduko irizpenak honela dio:

a) *Legutio* izendapenari dagokionez:

Que si bien es cierto que el topónimo que figura en la carta-puebla es LEGUTIANO y por lo tanto también se puede considerar como nombre propio histórico de la villa, la regla general del idioma vasco es la caída de la -n- intervocálica, deviniendo OTXANDIANO en OTXANDIO, OLANDIANO en OLANDIO (Mondragón = Arrasate), ZEBERIANO en ZEBERIO, LABIANO en LABIO (Navarra). Ejemplos similares son: TORRANO, en DORRAO (Navarra), MIÑANO en MIÑAO

en Álava; LAZCANO en LAZKAO (Guipúzcoa), GALDACANO en GALDAKAO en Bizkaia, etc. Lo que sucede es que en el caso de esa villa, al perderse el uso del nombre primitivo y adoptarse oficialmente por VILLARREAL, la evolución de LEGUTIANO en LEGUTIO ha de hacerse por analogía y no por refrendo de uso concreto en este término.

b) *Bilerle* izendapenari dagokionez:

Que por otra parte y en el caso de villas que se fundaron sobre aldeas con topónimo anterior, esta Corporación académica ha considerado conveniente respetar la duplicidad, atestiguada incluso en algunos casos en la literatura vasca desde la Edad Media: Mondragón: MONDRAGOE, junto a la aldea de ARRASATE; Plencia: PLENTZIA, junto a la id. de GAMINIZ, etc. Por ello respeta el uso popular de los euskaldunes o vasco parlantes de la zona que denominan a esa villa con el nombre de BILERLE, pronunciando quienes lo palatalizan: BILLERLE.

Udalak, ordea, nahiago izan zuten *Legutiano* izena eta 1980an ofizial bihurtu zuen. Euskaltzaindiak 2006an, Euskal Herriko udalen izendegia beraztertzean, egiaztatu ahal izan zuten herri honen inguruko euskaldunen artean *Legutio* aldaera nagusitu dela, *Bilerle* aldaeraren eta *Legutiano* izen ofizialaren kaltetan. Ondorioz, Euskaltzaindiak *Legutio* onartu zuen euskal izentzat eta Arabako Herri izendegia biltzen duen Akademiaren 140. arauan oin-ohar argigarri hau gehitu zen:

«Euskaltzaindiak 1979an *Legutio* = *Bilerle* proposatu zuen. Ezaguna denez, *Legutio* izena hiri-gutunean ageri den *Legutiano*-tik sortu zen, analogiaz, *Otxandiano* > *Otxandio* bilakaera eredu harturik».

Herriar izenari dagokionez, inguru horretan ageri den usadioari jarraituz, *legutioar* onartu zuen Akademiak.

Eta hala adierazteko eta bertako Udalbatzari bidaltzeko, izenpetzen du Bilbon bi mila eta zortziko urtarilaren bostean.

O.I.



Andres Iñigo,
Onomastika batzordeburua

EUSKARAREN HISTORIA

LE BASQUE, LANGUE EURASIENNE

Michel Morvan

Les données récentes en matière de génétique des populations ont montré que les Basques trouvaient sans doute leurs racines dès le paléolithique supérieur. Pour autant cette profondeur historique, ou plus exactement pré-historique, doit-elle nous empêcher de trouver à la langue des Basques des parentés à travers le monde et notamment en Eurasie?

Entre les excès de ceux qui ne veulent pas entendre parler de parenté avec le basque et ceux qui comparent à tout va en ayant une faible connaissance du lexique basque comme le chercheur américain J.D. Bengtson, il y a sans doute place pour un comparatisme de bon sens qui ne retiendra que les comparaisons les plus probables. La langue basque, quelle que soit son ancienneté, n'est pas sortie du néant un beau jour par hasard.

Le substrat préindoeuropéen a été submergé par les langues indoeuropéennes et il est tout à fait normal et logique de vouloir retrouver les traces de termes communs dans ces langues préindoeuropéennes. Il est tout aussi normal que ces traces se trouvent éparpillées à travers toute l'Eurasie et il est faux de prétendre que le basque n'est apparenté à rien. L'échelle temporelle n'est pas la même que pour celle des familles de langues récentes et bien délimitées comme la famille indo-européenne. Elle est infiniment plus ancienne. Or malgré cela, il reste des témoins résiduels de l'ancienne parenté. On n'a pas su jusqu'à présent les trouver car on a voulu appliquer à cette super-parenté la méthode qui a fonctionné pour les langues indoeuropéennes. De plus le basque ne se comporte pas du tout comme l'indoeuropéen. C'est une langue beaucoup plus stable qui a subi peu de changements à travers les siècles.

Certains chercheurs ont pressenti que le basque était apparenté à d'autres vieilles langues d'Eurasie, mais n'ont pas réussi à trouver les bonnes correspondances. Peut-être justement parce qu'ils ont voulu trouver des correspondances de type phonétique traditionnel. Or lorsqu'on a affaire à un ensemble de familles et non à une seule famille bien délimitée, à une macro-famille, ces règles ne jouent plus qu'un rôle très secondaire. Sans oublier que chaque mot a sa propre histoire.

Le basque est une langue «eurasienne» au plein sens du terme. Je me démarque ici des chercheurs qui se sont limités soit au Nostratique ou à l'Eurasiatique (en dernier lieu J.H. Greenberg), soit au Dene-caucasien auquel on n'a rattaché le basque que récemment. La piste sino-caucasienne est bonne, mais les tenants du Dene-caucasien (actuellement pour le basque surtout J.D. Bengtson) auraient dû tenir compte aussi d'autres familles comme la famille des langues dravidiennes par exemple. Et comme je l'ai dit, J.D. Bengtson connaît très mal le basque, ce qui a pour conséquence que 90% au moins de ses comparaisons entre le basque et le Dene-caucasien sont à rejeter (voir sa récente base de données basques sur Internet) (1).

Prenons un premier exemple de terme plongeant ses racines dans un lointain passé pré-indoeuropéen. Tout le monde connaît le célèbre nom du vin issu du substrat proto-sémitique méditerranéen sous la forme **wain* qui s'est répandue à travers presque toute l'Europe. On le trouve sous la forme **woinos* en proto-grec, puis *oinos* en grec classique, sous la forme *wine* en anglais, *Wein* en allemand, *gwin* en breton et même *gwino* en géorgien.

Or on peut constater que ce terme est inconnu du basque. Le nom du vin ou de la vigne en basque est **ardan-* (*ardantz*a «vigne» avec suffixe *-tza*, *ardo* «vin» par contraction de *ardao* < **ardano*). Il convient par conséquent de chercher ailleurs dans les profondeurs des substrats si le basque n'a pas un correspondant pré-indoeuropéen. Je l'ai découvert après de longues recherches dans les langues dravidiennes de l'Inde. Ce terme existe encore dans la langue kota sous la forme *ardn* et signifie «arbre à baies». Il désigne aujourd'hui plus spécialement un arbre à baies nommé *Meliosma Wightii* (du grec *meliosma* «à odeur de miel») (2).

Ce qui frappe ici c'est que les raisins sont des baies et que les baies peuvent remonter au paléolithique supérieur où les chasseurs-cueilleurs les mangeaient. Par la suite il est hautement probable que le terme ait été transféré des baies sauvages sur les baies domestiques dont la vigne fait partie. On peut d'autre part constater que le terme a subi peu de modifications depuis des temps immémoriaux, ce qui confirme une fois de plus la grande stabilité de certains termes de la langue basque.

Cela confirme aussi qu'il ne faut pas hésiter à s'éloigner du Pays basque afin de trouver des termes correspondant au basque qui ont survécu à la vague indoeuropéenne qui a morcelé les substrats pré-indoeuropéens dans toute l'Eurasie. Cela ne peut qu'inciter à chercher toujours davantage et légitime pleinement les comparaisons avec les langues caucasiennes ou avec d'autres familles.

(1) J.D. BENGTON, Basque etymology, Tower of Babel database, 8 octobre 2007.

(2) Cf. T. BURROW, M. B. EMENEAU, *A Dravidian etymological dictionary*, Oxford, 1984, n° 92, p. 11.

Enfin il faut en finir avec les éternels arguments obsolètes des anti-comparatistes. Tous les comparatistes savent parfaitement qu'il existe des coïncidences fortuites, mais certainement pas à tous les coups. Ces arguments sont parfois quelque peu infantiles et très paresseux, quand ce n'est pas un manque de courage. La même chose vaut pour les termes expressifs. Les hommes les ont utilisés de tout temps.

Il peut arriver que quelques termes résiduels se trouvent extrêmement éloignés de L'Europe. C'est le cas du terme austronésien (tagalog) *binhi* «grain». Il correspond à la perfection au proto-basque **binhi* «id», qui a évolué en *bihi* en basque moderne de la même manière que *mih* «langue» provient du proto-basque **minhi* ou *ih* «jonc» du proto-basque *inhi* encore attesté comme bas-navarrais dans le dictionnaire de P. Lhande (3). Il n'est pas exclu que dès la période pré-néolithique des graines sauvages (orge, etc.) aient été utilisées, ce qui expliquerait la présence des deux formes communes, résiduelles, dans deux familles aussi éloignées et différentes l'une de l'autre que le basque et l'austronésien.

Un autre terme austronésien peut réellement susciter l'intérêt. Il s'agit de **wai* «eau, rivière» (tahitien *vai* «rivière»). Il pourrait correspondre à la forme *bai* «rivière» de l'ancienne toponymie basque (*Baïonne*, *Baigorri*), la forme *ibai* étant plus récente semble-t-il, peut-être sous l'influence de termes comme *ibi* «gué» ou *ibar* «vallée». On sait que le *b-* basque peut alterner sans difficulté avec *u-*, *v-* comme dans les graphies attestées *uaigorri* (1072) (4).

Les parentés avec des langues lointaines n'offriront évidemment qu'un très petit nombre de termes communs comme on vient de le voir avec l'austronésien. Ces parentés résiduelles sont normales étant donné la profondeur préhistorique sur laquelle on travaille et l'ampleur du substrat ou des substrats pré-indoeuropéens concernés.

Une autre langue qui a fait couler beaucoup d'encre est le bouroushaski. Son isolement en a fait un objet de comparaison avec le basque, mais sans que des résultats solides aient été obtenus. Pourtant on y trouve un terme tel que *behé* «animal femelle» qui est le correspondant du proto-basque **beh-* «animal femelle» qui a donné les deux termes basques modernes *behi* «vache» et *behor* «jument» (pour ce type de doublons, cf *aker* «bouc» et *aketz* «verrat» ou *ardi* «brebis» et *ahardi* «truie») avec des suffixes différents (*-i* et *-or*) qui ont servi à distinguer les deux animaux. Il est tout à fait possible que cette forme ait existé déjà avant le néolithique comme dans le cas de «l'arbre à baie» dravidien et de la vigne en basque, puis ait été reportée sur les animaux domestiques correspondants. La probabilité d'un tel scénario est assez élevée.

(3) P. LHANDÉ, *Dictionnaire basque-français*, Paris, 1926, p. 514.

(4) J.B. ORPUSTAN, *Toponymie basque*, Bordeaux, 1990, n° 160, p. 127.

Avant d'en arriver aux comparaisons basco-caucasiennes, plus nombreuses, voici encore *ile* «cheveu, fil» en dravidien équivalent probable du basque *ile* «cheveu» (5) et *micai*, *misal* «moustache» (6) qui correspond au basque *bizar* «barbe». Ce dernier a d'ailleurs également des correspondants caucasiens *bizal*, *mizal* très proches des formes dravidiennes.

Parmi les familles qui ont été comparées au basque depuis plus d'un siècle, la famille des langues caucasiennes est de loin celle qui a été la plus étudiée. En dépit de ces nombreuses recherches, elle n'a pas non plus apporté de réponse satisfaisante à la question des parentés du basque. C'est une fois de plus que les recherches ont été mal conduites avec une mauvaise méthode qui consistait à chercher à tout prix des correspondances phonétiques régulières comme dans le cas d'une famille de langues bien délimitée et plus récente. Trop obsédés par le modèle indo-européen, les chercheurs sont passés à côté de la vérité. Ou bien ils se sont parfois contentés de comparaisons typologiques (Catherine Paris et le tcherkesse par exemple) qui n'ont pas non plus débouché sur du concret.

Sachant que le basque est une langue stable qui a conservé certains termes sans modifications très importantes, il convenait de chercher si ces termes pouvaient être retrouvés dans les langues caucasiennes. C'est le cas. Bien entendu vu le nombre important de langues de la région du Caucase, il fallait fouiller en profondeur dans bon nombre d'entre elles pour trouver les correspondants du basque. C'est ainsi que j'ai pu découvrir le terme *hagin* «dent» en gunzib, langue caucasienne du nord-est (CNE), pour lequel l'appui sur une reconstruction n'est même pas nécessaire. Lorsqu'il y a reconstruction proto-caucasienne, il faut s'en tenir aux plus simples pour éviter les erreurs commises par des chercheurs comme J. D. Bengtson qui s'obstine malgré mes mises en garde (7) à voir par exemple dans le basque *ukondo* «coude» un composé d'un prétendu préfixe *u-* et d'un terme *kondo* «coude» alors que tous les bascologues savent évidemment qu'il s'agit de *uko* «avant-bras» et *ondo* «base» du lat. *fundum*.

En s'appuyant sur un bon comparatiste comme S. Starostin on peut découvrir des cognats du basque. Ainsi le basque *luze* «long» correspond au proto-nord-caucasien (PNC) **lVjsV* «id» et au proto-sino-caucasien (PSC) **lujsV* que S. Starostin a reconstruit à partir du lak *lisu* «étroit» et du sino-tibétain **loj* «long». La comparaison avec le terme basque est d'autant plus remarquable que S. Starostin a eu connaissance tardivement de la forme basque.

Parmi mes découvertes récentes se trouve également le cas du nombre «cent». On a essayé de rapprocher le baque *ehun* du germanique (anglais

(5) T. BURROW, M. B. EMENEAU, *op. cit.*, n° 506, p. 49.

(6) T. BURROW, M. B. EMENEAU, *op. cit.*, n° 4879, p. 435.

(7) M. MORVAN, En réponse un article de J.D. Bengtson, *Fontes Linguae Vasconum*, n°74, 1997, p. 70.

hundred, allemand *Hundert*) ce qui n'est pas très sérieux. Cette comparaison désespérée avec le germanique fait fi du *e-* initial du terme basque et de la finale du terme germanique. Conscients tout de même de la fragilité de cette comparaison, les chercheurs ont tenté de contourner la difficulté en faisant appel au gotique *taihun* qui aurait perdu sa dentale initiale afin d'obtenir une forme plus proche de la forme basque. Mais le gotique *taihun* signifie «dix» et non pas «cent» (c'est l'ancêtre de l'allemand *zehn* et de l'anglais *ten*).

On voit bien qu'il y a là un désarroi des chercheurs du XXe siècle (cf. A. Zytsar en dernier lieu) (8). On a imaginé cette hypothèse fautive de mieux parce qu'on n'avait rien d'autre à se mettre sous la dent comme on dit. Voilà le genre de mésaventures qui arrivent lorsqu'on s'obstine à croire que le basque n'a pas de parentés avec d'autres familles pré-indoeuropéennes d'Eurasie.

Le parent du terme basque *ehun* «cent» se trouve une fois de plus dans les langues caucasiennes du nord-est. Ainsi en botlikh on a *bechunu-da* «cent», en tindi *behan-da* «id.» et en andi *bechono-gu* «id.» (9). Les segments finaux *-da* et *-gu* représentent ce que l'on nomme des suffixes de comptage. On voit que dans la forme tindi le *ch* est déjà passé à *h*. Cela incite à restituer en basque une forme proto-basque **behun* < **bechun*, à condition que le *b-* initial appartienne à la racine et ne soit pas un vieux préfixe de classe fossilisé. Cette comparaison apparaît extrêmement solide et confirme la très ancienne parenté du basque et des langues caucasiennes, au même titre que les termes déjà vus précédemment.

J'ai évoqué plus haut le dravidien *micai*, *misal* «moustache». Le caucasien possède lui-aussi ce terme sous les formes *misai*, *bizal* «barbe, moustache». La parenté avec le basque *bizar* «barbe» est très probable.

Le cas des termes dits expressifs est également très intéressant. Certains sont indépendants dans chaque langue et sans véritable étymologie, mais d'autres proviennent de très loin dans le temps et sont apparentés. Il faut donc en tenir compte lorsqu'on compare les langues. Le cas du basque *khe* «fumée» est remarquable à cet égard. Il est apparenté au tcherkesse *k'e* «id» ainsi qu'au dargwa *qhe* «tousseur». On voit ainsi que ce terme désignant la fumée est issu de l'idée de la gêne provoquée par la fumée qui fait tousser. Il s'agit d'un très vieux terme eurasién. Le fait qu'il soit d'origine expressive ne change absolument rien quant à sa valeur comparative et à son ancienneté.

On notera en outre que les termes expressifs constituent une exception en phonétique basque. Alors que le basque sonorise les occlusives initiales, le cas des termes d'origine expressive fait exception à cette règle. Ils peuvent

(8) A. ZYTSAR, Sobre el origen de los numerales vascos «ehun» y «(h)ogei», *Fontes Linguae Vasconum*, n° 75, 1997, p. 155.

(9) S. STAROSTIN, Andian etymology, Tower of Babel database, 30 novembre 2003, p. 8.

conserver les sourdes initiales comme on vient de le voir avec l'exemple de *khe* «fumée».

Voici maintenant un autre terme très intéressant. Le basque *nini* «pupille de l'oeil, poupée» existe également en caucasien. Le surprenant concept «pupille» = «poupée» existe donc depuis très longtemps.

D'autres termes expressifs peuvent être retrouvés à travers le temps et l'espace. Ainsi S. Starostin a reconstruit une forme sino-caucasienne **tchVr-Vlito* désignant un oiseau. Ce terme est un parent de l'espagnol *chorlito* en dépit de son caractère expressif.

Nous voici donc à la croisée des chemins. Pour la première fois dans l'histoire de la linguistique basque et du comparatisme, de véritables parentés sont enfin découvertes. Il aura fallu attendre le début du XXI^e siècle pour les voir apparaître. Lorsqu'on sait que les comparaisons ont commencé au début du XIX^e siècle, cela fait donc deux cents ans de recherches et d'espoir. La vérité se dévoile enfin. Le basque est issu de l'Eurasien préindoeuropéen ou Proto-Eurasien qui s'est trouvé morcelé il y a très longtemps par l'irruption des langues indoeuropéennes. Il représente une branche de ce super-phylum au même titre que les langues caucasiennes représentent une autre branche du même phylum. Mais il doit être bien clair que l'on ne parviendra pas, étant donné la profondeur chronologique de l'Eurasien, à établir des correspondances aussi régulières que dans le cas de familles bien délimitées. C'est ce qui a égaré les chercheurs jusqu'à présent et les a empêchés de trouver les bonnes correspondances lexicales. Il ne faut pas non plus qu'une certaine frilosité des chercheurs européens dont une partie prendra sans doute le train en marche continue de freiner le progrès de la recherche. Ce n'est désormais plus de mise.

**EUSKALTZAINDIAREN
AGIRIAK**

BATZAR-AGIRIAK

AGERIKO BILKURA

Bilbon, 2008ko urtarrilaren 24an

Urtarrilaren 24an, arratsaldeko 17:30etan, Euskaltzaindiak ageriko bilkura egin du egoitzan, Jean Haritschelhar euskaltzainburu ohiaren omenez.

Ageriko bilkuran bildu dira:

- Andres Urrutia, euskaltzainburua; Beñat Oihartzabal, buruordea; Jose Luis Lizundia, diruzaina; Andres Iñigo, Jagon sailburua; Jean Haritschelhar, euskaltzainburu ohia; Sagrario Aleman, Jose Antonio Arana Martija, Adolfo Arejita, Aurelia Arkotxa, Miren Azkarate, Pierre Charritton, Patxi Goenaga, Joseba Lakarra, Emile Larre, Miren Lourdes Oñederra, Txomin Peillen, Andoni Saggarna, Patxi Salaberri, Ana Toledo eta Joan Mari Torrealдай euskaltzain osoak. Ezin etorria adierazi dute Xabier Kintana idazkariak, Henrike Knörr Iker sailburuak eta Jean-Louis Davantek, Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k, Pello Salaburuk eta Mikel Zalbidetik.
- Piarres Andiazabal, Koldo Artola, Joseph Camino, Jean Baptiste Dirassar, Karmelo Etxenagusia, Joseba Intxausti eta Karmele Rotaetxe ohorezko euskaltzainak. Ezin etorria adierazi du Xabier Gereñok.
- Dorleta Alberdi, Xabier Altzibar, Luis Alberto Aranberri “Amatiño”, Gotzon Aurrekoetxea, Erramun Baxok, Xabier Erdozia, Jose Ramon Etxebarria, Pruden Gartzia, Sebastian Gartzia Trujillo, Juan Luis Goikoetxea, Peio Jorajuria, Mikel Gorrotxategi, Abel Muniategi, Lourdes Otaegi, Manu Ruiz Urrestarazu, Pello Telleria, Patxi Uribarren, Patri Urkizu eta Juan Jose Zearreta euskaltzain urgazleak. Ezin etorria adierazi dute Gorka Aulestiak, Jose Mari Etxebarriak, Elixabete Perez Gazteluk eta Xarles Videgainek.
- Lutxi Alberdi, Nere Altuna, Begoña Amundarain, Jon Artza, Ricardo Badiola, Olatz Etxeberria, Annie Etxeberri, Maixa Goikoetxea, Gema Insausti, Iñaki Kareaga, Amaia Okariz, Josune Olabarria, Emilio Porras, Resu Orbe eta Itziar Rekalde Euskaltzaindiko langileak. Ezin etorria adierazi du Kristina Aranak.

Bilkuraren aurretik egin den ekitaldian, Euskararen Erakunde Publikoak eta Euskaltzaindiak hitzarmena sinatu dute: Max Brisson Erakunde horren buruak eta Andres Urrutia euskaltzainburuak.

Juan Jose Zearreta kudeatzaileak ekitaldiaren nondik-norakoa azaldu du, hitza, lehenik, Beñat Oihartzabal eta Jose Luis Lizundia omenaldi-liburuaren arduradunei emanek.

Beñat Oihartzabalek, hasteko, Jean Haritschelharri buruzko zertzeladak eman ditu. Iparraldean Euskaltzaindia ezagutarazteko egin duen lana eta Iparraldeko herri aginte-

ak Euskaltzaindiarengana hurbiltzeko egin dituen ahaleginak eta lortu diren emaitzak. Haritschelharrek jaso dituen omenaldi eta sariak ere aipatu ditu, eta bereziki, gaur Euskaltzaindiak eskaintzen dion omenaldi-liburua: 33 kidek parte hartu dute hor, era guztietako gaiak aztertuz. Oihartzabalen esanetan, ikertzaileentzat ezin utzizko erreferentzia bihurtu da Haritschelhar unibertsitate jakintzan, Pierre Topet Etxahun koblakariari buruz egin zuen tesiaren ondoren, eta arlo horretan Haritschelharrengandik beti jaso duen laguntza eskertuz bukatu du mintzaldia.

Jose Luis Lizundiak, Jean Haritschelharren omenez gaur aurkezten den *iker - 21* liburukia dela eta, Euskaltzaindiak dituen argitalpen-bildumak aipatu ditu eta Haritschelhar euskaltzainburu izan zen garaian argitaratu ziren liburuen berri eman. Haritschelharren omenezko liburuan parte hartu dutenen jatorria ere aipatu du, lurraldeka. Amaitzeko, Lizundiak berak omenezko liburuan Jean Haritschelharrez idatzi duen lanaren izenburua aipatu du “Haritschelhar 38 urte Zuzendaritzan”, eta horren azpiatalak aurreratu: Zuzendaritzan Iparraldeko ordezkari; Zuzendaritzan buruorde; Zuzendaritzan buru; batzorde ardurretan eta, Haritschelhar herri gizon/plaza gizon.

Andres Urrutia euskaltzainburuak Jean Haritschelharrek Euskaltzaindiari eskaini dion lana azpimarratu du, urte luzez Erakundearen gobernarenera zerbitzuan egindako ahaleginak. Akademiaren berriztatzaile izan dela aipatu du Villasanterekin batera, Euskaltzaindia garai berrietako premietara egokituz. Hainbat euskaltzaini –Andres Urrutia bera barne– euskaltzain-dilpoma eman dien Haritschelharri orain omenaldi-liburua ematea ohore handizat duela esan du Euskaltzainburuak.

Ondoren, zutiturik, *Jean Haritschelhar-i omenaldia* izeneko liburua eman dio Andres Urrutiak Haritschelharri eta, ondoren, *Casa bombardeada* izena duen Remigio Mendibururen eskultura, egileak sinatua, 8 / 24 zenbakiduna eta horren guztiaren ziurtagiriaren diploma.

Jean Haritschelharrek, bertaratu diren guztiak agurtzearekin batera bere poza agertu du Iparraldeko Euskararen Erakunde Publikoarekiko hizarmena sinatzea gaur egin delako. Ondoren, Euskaltzaindian egin duen bidearen ildo batzuk aipatu ditu, euskaltzain oso izendatu zutenetik: 1968an Euskaltzaindiak eman zuen urrats garrantzizkoa, Akademiaren lana sustatzeko sortu zen batzorde-sistema eta arlo ezberdinetan gauzatu diren egitasmoak, Hegoaldeko Administrazioek Euskaltzaindiari egin dioten aitortza –Hezkuntza Ministerioak, Eusko Jaurlaritzak, Nafarroako Gobernuak eta hiru Diputazioek– eta Iparraldeko Euskararen Erakunde Publikoarena. Esker onezko hitzak izan ditu bukatzeko: lehenik Colette beren emaztearentzat, beti ondoan eta lagun izan duelako; Euskaltzainburuarentzat, Beñat Oihartzabalentzat eta Jose Luis Lizundiarentzat, omenaldi-liburua gauza zedin egin duten lanagatik eta, azkenik, liburuan parte hartu duten egile guztientzat.

Bukatzeko, Euskaltzainburuak lore-sorta eman dio Colette Haritschelharren emazteari, aretoko guztien txalo artean.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

Bilbon, 2008ko urtarrilaren 25ean

Andres Urrutia, euskaltzainburua,
Beñat Oihartzabal, buruordea,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Andres Iñigo, Jagon sailburua,
Sagrario Aleman,
Jose Antonio Arana Martija,
Adolfo Arejita,
Aurelia Arkotxa,
Miren Azkarate,
Patxi Goenaga,
Jean Haritschelhar,
Emile Larre,
Miren Lourdes Oñederra,
Txomin Peillen,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberri,
Pello Salaburu,
Ana Toledo,
Joan Mari Torrealdai,
Pierre Xarritton,
Patxi Zabaleta eta
Mikel Zalbide euskaltzainak

Jose Antonio Aduriz, zegokion gaian.

Ezin etorriak eta ahalak: Bernardo Atxagak, ahala Andres Urrutiari; Adolfo Arejitak, ahala Jose Luis Lizundiari (egon ez den tarterako); Jean-Louis Davantek,

ahala Beñat Oihartzabali; Andoni Sagarinak, ahala Andres Urrutiari (egon ez den tarterako); Henrike Knörrek, ahala Andres Urrutiari; Joseba Lakarrak, ahala Andres Urrutiari.

Batzarra goizeko 10:15ean hasi da Bilbon, Euskaltzaindiaren egoitzan, ezkerreko zutabearen agertzen diren euskaltzainak bertan direla.

Batzarra hasi aurretik, euskaltzainburuak hala eskatuta, Juan Jose Zearretak Xabier Kintanaren osasunaren berri eman du, adieraziz hobeto dagoela eta gaur aterako dela ospitaletik. Bakean uzteko aholkua ere zabaldu du.

1. Aurreko akta onartzea. Aurreko batzarreko akta gaur aurkeztu da, Xabier Kintana ez dagoelako, eta otsaileko bilerran onartuko da.

2. Hasierako oharra

2.1. Arautegiko 24. artikularen arabera, idazkaria batzarrean ez badago, azken euskaltzain izendatuari dagokio batzarrearen akta egitea. Horregatik gaurko batzarrearen akta Miren Lourdes Oñederak egingo du.

2.2. Gaurko batzarra Bibliotekan egin da, baina otsailekoa batzar-gelan egin ahal izango da, ordurako prest egingo baita.

2.3. Ongietorria eman zaie Joan Mari Torrealdai eta Miren Lourdes Oñederrari, lehen aldiz etorri direlako osoko batzarrean. M. L. Oñederrari zorionak eman zaizkio Donostiako Udalak eman dion merezimendu dominagatik.

2.4. Batzarra goizean amaituko dela gogorarazi du Euskaltzainburuak eta ordutegiaren aldetik gaiak nola antolatuko diren iragarri, azkenerako utziz Miquel Gros i Lladó jaunak *Recuperación del Euskera en Navarra* liburuaz egingo duen aurkezpena.

3. Hizkuntza gaiak

3.1. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 3. zerrenda (Britaniar uharteak eta Eskandinavia) onartzea. Ez zaio oharririk egin eta onartutzat eman da.

3.2. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 4. zerrenda (Finlandia, Estonia, Letonia, Lituania eta Polonia) aurkeztea. Jose Luis Lizundiak argitzeko daudenak azaldu ditu: nola antolatu diren zerrenda eta taulak. Aintzat hartutako arrazoi linguistiko eta azalpide historikoak ere adierazi ditu. Zenbait euskaltzainek egindako galderei erantzun die Jose Luis Lizundiak: Patxi Salaberrik «-a» markaz, Jose Antonio Arana-Martijak *Suomi* hizkuntzaz eta lurraldeaz, eta Miren Azkaratek *Oulu* (vs. *Oul*) izeneko *-u* bukaeraz.

Exonomastika Batzordea otsailaren 15ean bilduko dela hurrengo adierazi du Jose Luis Lizundiak, eta, beraz, odurako bidali behar zaizkio oharrak idazkariordeari.

Euskaltzainburuak oharrak egiteari buruzko prozedura azaldu die gaurkoa lehen batzarra duten euskaltzainei.

3.3. Hiztegi Batua. E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta erabakitzea. Pello Salaburuk, Jose Antonio Adurizen laguntzaz, gidatu du Hiztegi Batuko hitzen eztabaida eta, Euskaltzainburuak hala eskatuta, hiztegi lan honen mekanika azaldu die euskaltzain hasi berriei. Hiztegi Batuan, *erlats-etik eroslehtasun*-erainoko oharrak eztabaidatu eta onartu dira.

4. IKT: Informazio eta Komunikazioaren Teknologiak

4.1. IKT: «Bereziki babestu beharreko edukien erabilerari buruzko araudia» onartzea.

4.2. IKT: «Baliabide informatikoen erabilerari buruzko araudia» onartzea. Andoni Sagarnak, euskaltzainburuak hitza berari eman ondoren, azaldu du abenduko osoko batzarrean aurkeztu ziren bi txosten horiek ez dutela oharririk jaso. Onartutzat eman dira biak.

5. Esku artekoak

5.1. Euskaltzaindiak erosi berri duen Leizarragaren *Testamentu Berria* Euskaltzaindian dagoela adierazi du Euskaltzainburuak, eta Pruden Gartziari hitza eman dio liburu horren nondik norakoak azal ditzan, euskaltzainek liburu artean zerabilten bitartean.

Patxi Zabaletak Nafarroako Aurrezki Kutxaren faksimilearen berri eman du, Joana de Albret Erreginari eskaintza omen dena. Horri buruzko eztabaida laburra izan da.

5.2. Idazkariordeak Eusko Ikaskuntzatik *Jakiunde*z etorri den erantzuna irakurri du. Atzo Zuzendaritzak eztabaidatu zuen gaia eta gaur euskaltzainen iritzia ezagutzeko ekarri da batzarrera. Jean Haritschelharrek bere horretan uztea proposatu du. Pierre Xarritonek bere iruzkinak gehitu ditu. Jose Luis Lizundiak azaldu du zehazki Euskaltzaindiak bidaliko lukeen gutunaren testuaz eskatzen direla iradokizunak. Eztabaida labur baten ondoren, erabaki da otsailaren 8rako bidali behar zaizkiola iradokizun horiek idatziz idazkariordeari. Hilaren 15ean ikusiko da Zuzendaritzan eta erabakiko

erantzutea merezi duen ala ez; ezezkoan, bere horretan geldituko da kontua eta, bestela, berriz ekarriko da gaia batzarrera.

5.3. Otsaileko Osoko Batzarra hilaren 29an izango da egoitzan, goizez. Arratsaldeko ageriko bilkuran txostenak aurkeztuko dira (hilberri-txostenak eta *Ergoien*-i buruzko txostena).

6. Banatzekoak eta azken ordukoak

6.1. *Jean Haritschelhar-i omenaldia* liburua (*IKER 21*) jaso dezakete, bilkura amaitzean, atzo hartu ez zutenek.

6.2. Liburu aurkezpena. 13:20an, Biblioteka utzi eta aretora jaitsi dira euskaltzainak. Hor, *Recuperación del Euskera en Navarra* liburuaren aurkezpena egin die egileak –Miquel Gros i Lladó– euskaltzainei.

Besterik ez zela, batzarra 14:15ean amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

Bilbon, 2008ko otsailaren 29an

Andres Urrutia, euskaltzainburua,
Beñat Oihartzabal, buruordea,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Henrike Knörr, Iker sailburua,
Andres Iñigo, Jagon sailburua,
Sagrario Aleman,
Jose Antonio Arana Martija,
Adolfo Arejita,
Aurelia Arkotxa,
Miren Azkarate,
Patxi Goenaga,
Jean Haritschelhar,
Joseba Lakarra,
Emile Larre,
Miren Lourdes Oñederra,
Txomin Peillen,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberrri,
Ana Toledo,
Pierre Xarritton eta
Patxi Zabaleta euskaltzainak.

Jose Antonio Aduriz, zegokion gaian.

Ezin etorriak eta ahalak: Bernardo Atxagak, ahala Andres Urrutiari; Adolfo Arejita, ahala Jose Luis Lizundiari (egon ez den tarterako); Jean-Louis Davantek,

ahala Txomin Peilleni; Patxi Goenagak, ahala Beñat Oihartzabali (egon ez den tarterako); Xabier Kintanak, ahala Jose Luis Lizundiari; Pello Salaburuk, ahala Jean Haritschelharri; Joan Mari Torrealdaik, ahala Andoni Sagarnari; Andres Urrutiak, ahala Jose Luis Lizundiari (egon ez den tarterako); Patxi Zabaletak, ahala Andres Iñigori, (egon ez den tarterako); Mikel Zalbidek ezin etorria adierazi du.

Batzarra goizeko 10:15ean hasi da Bilbon, Euskaltzaindiaren egoitzan, ezkerreko zutabearen agertzen diren euskaltzainak bertan direla.

Ezin etorriak eta ahalak irakurri dira.

1. Aurreko agiriak onartzea

Lau batzar agiri onartzea egokitu da gaurkoan: 2007ko abenduaren 20koa, Zaldubiren omenaldikoa; 2007ko abenduaren 21eko osoko batzarrekoa; 2008ko urtarrilaren 24koa, Haritschelharren omenaldikoa; 2008ko urtarrilaren 25eko osoko batzarrekoa. Onartutzat eman dira inork oharrik egin gabe.

2. Hasierako oharrak

- Euskaltzainburuak batzarreko gaiak zein ordenatan tratatuko diren azaldu du.
- Joan den urtarrilean, Patxi Salaberrrik katedra lortu zuen Nafarroako Unibertsitate Publikoan, Euskal Filologia arloan. Zorionak eman dizkio Euskaltzainburuak euskaltzainkideen izenean.
- Batzar gelan egin diren berriztatze eta berrikuntzen berri eman dute Kudeatzailak eta Informatikariak: batzar gela berriztatua nola gelditu den erakutsi diete euskaltzainei; halaber nola bideokonferentzien bidez bilkurak egin ahal izango diren.

3. Hizkuntza gaiak

3.1. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 4. zerrenda (Baltikoko kostaldeko lurraldeak: Finlandia, Estonia, Letonia, Lituania eta Polonia) onartzea.

Jose Luis Lizundiak aurreko batzarrean Miren Azkaratek eta Patxi Salaberrik egindako galderen erantzunak azaldu ditu. Oharrik egon ez delarik onartua gelditu da.

3.2. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 5. zerrenda (Erdialdeko Europako lurraldeak: Txekia, Eslovakia, Hungaria, Errumania eta Moldavia) aurkeztea. Jose Luis Lizundia Exonomastika batzordeburuak aurkeztu du. Oharrak bidaltzeko epea martxoaren 18a da.

3.3. Exonomastika. Kosovo estatu sortu berria 38. arauan eransteko proposamena aurkeztea. Jose Luis Lizundia Exonomastika batzordeburuak aurkeztu du. Aurkeztu den testuari oharrak egiteko epea martxoaren 18a da.

Arana Martijak toponimoetan sarri agertzen den «-ika» atzizkian «k» hori euskarazko «tz» bezala ahoskatzen dutenez, hala ahoskatu behar ote genukeen galdetu dio M. L. Oñederrari. Honek erantzun dio berak hala uste duela, euskarazko /ts/ «tz» hotsa ordain egoki baita.

Henrike Knörrek *Moravia* izenaren egokitasunaz hitz egin du; halaber, *sudeteak* formaren egokitasunaz zalantzak azaldu ditu.

3.4. Hiztegi Batua. E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta erabakitzea.

Jose Antonio Adurizek azaldu du Batzordearen txostena *erostetxe* hitzetik aurrera. Oharrak eztabaidatu ondoren, *erredaktatu*-rainokoa onartu da.

4. IKT. Euskaltzaindiaren informatika arloko segurtasun plana.

4.1. «Datuak sailkatzeko gida».

4.2. «Sailkatutako informazioa erabiltzeko gida».

Andoni Sagarnak, aurkeztu diren gida bi horien eduki nagusiei buruzko azalpenak eman ditu. Hilaren 18rako eskatu dira oharrak.

5. Esku artekoak

5.1. G letrako zerrendarekin urtarrilean bidali zen gutunean agertzen diren epeak gogorarazi ditu Euskaltzainburuak: hitzak markatzeko, apirilaren 25a; oharrak egiteko, ekainaren 27a.

Patxi Salaberrik hitz berriez galdetu du: horiek gerorako gelditzen direla azaldu zaio. Jose Luis Lizundiak aurrekoarekin lotutako galdera egin du: ea egindako ohar guztiak ikusterik izango den. Idazkariordeak azaldu dio nork zeri oharra egin dion zerrendatu eta emango dela. Andres Iñigok galdetuta, berriro azaltzen da hitz berriez oharrak bidali bidal daitezkeela, baina ez direla orain tratatuko.

5.2. Eusko Jaurlaritzak, sortu berri duen Etxepare Euskal Instituturako ordezkaria izendatzea eskatu dio Euskaltzaindiari. Zuzendaritzak, otsailaren 15eko bileran, Euskaltzainburua proposatzea erabaki zuen eta berretsi egin da.

5.3. Eusko Ikaskuntzaren gutunari erantzuteko Patxi Zabaletak idazki-proposamena egin du, horretarako jarri zen epean. Banatu egin da testu hori eta martxoaren 18a bitarteko epea zabaldu da testu horri oharrak egin ahal izateko.

5.4. Hurrengo batzarra, martxoari legokioketena, Aste Santua dela eta, apirilaren 4an egingo da Bilbon, Euskaltzaindiaren egoitzan.

6. Banatzekoak eta azken ordukoak

6.1. Batzarraren amaieran *Euskalgintza XXI. Mendeari buruz. XV. Biltzarra (Iker 19)* banatuko dela iragarri da. Liburu horretan 2001eko irailaren 17, 18 eta 19an Euskalduna Jauregian Euskaltzaindiak egin zuen XV. Biltzarreko hitzaldi eta txostenak argitaratzen dira. XV. Biltzarraren bigarren zatiko hitzaldi eta txostenak (irailaren 20 eta 21ekoak) *Iker14*an daudenez argitaratuta, bukatutzat ematen dira honekin Biltzarreko argitalpenak.

6.2. Jean Haritschelharrek, gaur jaso duen *Iker 21* liburuaren ale berezia erakutsi du, eta bere esker ona adierazi die euskaltzainei opariagatik eta liburu horretarako idatzitako lanengatik.

Batzarra 14:00etan amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

AGERIKO BILKURA

Bilbon, 2008ko otsailaren 29an

Otsailaren 29an, arratsaldeko 17:00etan, Euskaltzaindiak ageriko bilkura egin du egoitzan, hilberri-txostenak irakurtzeko.

Ageriko bilkuran bildu dira:

- Andres Urrutia, euskaltzainburua; Jose Luis Lizundia, diruzaina; Henrike Knörr, Iker sailburua; Andres Iñigo, Jagon sailburua; Sagrario Aleman, Patxi Goenaga, Miren Lourdes Oñederra, Andoni Sagarna, Ana Toledo eta Patxi Zabaleta euskaltzain osoak. Ezin etorria adierazi dute Xabier Kintana idazkariak, Jean-Louis Davantek, Jose Irazu «Bernardo Atxaga»k, Pello Salaburuk eta Mikel Zalbidek.
- Jose Antonio Aduriz, Dorleta Alberdi, Kepa Altonaga, Sebastian Gartzia Trujillo, Jacinto Iturbe, Rosa Miren Pagola, Pello Telleria eta Patxi Uribarren euskaltzain urgazleak. Ezin etorria adierazi dute Ricardo Badiolak, Ricardo Gomezek eta Juan Jose Zearretak.
- Lutxi Alberdi, Amaia Okariz eta Emilio Porras Euskaltzaindiko langileak.

Andres Urrutia euskaltzainburuak ongietorria eman die bertaratuei, eta ekitaldiak izango dituen atalak gogorarazi: lehenik, bi hilberri-txosten: Jose Manuel Lasarterena Patxi Zabaleta euskaltzain osoak irakurriko du eta, Jesus Atxarena Jose Luis Lizundia euskaltzain osoak; azkenik, *Ergoien*-i buruzko txostena, Angel Ibisate euskaltzain urgazleak egina, Henrike Knörrek irakurriko du.

Patxi Zabaleta: «Jose Manuel Lasarte»

Hitzaldian zehar Jose Manuel Lasarteren bizitzaren atal ezberdinak bildu ditu Patxi Zabaletak. Larraun ibarreko Etxarri izeneko herrian jaio zen 1927ko ekainaren 20an eta 2007ko apirilaren 17an hil zen Iruñean.

Jose Manuel Lasartek 1939an Iruñeko seminarioan hasi zituen apaiz ikasketak, eta 1951ko uztailaren 22an, Iruñeko Katedralean, ordenatu zuten apaiz. Seminarioko garaian izan zen euskal giroari buruzko xehetasunak eman ditu Zabaletak: Euskal kultura eta euskal folklorea ikasi eta bultzatu zituen, txistua, dantzak, abestiak eta musika, bertso zaharrak eta batez ere hizketa, eta tartean zebilen gehienetan Jose Manuel apaizgaia horrelako ekimenak eta saioak zeudenean. Apaiz lanetan aritu zen Luzaiden, eta denbora hartu zuen dantza, txistu eta kanturako zaletasuna herrian piz-

teko eta, dirudienez, *Luzaide* aldizkariaren sortzaileetarikoa izan zen. Ondoren, 1955ean Beruetera bidali zuten apaiz, eta han ere euskal musikari eman zion, abesbatza sortuz, eta irratia sortu zuen: «Berueterako Irratia». Hain zuzen, Berueterako irratian euskararen alde egindako lanarengatik, batik bat, izendatu zuen Euskaltzaindiak urgazle Jose Manuel Lasarte.

Leitzan egindako urteak aipatu ditu, ondoren Zabaletak. Batetik, Eskola Tekniko Profesionala sortu zuen Lasartek Leitzan eta, bestetik, Amazabal Patronatuaren kudeatzaile izan zen. Sakanako Uharte Arakilko herriko abade edo parrokoa izendatu zuten ondoren, 1979an, eta baita ere Nafarroako Artzapezpikutzako euskal eremuko pastoralaren arduradun. Abesbatza eta dantza taldea sortu zituen herrian. Iruñean izan zen 1991tik aurrera eta Diozesiko Caritas erakundeko kudeatzailea zen. Idazle ez baina hizlari eta sermoilari ona zen Jose Manuel Lasarte. Atseginago zitzaion ekimenak bultzatzea eta kudeatzea, eta ez hainbeste azterketan eta idaztean aritzea.

Idatzi zuenetarik, liburuxka moduan bi argitalditan kaleratutako *Gurutze Bidea* –*Via crucis*, euskaraz eta erdaraz dagoena erakutsi du Patxi Zabaletak, Jose Manuel Lasartek Etxarri-Larraun bere jaioterriko elizarentzat egindakoa 2004an eta 2005ean, eta Euskaltzaindiari eman dio.

Jose Luis Lizundia: «Jesus Atxa Agirre»

Jesus Atxa Aretxabaletan jaioa zen, 1920ko maiatzaren 28an, eta 2007ko urriaren 23an hil zen, Iruñean, 87 urte zituela. Durangoko jesuiten ikastetxean ikasle izan zen, eta ondoren Belgikan, Caracasen eta Kolonbian izan zen ikasketa ezberdinak egiten, harik eta 23 urte zituelarik Jesuitak utzi zituen arte.

1945ean Euskal Herrira itzuli zenean izan zituen lanak aipatu ditu Jose Luis Lizundiak: Elorrioko LINCE lantegia, Bizkaiko Aurrezki Kutxa, FUNCOR enpresaren inguruan sortutako Kontsumo Kooperatiba, Araban pentsu saltzaile. 1960ko hamarkadan erabat murgildu zen euskalgintzan eta ikastolen munduan. EDILI, S. A. argitaletxe euskaltzalearen zuzendaria izan zen, euskal liburu batzuk argitaratuz eta beste batzuk banatuz. Durangoko Euskal Liburu eta Disko Azokan, 1965etik, lehen urtetik bertatik parte hartu zuen EDILik, eta Gerediaga Durango Merinaldeko Adiskideen Elkarteko bazkide ere egin zen. Jesus Atxa, hiri batzuetako kultur asteak eta egunak zirela medio, «Euskal Jaien» inguruan eratzen ziren tokiko liburu eta disko azoken antolatzailea izan zen, hala nola Eibarren, Arrasaten, Bergaran, Gasteizen, Iruñean eta Zarautzen.

Aretxabaleta bere jaioterriko ikastolaren sortzaileetarikoa izan zen Jesus Atxa, eta Bizkaiko lehendabiziko ikastolen bultzatzaile sutsua ere bai: Ondarroa, Ermua, Berriz, Zornotza, Galdakao, Durango eta Bilbo. Gipuzkoako herri batzuetan ere lan bera egin zuen eta Gipuzkoako Ikastolen Elkarteak sortu aurretiko bileretan eta ekimenetan ere parte hartu zuen. 1970. urtean Iruñeko San Fermin ikastolako zuzendari izendatu zuten eta bertan jardun zuen 1984 arte, jubilatua zen arte. Bitarte horretan, Nafarroako beste herri batzuetan sortzen ari ziren ikastolen suspertzaile ere izan zen: Etxarri Aranatzen, Altsasun, Tafallan, Lizarran, Beran, Lesakan... 1977an Nafarroako Ikastolen Elkarteko sorreran parte hartu zuen. 1990ean Nafarroako Ikastolen Historiarako Artxiboetako arduradun izendatu zuten, Ikastolen Elkartearen babesean. *Urteurrena 1970-1995. San Fermin Ikastola* da argitalpen aipagarriena. Zenbait ipuin liburu euskaratu eta argitara-

tu zituen eta aldizkari hauetan parte hartu zuen: *Zeruko Argia*, *Txistulari*, *Anaitasuna* eta *Gerediaga*. Euskaltzaindiak 1977ko abuztuaren 25ean euskaltzain urgazle izendatu zuen eta, euskaltzain ohorezko, berriz, 1998ko apirilaren 24an.

Angel Ibisate: «¿Ergoienak alavesas? La Hergoiena salvaterrana. Las ergoienas de Salvatierra»

Txosten hau Angel Ibisate euskaltzain ugazleak egina da, baina osasun-arazoengatik ez du etortzerik izan eta Henrike Knörrek irakurri du haren izenean.

Agustin Kardaberazen *Euskeraren berri onak* eta *Kristauaren bizitza* liburuetan «ergoien» hitzaz egiten den aipamenetik abiatzen da egilea. Araban, *ergoienak* esaten zitzairen herrixkei. *Euskeraren berri onak*-en Arabako herrixkei deitzeko erabiltzen den hitz arrunta da, eta *Kristauaren bizitza*-n, aldiz, Agurain inguru herrixka jakin batzuk izendatzeko erabiltzen da. Egileak, herrixka horiek zein izan ote zitezkeen ikertu du, toponimo hori aipatua agertzen den herrien arteko auziak aztertuz: Opakua eta Okariz edota Arana, Asparrena eta Donemiliagaren artekoak. Okarizko elizako artxiboetan ere ageri da *ergoien* hitzaren aipamena.

Bigarren adiera batean, ordea *Ergoyena*-k goian, goiko aldean, dauden herriak izendatzeko erabiltzen da. Ikerlearen ustez, bi adiera horiek egiazkoak dira, eta horretarako artxiboetako aipamen historiko ugari jarri du mahai gainean. Kardaberazen esaldiek, beraz, bi adierei eusten diete: batetik, *Euskeraren berri onak*-en hau dator, Arabazo herrixkak izendatzeko: «beren [...] ergoienetan (herri txikiak honela Araban deitzen diete)», eta, bestetik, *Kristauaren bizitza* liburua Aguraingo lau herrixkez ari da: «Salbatierrac, ta aren ergoienetako [...]».

Batzarra 18:30ean amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

Bilbon, 2008ko apirilaren 4an

Andres Urrutia, euskaltzainburua,
Beñat Oihartzabal, buruordea,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Henrike Knörr, Iker sailburua,
Andres Iñigo, Jagon sailburua,
Sagrario Aleman,
Jose Antonio Arana Martija,
Adolfo Arejita,
Aurelia Arkotxa,
Patxi Goenaga,
Jean Haritschelhar,
Joseba Lakarra,
Emile Larre,
Miren Lourdes Oñederra,
Txomin Peillen,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberri,
Pello Salaburu,
Ana Toledo,
Joan Mari Torrealdai,
Pierre Xarritton,
Patxi Zabaleta eta
Mikel Zalbide euskaltzainak.

Jose Antonio Aduriz, zegokion gaiian.

Ezin etorriak eta ahalak: Bernardo Atxagak, ahala Andres Urrutiari; Adolfo Arejitak, ahala Jose Luis Lizundiari (egon ez den tarterako); Miren Azkaratek, ahala Pello Salabururi; Jean-Louis Davantek, ahala Txomin Peilleni; Patxi Goenagak, ahala Beñat Oihartzabali (egon ez den tarterako); Xabier Kintanak, ahala Andres Urrutiari; Ibon Sarasolak, ahala Pello Salabururi; Patxi Zabaletak, ahala Andres Iñigori, (egon ez den tarterako).

Batzarra goizeko 10:10ean hasi da Bilbon, Euskaltzaindiaren egoitzan, ezkerreko zutabearen agertzen diren euskaltzainak bertan direla.

Ezin etorriak eta ahalak irakurri dira.

1. Aurreko agiriak onartzea

Bi batzar agiriak (2008ko otsailaren 29ko osoko batzarrekoa eta egun bereko ageriko bilkurakoa) onartutzat eman dira inork oharririk egin gabe.

2. Hasierako oharrik

- Batzarra goizez bakarrik izango dela argitu du Euskaltzainburuak.
- Batzar gelako Azkueren irudia erakusketa batera eraman delako dago jarrita, haren ordeztu, Euskaltzaindiaren estandartea.
- Ekainaren 19an, Bilboko hiru euskaltegik (Bilbo Zaharra, Ulibarri eta Juan Mateo Zabala), ikasturtearen amaiera ospatzeko, besteak beste, Arriaga Antzokian *Gero*-ren irakurketa antolatu dute. Irakurketa horretan parte hartzea eskaini diote Euskaltzaindiari. Irakurri nahi duenak goizean zehar idazkariordeak pasako duen orrian eman beharko du izena eta nahiago duen ordua adierazi.

3. Hizkuntza gaiak

3.1. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 5. zereñda (Europako lurraldeak: Txekia, Eslovakia, Hungaria, Errumania eta Moldavia) onartzea.

Henrike Knörren oharra aztertu zen Batzordean. Horren berri emateko bildutako-
ei banatu zaien txostena irakurri du Jose Luis Lizundiak. Henrike Knörr entzun ondo-
ren, *Sudeterria* forma onartu da. Patxi Salaberrik adierazi du *minus a* jarri behar dela
ondoan eta onartu da. Onartutzat eman da zerrenda osoa.

3.2. Exonomastika. Kosovo izena eta jentilizioa onartzea.

Ez da oharrik izan eta bere horretan onartu da. Henrike Knörr, Patxi Salaberri eta
Miren Lourdes Oñederrak labur eztabaidatu ondoren, onartu da ez dela azentuari bu-
ruzko araurik emango, aintzat hartuta euskaraz esaldiaren arabera azentuera desberdi-
nak erabiltzen direla. Andoni Sagarnak Espainolezko Hiztegi Panhispanikoak dioena
adierazi du azentuaz.

3.3. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 6. zerrenda (Balkanak –Bulgaria, Jugoslavia ohia, Grezia, Albania– eta Zipre) aurkeztea.

Apirilaren 25ean izango da hurrengo bilkura eta, beraz, apirilaren 17rako egin
behar dira oharrak. Jose Luis Lizundiak eskatu du arreta berezia ematea transliterazio-
aren arazoari; taulak banatu dira hori aztertzeko.

3.4. Hiztegi Batua. E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta era- bakitzea.

Ez da oharrik jaso, baina Salaburuk agertu du Batzordean berriro eztabaidatu dela
lehenago batzarrean onartu zen *errebindikatu* formaz: *errei-* vs. *erre-* aukera eztabaida-
tu da. Berretsi da *errebindikatu* onartzen dela, ondoko *errebindika-* eta gainerakoei
dagokion lerroa kenduta.

Gaurko zerrendari ekin zaio *erredentore*-tik hasita. Oharrak eztabaidatu ondoren,
erregionalista-rainokoa onartu da.

4. IKT. Euskaltzaindiaren informatika arloko segurtasun plana.

4.1. «Datuak sailkatzeko gida» onartzea.

4.2. «Sailkatutako informazioa erabiltzeko gida» onartzea.

Aurreko batzarrean banatu ziren bi gida horiei inork oharrak egin ez dienez gero,
onartu egin dira bere horretan.

5. Esku artekoak

5.1. Martxoaren 12an banatu ziren 2007ko Azkue Sarien berri ematen da karpe-
tan banatu den dossierrean.

5.2. Euskadi Literatura Sarirako ordezkari bana izenda dezan eskatu dio Eusko
Jaurilaritzak Euskaltzaindiari: Euskarazko Literatura epaimahairako eta Itzulpen epai-
mahairako; lehenengorako, Txomin Peillen izendatu da; Adolfo Arejitari egingo dio
proposamena, bigarrenorako, Euskaltzainburuak. Arejitak onartuko ez balu, Euskal-
tzainburuak berak erabakiko du nor bidali, egitekorako gaitasuna aintzat hartuta.

5.3. Atzo Zuzendaritzan eztabaiadatu zen Eusko Ikaskuntzaren gutunaren gaia.
Patxi Zabaletaren gutuna bere egina zuen Zuzendaritzak ukitu batzuekin. Patxi Zaba-
letaren gutuna eta Miren Azkarate eta Jean Haritschelharren oharrak irakurri dira. Patxi
Zabaletak zenbait azalpen eman ditu eta baita, gero, Jean Haritschelharrek ere. Miren

Azkarateren gutuna Jose Luis Lizundiak irakurri du. Eztabaida izan da ondoren: Arana Martijak, Jose Luis Lizundiak, Jean Haritschelharrek, Pello Salaburuk, Andres Iñigok eta Sagrario Alemanek parte hartu dute. Euskaltzaindiaren historiari zerbait pasarte gogoratu dituzte arazo honen eta antzekoen inguruan. Eskutitza bidaltzeaz adostasunik egon ez denez, Euskaltzainburuak proposatu du gestio pertsonala egitea zuzenean Eusko Ikaskuntzako buruzagi den Retegi jaunarekin, eskutitz idatzia bere horretan bidali beharrean. Apiril-maiatzean burutuko da lan hori eta Eusko Ikaskuntzaren erantzunaren berri emango zaie euskaltzainei, lortutakoa aztertu eta egin beharrekoa erabaki dezaten. Ontzat eman da horrela egitea.

5.4. Humanitate Saria. Zuzendaritzaren proposamenez, aurten ere Jose Antonio Arana Martija aurkeztea onartu da.

5.5. Jose Ignacio Telletxea Idigoras euskaltzain urgazlea martxoaren 8an hil zen, 79 urte zituela. Hilberri-txostena nork egingo duen erabaki behar da. Euskaltzainburuak proposatu du Joseba Intxausti ohorezko euskaltzaina izendatzea horretarako. Onartu da. Jose Antonio Arana Martijak adierazi du prest dagoela orain dela zerbait urte Telletxea Idigorasen omenez egin zen liburuaren erreseina bat egiteko; Euskaltzainburuak egiteko eskatu dio, horretarako *Plazaberrri* argitalpen digitala eskainiz.

5.6. Jacques Etxeberri euskaltzain urgazlea martxoaren 22an hil zen, 86 urte zituela. *Plazaberrin* agertzeko irudiak-eta eskatu dira. Hilberri txostena beranduago prestatuko da. Etxeberri buruzko zerbait informazio gaur Prentsa arduradunari eman diola adierazi du Pierres Xarrittonek, eta eskerrak eman dizkio denon izenean Euskaltzainburuak.

5.7. Hurrengo batzarra apirilaren 25ean izango da, Donostian.

6. Azken ordukoak

«Euskaltzainak» bildumako 2. zenbakia –*Pierres Broussain (sa contribution aux études basques)*, Pierres Charritonon tesiaren berrargitalpena– banatuko da. Sarako azokan aurkeztu zen martxoaren 24an.

«Euskaltzainak» bildumako 3. zenbakia –*YOLANDA eta beste euskarazko idazlanak*, Pierre Lhanderena, eta *aitzin solasa, ojharra eta solas-ondoak*, Jon Casenavereña– banatuko da. Sarako azokan aurkeztu zen martxoaren 24an.

Pierre Xarrittonek eskatu du Euskaltzaindiak gogoan izan dezan Kardinala eta Elizako Printzea den Roger Etxegarai jauna euskaltzain ohorezkoak egiteko garaia heltzen denean.

Batzarra 15:00etan amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

Donostian, 2008ko apirilaren 25ean

Andres Urrutia, euskaltzainburua,
Beñat Oihartzabal, buruordea,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Sagrario Aleman,
Aurelia Arkotxa,
Jean-Louis Davant,
Jean Haritschelhar,
Emile Larre,
Miren Lourdes Oñederra,
Txomin Peillen,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberri,
Pello Salaburu,
Ibon Sarasola,
Ana Toledo,
Joan Mari Torrealdai,
Pierre Xarritton,
Patxi Zabaleta eta
Mikel Zalbide euskaltzainak.

Jose Antonio Aduriz, zegokion gaian.

Ezin etorriak eta ahalak:

Henrike Knörrek, ahala Andres Urrutiari;
Adolfo Arejitak, ahala J. L. Lizundiari;
Bernardo Atxagak, ahala Andres Urrutia-

ri; Miren Azkaratek, ahala Pello Salabururi; Patxi Goenagak, ahala Pello Salbururi; Xabier Kintanak, ahala Andres Urrutiari; Andres Iñigok, ahala Patxi Salaberriri; Joseba Lakarrak, ahala Andres Urrutiari; Patxi Zabaletak, ahala Sagrario Alemani, egon ez den tarterako; Mikel Zalbidek, ahala Andres Urrutiari, egon ez den tarterako.

1. Aurreko agiria onartzea

Patxi Zabaletak alde zuzenetik idazkari lanetan ari den M. L. Oñederrari bidalitako oharrak irakurri ditu. P. Xarrittonek ere bere oharrak egin ditu. Patxi Zabale-taren zuzenketa biak onartu dira.

2. Hasierako oharrak

Batzarra goizez bakarrik izango dela gogorarazi du Euskaltzainburuak.

Henrike Knörr Landazuri Elkartearen ohorezko buru izendatu dutela eta, Euskaltzaindiak bere atxikipen eta zorionak helaraziko dizkio.

3. Hizkuntza gaiak

3.1. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 6. zerrenda (Europako lurraldeak: Balkanak –Bulgaria, Jugoslavia ohia, Grezia, Albania– eta Zipre) onartzea.

Prekmurje eta *Jonia* izenei buruz izan da eztabaida, Jean Haritschelharrek egin duen oharretik abiatuta, «i» idaztea proposatzen baitu «j»-ren ordez. Ezin da aldatu «Jonia»-ren kasuan 70. arauan hala finkatuta dagoelako eta Lizundiak eskatu du araua izatera duenetik dagokion garaian berrikusi beharko dela. *Prekmurje* izenari buruz, ordea, onar zitekeen J. Haritschelharren oharra ziriliko idatzia izan balitz, baina nola den Esloveniako eskualde bat eta esloveniera latin karakterez idatzia den, dagoen-dagoenean utzi beharko da eta ez euskal exonimorik sortu. Beraz, zerrenda ontzat eman da.

3.2. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 7. zerrenda (Ekialdeko eslaviarrak –Ukrania, Bielorrusia eta Errusia–) aurkeztea.

Lizundiak zenbait azalbide eman ondoren, oharrak bidaltzeko epea maiatzaren 20an finkatzea erabaki da. EHUko Gasteizko errusierazko espezialistekin harremanetan jartzea gomendatu du Salaburuk eta Lizundiak saioa egingo duela adierazi.

3.3. Hiztegi Batua. E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta erabakitzea.

Gaurko zerrendari ekin zaio *erregistratu*-tik hasita. Oharrak eztabaidatu ondoren, *errenazimentu*-rainokoa onartu da.

Errei hitzaren eztabaidak ondorio ekarri du erabakitzea Administrazio erakundeetara itzultzaileei, bereziki, foru administrazioei eskutitza bidaliko zaiela eskatuz autobideetan edo autobideetako aritzean *lerro* erabil dezaten *errei* erabili beharrean. *Plazaberri*-n ere barreiatuko da ohar hori.

4. Esku artekoak

4.1. Idazkaritzak prestatu duen *2007ko Oroitidazkia* banatu da. Laster webgunean ere izango da.

4.2. Kultura Ministerioko 2008ko Sari Nazionalerako epaimahaikoak: Itzulpen sailerako Sagrario Aleman hautatu da eta Letrak sailerako, Miren Lourdes Oñederra. Gainerako bost sarrietan, berretsi egin dira Zuzendaritzak, Literatura Ikerketa batzordearen proposamenez, onartu dituen kideak: Narratiba sailerako, Arantxa Urretabizkaia; Poesia sailerako, Xabi Rojo; Saiakera sailerako, Adolfo Arejita; Antzertia sailerako, Aizpea Goenaga eta, Haur literatura sailerako, Xabier Etxaniz.

4.3. Koldo Mitxelena Sariaren deialdiaren berri eman da gero. Euskal Herriko Unibertsitateak dei eginda parte hartzen du Euskaltzaindiak sari horretan. Erabakiaren testua banatu da eta zenbait gai azpimarratu ditu Euskaltzainburuak. Argitu du EHUko Errektoretzarena izan dela ideia eta erabakia. Diruzainak informazioa osatu du, batez ere sariaz, eskultorearekin egin den akordioaz eta bestez. M. L. Oñederrak gehitu du EHUko kide zenbaitek lehen berri Euskaltzaindiari eskerrak izan dutela eta eskerrak eman ditu horregatik. Aurelia Arkotxak galdetu du ea gerora izango duten aukera beste unibertsitateetako tesiek ere Sarian. Euskaltzainburuak azaldu du iniziatiba ez dela Euskaltzaindiarena izan.

4.4. Jacques Etxeberriren hilberri-txostena. Zuzendaritzaren proposamenez, eginkizun hori Pierre Xarritoni eskaintzea onartu da.

4.5. Sinatu berri da Espainiako Hezkuntza Ministerioarekin urteko hitzarmena, dagokion urteko igoerarekin. Euskaltzainburuak eta Diruzainak zenbait xehetasun eman dituzte.

4.6. Nafarroako agintariek egoitzara egin duten bisitaren berri eman du Euskaltzainburuak. Iaz sinatu zen hitzarmena aurreko berritu egingo da beste lau urterako. Harremanetan hautematen den giro ona eta egitasmoen sendotasuna azpimarratu ditu Euskaltzainburuak.

5. Azken ordukoak

Hurrengo batzarra maiatzaren 30ean, arratsaldeko 16:00etan izango da Iruñean, eta 31n, Sagrario Alemanen sarrera-hitzaldia Etxaleku haren jaioterrian. 30eko batzarra

arratsaldean izango da, baldin eta goizean Nafarroako agintariekiko hitzarmena sinatzea lortzen bada. Beraz, agian aldaketa txikiren bat izan daiteke deialdiaren aldetik

Batzarra 14:30etan amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

Iruñean, 2008ko maiatzaren 30ean

Andres Urrutia, euskaltzainburua,
Beñat Oihartzabal, buruordea,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Andres Iñigo, Jagon sailburua,
Sagrario Aleman,
Aurelia Arkotxa,
Jean-Louis Davant,
Patxi Goenaga,
Jean Haritschelhar,
Joseba Lakarra,
Emile Larre,
Miren Lourdes Oñederra,
Txomin Peillen,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberri,
Ana Toledo,
Pierre Xarritton,
Patxi Zabaleta eta
Mikel Zalbide euskaltzainak.

Jose Antonio Aduriz, zegokion gaian.

Ezin etorriak eta ahalak:

Adolfo Arejitak, ahala Jose Luis Lizundia-
diari; Bernardo Atxagak, ahala Andres

Urrutiari; Miren Azkaratek, ahala Patxi
Goenagari; Xabier Kintanak, ahala An-
dres Urrutiari; Beñat Oihartzabalek, aha-
la Jean Haritschelharri (egon ez den tar-
terako); Pello Salaburuk, ahala Jean
Haritschelharri; Ibon Sarasolak, ahala
Pello Salabururi; Joan Mari Torrealdaik,
ahala Andoni Sagarnari; Patxi Zabaletak,
ahala Andres Iñigori, egon ez den tarte-
rako.

1. Aurreko agiria onartzea

J. L. Lizundiak 3.1. puntuari buruz egin-
dako zuzenketak onartu dira.

2. Hasierako oharrak

H. Knörren heriotzaren berri eman du
Euskaltzainburuak, halaber adierazi du
familiari doluminak eta elkartasuna hela-
razi zaizkiola Euskaltzaindiaren izenean.

P. Goenaga zoriondu du EHUn maiatza-
ren 15ean egin zitzaion omenaldiagatik
eta 60 urte bete dituelako

3. Hizkuntza gaiak

3.1. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 7. ze- renda (Ekialdeko eslaviarrak –Ukraina, Bielorrusia eta Errusia–) onartzea.

Bujak, Jamalia, toponimoen grafiaz izan da eztabaida. J. Haritschelharrek, alde
aurretik batzordeari idatziz igorritako oharraren bidetik, adierazi du «j» idazteak [x]
ahoskera errazten duela eta hori ekidin behar dela. J. L. Lizundiak erantzun du toponi-
moekin batera zabaldu behar dela ahoskera zuzenaren araua oinohar baten bidez. Eus-
kaltzainburuak agindu du batzordeak idatz dezala oinohar hori. Ados agertu dira eztabai-
dan parte hartu duten Tx. Peillen, J. Haritschelhar, J. L. Lizundia eta M. L. Oñederra.

3.2. Exonomastika. Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 8. ze- renda (Portugal, Espainia eta Frantziako eskualde historiko batzuk) aurkeztea.

J. L. Lizundiak zenbait azalbide eman ondoren eta egindako galderei erantzunda,
oharrak bidaltzeko epea ekainaren 20an finkatzea erabaki da.

3.3. Hiztegi Batua. G letrako hitz markatuak banatzea

J. A. Adurizek prozeduraren berri eman du. Gogorarazi da ekainaren 25erako bidali behar dituztela ohar horiek agindu dituztenek (batzarrean banatutako hitz markatuen zerrendan agertzen direnek, alegia). Oharrrik egin gabeko zerrenda, beraz, ontzat eman da. Banatu den hitz markatuen zerrendarekin batera, euskaltzainek proposatu dituzten hitz berrien zerrenda ere banatu da. J. L. Lizundiak proposatu du letra bakoitzaren osatu arte oharrak ez argitaratzea. Pello Telleriak azaldu du bigarren itzulia hasi zenean, prozedura aldatu zela; letra bakoitzeko ohar guztiak eztabaidatzea eta onartzea asko luzatzen delako erabaki zen zatika argitaratzea.

3.4. Hiztegi Batua. E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta erabakitzea.

Gaurko zerrendari ekin zaio *errenbolto*-tik hasita. Oharrak eztabaidatu ondoren, *erreskadan*-rainokoa onartu da.

4. Esku artekoak

4.1. Nafarroako Gobernuarekin gaur sinatu da aurtengo hitzarmena. Diru hornikuntza 123.000tik 160.000 eurora doa. Urtero gehituko da. Egitasmoak bi motatakoak izango dira: orokorrak eta beren-beregiak (Nafarrorako egitasmoak alegia). Giroa erabat aldatu dela argi dago Euskaltzaindiaren eta Nafarroako Gobernuaren arteko harremanetan.

4.2. Urriaren izango den Euskaltzaindiaren XVI. Biltzarren (*Pirinioetako Hizkuntzak: Lehena eta oraina*) berri eman du Euskaltzainburuak. Egitaraua aurkeztu du eta antolabidearen zenbait azalpen ere eman ditu. J. L. Lizundiak antolaketaren nondik norakoak azaldu ditu ondoren. Joseba Lakarrak ere xehetasun batzuk eman ditu egitarauaz. Pentsaren aurreko aurkezpena izango da, baina ez dago oraindik data finkatuta. Batzorde Akademikoarekin hitz egingo da horretarako. Antolaketa Batzordea eta Batzorde Akademikoa aritu dira eta ari dira Biltzarra prestatzen.

4.3. Ekainaren 3an Bilboko Liburu Azokak omenaldia egingo dio Henrike Knörri. Ekitaldirako deia zabalduko zaie euskaltzainei, nahiz ez den hau Euskaltzaindiak antolatutako ekitaldia. Euskaltzaindiak egingo dio bere omenaldia H. Knörri.

4.4. *Euskera* aldizkariaren hurrengo zenbakian *Leturiaren egunkari ezkuaren* inguruko mintegiaren argitalpenak kaleratuko dira. Hemendik aurrera *Euskera* aldizkariaren hiru zenbaki aterako dira urtero, bigarrena gai akademikoei eskainiko zaielarik.

4.5. *Euskararen Historia Soziala* egitasmorako langileak kontratatu dira: Alazne Gorrotxategi, informatika arduradun bezala eta, Lionel Joly, koderatzaile arduradun bezala.

4.6. Zuzendaritzak txosten bat egin du euskaltzainei azaltzeko zein den Henrike Knörren heriotzak sortzen duen egoera. J. L. Lizundiak irakurri du Zuzendaritzak prestatutako txosten hori. Txostena euskaltzainei banatu zaie, eta ontzat eman da hor adierazitako prozedura eta egutegia.

Aldarrikatuta geratzen da honenbestez Henrike Knörren hutsartea. Beraz, ekainean eta uztailean aurkeztuko dira hautagaiak eta irailean bozkatuko da.

Henrike Knörrek Iker Sailburu zen bezainbatean utzitako hutsartea urriaren aldarrikatutako da eta azaroan bozkatuko. Zuzendaritzaren berriztatzea ere epe horretan egingo da.

31. zenbakidun euskaltzain osoa hautatzeko deia abenduan egingo da, urtarrilean eta otsailean aurkeztuko dira hautagaiak eta martxoan bozkatuko.

4.7. Henrike Knörren hilberri-txostena Jose Luis Lizundiak egitea onartu da.

4.8. Henrike Knörren heriotzaren ondoren, Gasteizko Toponimia egitasmoaren zuzendaria Jose Luis Lizundia izango da aurrerantzean.

4.9. Gogoratu behar da Henrike Knörr zela Euskaltzaindiaren ordezkari Arabako ordezkari izan. Manu Ruiz Urrestarazuk, ordezkariordea izanak, hartu du orain ordezkari izatearen ardura.

4.10. Pello Telleriak biharko ekitaldiaren ordutegiaren eta antolaketaren berri eman du.

5. Azken ordukoak

J. A. Arana Martijaren eskutitza irakurri du Euskaltzainburoak. Eskutitz horretan azaltzen du J. A. Arana Martijak ezin izango dela Sagrario Alemanen sarrera hitzaldian izan familia ospakizun bat duelako.

Hurrengo batzarra ekainaren 27an izango da Bilbon.

Batzarra 20:10ean amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Miren Lourdes Oñederra,
idazkari lanetan (Arautegia, 24. art.)

AGERIKO BILKURA

Etxalekun, 2008ko maiatzaren 31n

Gaur, maiatzak 31, egin da Sagrario Aleman Astitz euskaltzainaren sarrera ekitaldia, Etxalekun, Dorrotoa izeneko etxean, goizeko 11:00etan hasita.

Bildu dira:

- Euskaltzain osoak: Andres Urrutia, euskaltzainburua; Beñat Oihartzabal, buruordea; Xabier Kintana, idazkaria; Jose Luis Lizundia, diruzaina; Andres Iñigo, Jagon sailburua; Jean Haritschelhar, euskaltzainburu ohia; Sagrario Aleman, Adolfo Arejita, Aurelia Arkotxa, Miren Azkarate, Pierre Charriton, Jean-Louis Davant, Patxi Goenaga, Joseba Lakarra, Emile Larre, Miren Lourdes Oñederra, Txomin Peillen, Andoni Sagarna, Patxi Salaberri, Pello Salaburu, Ibon Sarasola, Ana Toledo, Joan Mari Torrealdai, Patxi Zabaleta eta Mikel Zalbide. Ezin etorria adierazi du Jose Antonio Aranak.
- Ohorezko euskaltzainak: Pello Apezetxea eta Koldo Artola. Ezin etorria adierazi dute Xabier Gereño, Patxi Oroz eta Karmele Rotaetxek.
- Euskaltzain urgazleak: Kepa Altonaga, Dionisio Amundarain, Iñigo Aranbarri, Jon Aurre, Ricardo Badiola, Mikel Bujanda, Aingeru Epaltza, Pruden Gartzia, Juan Luis Goikoetxea, Patxi Iñigo, Iñaki Irazabalbeitia, Jazinto Iturbe, Paula Kasares, Maria Pilar Lasarte, Manu Ruiz Urrestarazu, Pello Telleria, Patxi Uribarren, Juan Jose Zearreta eta Juan Jose Zubiri. Ezin etorria adierazi dute Xipri Arbelbide, Xabier Erdozia, J. M. Etxebarria eta Paskual Rekaldek.
- Batzordekidea: Erramun Osa.
- Langileak: Amaia Okariz, Gema Insausti, Lutxi Alberdi eta Itziar Rekalde.

Juan Jose Zearreta kudeatzaileak ekitaldiaren aurkezpen orokorra egin du. Ondoren, Xabier Kintana idazkariak, Barne Erregeletako 57.8 eta 57.9 ataletan esaten dena beste, ekitaldi akademikoaren nondik-norakoak azaldu ditu.

Maria Antonia Iribarren Imozko alkate andreak ongi etorria eman die bertaratu direnei. Ondoren Andres Urrutia euskaltzainburuak agur-hitzak esan ditu; besteak beste, euskaltzain berriak euskalgintzan duen eskarmentu luzea gogora ekarri du: «Esan gabe doa, Sagrario Aleman bera eta beraren modukoak behar ditugula gure hizkuntzaren bizi-irautea bermatu nahi badugu».

Euskaltzainburuak amaitu orduko, Andoni Sagarna eta Patxi Zabaleta euskaltzainek lagunduta, batzar aretora sartu da Sagrario Aleman *Berdetik horira* izeneko sarreara-hitzaldia irakurtzeko.

Sagrario Aleman: *Berdetik horira*

Bi ataletan banatu du Sagrario Alemanek sarrera-hitzaldia: batetik, hizkuntzaren transmisioa eta, bestetik, helduen euskalduntze-lana, bere bizitza zeharo markatu duten arloak. Ume eta gaztetako oroitzapenekin hasita, Etxaleku sorterriaz mintzatu da lehenik eta behin, Euskal Herriko beste hainbat gune euskaldunetan gertatu den eboluzioa azaldu nahian. Eta ondotik, helduen euskalduntzearen lanean bizi izandakoak bildu ditu.

Euskararen biziberritzeak azken 40 urteotan izan dituen gorabeherak aipagai izan ditu, panorama gazi-gozoa irudikatuz, prozesu guztietan bezala kasu honetan ere argi-itzalak daudelako. Euskarak prestigiorik ez zuen garaian izan zuen atzerakada aipatu du, eta eskolak elkartu zituztenean haurrak beren herrietatik atera zituztenekoa gogorarazi du, horrela haur euskaldunak gutxiengoa izatera behartuz. D eredia sortzeak irtenbide egokia eskaini dio eskola-munduari. Estatistikari dagokionez, populazioaren ehuneko ehun izanda ere, biztanle-kopurua eta adina ere kontuan hartzekoak dira. Bestetik, kanpotik etortzen diren erdaldunek ere eragina dute harremanetan. Etxeko euskara ahultzen ari da, euskara batuaren izenean bertako hitzak eta esamoldeak baztertuz. Alemanen ustez, euskararen erabilera horretan datza, hizkuntzaren lekuan lekuko nortasunari eustean, adibide franko jarritz.

Euskararekiko harreman horretan, herri euskaldunean berezkoa duten transmisio-tik, bestelako transmisiora jo du, helduen euskalduntze-alfabetatzera, Arturo Campion euskaltegiko irakasle izaki. Besteak beste, azken berrogei urteotan indarrean izan den euskalduntze-prozesuan Euskaltzaindiaren esku-hartzea izan du gogoan, Akademia zutabe nagusi izan baitzen euskaltegien mugimenduaren sorreran. Hausnarketa-gai izan du, halaber, tarte honetan euskaltegien ekarpena: gaur, atzo bezala, «helburua ahalik eta euskal hiztun gehien ahalik eta epe laburrenean erdiestea» delarik, nahiz eta ikasleen motibazioa, akaso, aldatuz joan den. Gazteenengan –gaineratu du– arrazoi pragmatikoak indar handia du halere. Aldaketak gora-behera, euskalduntze-lanak eboluzio sakona izan du: «Euskalduntzen hasi ginen garaian, guztiok ere ezjakinak ginen hizkuntzen irakaskuntzan». Altunaren «*Euskara hire laguna*», *Euskalduntzen* metodoa eta material modernoagoak etorri dira eta gaur egun ordenadore bitarteko autoikaskuntzaraino iritsiak gara.

Aurrerakada agerikoa da eta jendea euskalduntzen ari da, Alemanen esanetan «norbanakoaren ahaleginaz, baina lana arintzeko ahalik eta erraztasun handienak eman behar dizkiogu, zama guztia norbanakoaren bizkar utzi gabe». Ekin horretan, aitortzen du euskalduntzea oraindik sendotu gabe dagoela Nafarroan, eta hitzaldiaren azken tartean, Nafar Gobernuari zuzendu zaio, dirulaguntza politika behingoz aldatu dezan: «Normalizazioaren bidean abiatuko ahal da Nafarroako Gobernu! Oraindik berde dagoen helduen euskalduntzea behingoz ontzeko, behingoz horitzeko».

Patxi Salaberriren erantzuna: *Sagrario Alemanen ekarpena biziki garrantzizkoa da*

Gauza askok lotzen dute Patxi Salaberri, erantzuna emateaz arduratu dena, Sagrario Alemanekin, baita Etxaleku herriarekin ere. Biak ere lankide izanak dira Arturo Campion euskaltegian. Hori baino lehen, «euskara serio ikasten hasi nintzenean, Sagarrioren anaia, Jose Manuel, izan nuen irakasle, eta gero, 1977 eta 1978an, hemen,

Alemandarren Etxalekuko etxean ikastaro labur-trinkoa egiteko aukera izan nuen». Ez Sagrariok bakarrik, euskal eremuetatik Iruñera joandako askok «ez dakite, oharkabeen ere, zenbat lagundu didaten niri eta ni bezala euskara etxean jasoa ez zuten beste irakasleei, ikasleei ez ezik».

Salaberriren esanetan, Sagrario Alemanek adierazia berretsiz, horretan datza euskararen benetako aberastasuna: nafarrek euskara batuari egin diezaioketen ekarpenik handiena Nafarroako herrietan hain ugaria den, hainbeste ñabardura dituen hiztegiarekin aberastea da batetik eta, esamoldeen munduan sartzen diren esaldi egin baina ez erabat finkatu horiek in osatzea, bestetik.

Orain, Euskaltzaindian berriz bat egin dutelarik, Salaberrik argi dauka Sagrario Alemanek lan faltarik ez duela izango Akademian: «Iruditzen zait Sagrarioaren ekarpena, hiztegi batua apailatzean etxean ikasitako hitzak sartzeari alegia, biziki garrantzizkoa dela euskararendako eta Nafarroarendako, irudi baitu Imotz alderdi hau, hein batez bederen, Iruñerriarekin edo Iruñerriaren iparraldeko zendea eta ibarrekin zegoela loturik hiztegiaren aldetik eta, beraz, Imozko hitzei sarbidea ematea erdararen bulkadaren aitzinean lekuak hustu behar izan zituen hizkerari sarbidea ematea dela, neurri batean».

Eta Alemanen hitzaldiaren hariari jarraikiz, Patxi Salaberrik adierazi duenaren arabera, «euskara helduei irakastea ere garrantzizkoa izan da azken hamarkadetan eta garrantzizkoa izanen da ondokoetan, eta seguru nago eremu honetan ere Sagrarioaren lana ezinbestekoa izanen dela bi «akademietan», Euskaltzaindian eta Arturo Campionen, gure hizkuntza irakatsi eta sustatzeko zereginetan».

Ekitaldiaren amaieran, Andres Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain osoa dela adierazten duen diploma eta 27. zenbakia duen domina eman dizkio. Ondoren, banan-banan euskaltzain guztiek zoriondu dute.

Ekitaldi akademikoa amaitu denean honako opariak hartu ditu Sagrario Alemanek: Imozko Udalaren izenean, Maria Antonia Iribarren alkate andreak Mikel Okiñena etxalekuarraren eskultura bat eskaini dio; Jose Maria Facenda Etxalekuko kontzejuburuaren eskutik zazpi begi dituen makila hartu du; lagunaren izenean Pedro Aleman aitaren jaioterriaren puxkatto bat izan nahi duen oroigarria: Amaiurko paisajea erakusten duen koadroa; Etxalekuko elkartearen izenean Gartzzen Belokik saski bat oparitu dio; Arturo Campion euskaltegiko ordezkari batek Joseba Sarrionandiaren poema bat irakurri dio; San Fermin taldeko kantariak bi kanta abestu dituzte: *Goizean* eta *Euskal Herria*; Erkuden Flores, Itziar Flores eta Iñigo Goikoetxea musikariek *Nafarroa arragoa* jo eta kantatu dute.

Azkenik, Jose Maria Facenda Etxalekuko kontzejuburuak ekitaldiari bukaera eman dio, bertaratu direnak agurtuz eta Dorrotoa etxearen jabeei eskerrak emanez.

Ekitaldia eguerdiko 13:00etan bukatu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Xabier Kintana,
idazkaria

Bilbon, 2008ko ekainaren 27an

Andres Urrutia euskaltzainburua,
Beñat Oihartzabal, buruordea,
Xabier Kintana, idazkaria,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Andres Iñigo, Jagon sailburua,
Jose Antonio Arana Martija,
Adolfo Arejita,
Aurelia Arkotxa,
Jean-Louis Davant,
Patxi Goenaga,
Jean Haritschelhar,
Joseba Lakarra,
Emile Larre,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberri,
Pello Salaburu,
Ana Toledo,
Joan Mari Torrealdai,
Pierre Xarritton
eta Mikel Zalbide euskaltzainak

Pello Telleria, idazkariordea eta Jose Antonio Aduriz zegozkien gaietan.

Ezin etorriak eta ahalak:

Sagrario Alemanek, ahala A. Iñigori;
Miren Lourdes Oñederrak, ahala Aurelia Arkotxari; Miren Azkaratek, ahala P.

Goenagari; Joseba Irazuk, ahala A. Urrutiari; Andres Urrutiak, etorri bitartean, ahala Jose Luis Lizundiari; P. Zabaletak, ahala A. Iñigori.

Batzarra goizeko 10,00etan hasi da Bilbon, Euskaltzaindiaren egoitzako batzar gelan, ezkerreko zutabearen ageri diren euskaltzainak eta bertan direla.

Aurretiko oharrak. Idazkariak bilduriko euskaltzainak agurtu ondoren helduriko ahalak irakurri ditu. Horren hurrengo, A. Urrutiaren absentsziagatik euskaltzainburuordearen zuzendaritzapean bilera hasi da eguneko gaien arabera.

1. Aurreko akta onartzea. Aurreko batzarraren akta ontzat eman da.

2. Hizkuntza-gaiak

2.1. Exonomastika: Europako eskualde historiko-politiko nagusiak: 8. zerrenda (Portugal, Espainia eta Frantziako eskualde historiko batzuk) onartzea. Jose Luis Lizundiak aurkeztu du, eta J. Haritschelharrek eginiko oharrak ikusi ondoren, onartu egin dira, zerrendako gainerako izen guztiekin batera.

2.2. «Ierro» hitzaz IVAPen eskaria. IVAPeko Eneko Oregik eta HABEko Joseba Erkiziak egindako oharrak ikusita, Jose Luis Lizundiak azalpen batzuk eman ditu. Beñat Oihartzabalek oharrak dagozkion batzordeari helaraztea proposatu du. Pello Salaburuk era honetako oharrek sorraraz diezazkiguketan nahasbideen arriskua nabarmendu nahi ukan du. Adolfo Arejitak eta Xabier Kintanak, IVAPek arlo horretan daukan urte askotako eskarmentua, nolana dela, kontuan hartu beharko litzatekeela esan dute. Eztabaiden ondoan argi gelditu da oharrak begiratzeko gelditzeak ez duela esan nahi ohar guztiak automatikoki aintzat hartuko direnik.

2.3. Hiztegi Batua. E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta erabakitzea. Pello Salaburu batzordeburuaren zuzendaritzapean, *ebatzi-tik erroldaritzea*-rainoko hiztak ikusi, eztabaidatu eta onartu egin dira.

3. Eskuartekoak

3.1. «Pirinioetako hizkuntzak: lehena eta oraina». Karpetan, izen horrekin Iruñean aurrean, urriaren 6tik 10era eginen den XVI. Biltzarrari buruzko materiala banatu da, web gunekoa, orain arteko antolaketa zertan den erakutsiz.

3.2. Frantses Akademiaren adierazpenari egindako erantzuna. Frantziako Frantses Hizkuntzaren Akademiak frantsesa ez diren gainerako hizkuntzez egin berri duen erdeinu eta gutxiespenezko adierazpena dela eta, Euskaltzaindiaren Zuzendaritzak adierazpen proposamen bat egin du, euskaltzainek pasartez pasarte aztertu eta, ukitu batzuekin, berretsi dutena. Dagozkien agintari eta hedabideei helaraztea erabaki da.

3.3. Oharrak egiteko epea luzatu. G letrari buruzko oharrak egiteko epea uztailaren 14raino luzatzea proposatu du Zuzendaritzak. Hala onartu da.

3.4. Batzorde- eta egitasmo-buruei eskaria. 2009ko aurrekontuak prestatzeko, batzorde- eta egitasmo-buruei eskatu zaie uztailaren 22rako adieraz dezatela ea 2009rako ezer berezirik egingo ote duten (90. urteurrena barne).

3.5. 2008ko hitzarmena sinatu. Egitasmo-zuzendariek 2008ko hitzarmena sinatu dute Euskaltzaindiarekin gaur.

4. Azken ordukoak.

4.1. J. A. Arana Martijari omenaldia. Gaur Eusko Ikaskuntzak Jose Antonio Arana Martija euskaltzainari omenezko ekitaldi bat eskainiko dio arratsaldeko 7etan Bilboko Koral Elkartearen egoitzan. Euskaltzain guztiak bertaratzeko gonbidaturik daude.

4.2. Hurrengo osoko batzarra. Uztailaren 18an, ostiralean, izanen da Hendaia-ko udaletxean, arratsaldeko 15,30etan. Zuzendaritza-bilera goizean egingo da.

4.3. Aurelia Arkotxaren sarrera-hitzaldia. Aurelia Arkotxa euskaltzainaren sarrera hitzaldia uztailaren 19an, larunbatean, izango da Hendaia-ko udaletxean, goizeko 11:00etan. Gonbita datorren astean bidaliko da.

4.4. Euskal Herria izena dela eta. Espainiako Parlamentuak Euskal Hezkuntza-ko Curriculumean Euskal Herria aipatzeko erabiltzen den izena, hots, Euskal Herria, maiseatu eta testuliburuetatik kentzeko asmoa aipatu da. Autonomia estatutuan ere agertzen den izen hori dela eta, Euskaltzaindiak duela urte batzuk gure nazioaren izen historiko jator eta zaharrenaren alde bere iritzia argi eta garbi adierazi zuenez gero, eta arazoa Madrilen oraindik eztabaidan dagoenez, oraingoz adierazpen berririk ez egitea hobetsi du.

5. Banatu diren liburuak:

Henrike Knörr (1947-2008) izeneko liburuxka (*in memoriam*), ekainaren 3an, Bilboko Liburu Azokan Henrikeri omenaldia egin zionean Euskaltzaindiak banatua.

Literatura Terminoen Hiztegia, Literatura Ikerketa Batzordeak aspaldiko urteotan prestatu eta ondu duen ikerketa-lanaren emaitza.

2007an sarituriko lanen argitalpenak:

– Felipe Arrese Beitia poesia saria: *Hitzak orbainetan*, Karmele Igartuak egina.

- Toribio Alzaga antzerki saria: *Kontrako bidean*, Pablo Barriok egina.
- Mikel Zarate saiakera saria: *Euskara ibarguen-Cachopin-en kronikan*, Julen Arriolabengoak egina.

Batzarra eguerdiko 14:30etan amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Xabier Kintana,
idazkaria

Hendaian, 2008ko uztailaren 18an

Andres Urrutia, euskaltzainburua
Beñat Oihartzabal, euskaltzainburuordea,
Xabier Kintana, idazkaria,
Jose Luis Lizundia, diruzaina,
Andres Iñigo, Jagon sailburua,
Sagrario Aleman,
Adolfo Arejita,
Aurelia Arkotxa,
Miren Azkarate,
Patxi Goenaga,
Jean Haritschelhar,
Joseba Lakarra
Emile Larre
Miren Lourdes Oñederra,
Andoni Sagarna,
Patxi Salaberri,
Pello Salaburu,
Ana Toledo,
Piarres Xarritton,
Patxi Zabaleta eta
Mikel Zalbide, euskaltzainak

Pello Telleria, idazkariordea eta Jose Antonio Aduriz zegozkien gaietan.

Ezin etorriak eta ahalak: Bernardo Atxagak, ahala A. Urrutiari; Jean-Louis Davantek, ahala A. Sagarnari; Joan Mari Torrealdaik, ahala A. Sagarnari.

Batzarra arratsaldeko 15,30etan hasi da Hendaiaiko Herriko Etxean, ezkerreko zutabearen ageri diren euskaltzainak eta bertan direla.

1. Aurreko aktak onartzea. Maiatzaren 31ko batzar agiria dela eta, A. Iñigok *Kanpion/Campion* izenaren idazkerari buruzko oharra egin du, koherentzia eskatzeko. J. L. Lizundiak, bestalde, jendaurreko ekitaldietan idazkariaren parte hartzeaz zehaztaper bat adierazi du. Horiek salbuesita, aurreko batzarren aktak ontzat eman dira.

2. Hizkuntza-gaiak

2.1. Hiztegi Batua: IVAP eta HABEren eskaria. Lantaldearen aburuz *lerro* da gehien erabiltzen den forma egokia. Zirkulazio-kodean bestelako bereizketa premiarik balego, bere momentuan ikusiko da, definizio egokiarekin. P. Goenagak, B. Oihartzabalek, J. L. Lizundiak eta A. Arejitak hitz horiek komunikabide, geografi eta administrazio-eremuetan izaten duten esangura ezberdinetarik sor dezaketen nahasbidea nabarmendu nahi izan dute. P. Zabaletak ere hitz berbera adiera

erabat ezberdinetarako erabiltzeak ekar ditzakeen nahasturaz bere kezka azaldu du. J. Haritschelharrek, ordea ez dakusa kontraesanik hitz berbera bi esanguratan erabiltzean.

P. Salaburuk *lerro* hitzak aspaldian daukan hedadura azpimarratu du. X. Kintanak hitz polisemikoek zientziaren zehaztasunerako dakarketen nahasteaz ohartarazi du. J. L. Lizundiak, ahal delarik, Euskal Herri osorako erabakiak eman beharko liratekeela uste du. A. Sagarnak esan du hizketa arrunteko terminoak eta arlo berezituetaoak, askotan formaz eta erabileraz ezberdinak izaten direla, eta beroriek, eskuarki, teknikarrien eskuetan utzi ohi direla. P. Goenagak pentsatzen du erabakiak ez lukeela hiztun arrunten artean premia gabeko nahasterik sortu beharko. M. Zalbidek era honetako hitzek aldean dakarten problematika xeheki azaldu, eta, irtenbiderik egokiena batzordearen iritzia eustea dela uste du.

2.2. Hiztegi Batua: E letrako zerrendari egindako oharrak aztertu eta erabakitzea. P. Salaburu batzordeburuaren zuzendaritzapean, *erroma*-tik *esgrima*-rainoko hitzak ikusi, eztabaidatu eta onartu egin dira.

3. Eskuartekoak

3.1. Milagros Bidegain-en heriotza. M. Bidegain euskaltzain urgazlearen heriotzaren berri eman da. Berorren hilberri-txostena Mari Pilar Lasartek egitea proposatu eta ontzat eman da.

3.2. Aurelia Arkotxaren sarrera-hitzaldia. A. Arkotxa euskaltzainak bere sarre-hitzaldia bihar, uztailak 19, egingen du Hendaia Herriko etxean, goizeko 11etan.

3.3. Afaria-eta hotela. Biharko ospakizuna dela eta, Hendaian gelditzeko asmoa duten euskaltzainei, afaria eta ostatua *Bidassoa* hotelean izanen direla jakinarazten zaie.

4. Azken ordukoak

4.1. Euskaltzain berria izendatzeko proposamenak. Henrike Knörr euskaltzain zenduaren hutsunea betetzeko, Patxi Goenagak, Joseba A. Lakarrak eta Lourdes Oñederrak Blanca Urgell andrearen kandidatura aurkeztu dute. Era berean, Jose Luis Lizundiak, Andoni Sagarnak, Sagrario Alemanek eta Jean-Louis Davantek Patxi Uribarren jaunaren aldeko proposamena egin dute. Hautaketa iraileko 26ko osoko batzarrean izanen da.

4.2. Nafarroa oinez 2008. Aurtengo *Nafarroa oinez* ospatzeko, ohi bezala Euskaltzaindiak bertan parte hartu eta jendaurreko bilkura ageria egingen du irailaren 18an.

4.3. Hurrengo batzarra. Irailaren 26ean izanen da Bilbon.

Batzarra 20,10ean amaitu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Xabier Kintana,
idazkaria

AGERIKO BILKURA

Hendaian, 2008ko uztailaren 19an

Gaur, uztailak 19, egin da Aurelia Arkotxa Mortalena euskaltzainaren sarrera ekitaldia, Hendaiaiko Udaletxean, goizeko 11:00etan hasita.

Bildu dira:

- Euskaltzain osoak: Andres Urrutia, euskaltzainburua; Beñat Oihartzabal, buruordea; Xabier Kintana, idazkaria; Jose Luis Lizundia, diruzaina; Andres Iñigo, Jagon sailburua; Jean Haritschelhar, euskaltzainburu ohia; Sagrario Aleman, Adolfo Arejita, Aurelia Arkotxa, Miren Azkarate, Pierre Charriton, Jean-Louis Davant, Patxi Goenaga, Jose Irazu «Bernardo Atxaga», Joseba Lakarra, Emile Larre, Miren Lourdes Oñederra, Andoni Sagarna, Patxi Salaberri, Pello Salaburu, Ibon Sarasola, Ana Toledo eta Mikel Zalbide. Ezin etorria adierazi dutenak: Antonio Zavala, Joan Mari Torrealdei eta Patxi Zabaleta.
- Ohorezko euskaltzainak: Pierre Andiazabal. Ezin etorria adierazi dutenak: Xabier Gereño, Joseph Camino, Jean-Baptiste Dirassar, Patxi Oroz, Jean-Baptiste Orpustan eta Karmele Rotaetxe.
- Euskaltzain urgazleak: Kepa Altonaga, Ur Apalategi, Erramun Baxok, Jon Casenave, Jean-Baptiste Coyos, Agnes Dufau, Ricardo Badiola, Eñaut Etxamendi, Izaskun Etxebeste, Pruden Gartzia, Jazinto Iturbe, Peio Jorajuria, Daniel Landart, Lourdes Otaegi, Paskual Rekalde, Koro Segurola, Patri Urkizu, Pello Telleria, Patxi Uribarren, Juan Jose Zearreta. Ezin etorria adierazi dutenak: Xabier Altzibar, Xipri Arbelbide, Gorka Aulestia, Jon Aurre, K. Josu Bijuesca, Xabier Erdozia, Eñaut Etxamendi, Jean-Baptiste Etxarren, Jose Mari Etxebarria, Marcel Etxehandi, Luzien Etxezaharreta, Joan Mari Irigoien, Odile Kruzeta, Miren Agur Meabe, Mari Jose Olaziregi, Elixabete Perez-Gaztelu eta Xarles Videgain.
- Batzordekideak: Elizabet Kruzeta, Ane Miren Loidi eta Erramun Osa.
- Langileak: Lutxi Alberdi, Annie Etxeberri, Maixa Goikoetxea eta Amaia Okariz.

Juan Jose Zearreta kudeatzaileak ekitaldiaren aurkezpen orokorra egin du. Ondoren, Xabier Kintana idazkariak, Barne Erregeletako 57.8 eta 57.9 ataletan esaten dena betez, ekitaldi akademikoaren nondik-norakoak azaldu ditu..

Jean-Baptiste Sallaberry auzapezak ekitaldira etorritako guztiak agurtu ditu. Ondoren Andres Urrutia euskaltzainburuak agur-hitzak esan ditu.

Euskaltzainburuak amaitu orduko, Sagrario Aleman eta Jean-Louis Davant euskaltzainek lagunduta, Hendaiaiko Herriko Etxeko batzar aretoan sartu da Aurelia Arkotxa *Bazterrez* izeneko sarrera-hitzaldia irakurtzera.

Aurelia Arkotxa «Bazterrez»

Euskaltzain oso berriak bidaia lerrotu du bere sarrera-hitzaldian, bai espazioan, baita denboran ere, oso berezkoa zaion estilo poetikoaz. Pasealdi bat proposatu die entzuleei, Bidasoaren hegari jarraikiz itsaso handiaren ertzetaraino, hiria, bazterrak nahasirik bizi diren leku hauetan.

Hendaiairen ezaugarri historiko nagusia nabarmendu nahi izan du, kanpora irekia den herria, muga eta frontera den herria. Baina, bestetik, urak lotzen du Hendaia inguruko herriekin, ibai eta itsasoz, eta gauza bera egiten dute bi zubiek.

Herriko Etxean bildutakoak Hendaiaiko karrketan ibili dira gaur, Aurelia Arkotxaren eskutik: hasieran uraren bidea eginez, gero mugaz beste aldean, geltokiaren bazterretan eta itsas portuetan murgildu direlarik.

Hendaiaiko lekuak ez ezik, bertako edo bertan izandako pertsonak ere ekarri ditu gogora Aurelia Arkotxak: Miguel de Unamuno, bost urtez Hendaia bizileku izan zuena; Pierre Loti, aldi baterako Hendaia destinatua eta itsas bazterreko leku honetaz «amorostu» zena: «Leku berri bakoitzaz liburu bat idazten zuenez, Euskal Herriari buruzkoa *Ramuntxo* izan zen. Mundu kurri segitu zuen baina leku hau ezin utzia zuen. Hemen hil zen 1923an».

Hor gurutzatu da Anton Abbadia, eta eskerrona adierazi nahi izan dio Arkotxak, «hainbertze euskarazko eskuizkribu zaindu dituelako». Datorren urtean laugarren mendeurrena beteko da, Pierre de Lancre Bordeleko Parlamentuko kontseilaria 1609an Lapurdia etorri zela, Henri IV.a Frantziako erregeak mandaturik sorginkeriaren kontra aritzeko. Laurogei bat *sorgin*, gehienak emazteak, erreak izan ziren. De Lancrek 1612an idatzi zuen *Tableau de l'inconstance des mauvais anges et démons* liburuan hamar bat aldiz aipatua da Hendaiaiko lekua, Hendaian baitira gertatzen sorginen batzarrak. Hendaian, uraren erdian ere trinkatu dira batzuetan Frantzia eta Espainia Europako estaturen destinoak.

Esaera zaharrak dioena gogoraraziz bukatu du hitzaldia Aurelia Arkotxak: *Bidai-de, gogaide*.

Beñat Oihartzabalen erantzuna

Beñat Oihartzabal pixka bat urrundu da horrelako ekitaldietan egiten diren ohiko egin-moldeetarik. Izan ere, bere ihardespenean, Aurelia Arkotxari zuzenean erantzun ordez, irakurri du Joanes Etxeberri Ziburukoari, karia horretara, aspaldiko adiskide gisa egin gutuna: «Zeharbide bat hartuko dut, eta gu bien arteko –Arkotxa eta Oihartzabalen arteko– hainbertze solasaldiren gaia izan den adiskide bati eginikako gutuna irakurriko dut. Adiskide hori, mundu hau duela hiru mende eta erdi edo utzi zuena, inguru hauetako zen, Ziburuko hain zuzen. Eta azken denbora hauetako lapurtar anitzek ahantzixea

baitute haren izena, esperantza dut atsegin hartuko duela Johannes Etcheberrik, ikusiz egun euskaltzainek gaurko poeta bat gure artean hartzean gogoan izan dugula».

Gutun horretan Oihartzabalek, euskaltzain berria aurkeztu dio lapurtar lehen poeta ezaguna izan zenari, Arkotxak euskalgintzan, irakasle eta poeta gisa egin duen bidea zehaztuz.

Bidenabar, Arestiren oroitzapena egin du Oihartzabalek (*Maldan Behera* izeneko Arestiren obra izan baitzen Arkotxaren doktore tesiaren gaia), eta Etxeberriren beraren koplak ere gogoratu ditu, bereziki itsasturientzat egindakoak, Arkotxak *Septentrio* bere liburuan ere gogoan izan dituenak.

Azkenik, Oihartzabalek Etxeberriri Euskaltzaindia ere zer den laburzki azaldu dio, berriki frantses akademiak euskara bezalako mintzairez erranak gogoratuz, eta Ziburuko koplakariak bere garaian hizkuntza berdintasunari buruz hartu zuen jarrera oroituz.

Hitzaldien amaieran, Euskaltzainburuak euskaltzain osoen domina eta diploma eman dizkio Aurelia Arkotxari, eta euskaltzain guztiek banan-banan zoriondu dute euskaltzain berria.

Ekitaldi akademikoa amaitu denean Hendaiaiko Herriaren izenean Jean-Baptiste Sallaberry auzapezak paisaia erakusten duen koadroa oparitu dio Aurelia Arkotxari eta lore-sorta ugari igorri diote lagunek.

Ekitaldia eguerdiko 13:00etan bukatu da.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Xabier Kintana,
idazkaria

EUSKALTZAINDIAREN ADIERAZPENA

(Frantses Akademiak 2008/06/12an egindako adierazpena dela-eta)

Frantziako Konstituzioa aldatzeko xedea eztabaidatu da berrikitan Frantziako Parlamentuan. Karia horretara, proposamen bat egina izan da, Frantziako eskualde hizkuntzei nolabaiteko ezagutza emateko, hizkuntza horiek Frantziako ondarearen parte direla Konstituzioan agerraraziz. Lehenik Diputatu Ganberak onartu du aldaketa proposamen hori; ondoren, haatik, Senatuak kenarazi du, gai horren inguruan gizartean eztabaida bizia sortzen zelarik. Frantses Akademia bereziki holako aldaketa baten aurka goraki mintzatu da, akademiakideek aho batez onartu adierazpen batean galdatzen zutelarik aldaketa proposamen hori ken zedin, Frantziako Konstituzioan hizkuntza horiei aipamen den mendrenik ez egiteko, edo ezagutza formalik ez emateko.

Testuinguru horretan, eta Konstituzioaren aldaketa oraino eztabaidatzen delarik, Euskaltzaindiak hauxe jakinarazten du:

1. Euskara euskaldunen hizkuntza da, ez baitezpada hizkuntza bakarra, aspaldi baita euskaldunek eleaniztasunaren beharraren eta haren onuren berri dakitela, bai ordea berezko hizkuntza. Mintzaira horren bidez izendatzen dugu geure burua, haren bidez, halaber, geure herria.
2. Horiek hola, euskara historikoki estatu eta administrazio eremu desberdinetan mintzatua izan da, eta ondorioz beti legezko egoera desberdinetan bizi izana da. Zuzenbide egoera desberdintasun horren gainetik, Euskaltzaindiak aspaldi jakinarazi du euskarari zor zaiola, mendez mende aspaldiko denboretan mintzatua izan den herrialde guztietan, legearen ezagutza eta geriza. Hain zuzen ere, 1994an, bere 75. urtemugakari, Miarritzen egin zuen adierazpenean galdatu zuen Frantziako estatuan ere euskarak izan zezan dagozkion hiru herrialde historikoe-tan ko-ofizialtasuna; (ikus adierazpena ondoko dokumentuan).
3. Egun, berriz ere, printzipio beretan finkaturik, biziro eskatzen dugu Frantziako estatuan ere euskarak izan dezan estatuaren legezko anto-lamenduan zor zaion ezagutza betea, nazioarteko hitzarmen guztietan, bereziki Europakoetan, eskatua den bezala.
4. Deitoratzen dugu, frantses mintzairaren kasuan legearen babesaren beharraz horren kezkatua den Frantses Akademia, hain bortizki eta

itsuski, Frantziako beste hizkuntza anitzez ahulagoen kasuan Frantziako Konstituzioan aipamen sinboliko den gutieneko baten egitearen aurka altxatzea.

5. Euskaltzaindiak jakinarazten du gerturik dagoela, orain arte izan den bezala, herri agintari eta erakunde publiko guztiekin lan egiteko euskarak izan dezan ezagutza ofiziala Frantziako herrialde euskaldunetan.

Euskaltzaindiak aho batez onartua, Bilbon, 2008ko ekainaren 27an.

DÉCLARATION DE L'ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE **(à propos de la déclaration de l'Académie Française** **du 12 juin 2008)**

Le Parlement français a récemment débattu du projet de modification de la Constitution. A cette occasion, la proposition a été faite d'introduire une certaine forme de reconnaissance des langues régionales en faisant apparaître dans la Constitution une phrase précisant que ces langues appartiennent au patrimoine de la France. Dans un premier temps, cette modification constitutionnelle a été adoptée par la Chambre des Députés; dans un second temps, elle a été rejetée par le Sénat. Lors du débat qui a suivi dans l'opinion, l'Académie française s'est exprimée avec force pour demander le retrait définitif de cette proposition, et a publié une déclaration, adoptée à l'unanimité, indiquant qu'elle était opposée à l'introduction dans la Constitution de toute mention ou reconnaissance formelle des langues régionales.

Dans ce contexte, alors que les modifications constitutionnelles sont encore en cours d'examen, l'Académie de la Langue basque fait la déclaration suivante:

1. L'euskara est la langue des Basques. Pas nécessairement leur seule langue, car il y a bien longtemps que les Basques connaissent la nécessité et les bienfaits du plurilinguisme, mais certainement leur langue propre et spécifique. C'est par elle que nous nous nommons en basque, par elle également que se nomme notre pays.
2. Historiquement, le basque a été parlé dans des Etats et des entités administratives différentes, et a donc été toujours confronté à un environnement varié du point de vue juridique. L'Académie a depuis longtemps indiqué à plusieurs reprises que, par delà la pluralité des situations que le basque rencontre sur ce plan, il convenait qu'il reçût la pleine reconnaissance et la protection de la loi dans les provinces où il a été historiquement parlé. Ainsi, dans leur déclaration adoptée à Biarritz en 1994 à l'occasion du 75^{ème} anniversaire de la naissance de l'Académie, les académiciens avaient demandé qu'en France également l'euskara bénéficiât de la co-officialité dans les trois provinces basques où il était en usage.
3. Aujourd'hui à nouveau, en nous fondant sur ces mêmes principes, nous demandons de manière pressante que le basque reçoive en France la

pleine reconnaissance juridique qui lui est due, ainsi que le préconisent les divers traités internationaux, notamment européens, qui abordent ces questions.

4. Nous regrettons vivement que l'Académie française, si consciente de la nécessité de faire bénéficier la langue française de la protection de la loi, se déclare hostile, de façon si absolue et brutale, à ce que la moindre reconnaissance –fût-elle purement symbolique– soit attribuée dans la Constitution aux autres langues de France, pourtant confrontées, elles, à des conditions incomparablement plus défavorables.
5. L'Académie de la Langue basque déclare enfin qu'elle demeure disposée, comme elle l'a toujours été, à collaborer avec les autorités et institutions publiques françaises afin que la langue basque puisse bénéficier d'une pleine reconnaissance dans les trois provinces du Pays Basque de France.

Déclaration adoptée à l'unanimité par l'Académie de la Langue basque lors de sa session plénière tenue à Bilbao, le 27 juin 2008

**EUSKALTZAINDIAREN
ARAUAK**

HIZTEGI BATUA

g - guzur

g iz. 'euskal alfabetoaren zazpigarren letra'.

g 'gramo'ren sinbolo nazioartekoa.

gaban* e. **beroki**.

gabarra

gabe: *argirik gabe*; *argi gaberik*; *argi gabe*.

gaberik 'gabe': *argi gaberik*.

gabetarik *Ipar*. 'gaberik'.

gabetasun

gabetu, gabe(tu), gabetzen. *da/du* ad.

gabez *g.g.er.* 'gabe'.

gabezia

gabi

gabia iz. (itsasontzietakoa).

gabiato iz. (itsasontzietakoa).

gabieta iz. 'gabiatoa'.

gabikotu, gabiko(tu), gabikotzen. *du* ad. *g.er.*

gabinete* e. 1 **bulego**. 2 **gobernu**. 3 **kabinete**.

gabirai iz. *Accipiter nisus*.

gabon 1 *Heg.* 'gau on!'. 2 pl. 'Eguberriak'.

Gabon(-)egun

Gabon(-)eske

Gabon(-)gau

Gabon(-)kanta

Gabon zahar

gabondar (herritarra).

gabonsari

gabonzale iz. *g.er.*

gaboronetar (herritarra).

gabota iz. (dantza-mota).

gaelera iz. (hizkuntza). *Sin. gaeliko*.

gaeliko iz. (hizkuntza). *Sin. gaelera*.

gahe iz. *Zub.* 'burruntzalia'.

gai iz.: *zenbait gaitan aditua* (instrumentalean *-e-* hartzen du: *edozein gaiez mintzatu*).

gai izan. *da* ad.

gaihendu* e. **gailendu**.

gaika adlag.

gaikalde* e. **gainalde**.

gaiki iz. *g.er.* 'gaia, materia'.

gaikuntza

gailen

gailendu, gailen(du), gailentzen. *da/du* ad.

gailentasun

gailur

gailurreratu, gailurrera(tu), gailurrerutzen. *da/du* ad.: *eguerdirako gailurreratu dira mendizaleak.*

gailurreria iz.

gailurtu, gailur(tu), gailurtzen. *du* ad.: *haren idazkietan gailurtzen den gaia.*

gain 1 iz.

-az gain

-en gain: *bere gain hartu zuen lana.*

-en gainean ‘-i buruz’.

gain behera adlag.

gainean

gainez gain ibili, joan

gainez gain irabazi *Ipar.* ‘erraz irabazi’: *gainez gain irabazi zuten.*

gain 2 iz. ‘esne gaina’.

gainalde

gainazal

gainazpikatu, gainazpika, gainazpikatzen. *du* ad.

gainbalio

gainbegiraketa* e. **gainbegiratu**.

gainbegirale

gainbegiratu 1, gainbegira, gainbegiratzen. *du* ad.

gainbegiratu 2 iz.: *gainbegiratu bat eman, egin.*

gainbehera: iz.: *erromatar inperioaren gainbehera.*

gainbeherakada* e. **gainbehera**.

gainbide

gaindegi

gaindi iz. eta izond.

-n gaindi postpos.: *elkarrekin zebiltzan Galilean gaindi.*

-z gaindi postpos.

gaindi egin

gaindiarazi, gaindiaraz, gaindiarazten. *du* ad. *Ipar.*

gaindidura

gaindiezin izond.

gaindika adlag.

gaindikatu, gaindika(tu), gaindikatzen. *du* ad. *Ipar.*

gaindikin iz. *g.er.* ‘soberakina’.

gainditu, gaindi(tu), gainditzen. *du* ad.

gainditze

gaindiz adlag. *Ipar. g.g.er.*

gaindosi iz.

gaindu, gain(du), gaintzen. *du* ad. h. **gainditu**.

gainegitura

gainekalde* e. **gainalde**.

gaineko iz. 1 *Ipar.* ‘soinekoka’. 2 *Heg.* ‘otordu batean sarreraren ondoko jakia’.

gainera adlag.

-z gainera postpos.: *euskaraz ongi ikasteaz gainera, lan ikaragarria egin zuelako.*

gainerako

eta **gainerakoak**

gainerakoan

gainerateko izlag. *Ipar.* h. **gainerako**.

gaineratu, gainera(tu), gaineratzen. *da/du* ad.

gainestruktura* e. **gainegitura**.

gainetiko izlag. *Batez ere Bizk.* ‘gainerako’.

gainez adlag.

gainez egin ‘gainezka egin’.

gainezka

gainezka egin

gainezkaldi**gainezkatu**, gainezka(tu), gainezkatzen. *du* ad.**gaineztu**, gainez(tu), gainezten. *da/du* ad. *g.er.* h. **gainezkatu**.**gaingiroki****gaingora** adlag. *g.er.:* *Kartago gaingora zihoan garaile*.**gainka**gainkalde* e. **gainalde**.**gainkarga****gainkatu**, gainka(tu), gainkatzen. *du* ad. 'arra emearen gainean jarri'.**gainontzean** adlag. *Gip.* eta *Naf.* h. **gainerakoan**.gainontzeko izlag. *Gip.* eta *Naf.* h. **gainerako**.**gaintar**gainti* e. **gaindi**.gainzka* e. **gainka**.**gainzurikeria****gainzuritu**, gainzuri, gainzuritzen. *du* ad.gaizo* e. **gaixo**.gaisto* e. **gaizto**.**gaita** iz. (musika-tresna).**gaitasun****gaitu**, gai(tu), gaitzen. *da/du* ad.**gaitz 1** iz.

gaitz egin

gaitz erdi adlag.

gaitz erran, gaitz erraten. *Ipar.*

gaitz esan, gaitz esaten.

gaitz 2 izond.

gaitz iritzi

gaitzaldi**gaitze****gaitzegoki** iz. *g.er.* 'zorigaitza'.**gaitzeko** izlag. *Ipar.:* *gaitzeko arrakasta izan zuen*.**gaitzerizko** iz. *Jas.***gaitzeru****gaitzesgarri****gaitzesgarrikeria****gaitzesle****gaitzespen****gaitzeste****gaitzetsi**, gaitzets, gaitzesten. *du* ad.**gaitzets izan**. *du* ad. *g.er.* 'gaitzetsi'.gaitzgabe* e. **gaizgabe**.**gaitziarazi**, gaitziaraz, gaitziarazten. *du* ad.**gaitzigarri** izond. *g.er.***gaitzi izan**. *zaio* ad. *Ipar.:* *deus ez zaio hain gaitzi nola eskergabekeria*.**gaitzikor** izond. *Ipar.***gaitzikortasun** iz. *g.er.***gaitzirizte** iz.**gaitzitu**, gaitzi(tu), gaitzitzen. *da/zaio* ad. *Ipar.:* *bikarioaren jokoa biziki gaitzitu zitzaion Oxalderi*.**gaitzizen****gaitzondo** iz. *Zah.* *g.er.***gaitzurre** iz. *g.g.er.* 'arriskua'.gaitzuru* e. **gaitzeru**.**gaixo 1** iz. eta izond. 'eria'. 2 izond. 'errukarria'.**gaixorik****gaixoaldi****gaixobera** izond. 'erikorra'.

gaixoetxe
gaixokor izond. *g.er.* 'erikorra'.
gaixondo iz. 'eriondoa'.
gaixotasun
gaixotegi
gaixoti izond. 'erikorra'.
gaixotu, gaixo(tu), gaixotzen. *da/du* ad.
gaioxain iz. 'erizaina'.
gaioxaintza iz. 'erizaintza'.
 gaixto* e. **gaizto**.
gaizbera
gaizgabe izond.
 gaizgabeko
gaizkata iz. *Acipenser sturio*.
gaizki 1 adlag. 2 iz.: *ongiaren eta gaizkiaren arbola*.
gaizkiagotu, gaizkiago(tu), gaizkiagotzen. *da/du* ad.
gaizkide iz.
 gaizkigile* e. **gaizkile**.
gaizkika adlag. *Ipar*.
gaizkikatu, gaizkika(tu), gaizkikatzen. *du* ad. *Ipar. g.er.*
gaizkile
gaizkin
gaizkinahi iz.: *onginahia eta gaizkinahia*.
gaizkindu izond. *g.er.* 'deabrutua, deabruak hartua'.
gaizkintza iz. *g.er.*
gaizkitu, gaizki(tu), gaizkitzen. *da/du* ad.: *gaixoa gaizkitu egin da*.
gaizkoatu, gaizkoa, gaizkoatzen. *da/du* ad. *Jas.:* *zauria gaizkoatu zaió*.
gaizkondu, gaizkon, gaizkontzen. *da/du* ad. *Ipar.* 'gaizkiagotu, gaiztotu'.
gaizo *Ipar. Adkor.* 'errukarria': *gaizo ni!*
gaizpide
gaiztagin
gaiztakeria
 gaiztarazi* e. **gaiztoarazi**.
gaiztasun iz. 'zailtasuna'.
 gaiztetsi* e. **gaitzetsi**.
gaizto
gaiztoarazi, gaiztoaraz, gaiztoarazten. *du* ad.
gaiztoki adlag.
gaiztotasun
gaiztotu, gaizto(tu), gaiztotzen. *da/du* ad. 1 'gaizto bihurtu'. 2 '(zauria) gaizkitu'.
gaiztu, gaitz/gaiztu, gaizten. 1 *da/du* ad. *Ipar.* 'gaiztotu'. 2 *da* ad. *Ipar.* 'gaitzitu'.
gajo izond. *Gip.* (emakumezkoei dagokie).
 gakatu* e. **gakotu**.
gako iz. *Ipar.* 'giltza'.
gakotu, gako(tu), gakotzen. *du* ad. *Ipar.* 'giltzatu, giltzaz itxi'.
gala iz. *Heg.*
galai
galaiki
galaitasun
galanki
galanperna iz. *Cystoderma sp; Lepiota sp.*
galant
galantasun
galanto adlag. *Bizk.*
galarazi, galaraz, galarazten. *du* ad. 1 'eragotzi'. 2 'galtzera behartu'.
galarazle
galarazpen

galarazte
galarrots
galartzu
galauts
galaxia
 galazi 1* e. **gari-hazi**.
 galazi 2* e. **galarazi**.
galbahe
galbahetu, galbahe(tu), galbahetzen. *du* ad.
galbahetze
galbide
galbideratu, galbidera(tu), galbideratzen. *du* ad.
galbidetsu
galbizar iz. 'gari-bizarra'.
galburu
galda
galdagarri
galdaketa iz. 'metala urtzea'.
galdara
galदारगile iz. *g.er.*
galdategi iz. 'galda, metala urtzeko lantegia'.
galdatu, galda, galdatzen. *du* ad. 1 'goritu'. 2 *Ipar.* 'galdegin'; 'eskatu'.
galde iz. 1 'galdera, itauna'. 2 *Ipar.* 'eskaera'.
-(r)en galdea egin
galdea egin
galdean adlag. 'galdez'.
galde-erantzunak
galdearazi, galdearaz, galdearazten. *dio* ad.
galdegai
galdegile
galdegin, galdegiten. *du* ad. 1 'galdetu'. 2 *Ipar.* 'eskatu'.
galdeginarazi, galdeginaraz, galdeginarazten. 1 *dio* ad. 2 *du* ad. *Ipar.* 'eskarazi'.
galdegite
 galdegitza* e. **galdeitza**.
 galdeikur* e. **galdera(-)marka**.
galdeitza iz. *Ipar. g.g.er.* 1 'eskea'. 2 'galdera'.
galdeka adlag. h. **galdezka**.
galdekatu, galdeka(tu), galdekatzen. *du* ad.
galdekatzaile
galdeketa
galdekizun
 galdemarka* e. **galdera(-)marka**.
galdera
galdera(-)marka
galderna iz. 'landare-zorria' (*Fam. Aphididae*).
galdetegi iz.
galdetu, galde(tu), galdetzen. *du* ad.
galdetzaile
galdez
galdezko izlag. a) *galdezko otoitza*; b) *galdezko perpausa*.
 galde-zeinu* e. **galdera(-)marka**.
galdezka
galdu, gal, galtzen. *da/du* ad.
galdu-gordean adlag. 1 'galtzeko zorian'. 2 'noraeezan, helbururik gabe'.
galdukeria
gale iz. *g.er.* 'gogoa'.
galego iz. (hizkuntza). *Sin.* **galiziera**.

galen iz. *Goi. g.er.* 1 ‘zigorra’. 2 ‘etsipena’.

galena iz. *Miner.*

galendu, galen(du), galentzen. *daldu* ad. *Goi. g.er.* ‘zentzagarria hartu edo eman’.

galeoi

galeper iz. *Coturnix coturnix.*

galeperki iz. ‘galeperraren okela’.

galera 1 iz. ‘galtzea’.

galera 2 iz. (itsasontzi mota): *galeretara kondenatua.*

galeria

galerna

galernatsu izond. *g.er.*

galetsi, galets, galesten. *du* ad. *Goi.* 1 ‘galdutzat eman’. 2 ‘hondatu’.

galga

galga eman

gal-gal adlag.

galgalka adlag.

galgarau

galgarri

galgatu, galga(tu), galgatzen. *du* ad. ‘galga eman’.

galiar (herritarra).

galikano

galipot iz. *Sin. brea.*

galiziar

galiziera iz. (hizkuntza). *Sin. galego.*

galkatu, galka, galkatzen. 1 *du* ad. ‘mukuru bete’. 2* e. **kalkatu.**

galkor

galkortasun

galmen

galmenta iz. *Zah. g.er.* ‘arriskua’.

galmotz iz. ‘gari motza’.

galo* e. **galiar.**

galoi iz. 1 ‘neurri unitatea’. 2 ‘xingola’.

galoitu, galoi(tu), galoitzen. *du* ad. *g.er.* ‘galoi hornitu’.

galpar* e. **kalpar.**

galpen iz. *Zah.*

galsoro iz. ‘gari soroa’.

galtatu* e. **galdatu.**

galtzagorri* e. **galtzagorri.**

galtxoim iz. *Ipar.*

galtza iz. pl.

galtzada

galtzadatu, galtzada(tu), galtzadatzen. *du* ad. ‘lauzatu’: *bide galtzadatuaren bi saihetsak.*

galtzadun

galtzagorri

galtzaile

galtzairu* e. **altzairu.**

galtzamotz iz. pl.

galtzapen iz. ‘hondamena’; ‘galera’.

galtzar iz. ‘altzoa’.

galtzaratu, galtzara, galtzaratzen. *du* ad. *Ipar.:* *lursagararak, artoak galtzaratzea.*

galtzarbe

galtzazale izond. *g.er.*

galtzazpi iz. *g.er.*

galtze

galtzerdi

galtzeta iz. *g.er.* ‘galtzerdia’.

galtzeta-orratz. *Sin. galtzorratz.*

galtzetin iz. *Heg. Beh.* ‘galtzerdi (motza)’.

galtzina iz. *Naf.* ‘karea’.

galtzipurdi

galtzorratz iz. *Sin.* **galtzeta-orratz.**

galtzuri* e. **gari-zuri.**

galzori

galzorian

galzuri* e. **gari-zuri.**

gambiar (herritarra).

gamelu iz. *Camelus bactrianus.*

gameluzain

gameto

gametofito iz. *Bot.*

gametogenesi iz. *Biol.*

ganaderitza* e. **abeltzaintza.**

ganadero* e. **abeltzain.**

ganadu

ganadutegi

ganba iz. *Heg.*

ganbara iz. *Heg.* ‘teilatueko solairua’.

ganbara-musika* e. **ganbera(-)musika.**

ganbela

ganbelu izond. *Lgart.* ‘kirtena, inozoa’.

ganbera iz. 1 *Ipar.* ‘logela’. 2 *Admin.:* *diputatuen ganbera; merkataritza ganbera; ganbera musika.*

ganberatxo

ganbiatu* e. **kanbiatu** eta **aldatu.**

ganbil izond. *Sin.* **konbexu.**

ganbito iz. (xake-jokokoa).

ganbusia iz. *Gambusia affinis.*

gandeler* e. **ganderailu.**

ganderailu iz. *Ipar.* 1 ‘argimutila’. 2 ‘kandelario(-eguna)’.

gando iz. *g.er.* ‘aldaxka’.

gandola iz. *g.er.* ‘edontzia, basoa’.

gandor

gandu

gandutsu

gandutu, **gandu(tu)**, **gandutzen.** *da/du* ad.

ganer iz. *Ipar.* ‘ganbara’.

ganga iz. *Anat., Arkit.*

gangaila* e. **gingil.**

gangailen* e. **gingil.**

gangailu* e. **kankailu.**

gangar 1 iz. *Bizk.* ‘gandorra’. 2 izond. *Bizk.* ‘ergela, harroa’.

gangarabil* e. **gingil, gongoil.**

gangarkeria iz. *Bizk.*

gangor* e. **gandor.**

gangrena

gangrenatu, **gangrena(tu)**, **gangrenatzen.** *da/du* ad.

gangster

ganibet

gano iz. *Zub.* ‘gogoa’; ‘funtsa, ganora’.

ganora

ganoraz

ganorazko

ganorabako izlag. *Bizk.*

ganoradun izond. *Bizk. g.er.*

ganoragabe izond.

ganoragabeko

ganoragabekeria

ganoratsu

gantxigor

gantxo

gantz

gantzatsu izond.

gantz

gantzadura

gantzugailu iz. *Jas.* ‘gantzua, ukendua’.

gantzukari iz. *g.er.* ‘gantzua’.

gantzuki iz. *g.er.* ‘gantzua’.

gantzutu, gantzutu(tu), gantzutzen. *du ad.*

gantzutze

gapar* e. **kapar**.

gapelu* e. **kapelu**.

gapirio

gapoin iz. *Ipar. h. kapoi*.

gar iz. 1 (suarena). 2 *Irud. h. kar: zure amodioaren kar saildua*.

gara 1 iz. ‘arbiaren eta beste landare batzuen zurtoina’.

gara 2* *Ipar. e. geltoki*.

garabi

garabi-auto

garabiauto* e. **garabi-auto**.

garagar

garagardi iz. *g.er.*

garagardo

garagardogile

garagardogintza

garagardotegi

garagarri iz. 1 *Gip. eta Naf. h. ekain*. 2 *Bişk. h. uztail*.

garai 1 iz.: *Rubensen garaiko poeta*. 2 izond.: *Normandia Garaia; Alpe Garaiak*.

garai atera (honen gisako beste esapideok ere erabiltzen dira: *garai irten, garai gelditu, garai jaiki, garai jarri*).

garai izan. *da ad.* ‘nagusi izan’.

garaiz

garaiarazi, garaiaraz, garaiarazten. *dio ad.*

garaiera iz.: *garaiera handiko mendi bat*.

garaiezin izond.

garaikide

garaikunde

garailari izond. eta iz. h. **garaile**.

garaile

garaino* e. **garaño**.

garaipen

garaisari

garaita* e. **garaitia**.

garaitasun iz.: *zure arimaren handitasun eta garaitasuna*.

garaitia iz. *Ipar. Jas.* ‘garaipena’.

garaitiar izond. eta iz. *Ipar.* ‘garailea’.

garaitiko izlag. *Ipar.* 1 ‘gainerakoa’. 2 ‘goi(t)koa’.

garaitu, garai(tu), garaitzen. *du ad.*

garaitza iz. *Batez ere Bişk.* ‘garaipena’.

garaitzaile

garaitzapen iz. h. **garaipen**.

garaitze

garaje

garako izlag. ‘heldutasunera iritsia’.

garandu, garan, garantzen. *du* ad. *Bizk.* ‘aleak kendu’.

garangorri iz. ‘gurbitzaren fruitua’.

garaño

garapen

gararazi, gararaz, gararazten. *du* ad.

garasti* e. **garesti**.

garatosa* e. **karatosa**.

garatu, gara, garatzen. *da/du* ad.

garatxa* e. **garatxo**.

garatxo

garatxo(-)belar *Daphne laureola*.

garatzaile

garau iz.: *garaurik ere ez da gelditu. Sin. ale, bihi.*

garaun* e. **garau** eta **garun**.

garautegi

garautsu izond. *g.er. Sin. aletsu, bihitsu.*

garautu* e. **garandu**.

garazia* e. **grazia**.

garba iz. ‘garrama, tresna’.

garbai iz. *Bizk.* ‘damua’.

garbaitu, garbai(tu), garbaitzen. *da* ad. *Bizk.* ‘damutu’.

garbantzu iz. h. *txitxirio*.

garbari

garbatu, garba(tu), garbatzen. *du* ad. ‘lihoa zehatu’.

garbatze

garbi izond. eta adlag.: *garbi azaldu digu auzia.*

argi eta **garbi**

garbi-ikuzi iz.

garbialdi

garbiarazi, garbiaraz, garbiarazten. *du* ad.

garbigailu

garbigarri

garbigela

garbikeria

garbiketa iz.: *etxeko garbiketak egiten ari da; garbiketak egiteko ontziak.*

garbiki iz. *Ipar.* ‘garbi’.

garbikunde

garbikuntza

garbileku iz. ‘garbitegia; garbitokia’.

garbimin iz.: *garbiminak jota daudenen garbizaletasuna.*

garbiontzi

garbiro

garbitasun

garbitegi

garbitoki iz. *Erl.:* *garbitokiko arimen bederatziaurrena.*

garbitu, garbi(tu), garbitzen. *da/du* ad.

garbitzaile

garbitzapen iz. *g.er.*

garbitze

garbizale

garbizalekeria

garbizaletasun

garda iz. *Hexanchus griseus.*

gardabera* e. **kardabera**.

gardantxilo* e. **kardantxilo**.

garden

gardendu, garden(du), gardentzen. *da/du* ad.: *ura gardendu zenean, garbi agertu zen hondoa.*

gardenki adlag.
gardentasun
gardi iz. *g.er.*: *ene gardiz* ('nire iritziz').
gardinga iz. eta izond.
gardingatu, *gardinga*(tu), *gardingatzen*. *da/du* ad. 'mindu, zaharmindu'.
*gardu** e. **kardu**.
*gare** e. **joare**.
garesti
garestiarazi, *garestiaraz*, *garestiarazten*. *du* ad.
garestitasun
garestitu, *garesti*(tu), *garestitzen*. *da/du* ad.
garestitze iz.: *bizimoduaren garestitzea*.
garezur iz. 'burezurra'.
gari
garil iz. h. **uztail**.
*garitxa** e. **garatxo**.
garitza iz. 1 'gari-soroa'. 2 'gari-kopuru handia'.
garizuma
garkarastatu, *garkarasta*, *garkarastatzen*. *da/du* ad. *Ipar. g.er.*
garkotxe iz. *Batez ere Zub.* 'garondoa'.
garlopa iz. *Sin. arrabota, marrusketa*.
garlopatu, *garlopa*(tu), *garlopatzen*. *du* ad. 'garlopaz landu'.
garmin
garmindu, *garmin*(du), *garmintzen*. *da/du* ad.
*garnata** e. **karnata**.
garnizio
*garnu** e. **gernu**.
garo iz. 1 *Gip.* 'ira, iratzea'. 2 *Bizk.* 'ihintza'.
garondo
garondoko iz.
garrafoi iz. *Heg.*
garraiaigailu
garraiarazi, *garraiaraz*, *garraiarazten*. *dio* ad.
garraiatu, *garraia*, *garraiatzen*. *du* ad.
garraiatzaile
garraiatze iz. *g.er.* 'garraioa'.
garraio
garraibide
garraiolari
*garraisi** e. **garrasi**.
*garraitu** e. **garaitu**.
garrama iz. 'garba, ezpatatzeko tresna'.
garramatu, *garrama*(tu), *garramatzen*. *du* ad.
garramatze
garramura iz. *Bizk.*
garranga iz. 1 'amua(ren zatia)'. 2 'izotz-kandela'. 3 '(txakurren) lepokoa'.
garrantzi
garrantzizko
garrantzitsu
garrasi
garrasi egin
garrasika
*garraska** e. **karraska**.
garratz
garrazkeria
garrazki
garrazta iz. *Bizk.* 'tantaia'.

garraztarro iz. *Turdus viscivorus*.
garraztasun
garraztu, garratz/garraztu, garratzen. *da/du* ad.
garreztatu, garrezta, garreztatzen. *du* ad.
garro
 garrondo* e. **garondo**.
garrotatu, garrota, garrotatzen. *du* ad. *g.er.*
garrote
 garsoil* e. **karsoil**.
 gartsu* e. **kartsu**.
 gartsuki* e. **kartsuki**.
 gartsutasun* e. **kartsutasun**.
gartu, gar(tu), gartzen. *da/du* ad.
gartxu 1 izond. 'jan-edan urrikoa'.
gartxu 2 iz. *Phillyrea sp.*
gartza iz. *g.er.*
 gartzela* e. **kartzela**.
garun
garundegi
garuntxo
gas iz.: *gas-ura* ('ur gasduna').
 gas(-)hodi
 gasa* e. **gaza**.
 gasaila* e. **kasaila**.
gasbide
gasdun
gaskoi
gasna iz. *Lap.* eta *BNaf.* h. **gazta**.
 gasoil* e. **gasolio**.
gasolina
 (gasolina) zerbitzugune
gasolindegi iz. h. (gasolina) zerbitzugune.
gasolio
gastaka iz. *Raja sp.*
gastarazi, gastaraz, gastarazten. *du* ad.
gastatu, gasta, gastatzen. *da/du* ad.
gastatzaile
gasteropodo izond. eta iz. *Biol.*
gastriko
gastrobaskular izond. *Biol.*
gastronomia
gastronomiko
gastrula iz. *Zool.*
gastu
gata iz. *Ipar.* (arrain mota).
 gatabute* e. **katabut**.
gatazka
gatazkatsu
gatazkatu, gatazka(tu), gatazkatzen. *da* ad. *g.er.*
gatibatu, gatiba, gatibatzen. *du* ad.
gatibu
gatibualdi
gatibutasun
 gatilu* e. **katilu**.
 gato* e. **pastiza**, **pastel**.
gatu iz. *Ipar.* h. **katu**.
gatz
 gatza bota
 gatza eman

- gatzaga**
gatzagi
gatzaketa
gatzarazi, gatzaraz, gatzarazten. *du* ad.
gatzatu 1, gatza, gatzatzen. *da/du* ad.
gatzatu 2 iz. *Bizk.*
gatzdun
gatzemaile
gatzgabe izond.
 gatzgabeko izlag.
gatzgabetasun
gatzgabetu, gatzgabe(tu), gatzgabetzen. *da/du* ad. *g.er.*
 gatz-harri* e. **gatzarri**.
gatzil izond.
 gatzitu* e. **gazitu**.
gatzobi
gatzontzi
gatzotz izond. *Batez ere Zub.* ‘gatzgabea, gatzila’.
gatzozpin iz. *g.er.* ‘entsalada’.
gatzozpindu 1 iz.
gatzozpindu 2, gatzozpin(du), gatzozpintzen. *du* ad.
gatzoztu, gatzotz/gatzoztu, gatzozten. *da/du* ad. *Zub.* ‘gezatu, gatzgabetu’.
gatzu iz. *g.g.er.*
gatzun
 gatzun(-)aska
gau (deklinabide berezia *du*: *gauk, gauri, gauren, gauez* mugagabea, eta *gauean, gaueko, gauetik, gau-
era* singularrean).
 gauaz
 gau(-)eskola
 gau eta egun
 gau(-)lore *Mirabilis jalapa*
 gau(-)mahai
 gau on
gaualdi
gauaro
gaubeila
gaubeilari iz. *g.er.*
 gaudimen* e. **kaudimen**.
gaunara iz. *Ipar.* ‘saguzarra’.
gauerdi
gauero
gaugiro
gaukari izond. *g.er.* ‘gautxoria’.
gaulehen iz. ‘gaueko lehen orduak’.
gaullismo
gaullista
 gau-mahaitxo* e. **gau(-)mahai**.
gaupasa iz.
gaupe
gaur
 gaur egun
 gaur egunean
 gaurko 1 izlag.: *gaurko lanak*. 2 adlag.: *gaurko egin behar genuen hori*.
 gaurkoan adlag. h. **gaur**.
 gaurko egunean
 gaurko egunez
 gaurkoz

gaurdaino**gaurdanik****gaurdaniko** izlag.gaur eguneko* e. **gaur egungo**.**gaurgero****gaurgoitik** adlag. *Ipar.* 'gaurdanik'.**gaurkotasun****gaurkotu**, gaurko(tu), gaurkotzen. *da/du* ad.**gautar****gautu**, gau(tu), gautzen. *da/du* ad.**gautxo** iz.: *gautxoen bizitza kontatzen duen poema*.**gautxori****gauza****gauza izan**. *da* ad.**gauzaez** izond. *Bizk.***gauzain****gauzaki****gauzale****gauzatu**, gauza(tu), gauzatzen. *da/du* ad.**gaza** iz. (ehun mota).**gazela** iz. *Gazella*.gazeta* e. **kazeta**.**gazi****gazi-geza****gazi-gozo****gazi-belar** iz. 'mingarratza' (*Rumex acetosa*).**gazigarri** iz.**gaziki** 1 adlag. 2 iz.**gazitasun****gazitegi****gazitu**, gazi(tu), gazitzen. *da/du* ad.**gazitxo** izond. 'aukeran gaziegia'.**gazitzaile**gazna* e. **gasna**.**gazta****gaztagile****gaztagintza****gaztaina****gaztainadi****gaztainakara****gaztainondo** iz. *Castanea sp.***Indi gaztainondo** *Aesculus hippocastanum*. *Sin.* **itsas gaztainondo**.**itsas gaztainondo** *Aesculus hippocastanum*. *Sin.* **Indi gaztainondo**.gaztaka* e. **gastaka**.**gazanbera****gazanbegi**gaztandi* e. **gaztainadi**.gaztangile* e. **gaztagile**, **gaztangin**.**gaztangin** iz. *Bizk.* 'gaztagilea'.gaztangintza* e. **gaztagintza**.**gazanontzi****gazarro****gazte****gaztean** adlag. *Ipar.***gazterik****gaztetan** adlag. *Heg.***gaztealdi**

gaztedi iz. h. **gazteria**.
gaztekeria iz. *g.er.*
gaztelania iz. (hizkuntza). *Sin. espainiera*.
gaztelera iz. h. **gaztelania**.
gaztelu
gazteño izond. ‘gaztetxoa’.
gazteria
gaztetasun
gaztetu, *gazte(tu)*, *gaztetzen*. *da/du* ad.
gaztetxo
gaztexko izond. ‘aukeran gazteegia’.
gaztigar* e. **astigar**.
gaztigarazi, *gaztigaraz*, *gaztigarazten*. *du* ad.
gaztigatu, *gaztiga*, *gaztigatzen*. 1 *dio* ad. ‘abisatu, ohartarazi’. 2 *du* ad. *Ipar*. ‘zigortu’.
gaztigu iz. 1 ‘abisua’. 2 *Ipar*. ‘zigorra’.
gazur iz.: *gaztari gazura atera; odol gazura*.
ge iz. “g” letraren izena.
gedar* e. **kedar**.
gehi ‘eragiketa sinboloaren deitura’.
gehiago
 are gehiago
 ezin gehiagoan
 gehiagoko(rik) gabe
 gehiagorik
 gehiagotan
gehiagotasun
gehiagotu, *gehiago(tu)*, *gehiagotzen*. *du* ad.
gehiagotze
gehiagi
 gehiagitan
 gehiagizko
 gehiagiko izlag. ‘gehiagizkoa’.
gehiagikeria
gehiagitu, *gehiagi(tu)*, *gehiagitzen*. *da* ad.
gehiagitxo
gehiagixko
gehien 1 izond. ‘nagusia’: *etxeko gehiena; seme gehiena*. 2 adlag.
 gehien(e)t(an)
 gehienez (ere)
 gehienik
gehienbat
gehiendu, *gehien(du)*, *gehientzen*. *da* ad. *g.er.* ‘heldu; nagusitu’.
gehieneko iz. *g.er.*: *bada gehieneko eta gutxieneko bat*.
gehiengo
gehientasun iz. *g.er.* ‘nagusitasuna’.
gehientsu adlag.
gehientsuen izlag.
 gehientsuenetan adlag.
gehiarri
 gehiarrizko izlag.
gehikeria* e. **gehiagikeria**.
gehikuntza
gehitu, *gehi*, *gehitzen*. *da/du* ad.
gehitxoago
gehitze
gehixeago
gei* e. **gai**.

geide iz. *g.g.er.* 'lagun hurkoa'.
geinatu, *geina*, *geinatzen*. *da ad. Zub.*
geiser
geisha
geko iz. *Gekkonidae*.
gel
gela
gelakide
gelari
gelatina
gelatxo iz. 'gela txikia'.
gelatzar
gelaxka iz. (erleena).
gelazain iz. 'gelaria'.
gelba iz. *Galeorhinus galeus*.
gelbera
gelbo iz. 'hauts-mataza'.
geldi
 geldi egon
 geldi-geldi
geldiagotu, *geldiago(tu)*, *geldiagotzen*. *da/du ad.*
geldialdi
geldiarazi, *geldiaraz*, *geldiarazten*. *du ad.*
geldiarre iz. *g.er.* 'geldiunea'.
geldiera
geldiezin izond.
geldigaitz izond.
geldigarri izond.
geldika adlag. 'apurka, pittinka'.
*geldiki** e. **geldiro**.
geldileku
geldirik
 geldi-geldirik
geldiro
 geldi(ro)-geldiro
gelditasun
*gelditoki** e. **geltoki**.
gelditu, *geldi*, *gelditzen*. *da/du ad.*
gelditxo izond. eta adlag. *g.er.*
gelditze
geldiune
geldo
geldoki adlag.
geldotasun
geldotu, *geldo(tu)*, *geldotzen*. *da/du ad.*
*geli** e. **geheli**.
geltoki iz.: *tren-geltokia*; *autobus-geltokia*.
gema iz. 'harribitxia'.
gemazio iz. *Biol.*
*gendarme** e. **jendarme**.
gene
genealogia
genealogiko
*generadore** e. **sorgailu**.
*general** e. **jeneral**
generiko
genero

genesi iz. *Jas.*
genetika
genetiko
 genio* e. **jenio** eta **jeinu**.
genital
genitibo
genoma
genotipo iz. *Biol.*
genozida
genozidio
gentziana iz. *Gentiana sp. Sin. errosta.*
geodesia
geodesiko
geodinamika
geografia
geografiko
geografo
geokimika
geologia
geologiko
geologo
geometria
geometriko
geomorfologia
geomorfologiko izond.
geopolitika
geopolitiko
georgetowndar (herritarra).
georgiar (herritarra).
georgiera iz. (hizkuntza). *Sin. kartveliera.*
geosinklinal iz. *Geol.*
geostrofiko izond. *Meteorol.*
geotektonika
geotermiko
geozentriko izond.
gepardo iz. *Acinonyx jubatus.*
geraldi
geraleku
geranio iz. *Geranium sp.*
gerarazi, geraraz, gerarazten. *du ad.*
geratu, gera, geratzen. *da/du ad.*
gerba iz. 'intxaurreondo, urritzondo edo gaztainondoaren lore arren multzo zintzilikaria'.
 gereta* e. **kereta**.
gerezi
gereziendo iz. *Prunus avium.*
gerezitze iz. *Batez ere Zub.* 'gereziendoa'.
geriatra
geriatria
geriatriko
geriza iz.: *geriza egin.*
gerizan
 gerizape* e. **gerizpe**.
gerizatu, geriza(tu), gerizatzen. *da/du ad.*
gerizatzaile
 gerize* e. **geriza**.
gerizpe
gerizpetsu izond. 'itzaltsua'.

gerizpetu, gerizpe(tu), gerizpetzen. *da/du* ad.

gerla iz. *Ipar.*

gerlaitzin iz. *Ipar.*

gerlaondo iz. *Ipar.*

gerlari iz. *Ipar.*

gerlate iz. *Ipar. g.g.er.*

gerlati izond. *Ipar.*

gerlazale izond. *Ipar.*

gerli

germaniko

germanio iz. *Kim.*

germen iz. *Biol.*

gernu

gernu(-)debeku: *gernu debekutik operatu dute.*

gernubide

gero

eta gero (partizipioaren ondotik erabiltzen da, ez izenaren ondotik: *bilera bukatu eta gero etxera abiatu ziren*; **bilera eta gero e. bileraren ondoren*).

-(e)z gero

geroago

geroago eta... -ago

geroagoko

gero eta... -ago

geroko 1 izlag.: *geroko bizitza*. 2 adlag.: *egitekoak geroko utzi*.

gerora

gerorako

geroztik(ak)o

gero... -ago* e. **gero eta... -ago**.

geroaldi

gerocean adlag. 'azkenean'.

gerok *gu* izord.aren era indartua.

geroni* e. **gerok** (eta **geu**, **guhaur**).

gerorapen

gerorat* e. **gerora**.

geroratu, gerora(tu), geroratzen. *du* ad.

gerorri* e. **guhaur** (eta **geu**, **gerok**).

gerotxoago

geroxeago

geroxeagoko izlag.

geroztik

gerra

gerra(-)gizon h. **gerrari**.

gerraondo iz.: *gerra eta gerraondoari buruzko bigarren liburua*.

gerraontzi

gerrari

gerrate iz. (gerra jakin bat edo gerra-denbora adierazteko): *bake-denboran eta gerratean*.

gerraurre iz.

gerrazale izond.

gerren

gerri iz. 1 'giza gorputzaren zatia'. 2 'zuhaitz-enborra'.

gerrialde

gerrikatu, gerrika, gerrikatzen. *da/du* ad.

gerriko iz.

gerrikoa egin (Basogintzakoa).

gerrilla

gerrillari

gerriondo iz. 'gerria'.

gerruntze iz. *Sin. kortse*.
gertaberritu, gertaberri, gertaberritzen. *du ad. Jas.*
gertaberritze
gertaera
gertagarri izond. ‘gerta daitekeena’.
gertakari
gertaketa iz. ‘prestaketa’.
gertakizun
 gertakizun egon
gertakuntza iz. *g.er.* ‘gertaera’.
gertaldi
gertaleku
gertarazi, gertaraz, gertarazten. *du ad.*
gertarazte iz. *g.er.*
gertari
gertatu, gerta, gertatzen. *da/du ad.*
 gerta ala gerta
 zer gerta ere
gertatze
gertu 1 1 adlag. ‘prest’. 2 adlag. eta izond. ‘hurbil’.
 gertuan adlag. *Gip. g.er.* ‘gertu, hurbil’.
 gertu egon
 gertuko izlag. *Gip.* ‘hurbilekoa’.
gertu 2, gertutzen. *da/du ad. Heg.* ‘prestatu, gertatu’.
gertuera iz. ‘prestaera’.
gerturatu, gertura(tu), gerturatzen. *da ad.*
gerturik
gertutasun
 gertutu* e. **gertu 2, gertatu**.
gerundio
geruza
gesal
gesaldu, gesal(du), gesaltzen. *da/du ad.* ‘(elurra) urtu’.
 gestu* e. **jestu**.
geu *gu* izord.aren era indartua.
geun iz. *Bizk.* 1 ‘amaraun handia’, 2 ‘lausoa’.
geundu, geun(du), geuntzen. *da/du ad. Bizk.* ‘lausotu, gandutu’.
geure
geureganatu, geuregana(tu), geureganatzen. *du ad.*
geurekoi
geurekoikeria
geurekoitasun
geuretu, geure(tu), geuretzen. *du ad.*
geurtz adlag. *Jas. Zah.* ‘datorren urtean’.
geza
 gazi-geza
 gezal* e. **gesal**.
gezamin izond. eta iz. (sagar mota).
gezatasun
gezate izond. eta iz. (sagar mota).
gezatu, geza(tu), gezatzen. *da/du ad.*
gezi
gezilari iz. *g.er.*
geztera
gezur
 gezur-jario iz. eta izond.
 gezurra esan/erran
 gezurretan

gezurkeria iz. *g.er.* ‘faltsukeria, itxurakeria’.

gezurrezko

gezurrontzi izond.

gezurtagen

gezurtarazi, gezurtaraz, gezurtarazten. *dio* ad.

gezurtatatu, gezurta, gezurtatzen. *du* ad.

gezurti

ghanatar (herritarra).

gia 1 iz. (haragiarena).

*gia 2** e. **gida**, **gidari**.

giatu, *gia*(tu), *giatzen*. *du* ad. *Bizk.* ‘(lurra) landu’.

gibel 1 iz. ‘atzea’.

gibela eman

gibel(-)asmo

gibelean

gibelego izlag. *Ipar.* ‘atzekoa’.

gibeletik

gibel 2 iz. (erraia).

gibel-belar *Hepatica nobilis*.

gibel-handi

gibel-ore ‘foie gras’.

gibelalde

gibelamendu

gibelarazi, gibelaraz, gibelarazten. *du* ad.

gibelarazle izond. *g.er.*

gibelari iz. *g.er.* ‘(pilotan) atzelaria’.

gibelatu, gibela, gibelatzen. *da/du* ad.

gibelego iz. ‘gibelego gaitza’.

gibeleratu, gibelera(tu), gibeleratzen. *da/du* ad. *Ipar. g.er.* ‘gibelatu’.

gibelgorri iz. *Russula integra*.

gibeljale izond. ‘gaiizki-esalea’.

gibelka adlag. ‘atzeraka’.

gibelmin iz. *g.er.* ‘behazuna’.

gibelondo iz. ‘ondorioa’.

gibelori

gibelurdin iz. *Russula virescens*.

gibelzorrotz iz. (sagar mota).

*gibizta** e. **begizta**.

giboi iz. *Hylobates sp.*

gida iz. 1 ‘gidaria’. 2 ‘gidaritza’.

gidabaimen

gidalerro

gidaliburu

gidarazi, gidaraz, gidarazten. *du* ad.

gidari

gidaritza

gidatu, *gida*(tu), *gidatzen*. *du* ad.

gidatzaile

gidatze

gider

gigolo

gihar

*giharre** e. **gihar**.

giharrerria iz. *g.er. Sin. muskulatura*.

gihartsu

gihartu, *gihar*(tu), *gihartzen*. *da/du* ad.

gila

gilbera izond. *Bizk.* ‘kilikorra’.

gilbor

gili* e. **kili-kili**.

gilor iz. *g.er.* ‘mirtoa’.

giltza

giltza(-)hitz

giltzadura

giltzain iz. *Batez ere Ipar.* ‘giltzaria’; ‘sakristaua’.

giltzape

giltzapetu, **giltzape(tu)**, **giltzapetzen**. *du ad.*

giltzari

giltzarri

giltzatak iz. ‘giltzak (lotu eta) eramateko tresna’.

giltzatu, **giltza(tu)**, **giltzatzen**. *du eta da ad.*

giltzatze

giltzurri* e. **giltzurrun**.

giltzurrun

gillotina

gillotinatu, **gillotina(tu)**, **gillotinatzen**. *du ad.*

gimnasia iz. h. **gimnastika**.

gimnasi gela* e. **gimnasio**.

gimnasileku* e. **gimnasio**.

gimnasio

gimnasta

gimnastika

gimnospermo

gin

ginarra iz. *Bizk.* ‘txilarra’.

ginbail

ginbaidun

ginbalet

ginbelet* e. **ginbalet**.

ginber* e. **binper**.

ginda* e. **ginga**.

gindax iz. *g.er.* (garabi mota).

gindondo* e. **gingondo**.

gineaberriar (herritarra).

gineabissautar (herritarra).

ginear (herritarra).

ginebra* e. **gin**.

ginekologia

ginekologo

ginezeo

ginga

gingil

gingondo iz. *Prunus cerasus*.

ginoan adlag. *Bizk.* ‘neurrian, heinean’; *ahal dugun ginoan saiatuko gara lana burutzen*.

giñol iz. ‘txotxongilo mota eta -antzerkia’.

giputz izond. eta iz. 1 ‘gipuzkeraz mintzatzen dena’. 2 ‘gipuzkoarra’.

gipuzkera

gipuzkeratu, **gipuzkera(tu)**, **gipuzkeratzen**. *du ad.*

gipuzkoar (herritarra).

giranoi iz. *Ipar.*

girasol* e. **ekilore**.

girgil iz. ‘xingola’.

girgileria

girgilu iz. ‘presoak lotzeko burdina’.

- giristino** izond. eta iz. *Lap.* eta *BNaf.* ‘kristaua’.
giristinoki adlag. *Lap.* eta *BNaf.* ‘kristauki’.
giristinotasun iz. *Lap.* eta *BNaf.* ‘kristautasuna’.
giristinotu, **giristino(tu)**, **giristinotzen**. *da/du* ad. *Lap.* eta *BNaf.* ‘kristautu’.
giristinotze
 girixtino* e. **giristino**.
girlanda
giro
 giro egon
 giro izan. *da* ad.
giroskopio
girotu, **giro(tu)**, **girotzen**. *da/du* ad.
girotze
girtain iz. *Ipar.* h. **gider**, **kirten**.
 girten* e. **kirten**.
gisa
 -en gisako
 -en gisan postpos.
 -en gisara postpos.
 -en gisaz postpos.
 gisa izan. *da* ad. *Ipar.* ‘egoki izan’.
gisako izond. ‘(pertsonez) egokia, atsegina’.
gisats iz. *Bizk.* h. **isats**.
gisatsu
gisatu iz. eta izond. *Heg.*: *haragi gisatua*.
gisu iz. *Ipar.* eta *Naf.* ‘karea’.
 gisu-labe ‘karobia’.
gisuki iz. *Ipar.* eta *Naf.*
gisuztatu, **gisuzta**, **gisuztatzen**. *du* ad. *Ipar.* eta *Naf.*
gisuztatze
gitarra
 gitarra jo
 gitarra-jotzaile
gitarrista
 gitxi* e. **gutxi**.
gizagaixo izond. *Adkor.* ‘gizagaixoa’.
gizaxo izond. *Adkor.* ‘gizaxoa’.
gixot iz. *Zub.* ‘gizon-en gutxiesgarria’.
gizabanako
gizabar iz. *g.er.* ‘jendetza’.
gizaberritu, **gizaberi**, **gizaberritzen**. *da/du* ad.
gizabete iz. ‘gizakiaren neurria’.
gizabide
gizabidetsu
gizadi
gizagaindiko izond. *g.er.*
gizagaixo
 gizagajo* e. **gizagaixo**.
gizagaldu
 gizagaxo* e. **gizagaixo**.
gizajale
gizajende
gizajo izond. *Lgart.* ‘gizagaixoa’.
 gizakente* e. **gizajende**.
gizaki
gizakoi izond. 1 ‘gizonzalea’: *emazte gizakoiak eta gizon emakoiak*. 2 ‘gizakiari dagokiona’ adierazteko, erabil *gizatiar*.

gizakume**gizakunde** iz. *g.g.er.* 1 'gizon egitea, enkarnazioa'. 2 'ostegun gizona'. 3 'gizadia'.**gizalaba** iz. *g.er.* 'emakumea'.**gizalan** iz. *g.er.* 1 'gizakiaren lana'; 2 '(lurren) neurri-unitatea'.**gizalde** iz. *Batez. ere Ipar.* 'giza taldea'.**gizaldi****gizaldra** iz. *Bizk.* 'giza taldea'.**gizalege****gizandi** iz. 'erraldoia; gizon handia'.**gizantz** iz. *g.g.er.* 'giza itxura'.**gizapetiko** izlag. *g.er.***gizarte****gizartekoi****gizartekotu**, **gizarteko**(tu), **gizartekotzen**. *da/du* ad.**gizarteratu**, **gizartera**(tu), **gizarteratzen**. *da/du* ad.**gizaseme****gizatar*** e. **gizatiar**.**gizatasun****gizategi** iz. *g.g.er.* 'etxeko areto nagusia'.**gizateria** iz. *Bizk.***gizatiar** izond. 'gizakiari dagokiona'.**gizatiartu**, **gizatiar**(tu), **gizatiartzen**. *da/du* ad.**gizatxar****gizatxarkeria****gizatxartu**, **gizatxar**(tu), **gizatxartzen**. *da/du* ad.**gizeli** iz. *g.er.***gizen** 1 izond. 2 iz.**gizen egin** *Ipar.* 'mehe-egunean haragia jan'.**gizenarazi**, **gizenaraz**, **gizenarazten**. *du* ad.**gizenda** iz. *g.g.er.***gizendu**, **gizen**(du), **gizentzen**. *da/du* ad.**gizenki** adlag. 'oparotasunez, ugari'.**gizenkor****gizentasun****gizentze****gizeraile****gizon****gizondu**, **gizon**(du), **gizontzen**. *da/du* ad.**gizonezko****gizongai****gizonkari** izond. *Zub.-Am.* '(emakume) gizonzalea'.**gizonkeria****gizonki** adlag.**gizontasun****gizontxo****gizontze****gizonzale** izond. 'gizonen zale dena'.**gizoste** iz. *g.er.* 'jendetza'.**gizotso****gizuren** iz. *Goi.* 'heroia'.**gladiatore** iz.**gladiolo** iz. *Gladiolus sp. Sin. ezpata(-)lore.***glaziari** iz.**glaziazio** iz. *Geol.***glizerina****glizina** iz. 1 *Bot.* (landarea; lorea). 2 *Biokim.* (aminoazidoa).**globulu** iz. *Biol.***globulu gorri****globulu zuri**

glomerulu iz. *Anat., Bot.*

gloria ‘otoitz-izena’ (beste adierazkizunetarako, ik. **aintza, loria**).

gloriatsu* e. **aintzatsu; lorios**.

glorifikatu* e. **lorifikatu; goretsi**.

glorioso* e. **aintzazko, aintzatsu; lorios**.

glosa

glosematika iz. *Hizkl.*

glotis iz. *Anat.*

glotodidaktika

glukogeno iz. *Biokim.*

glukolisi iz. *Biokim.*

glukosa

gluzido iz. *Biokim.*

gnoseologia iz. *Fil.*

gnoseologiko izond. *Fil.*

gnosis iz. *Fil.*

gnostiko izond. eta iz. *Fil.*

goaia iz. *g.er.* ‘itsasoko, ibaiko (ur-)lasterra’.

goait adlag. *Ipar.* ‘zain, erne, adi’.

goait adlag. ‘zelatan’.

goait egon

goaitan* e. **goait**.

goaitatu, goaita, goaitatzen. *du ad. Ipar.* 1 ‘zain egon’: *goaitatzen zaitut*. 2 ‘zaindu’.

goaitatzaile iz. *g.er.* ‘zelataria’.

goan* e. **joan**.

goarda* e. **guarda**.

goardazibil* e. **guardia zibil**.

goardia* e. **guardia**.

goarnitu* e. **hornitu**.

goarnizio* e. **garnizio**.

gobada iz. ‘lixiba’.

gobernadore

gobernamentu

gobernari

gobernatu, goberna, gobernatzen. 1 *du ad.: herrialde bat gobernatu; bere artaldea ongi gobernatzen duena*. 2 *da ad.* ‘jokatu, portatu’.

gobernatzaile

gobernatze

gobernu

gobernuburu

gobio iz. ‘zarboa’ (*Gobius cruentatus*).

godalet iz. *Ipar.*

godalet(-)dantza

godo

goeleta* e. **goleta**.

gogabera izond.

gogai iz. *g.g.er.* ‘gogoeta’; ‘idea’.

gogaide

gogaidetasun

gogaikarri

gogaindu* e. **gohaindu, gogaitu**.

gogaitarazi, gogaitaraz, gogaitarazten. *du ad.*

gogaitasun iz. *g.er.* ‘gogaituaren egoera’.

gogait egin

gogait eragin

gogaitu, gogait, gogaitzen. *da/du ad.*

gogaldi

- gogamen**
goganbehar iz. *Jas.*
goganbehartsu izond. *Jas. g.er.*
goganbehartu, goganbehar(tu), goganbehartzen. *da ad. Jas.*
gogape iz. *g.er.*
gogapen
gogara adlag.
 -en gogara.
 gogarako izlag. ‘gogokoa’.
gogarte
 gogarte(-)etxe.
gogartetsu
gogartu, gogar, gogartzen. *du ad. g.g.er.* ‘hausnartu’.
 gogatsu* e. **gogotsu.**
gogatu, goga, gogatzten. *du ad. Batez ere Zub.* ‘norberaren iritzira erakarri’.
gogo
 gogo(a) hartu
 gogoak eman
 gogoan erabili
 gogoan hartu
 gogo eman
 gogo izan du ad.: *egin gogo dut.*
 gogo(-)jardun iz.
 gogoz kontra
gogoangarri
gogobete, gogobetetzen. *da/du ad. (nor kasua beti pertsona): norbait zerbaitekin / zerbaitez gogobete da;*
 zerbaitek norbait gogobetetzen du.
gogobetegarri
gogobeteko izlag.
gogobetetasun iz. *g.er.*
 Gogo Deun* e. **Espiritu Santu.**
gogoeta
 gogoeta egin
 gogoeta egon Ipar.
 gogoeta eragin
 gogoetan
gogoetagarri izond. 1 *Ipar.* ‘kezkaigarria’. 2 ‘gogoeta eragingarria’.
gogoetagarriki adlag.
gogoetaka adlag. *Batez ere Ipar.*
gogoetatsu
gogoetatu, gogoeta(tu), gogoetatzen. 1 *da/du ad. Ipar.* ‘kezkatu’. 2 *da ad.* ‘gogoeta egin’.
gogogabe izond. *g.er.*
gogogabetasun
gogogabetu, gogogabe(tu), gogogabetzen. *da/du ad. g.er.*
gogoko izlag. eta izond.
 gogoko izan. *da/du ad.:* *ikasle bihurriak zituen gogoko.*
gogor
 gogor egin
 gogor hartu
 gogorrean
gogoragarri
gogorakizun
 gogorako* e. **gogarako.**
gogoramen
gogoramendu
gogorapen
gogorarazi, gogoraraz, gogorarazten. *dio ad.*

gogoratu, gogora, gogoratzen. 1 *da/du* ad. 'burura etorri, burura ekarri': *ezin gogoratu naiz haren izenez; gogora ezazu lehen zer esan dugun*. 2 *zaio* ad. 'bururatu, otu': *halako batean gogoratu zaio lan horri ekitea*.

gogoratze

gogorazio iz. *g.g.er.*

gogorgarri

gogorkeria

gogorki

gogorrazazi, gogorraz, gogorrazten. *du* ad.

gogortasun

gogortu, gogor(tu), gogortzen. *da/du* ad.

gogortxo

gogortzaile

gogorxko

gogotik adlag. 1 'zinez, gogoz'. 2 'erruz, ugari'.

gogotsu

gogoz

gogoz kontra

gogoz kontrako

gogozko

gogozko izan. *du* ad.

goha iz. *Ipar.* 'sargoria, sapa'.

gohaindu, gohain, gohaintzen. *da/du* ad. *Ipar.* 'gogaitu'.

goi

goi(-)maila

goi(-)nafarrera

goiangeru

goialde

goianengo iz. *Bizk.* 'ganbara'.

goiargi iz. 'inspirazioa'.

goiargitu, goiargi(tu), goiargitzen. *du* ad.

goi-behe iz.: *kritikariak hartu dizkio poemari goi-beheak eta luze-laburrak*.

goibehera iz. 1 'gorabehera'. 2 'beheranzko aldapa'.

goibeheratu, goibehera(tu), goibeheratzen. *du* ad. 'beheratu, apaldu'; 'zapaldu'.

goibel

goibelaldi

goibelarazi, goibelaraz, goibelarazten. *du* ad.

goibeldu, goibel(du), goibeltzen. *da/du* ad.

goibeldura

goibelki

goibelkor

goibeltasun

goien izond. eta iz.: *printzesa goieneko horiek*.

goiera iz. h. **garaiera**.

goerritar

goiko

goilare* e. **koilara**.

goilarekada* e. **koilarakada**.

goilaretxo* e. **koilaratxo**.

goipe* e. **koipe**.

goitar

goitasun

goitatu* e. **goaitatu**.

goiti

goitiko

goitiar* e. **goitar**.

goitiarazi, goitiaraz, goitiarazten. *du* ad. 'altxarazi'.

goiti-beheiti

goitibehera iz.

goitigale iz. *g.er.* ‘goragalea’.

goitika adlag. eta iz. *Ipar.*

goitika egin

goititu, goiti(tu), goititzen. *da/du ad. Ipar.* eta *Naf.*

goititze iz. *Ipar.*

goitzen

goitsu izond. *g.er.*

goitu, goi(tu), goitzen. *du ad.*

goitzaile iz. *g.er.*

goitzarren iz. *Zub.* ‘laidoa’.

goitze iz. *g.er.*

goiz

goizabar

goizalde iz. ‘egunsentia’ (**goizaldea lanean eman dute e. goiza, goiz-partea...*)

goizdanik

goizerdi

goizero

goizerri iz. *g.er.* ‘sortaldea’.

goizik adlag.

goiznabar* e. **goizabar**.

goizoro* e. **goizero**.

goizpar* e. **ebanjelio**.

goiztiar

goiztiri iz. *Ipar.* ‘egunsentia’.

goiztxo

gol

golatu, gola, golatezen. *da/du ad. Ipar.* ‘goloz eritu’.

goldaketa

goldaketan

goldari* e. **goldelari**.

goldatu, golda, goldatzen. *du ad.*

goldatz iz. *Naf.* ‘goldeaz egindako ildoa’.

golde

golde(-)nabar

goldeatu* e. **goldatu**.

goldelari

goldetu* e. **goldatu**.

goleta

golf iz. *Sim. kali(-)joko*.

golko iz. *Geogr.: Bizkaiko Golkoa; Liongo Golkoa.*

golkokada* e. **kolkokada**.

golkope* e. **kolkope**.

golo iz. 1 ‘kokospeko gizen edo haragizko tolesa’. 2 ‘hazizurriak’.

golosina* e. **gozoki**.

golpe* e. **kolpe**.

goma

gomendagarri

gomendatu, gomenda, gomendatzen. 1 *du ad.: Salbatzaileak hitzez gomendatu diguna.* 2 *zaio ad.: zure errukiari gomendatzen natzaio.*

gomendio

gomendu* e. **gomendio**.

gomeni* e. **komeni**.

gomit iz. h. **gonbit**.

gomitatu, gomita, gomitatzen. *du ad. h. gonbidatu*.

gomuta

gomuta izan. *du ad.: ez dut gomuta zer esan zidan.*

gomutagarrigomutamen* e. **gomutapen**.**gomutarazi**, gomutaraz, gomutarazten. *dio* ad.**gomutatu**, gomuta(tu), gomutatzen. *da/du/zaio* ad. 'oroitu': *oraindik ondo gomutatzen naiz horretaz;**gomutatu zuen ugazabaren esana; gomutatu zaio ez dituela oraindik etxeko lanak egin.***gomutatze** iz. *g.er.***gona****gona-barren**: *gona-barrena hartu.***gonada** iz. *Biol.***gonadun****gonamotz** 1 iz. 2 izond.**gonazale** izond. *Lgart.*gonbaratu* e. **konparatu**.**gonbidatu**, gonbida, gonbidatzen. *du* ad.: *Mikelek bere festara gonbidatu nau.***gonbidatzaile****gonbidatze** iz. 'gonbita'.**gonbit****gonbito****gonburu** adlag. *Bizk.* 'mukuru'.**gonburu egin****gonburutu**, gonburu(tu), gonburutzen. *du* ad. *Bizk. g.er.* 'gonburu bete, mukurutu'.gonde* e. **gontz**.**gondola****gongoil**gongoila* e. **gongoil**.**goniometriko** izond. *Geom.***goniometro****gontz** iz. *Ipar.* pl. '(atearen) erroak'.**gopoil** iz. *Ipar. g.er.* 'kupula'.**gopor****goportara****gor****gora****azpikoz gora****gora jo****gorabehera**: *eragozpen horiek gorabehera, aurrera egitea erabaki dute; gorabehera handiak izan dituzte.***gutxi gorabehera****gorabeheratsu** izond. *g.er.***gorabeheratu**, gorabehera(tu), gorabeheratzen. *du* ad. *g.er.* 'gainazpikatu'.**goragale****goragarri****goragune** iz. *g.er.***goraintzi** iz.: *etxekoei goraintzi; semeak goraintziak igorri dizkigu.***goraipamen****goraipatu**, goraipa, goraipatzen. *du* ad.**goraka** adlag.**gorakada****goraki** adlag.**gorako** iz. 1 'oka'. 2 'gorantzko higidura'.**goralarri** iz. *g.er.* 'goragalea'.**goraldi**goraldu* e. **goratu**.goralpen* e. **gorapen**, **goratze** (eta *gorespen*, etab.)**goraltxatu**, goraltxa, goraltxatzen. *du* ad. *Ipar.***goranahi****gorantza** iz. 'goratzea, gorespena'.gorantz(e)* e. **gerruntze**.

gorapen iz. 1 ‘goratzea’. 2 ‘ilgora’.
gorarazi, goraraz, gorarazten. *du* ad.
gorarik adlag. *Ipar.*: *kopeta gorarik zebilen*.
goratasun iz. 1 ‘garaitasuna’: *Ama Birjinaren goratasuna*. 2 ‘garaiera’.
goratik adlag. *Ipar.*
goratu, gora(tu), goratzen. *da/du* ad.
goratzaile
goratzapen
goratze
goraxko
gorazarre
 gorazarre egin
gorbata
gorbatadun
gorbel iz. ‘alga’.
gorbeltz izond. *Zub.* ‘gorri-beltza’.
gorbelztu, gorbeltz/gorbelztu, gorbeltzen. *da/du* ad. *Zub.*
 gorbiltz* e. **gurbiltz**.
gordailu
 gordairu* e. **gordailu**.
 gordari* e. **gordetzaile**, **gordelari**.
 gordatu* e. **gorde**.
gorde, gordetzen. *da/du* ad.
gordean adlag.: *bekatariak eginagatik bekatu ustez gordean*.
gordearazi, gordearaz, gordearazten. *du* ad.
gordegailu iz. *Ipar.* ‘gordelekua’.
gordegarri iz. ‘babesgarria’.
gordegia iz. *Ipar.* ‘ezkutalekua’.
gordeka
 gorde-gordeka
 gordekako izlag.
 gordeketan
 kuku-gordeka
gordelari iz. ‘gordetzailea’.
gordeleku
gordetegi
gordetzaile
gordezale
gordin
 gordinik
gordindu, gordin(du), gordintzen. *da/du* ad.
gordinkeria
gordinki
gordintasun
goren
 gorenaz (ere) *Ipar.* ‘gehienez ere’.
 goreneko
 gorengo
gorendu, goren(du), gorentzen. *da/du* ad. *g.er.* ‘goratu’.
gorentasun
goresgarri
goresle
goresmen
gorespen
goreste
goretsi, gorets, goresten. *du* ad.
gorgarri izond. *g.er.*: *zarata gorgarria*.

gorgoil iz. 1 *Bizk.* 'zintzur-sagarra'. 2 'arrainentzako saretxoa'.
gorgoina iz. 'zabua'.
gorgoinatu, gorgoina(tu), gorgoinatzen. *da/du* ad. 'kulunkatu'.
gori
goriarazi, goriaraz, goriarazten. *du* ad.
goriki adlag.
gorila iz. *Gorilla gorilla*.
goritasun
goritu, gori(tu), goritzen. *du* ad.
gormandiza iz. *Ipar., Zah.* 'sabelkoikeria'.
gormant izond. *Ipar. Beh.* 'sabelkoia'.
gor-mutu
gorni iz. *Gip.* 'gorrina'.
goroldio iz. *Cl. Musci*.
goroldiotsu izond. 'goroldioz estalia'.
gorontz* e. **gerruntze**.
gorosti iz. *Ilex aquifolium*.
gorostiki iz. 'gorostiaren zura'.
gorotz
gorotzil iz. *Zah.* 'azaroa'.
gorozema* e. **garizuma**.
goroztegi
goroztu, gorotz/goroztu, gorozten. *du* ad.
gorporazio* e. **korporazio**.
gorpu
gorputz
 gorputz(-)adar
 gorputz(-)enbor
gorputzaldi
gorpuzdun
gorpuzgabe izond.
gorpuzkera
gorpuzki iz. 'erlikia'.
gorpuzkin* e. **gorpuzki**.
gorpuztasun iz. *g.er.*
Gorpuzti iz. *Bizk.* 'Corpus eguna'.
gorpuztu, gorputz/gorpuztu, gorpuzten. *da/du* ad.
gorrail izond. *Batez ere Ipar.* 'gorrixka'.
gorraire* e. **gorraize**.
gorraize
gorrantz
gorrasta
gorrastatu, gorrasta(tu), gorrastatzen. *da/du* ad. '(tipula eta) gorritu'.
gorreri
gorri 1 iz. eta izond. 'odolaren kolorea'; 'odolaren kolorekoa'.
 gorri-beltz: *arrantza-le-kolore gorri-beltz haiekin*.
gorri 2 izond. (ezkertiarra eta).
gorri 3 izond. 'guztiz larria edo handia'.
 gorriak ikusi
gorri 4 iz. *Bizk.* 'arrain-sarda'.
gorriaire iz. *Ipar.* 'gorrina'.
gorriarazi, gorriaraz, gorriarazten. *du* ad.
gorribeltz* e. **gorri-beltz**.
gorrien iz. *Bizk.* 'landareen gorrina'.
gorrigune* e. **gorriune**.
gorrikara
gorrimin

gorrina iz. 1 ‘elgorria’. 2 ‘landareen gaitza’. *Sin. mildiu.*
gorrindol izond. *Ipar. g.er.* ‘purpura’.
gorrindu, **gorrin**, **gorrintzen**. *da* ad. ‘gorrinak joa gertatu’.
gorringo
gorriño izond. *Ipar.* ‘gorrixka’.
gorritasun
gorritu, **gorri(tu)**, **gorritzen**. *da/du* ad.
gorriune
gorrixka
gorrixkatu, **gorrixka(tu)**, **gorrixkatzen**. *da/du* ad. *g.er.*
gorritzta
gorrotagarri
gorrotarazi, **gorrotaraz**, **gorrotarazten**. *dio* ad.
gorrotatu, **gorrota**, **gorrotatzen**. *du* ad.
gorrotatzaile iz. *g.er.*
gorroto iz. *Sin. herra.*
gorroto izan. *du/dio* ad.
gorrototsu izond. *g.g.er.* ‘gorrotozkoa’.
gortasun iz. *g.er.* ‘gorreria’.
gorte
gortina iz. h. **errezel**.
gortu, **gor(tu)**, **gortzen**. *da/du* ad.
goru
goruetan adlag.
gorulari
gorule iz. ‘gorularia’.
gosalaiztin iz. *Ipar. g.er.*
gosalaurre iz. *g.er.*
gosaldu, **gosal**, **gosaltzen**. *du (Heg.)* edo *da (Ipar.)* ad.
gosalondo iz. *g.er.*
gosari
gosari(-)lege
gosaritan
gosari txiki
gose 1 iz. 2 izond.: *zerri goseak ezkurra amets.*
goseak egon
gose izan.
gosebera izond. *Jas.*
gosedun izond. *g.er.*
gosegarri izond.: *elurra bere aroan asegarri, handik kanpoan gosegarri.*
gosekil izond. *Bizk.*
goserik
gosete
goseti
gosetu, **gose(tu)**, **gosetzen**. *da/du* ad.
gosna iz. *g.er.*
gosta(tu), **gosta**, **gostatzen**. *zaio* ad. *Lap.* eta *BNaf.* h. **kostatu**.
gostu 1* e. **gustu**.
gostu 2 iz. *Ipar.* h. **kostu**.
gotiko
gotor
gotorki adlag.
gotorleku
gotortasun
gotortu, **gotor(tu)**, **gotortzen**. *da/du* ad.
gotortze
gotu* e. **godo**.

gotzain
gotzainburu
gotzaindegi
gotzaindu, gotzain(du), gotzaintzen. *da/du* ad.
gotzaingo
gotzaintza
 gotzari* e. **gotzain**.
goxatu, goxa, goxatzen. *da/du* ad. *Adkor*.
goxo izond. eta iz. *Adkor*.
goxoki 1 adlag. *Adkor*.
goxoki 2 iz. *Adkor*.
gozabide
gozagai iz.
gozagailu iz. *Ipar*. 'gozagarria'.
 gozagaitz* e. **gozakaitz**.
gozagarri
gozakaitz
gozakaizkeria iz. 'zakarkeria'.
gozakaiztu, gozakaitz/gozakaiztu, gozakaizten. *da/du* ad.
 gozaki* e. **gozoki**.
gozaldi
gozamen iz. 1 'atsegina, bozkarioa, poza'. 2 'ondasunak erabiltzea eta horien etekinak eskuratzea': *ondasun horietarik bat bere-berea du, eta bestea gozameneko*.
gozarazi, gozaraz, gozarazten. *du* ad.
 gozaro* e. **gozoro**.
gozatsu
gozatu, goza, gozatzen. *da/du* ad.
gozatzaille
gozo izond. eta iz.
gozogabe izond.: *gaurko bizimodu gozogabea*.
gozogile
gozogintza
gozokeria
gozoki 1 iz.
gozoki 2 adlag. *Ipar*.
 gozokin* e. **gozoki**.
gozoro
gozotasun
gozotegi
gozozale
 gr* e. g.
 grabadora* e. **grabagailu**, **grabatzaile**.
grabagailu
grabaketa
grabatu, graba, grabatzen. *du* ad.
grabatzaile
grabazio
grabitate iz. *Fis*.
grabitatorio izond. *Fis*.
grabitazio iz. *Fis*.
gradiente iz. *Fis*.
gradu
graduatu, gradua(tu), graduatzen. *du* ad.
graduatzaille iz. *Hizkl*.
graduazio
gradudun
grafema iz. *Hizkl*.

grafiagrafika* e. **grafiko**.**grafiko** 1 izond. 2 iz.**grafikoki** adlag.**grafismo****grafiti****grafito****grafo** iz. *Mat.***grafologia****grafologiko****grafologo**grama* e. **gramo**.**gramatika****gramatikal**gramatikalari* e. **gramatikari**.**gramatikalizatu**, gramatikaliza, gramatikalizatzen. *da/du* ad. *Hizkl.***gramatikaltasun** iz. *Hizkl.***gramatikari****gramo****gramofono****granada** iz. (jaurtigaia).**granate** iz. 1 *Miner.* 2 (kolorea).**granito**grasa* e. **koipe**, **gantz**, **urin**, etab.**graspa** iz. *g.er.* 'patsa'.**gratinatu**, gratina, gratinatzen. *du* ad.**grazia****grazia** egin *Heg.:* *grazia* egin *zion* ateraldi hark.**graziako** izlag.**greba****grefier** iz. *Ipar. Beh.* 'epaitegiko idazkaria'.**grefiergo** iz. *Ipar.*grek* e. **greko**.greka* e. **greko**.grekera* e. **greko**, **greziera**.**greko** 1 izond. eta iz. (herritarra). *Sin.* **greziar**. 2 iz. (hizkuntza). *Sin.* **greziera**.**grenadar** (herritarra).**gres****gresilla****greziar** izond. eta iz. (herritarra). *Sin.* **greko**.**greziera** iz. (hizkuntza). *Sin.* **greko**.griego* e. **greko**, eta **greziar**, **greziera**.**grifo** iz. *g.er.* (animalia mitologikoa).**grila** iz. *Ipar. g.er.* 'burdin sarea'.**grillo** iz. *Heg. Beh.* 'girgilua'.grimasa* e. **ihakin**, **keinu**, etab.**grimu** iz. *g.er.* 'mihuraren fruitua'.**grina****grinagarri****grinarazi**, grinaraz, grinarazten. *du* ad.**grinati** izond. *Ipar.***grinatsu****grinatsuki** adlag. *Ipar.* 'arduraz, kezkaz'.**grinatu**, grina(tu), grinatzen. 1 *da/du* ad. *Ipar.* 'arduratu, kezkatu'. 2 *da* ad. *Ipar.* 'joera izan': *idoloetara grinatu ziren*.**gringo****gripe**

grisgrisela* e. **gresilla**.griselu* e. **krisilu**.**grisu****groenlandiera** (hizkuntza).grua* e. **garabi**.**gu****guaiaba** iz. 'guaiabondoaren fruitua'.**guaiabondo** iz. *Psidium guayava*.**guaiako** iz. *Guaiacum sp.***guanina** iz. *Biokin*.**guaniera** (hizkuntza).**guarda** iz. 1 *Batez ere Ipar*. 'mugazaina'. 2 *Heg*. h. **-zain, zaintzaile**.**guardasol** iz. *Heg. Lgart*. 'aterkia'.**guardia** iz. h. 1 **zaintza**. 2 **zaintzaile, udaltzain**, etab.**guardia zibil**guarnizio* e. **garnizio**.**guatemalar** (herritarra).guau* e. **au**.**gubia****gubil** iz. 'zizel txikia'.**gubil zabal** 'zizela'.**gubileko** iz.**guda** iz. h. **gerra**.**gudagizon** iz. h. **gerra(-)gizon, gerrari**.gudalari* e. **gudari, gerrari**.**gudalburu****gudaldi****gudaleku** iz. *g.er.***gudalaxe** iz. 'kaserna, kuartela'.gudaloste* e. **gudaroste**.**gudamutil****gudari****gudaritza****gudaroste** iz. h. **armada**.**gudu****gudu egin** 'gudukatu'.**gudu-eten****guduka** iz.**gudukan** adlag.**gudukarazi**, gudukaraz, gudukarazten. *du* ad.gudukari* e. **gudulari**.**gudukatu**, guduka(tu), gudukatzen. *da/du* ad.: *etsai bortitzenekin gudukatu dira* (ez *gudukatu dute); *beti gudukatu ditu bere etsaiak*.**gudukatze** iz. *g.er.*guduketa* e. **guduka**.**gudulari** iz. eta izond.: *herri gudularia*.**guganatu**, gugana(tu), guganatzten. *da/du* ad.**guhaur** *gu* izord.aren era indartua.**gujaratera** (hizkuntza).**gula** iz. *Zah*. 'sabelkeria, sabelkoikeria'.**gun** iz. *Gip*. 'muina'.**gune****guneka** adlag.guntz* e. **gontz**.guntzurrun* e. **giltzurrun**.gupel* e. **upel**.

gupera izond. *Bizk. g.er.*

gupida

gupida izan

gupidagabe izond.

gupidagarri

gupidakor izond. *g.er.* ‘errukiorra’.

gupidatsu

gupidatu, gupida(tu), gupidatzen. *du ad.*

gupidetsi, gupidets, gupidesten. *du ad.*

gur iz. *g.er.* ‘gurtza’.

gur egin

gura

gurako izlag.: *bere gurako gaia ematen badiote.*

gura izan, gurako. *du ad.*

guraize iz. pl. *Sin. aiztur, artazi.*

gurari

guraritu, gurari(tu), guraritzen. *du ad.*

guraskide iz. ‘ezkonlagunen gurasoak elkarrekiko’.

guraso iz. (pl. da gehienetan; zenbait testuingurutan erabil daitezke *guraso bat* bezalakoak).

gurasotu, guraso(tu), gurasotzen. *da ad.* ‘guraso bihurtu’.

gurata adlag.: *gurata egin dute horrela.*

gurbil 1 iz. ‘pitxerra’.

gurbil 2 izond. *Jas.* ‘zuhurra, prestua’.

gurbildu, gurbil(du), gurbiltzen. *du ad. Ipar. g.er.*

gurbilki adlag. *g.er.*

gurbiltasun iz. *g.er.*

gurbitz iz. *Arbutus unedo.*

gurdi

gurdibide

gurdidun iz. *g.er.* ‘gurdizaina’.

gurdika adlag.

gurdikada

gurdizain

gurdo izond. *Ipar.* ‘guria, mardula’.

gureganatu, guregana(tu), gureganatzen. *da/du ad.*

guren 1

guren 2* e. **guruin**.

gurenda iz. *g.g.er.* ‘garaipena’.

guretu, gure(tu), guretzen. *da/du ad.*

gurgarri

gurguilu iz. *Bizk. g.er.* ‘aihotza’.

gur-gur adlag. (onomatopeia).

gur-gur egin

gurgur iz.

gurgura* e. **gurgur**.

gurguria* e. **gurgur**.

gurgurika* e. **gurgurka**.

gurgurio iz. *Fam. Bruchidae* eta *Curculionidae*.

gurgurka adlag.

guri 1

guri 2* e. **gurin**.

guriarazi, guriaraz, guriarazten. *du ad.*

gurikeria

guriki adlag.

gurin

gurineztatu, gurinezta, gurineztatzen. *du ad.*

gurintxo iz. ‘gongoila’.

guritasun**guritu**, guri(tu), guritzen. *da/du* ad.**gurkera** iz. *g.er.* 'gurtzeko mugimendua'.**gurpen** iz. h. **gurtza**.**gurpil****gurpildun** izond.**gurrarazi**, gurraraz, gurrarazten. *du* ad. *g.er.***gurtardatz** iz. 'gurdi-ardatza'.gurte* e. **gurtza**.**gurtesi** iz. *g.er.***gurtetxe** iz. *g.er.***gurtu**, gur(tu), gurtzen. 1 *da* ad. *Ipar.* 'makurtu'. 2 *du* ad. 'adoratu'.**gurtza****gurtzaile****guruin** iz.: *malko-guruinak*.**gurutzada****gurutzadura****gurutzaketa****gurutzamen** iz. *Ipar.* 'harremana'.**gurutzatu 1**, gurutza, gurutzatzen. 1 *du* ad.: *zangoak gurutzatu*. 2 *da/du* ad.: *atean gurutzatu gara; kalean gurutzatu dugun laguna*.**gurutzatu 2** iz. 'gurutzadako militarra'.**gurutzatze****gurutze****ahoa** **gurutze** adlag. *Ipar. g.er.* 'jan gabe'.**eskuak (besoak...)** **gurutze** adlag. *Ipar.:* *ez zarete eskuak gurutze egonak*.**gurutze(-)bide****gurutze(-)ganga** *Arkit*.**gurutzetara** adlag. 'gurutzea eratuz'.**gurutzadun****gurutzefika** iz. *Ipar.* 'Kristoren irudia duen gurutzea'.**gurutzefikatu**, gurutzefika(tu), gurutzefikatzen. *du* ad. *Ipar.***gurutzefikatzaile** iz. *g.er.***gurutzegram** iz. h. **hit** **gurutzatuak**.**gurutzeratu**, gurutzera(tu), gurutzeratzen. *du* ad. *g.er.* 'gurutziltzatu'.**gurutziltzatu**, gurutziltza, gurutziltzaten. *du* ad.**gustagarri****gustatu**, gusta, gustatzen. *zaio* ad.gusto* e. **gustu**.**gustu****gustuko****gustura****gut** iz. 'gure familiakoa, artekoa, aldekoa, alderdikoa dena'.**gutartean** *Ipar.* eta *Naf.* 'gure artean'.**gutarteko****gutartera****guti** *Ipar.* 'gutxi'.**gutiz gehienak** 'ia denak'.**gutixko****gutizia****gutiziagarri****gutiziarazi**, gutiziaraz, gutiziarazten. *du* ad.**gutiziatsu****gutiziatu**, gutizia(tu), gutiziatzen. 1 *du* ad. 'biziki desiratu'. 2 *da/du* ad. 'gutiziaz bete'.**gutizios(o)** izond. h. **gutiziatsu**.gutti* e. **gutxi**.**gutun****gutun-azal**

gutuneria iz. ‘gutunak, gutun saila’.

gutunontzi iz. ‘postontzia’.

gutxi: *hamarrak hamar gutxi; hamarrak hamar gutxiago; hamarrak hamar gutxitan; hamarrak hamar gutxiagotan.*

gutxiago

gutxi bat ‘pixka bat, xorta bat’.

gutxiegi

gutxieneko

gutxienez

gutxienik

gutxi gorabehera

gutxitan

gutxiagotasun iz. *g.er.*

gutxiagofu, gutxiago(tu), gutxiagotzen. *du* ad.

gutxiarazi, gutxiaraz, gutxiarazten. *du* ad.

gutxiengo

gutxiesgarri

gutxiespen

gutxietsi, gutxiets, gutxiesten. *du* ad.

gutxika adlag.

gutxitasun iz. *g.er.*

gutxitu, gutxi(tu), gutxitzen. *da/du* ad.

gutxitxo

gutxitze

gutxixeago

gutxixko* e. **gutixko** (eta **gutxitxo**).

gutxiz gehien* e. **gutiz gehien**.

guyanar (herritarra).

guzi h. **guzti**.

guzti: *hau guztia; bide hartan guztian; horiekin guztiekin; hau guztiau; hori guztiori.*

eta guzti

guztian

guztiarekin ere

guztira

gutziz

guztiahaldun

guztiahaltasun

guztiro adlag. *g.er.* ‘gutziz’.

guztitar* e. **guztira**.

gutzizko izlag.

guzur* e. **gezur**.

(Euskaltzaindiak, Iruñean, 2008ko maiatzaren 30ean, onartua)

EUROPAKO ESKUALDE HISTORIKO-POLITIKO NAGUSIAK

Aurkezpena

Historiaren emaitza da Europak gaur egun duen estatukako banaketa. Historia horretan uxarrean hasita, luze gabe azaleratzen dira leku-izen asko, garai batean estatu edo erresuma izan zirenak edo garrantzi handia izan zutenak: eskualde historikoak (printzerria, dukerria, jaurreria...). Haietako batzuk desagerturik daude dagoeneko, hau da, gaur ez dute izaera administratibo edo politikorik; adibidez, *Prusia* edo *Milango Dukerria*. Beste batzuk, berriz, gaur eguneko estaturen barnean era batera edo bestera aintzatetsitako lurraldeak dira (eskualde, land, kantoï, probintzia...), hala nola *Lombardia*, *Holanda* edo *Renania*. Badira, haiekin batera, eskualde ez-historikoak ere, berriki sortuak, tokiko hiri nagusiaren izena dutenak, kasurako (*Hamburg* edo *Hamburgo*, adibidez, Alemaniako hiri baten izenez gainera, bada Alemaniako land baten izena ere. *Berna* Suitzako hiriburua da, baina bada *Berna* izeneko kantoia ere).

Eskualde-izen horietako asko erabileramaiztasun handikoak dira: egunero agertzen da haietako bat baino gehiago komunikabideetan eta turismo-iragarkietan. Halaber agertzen dira eskualde-izen horiek Euskal Autonomia Erkidegoarekin eta Nafarroako Foru Erkidegoarekin batera euroeskualde direlakoan testuinguruan. Eta beste asko eta asko eskola-liburuetan ageri dira, Europako historiari eta arteari buruzko irakasgaietan.

Leku-izen horietariko asko ez dira berdin idazten hizkuntza guztietan. Erabiliaren erabiliaz, hizkuntzek etxekotu egin dute leku-izen arrotza, aldatu egin diote grafia; alegia, exonimo bihurtu dira. Hala, adibidez, alemanez *Preußen* edo *Preussen* idazten den antzinako estatua *Preussi* idazten da finlandieraz; *Pruisen*, nederlandera; *Prusia*, errumanieraz eta gaztelaniaz; *Prusse*, frantsesez; *Prūsija*, lituanieraz; *Prusija*, eslovenieraz; *Prusko*, txekieraz; *Prussia*, italieraz eta ingelesez; *Prússia* katalanez eta portugesez; *Prusy*, polonieraz...

Edo nederlandera *Vlaanderen* idazten den Belgikako eskualdea *Fiandre* da italieraz; *Flandern*, danieraz, alemanez eta suedieraz; *Flander*, finlandieraz; *Flandes*, gaztelaniaz eta katalanez; *Flandra* errumanieraz; *Flandre*, frantsesez; *Flanders*, ingelesez; *Flandres*, portugesez; *Flandria*, estonieraz, hungarieraz eta polonieraz; *Flandry*, txekieraz...

Grafia-ugaritasun horren aurrean, beharrezkoa da eskualde horien izenak euskaraz ere finkatzea. Hori gabe, ez da harritzekoa eskualdunok inguruko erdal grafia –dela gaztelaniaren eraginez Hego Euskal Herrian, dela frantsesaren eraginez Ipar Euskal Herrian– erabiltzeko joera izatea, edo, komunikabideetan, ingelesezko grafia hartzea, albiste askoren jatorrizko hizkuntza ingelesa baita gaur egun.

Kanpoko leku-izenak euskaraz idazteko irizpideak emateko orduan, tokian tokiko grafia normalizatua atxikitzea da irizpide nagusia. Nazio Batuen Erakundeak gomendatzen duen moduan. Irizpide orokor hori ia absolutua da urruneko leku-izenetarako (urruntasuna ez da geografiko hutsa, leku-izenaren garrantziaren araberako urruntasuna ulertu behar da), baina tradizioak ere badu garrantzia –maiz, euskaldunek leku horiekin izandako harremanen bidez finkatu da leku-izenen erabileramaiztasun gure inguruko hizkuntzen jokabidean ere ikusten den moduan.

Horregatik, Europako eskualde historiko-politikoaren euskarazko grafia edo aldaera arautzeko orduan, kontuan hartu du Euskaltzaindiak, lehen-lehenik, euskarazko tradizioa. Duela gutxi arte euskarak ortografia baturik izan ez duenez, maiz gertatzen da euskarazko tradizioan eskualde beraren grafia-aldadera bi edo gehiago agertzea. Hala ere, tradizio hori da lehen iturria.

Adibidez, *Flandes* idatzi zuten Mitxelena, Mendiburuk eta Iztuetak; *Flandres*, berriz, Lapitzek eta Piarres Etxeberriek; eta *Flandria* ageri da Miranderen eta Txillardegiren idazkietan. 2000. urteaz geroztik

argitaratutako lanetan ere ageri da batasunik eza. Adibidez, *Flandria* idatzi dute Piarres Xarritonek, Joan Mari Lekuonak, Josu Zabaletak, Pablo Sastrek, Koro Navarrok, Juan Martin Elexpuruk edo Koldo Izagierrek; *Flandes*, berriz, Andu Lertxundik, Aingeru Epaltzak, Patziku Perurenak, Iñigo Aranbarrik, Felipe Juaristik, Jon Alonsok eta Iñaki Mendigurenek. Eta *Flandres* idatzi du Aurelia Arkotxak. *Flandes* ageri da Hegoaldean argitaratzen den *Berria* egunkarian; *Flandria*, aldiz, Iparraldean argitaratzen den *Herria* aldizkarian. Euskaraz argitaratu diren entziklopedietan ere ez dago erabateko batasunik.

Tradizioak behar beste argirik egiten ez duenean, kontuan hartu da gaur eguneko erabilera. Alde horretatik, ohargarria da 1990eko hamarkadan euskarazko entziklopediagintzak egindako urratsek, Euskaltzaindiaren araurik ezean, euskal gizarte alfabetatua itzala izatea lortu dutela; alde horretatik, baliagarri gertatu dira batasun-oinarriak jartzeko (*Munduko leku-izenak*, Elhuyar, 1990; *Lur hiztegi entziklopedikoa*, Lur, 1991; *Elhuyar hiztegi entziklopedikoa*, Elhuyar, 1993; *Euskal hiztegi entziklopedikoa*, Klaudio Harluxet Fundazioa, 1995). Haien bidetik abiatu zen *Euskaldunon Egunkaria* kazeta ere (gaur egun, *Berria*), baita ikus-entzunezko komunikabideek ere, eta ez dago zalantzarik komunikabideek ere garrantzi handia dutela leku-izenen estandarizazioan. Azkenik, Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak 2005ean ikasmaterialetarako argitaratutako estilo-liburuaren *Onomastika* lana ere ildo horretan doa, aurreko lan haiek zabalduko bidea sendotzen. Horiek guztiek bide bat adierazten dute tradizioak argi egiten ez duen kasu askotan.

Adibidez, nederlanderazko *Antwerpen* hiri eta probintziaren izena ez da oso erabilia izan euskarazko idatzizko tradizioan, ahoz erabiliko bazen ere. *Amberes* eta *Anveres* idatzi zuen Jose Ignazio Aranak; *Amberz* Lapitzek; *Anvers* Oskillasok; *Anberes* Enbeitak eta Iztuetak. Gaur eguneko erabilerrara joz gero, aldiz, batasuna hedatu samarra ikusten da: *Anberes* ageri da Lur, Elhuyar eta Harluxet entziklopedietan, baita *Berriaren* estilo-liburuan eta Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren estilo-liburuan ere. XXI. mende honetako literaturan ere, *Anberes* ageri da, adibidez, Piarres Xarriton, Andu Lertxundi, Koro Navarrok, J.L. Olaizola «Txilik», Unai Elorriaga edo Felipe Juaristiren lanetan.

Tradizioa eta egungo erabilera, biak hartu ditu kontuan Euskaltzaindiak arau lantzeko orduan. Zenbaitetan, hala eta guztiz ere, ez da nahi bezain argudio sendorik ageri arauaren balantza alde jakin batera makurrarazteko. Hala ere, kasu horiek, zorionez, bakanak dira.

ARGIBIDE-OHARRAK

1. Gaur eguneko eskualdeak eta eskualde historikoak

Eskualde historikoak nahiz gaur egunekoak, biak ageri dira zerrendan; guztira, 435 eskualde. Lehendik araututa dauden Espainiako eta Frantziako eskualdeak ere (32, 36, 149, 151. arauetan ageri direnak) sartu dira zerrenda honetan (**Akitania, Andaluzia, Galizia, Normandia...**), izaera politiko-administratiboa baitute gaur egun. Bi estatu horietako eskualdeetan ere badira gaur egun izaera administratiboa dutenak eta ez dutenak. Espainiako eta Frantziako estatuaren kasuan, gaur egun izaera administratiborik ez duten eskualdeak izarño batez (*) lagunduta daude (adibidez: **Gaskoinia***, **Gaztela Zaharra***).

Gainerako estatuei dagokienez, berez luzea den zerrenda ez handitzearren, zerrendan ez dira beti agertzen estatuetako gaur eguneko banaketa administratiboko eskualde guztiak, ezta eskualde historiko guzti-guztiak ere. Askotan, garrantzitsuenak, ezagunenak edo euskaraz jatorrizko hizkuntzan ez bezala idaztekoak direnak baino ez dira sartu. Nolanahi ere, estatu batzuetan gaur eguneko eskualde politiko-administratibo guztiak sartu dira. Hauek dira datuak:

Alemania: *land* guztiak.
 Austria: *land* guztiak.
 Suitza: kantonamendu guztiak.
 Italia: eskualde guztiak.
 Belgika: probintzia guztiak.
 Herbehereak: probintzia guztiak.
 Suedia: makroeskualde guztiak.
 Danimarka: eskualde guztiak.
 Erresuma Batua: Ingalaterrako eskualde guztiak.
 Finlandia: probintzia guztiak.
 Hungaria: eskualde estatistiko guztiak.
 Grezia: eskualde guztiak eta probintzia guztiak.
 Zipre: barruti guztiak.
 Errusia: errepublika guztiak.
 Espainia: autonomia-erkidego guztiak (probintziak ez).
 Frantzia: eskualde guztiak (departamenduak ez).

2. Grekoaren erromanizazioa

Antzinako izen grekoak euskaraz emateko irizpideak 1999an eman zituen Euskaltzaindiak, 76. arauan. Horri jarraitu behar zaio, beraz, erabilera orokorrean, Greziako pertsona- eta leku-izen klasikoak euskaraz idazteko. Gaur eguneko izen grekoak, ordea, greko modernoari dagozkio, eta greko moderno eta antzinako grekoa hizkuntza desberdinak dira. Greko moderno erromanizatzeke, hau da, latindar alfabetora pasatzeko, sistema bat baino gehiago erabili da nazioartean. Alabaina, gaur egun, nazioartean adostasun handia lortu da: Greziako ELOT 743 sistema onartu dute Nazio Batuen Erakundeak, ISO erakundeak, Europar Batasuneko Argitalpen Zerbitzuak eta Estatu Batuetako eta Erresuma Batuko BGN eta PCGN erakunde ofizialek ere.

Horiek horrela, komeni da euskara ere nazioarteko estandar horretara biltzea greko modernoaren izenetarako. Leku-izen klasikoetarako, ordea, 76. arauan zehazten diren irizpideak erabiliko dira. Arau honen hondarrean, eranskin gisa, greko modernoaren nazioarteko erromanizazio-taula ematen da.

3. Ahoskera

Arau honen helburua grafia finkatzea da, eta ez du ahoskerari buruzko jarraibiderik ematen. Hala eta guztiz ere, bi ohar egin beharra dago:

- 3.1. Euskaltzaindiaren 87. arauak (Euskara batuaren ahoskera zaindua) dio <j> letraren euskarazko ahoskera oinarrizkoa <y> dela eta hori dela hizkera zaindurako hobesten dena eta ez Hegoaldeko [x] belarra (gazt. *jamón*) eta Iparraldeko [ʃ] sabaiaurrekoa ere (fr. *jambon*). Hori kontuan hartu beharrekoa da *Jonia*, *Bujak*, *Jamalia* eta antzekoak ahoskatzeke orduan.

- 3.2. Halaber, ahoskera zaintzeko ahaleaginean, komeni da ikus-entzunezko komunikabideetan eta jendaurreko hitzaldi formaletan leku-izenen tokian tokiko ahoskera kontuan hartzea jatorrizko grafia egokitzen ez denean, eta ez gaztelaniazko leku-izenak edo frantsesezko leku-izenak balira bezala ahoskatzea. Adibidez, Portugalgo *Alentejo* edo *Ribatejo* eskualdeetako <j> letraren ahoskera [ʒ] da (frantsesez *alliage* ahoskatzen den moduan, edo Argentinako espainieran *yo* ahoskatzen den moduan). Era berean, Suitzako *Ticino* kantonamenduan italieraz egiten da, eta italieraz <c> letraren ahoskera afrikatua da <ç> eta <ç> bokalen aurrean; beraz, [titxino] ahoskatzekoa da. Halaber, kontuan hartzekoa da alemanezko <w> letra ez dela ingelesezko <w> letra bezala ahoskatzen, frantsesezko *valve* bezala baizik. Beraz, *Westfalia* eskualde-izenaren lehen silaba ez da ingelesezko *west* hitza bezala ahoskatzekoa. Eta, gure bi auzo-erdairei dagokienez, Frantziako *Anjou* edo *Artois* eskualdeak frantsesez bezala ahoskatzekoak dira; eta Espainiako *Jaén* probintzia-izenaren <j> letra gaztelaniazko <j> bezala ahoskatzekoa da (*jamón*) eta ez euskara batuaren ahoskera zainduko <j> bezala (*yateko*).

4. Izendapen bikoitzak

Batzuetan, eskualdearen bi izendapen ageri dira euskarazko zerrendan. Bi izendapenak barra etzanez bereizita daudenean <A/B>, biak maila berean onartzen dira. Adibidez: **Brandenburg/Brandenburg** edo **Kornualles/Kornubia**. Lehenengo izendapenaren ondoren bigarren izendapena parentesi artean ezarri da <A(B)> bigarren izendapena bigarren mailan onartzen dela adierazteko (izen ofizial osoa delako edo esparru murriztagoko erabilera duelako). Adibidez: **Adigea (Adigeako Errepublika)** edo **Eslavonia (Esklavonia)**.

EUSKARA-ERDARAK ZERRENDA

EUSKARA ¹	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA ²	ESTATUA ³
Abruzzo	Abruzos (los)	Abruzzes (les)	Abruzzi / Abruzzo	Abruzzo	Italia
Adigea (Adigeako Errepublikak)	Adiguesia	Adyguée	Adygea	Республика Адыгея (errusiera) / Адыгэ Республик (adigera)	Errusia
Aga-Buriatia	Buriatos de Aguińskoye / Aga Buriatia	Aga-Bouriatie	Agin-Buryat Okrug / Aga Buryatia	Агийнский-Бурятский округ (errusiera) / Агын Буярадай округ (buriatera)	Errusia
Akaia	Acaya	Achaïe	Achaea	Ἀχαΐα [Achaia]	Grezia
Akitania	Aquitania	Aquitaine	Aquitaine	Aquitaine	Frantzia
Åland⁴	Åland	Åland	Åland	Ahvenanmaa (finlandiera) / Åland (suediera)	Finlandia
Albret/Labrit*	Albret/Labrit	Albret/Labrit	Albret/Labrit/Lebret	Albret/Labrit	Frantzia
Alentejo Beherea (-a)	Baixo Alentejo / Bajo Alentejo	Baixo Alentejo (Bas Alentejo)	Baixo Alentejo (Lower Alentejo)	Baixo Alentejo	Portugal
Alentejo Garaia (-a)	Alto Alentejo	Alto Alentejo (Haut Alentejo)	Alto Alentejo (Upper Alentejo)	Alto Alentejo	Portugal
Algarve	Algarve	Algarve	Algarve	Algarve	Portugal
Alsazia	Alsacia	Alsace	Alsace	Alsace	Frantzia
Altai (Altaiko Errepublikak)	Altái	Altai	Altai	Республика Алтай (errusiera) / Алтай Республика (altaiera)	Errusia
Anberes	Amberes	Anvers	Antwerp	Antwerpen (nederlandera) / Anvers (frantsesa)	Belgika

¹ Gogoan izan **a** letraz amaitutako leku-izen baten eskuinean (**-a**) agertzeak adierazten duela leku-izenaren amaierako **a** letra artikulua dela, ez dela berezkoa. Beraz, *nongo, nondik, nora, noraino, norantz* kasuetan deklinatzen denean, galdu egiten du artikulua. Adibidez, *Milaneria, Milaneriak, Milaneriari, Milanerriarekin...* eta *Aostako Harana, Aostako Haranak, Aostako Haranari, Aostako Haranarekin...* baina *Milanerriko* (eta ez **Milanerriako*), *Milanerriatik, Milanerriara, Milanerriaino, Milanerriarantz* eta *Aostako Haraneko* (eta ez **Aostako Haranako*), *Aostako Haranetik, Aostako Haranera, Aostako Haraneraino, Aostako Haranerantz*; baita partitiboan eta prolatiboan ere: *Milanerririk, Milanerritzat* eta *Aostako Haranik, Aostako Haranzat*. (non kasuan, berriz, jokabidea bikoitza da: leku-izena bokalez bukatzen bada, ez du galzten: *Milanerrian*. Kontsonantzez bukatzen bada, galdu egiten du: *Aostako Haranean*). Halaber galzten du artikulua ondoan beste determinatzaile bat edo adjektiboa daramanean: *Milaneri osoan, Milanerri maitea, Erdi Aroko Aostako Haran hura* (eta ez **Milaneria osoan, *Milaneria maitea, Erdi Aroko Aostako *Harana hura*).

² Antzera gertatzen da plurallean ere: **ak** letra-mulzoaz amaitutako leku-izen baten eskuinean (**-ak**) agertzeak adierazten du leku-izena pluralerakoa dela. Beraz, kontuan hartu behar da hori deklinatzeko orduan edo beste determinatzaile edo adjektibo bat daramanean. *Markak* leku-izena, adibidez, honela deklinatzen da: *Markak, Markek, Markei, Marketan, Marketatik, Marketara, Markekin...nire haurtzaroko Marka haiek, Marka maiteak...*

³ Besterik adierazten ez bada, eskualdeari dagokion estatuko hizkuntza ofizialean ageri da jatorrizko izena. Greziako eta Zipreko eskualdeetan, jatorrizko izena bi modutara ematen da: alfabeto grekoan eta aldamenean, parentesi artean, ELOT 734 nazioarteko sistema estandarren arabera erromanizatuturik. Jatorrizko izena hizkuntza batean baino gehiagotan ematen denean, ondoan eta parentesi artean adierazten da zer hizkuntza den.

⁴ Eskualde historiko askoren lurraldea gaur eguneko estatu batean baino gehiagotan banatuta dago, muga historikoa eta gaur egunekoak, maiz, ez baitatuz bat. Adibidez, *Silesia* eskualde historikoa gaur eguneko Polonia, Txekia eta Alemania artean banatuta dago; *Polesia* eskualde historikoa gaur eguneko Ukraina, Bielorrusia eta Polonia artean banatuta dago. Zutabe honetan, nolana ere, estatu bat baino ez da aipatzen, zutabearen ematen den informazioaren helburua eskualdearen kokapen geografikoari buruzko informazio orokorra, ez osoa, ematea besterik ez baita.

⁵ Zeinu diakritikoarekin (**Åland**) nahiz gabe (**Aland**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Andaluzia (Andaluziako Autonomia Erkidegoa)	Andalucía	Andalousie	Andalusia	Andalucía (Comunidad Autónoma de Andalucía)	Espainia
Anjou*	Anjou	Anjou	Anjou	Anjou	Frantzia
Aostako Harana (-a)	Aosta (Valle de)	Aoste (Val d')	Valle d'Aosta / Aosta Valley	Aosta (Valle d')	Italia
Appenzell Ausserrhoden	Appenzell Rodas Exteriores	Appenzell Rhodes-Extérieures	Appenzell Ausserrhoden	Appenzell Ausserrhoden	Suitza
Appenzell Innerrhoden	Appenzell Rodas Interiores	Appenzell Rhodes-Intérieures	Appenzell Innerrhoden	Appenzell Innerrhoden	Suitza
Apulia	Apulia	Pouilles	Puglia	Puglia	Italia
Aragoi (Aragoiko Autonomia Erkidegoa)	Aragón	Aragon	Aragon	Aragón (Comunidad Autónoma de Aragón)	Espainia
Argolida	Argólida	Argolide	Argolis	Αργολίδα [Argolida]	Grezia
Argovia	Argovia	Argovie	Aargau	Aargau	Suitza
Arkadia	Arcadia	Arcadie	Arcadia	Αρκαδία [Arkadia]	Grezia
Arta	Arta	Arta	Arta	Άρτα [Árta]	Grezia
Artois*	Artois	Artois	Artois	Artois	Frantzia
Asturiasko Printzerria (-a) / Asturias (Asturiasko Printzerriko Autonomia Erkidegoa) ⁵	Principado de Asturias / Asturias	Principauté des Asturies / Asturies	Principality of Asturias	Principado de Asturias / Asturias (Comunidad Autónoma del Principado de Asturias)	Espainia
Atenas	Atenas	Athènes	Athens	Αθήνα [Athina]	Grezia
Atika	Ática	Attique	Attica	Αττική [Attiki]	Grezia
Atos mendia / Mendi Santuko Errepublikako Monastiko Autonomoa (-a)	Monte Athos / Estado Monástico Autónomo de la Montaña Sagrada	Mont Athos / La République monastique de la Sainte Montagne	Mount Athos / Autonomous Monastic State of the Holy Mountain	Όρος Άθως / Αυτόνομη Μοναστική Πολιτεία Αγίου Όρους [Óros Athos / Aftónomi Monastiki Politia Ayiou Órous]	Grezia
Austrasia	Austrasia	Austrasie	Austrasia	Austrasien	Alemania
Austria Beherea (-a)	Baja Austria	Basse-Autriche	Lower Austria	Niederösterreich	Austria
Austria Garaia (-a)	Alta Austria	Haute-Autriche	Upper Austria	Oberösterreich	Austria

⁵ Asturietakoko Printzerria (-a) izen historiko gisa erabil daiteke.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Auvernia	Auvernia	Auvergne	Auvergne	Auvergne	Frantzia
Azoreak (-ak)	Azores	Açores	Azores	Açores / Região Autónoma dos Açores	Portugal
Baden-Württemberg	Baden-Wurtemberg	Bade-Wurtemberg	Baden-Württemberg.	Baden-Württemberg	Alemania
Baleiar Uharteak (-ak) / Balearrak (-ak) (Baleiar Uharteetako Autonomia Erkidegoa)	Illes Balears / Islas Baleares / Baleares	Îles Baléares	Balearic Islands	Illes Balears / Islas Baleares / Baleares (Comunidad Autónoma de las Illes Balears)	Espainia
Banat	Banato	Banat	Banat	Banat	Errumania
Barne Karniola	Carniola Interior	Carniole-Intérieure	Inner Carniola	Notranjska	Eslovenia
Basilea Herrialdea (-a)	Basilea-Campiña	Bâle-Campagne	Basel-Country	Basel-Landschaft	Suitza
Basilea Hiria (-a)	Basilea-Ciudad	Bâle-Ville	Basel-City	Basel-Stadt	Suitza
Basilicata	Basilicata	Basilicate	Basilicata	Basilicata	Italia
Bavaria	Baviera	Bavière	Bavaria	Bayern	Alemania
Baxkortostan/ Baxkiria (Baxkortostango Errepublikak)	Bashkortostán/ Baskiria/Bashkiria	Bachkortostan / Bakhkirie	Bashkortostan/ Baskiria	Республика Башкортостан (errusiera) / Башкортостан Республикаһы (baxkirera)	Errusia
Bearno/Biarno*	Bearn	Bearn	Béarn	Béarn	Frantzia
Beira Beherea (-a)	Beira Baixa / Beira Baja	Beira Baixa	Beira Baixa (Lower Beira)	Beira Baixa	Portugal
Beira Garaia (-a)	Beira Alta	Beira Alta	Beira Alta (Upper Beira)	Beira Alta	Portugal
Beozia	Beocia	Béotie	Boeotia	Βοιωτία [Voioitia]	Grezia
Berlin	Berlín	Berlin	Berlin	Berlin	Alemania
Berna	Berna	Berne	Berne	Bern	Suitza
Berry*	Berry	Berry	Berry	Berry	Frantzia
Besarabia	Besarabia	Bessarabie	Bessarabia	Basarabia	Errumania
Bigorra*	Bigorra	Bigorre	Bigorre	Bigorre (frantsesa) / Bigorra (okzitaniera)	Frantzia
Bohemia	Bohemia	Bohême	Bohemia	Čechy	Txekia
Borboierria* (-a)	Borbonés/ Borbonesado	Bourbonnais	Bourbonnais	Bourbonnais	Frantzia
Borgoia*	Borgoña	Bourgogne	Burgundy (Bourgogne)	Bourgogne	Frantzia

* **Burgundia** izen historiko gisa erabil daiteke.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Bosnia eta Herzegovinako Federazioa (-a)	Federación de Bosnia-Herzegovina	Fédération de Bosnie et Herzégovine	Federation of Bosnia and Herzegovina	Federacija Bosne i Hercegovine (bosniera) / Федерација Босне и Херцеговине (serbiera)	Bosnia-Herzegovina
Bosniako Serbiar Errepublikak	República Serbia	République serbe de Bosnie	Republic of Srpska	Република Српска (serbiera)/ Republika Srpska (bosniera)	Bosnia-Herzegovina
Brabante	Brabante	Brabant	Brabant	Brabant	Belgika
Brandenburg/ Brandenburg	Brandeburgo	Brandebourg	Brandenburg	Brandenburg	Alemania
Bremen	Bremen	Brême	Bremen	Bremen	Alemania
Bretania	Bretaña	Bretagne	Brittany (Bretagne)	Bretagne	Frantzia
Bujak	Budjak	Boudjak	Budjak / Budzhak/ Bujak/Buchak	Буджак	Ukraina
Bukovina	Bucovina	Bukovine	Bukovina	Vucovina	Errumania
Bureba*	Bureba	Bureba	Bureba	Bureba	Espainia
Burgenland	Burgenland	Burgenland	Burgenland	Burgenland	Austria
Buriatia (Buriatiako Errepublika)	Buriatia	Bouriatie	Bouriatie Buryatia	Республика Бурятия (errusiera) / Бурият Республика (buriatera)	Errusia
Calabria	Calabria	Calabre	Calabria	Calabria	Italia
Campania	Campania	Campanie	Campania	Campania	Italia
Centre	Centro	Centre	Centre	Centre	Frantzia
Champagne-Ardenne	Champaña-Ardenas	Champagne-Ardenne	Champagne-Ardenne	Champagne-Ardenne	Frantzia
Connacht/ Connachta	Connacht	Connacht	Connacht	Connacht (ingelesa) / Connachta (irlandera)	Irlanda
Crişana⁷	Crişana	Crişana	Crişana	Crişana	Errumania
Dagestan (Dagestango Errepublika)	Daguestán/ Daghestan	Dagestan / Daghestan	Dagestan/ Daghestan	Республика Дагестан (errusiera)	Errusia
Dalarna⁸/ Dalekarlia⁹	Dalecarlia	Dalécarlie	Dalecarlia/ Dalekarlia	Dalarna	Suedia
Dalmazia	Dalmacia	Dalmatie	Dalmatia	Dalmacija	Kroazia

⁷ Zeinu diakritikoarekin (**Crişana**) nahiz gabe (**Crisana**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

⁸ Gaur eguneko konderria.

⁹ Probintzia historikoa.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Dobruja	Dobruja	Dobroudja/ Dobrogée (antzinako izena)	Dobruja/Dobrudja	Dobrogea	Errumania
Dodekaneso	Dodecaneso	Dodécanèse	Dodecanese	Δωδεκάνησα [Dodekánisa]	Grezia
Dofinerria* (-a)	Delfinado	Dauphiné	Dauphiné	Dauphiné	Frantzia
Donbass	Donbass	Donbass	Donets Basin / Donbass / Donbas	Донецкий басейн / Донбас	Ukraina
Douro Litoral / Kostaldeko Duero	Douro Litoral / Duero Litoral	Douro Litoral	Douro Litoral	Douro Litoral	Portugal
Drama	Drama	Dráma	Drama	Δράμα [Dráma]	Grezia
Drenthe	Drente	Drenthe	Drenthe	Drenthe	Herbehe.
Dzükija¹⁰/ Dainava	Dzükija	Dzükija/Dainava	Dzükija/Dainava	Dzükija	Lituania
East Anglia / Ekialdeko Anglia	Anglia Oriental	Est-Anglie	East Anglia	East Anglia	Erresuma Batua
Ekialdeko Atika	Ática Oriental	Attique de l'Est	East Attica	Αττική [Ανατολικής Αττικής] [Attiki]	Grezia
Ekialdeko Finlandia	Finlandia Oriental	Finlande- Orientale	Eastern Finland	Itä-Suomi (finlandiera) / Östra Finland (suediera)	Finlandia
Ekialdeko Flandria	Flandes Oriental	Flandre orientale	East Flanders	Oost-Vlaanderen (nederlandera) / Flandre orientale (frantsesa)	Belgika
Ekialdeko Ingalaterra	Este de Ingalaterra	Angleterre de l'Est	East of England	East of England	Erresuma Batua
Ekialdeko Mazedonia eta Trazia	Macedonia oriental y Tracia	Macédoine de l'Est et Thrace	East Macedonia and Thrace	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη [Anatoliki Makedonia ke Thráki]	Grezia
Ekialdeko Midlands	Midlands Orientales	Midlands de l'Est	East Midlands	East Midlands	Erresuma Batua
Ekialdeko Prusia	Prusia Oriental	Prusse-Orientale	East Prussia	Ostpreußen	Alemania
Elide	Élide	Élide	Ilia/Elis	Ηλεία [Ileia]	Grezia
Ematia	Emacia	Imathie/Émathie	Imathia	Ημαθία [Imathía]	Grezia
Emilia-Romagna	Emilia-Romaña	Émilie-Romagne	Emilia-Romagna	Emilia-Romagna	Italia
Épiro	Epiro	Épire	Epirus	Ἠπειρος [Ípiros]	Grezia
Erdialdeko Grezia	Grecia Central	Grèce central	Central Greece	Στερεά Ελλάδα [Sterea Elláda]	Grezia
Erdialdeko Hungaria	Hungria Central	Hongrie centrale	Central Hungary	Közép- Magyarország	Hungaria

¹⁰ Zeinu diakritikoarekin (**Dzükija**) nahiz gabe (**Dzukija**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Erdialdeko Jutlandia	Jutlandia Central	Jutland-Central	Central Jutland	Midtjylland	Danimarka
Erdialdeko Mazedonia	Macedonia Central	Macédoine centrale	Central Macedonia	Κεντρικής Μακεδονίας [Kentrikis Makedonias]	Grezia
Erdialdeko Transdanubia	Transdanubia central	Transdanubie centrale	Central Transdanubia	Közép-Dunántúl	Hungaria
Errioxa (Errioxako Autonomia Erkidegoa)	La Rioja	La Rioja	La Rioja	La Rioja (Comunidad Autónoma de La Rioja)	Espainia
Errusia Zuria (-a)	Rusia Blanca	Russie blanche	White Russia	Белая Русь	Bielorrusia
Eskandinavia	Escandinavia	Scandinavie	Scandinavia	Skandinavien (daniera eta suediera) / Skandinavia (norvegiera)	Makroes-kualdea
Eskania	Escania	Scanie	Scania	Skåne	Suedia
Eskozia	Escocia	Écosse	Scotland	Scotland / Alba	Erresuma Batua
Eslavonia (Esklavonia)	Eslavonia (Esklavonia)	Slavonie (Esklavonie)	Slavonia (Sclavonia)	Slavonija	Kroazia
Esloveniar Karintia	Carintia	Carinthie	Carinthia / Slovene Carinthia	Spodnja Koroška / Slovenska Koroška	Eslovenia
Essex	Essex	Essex	Essex	Essex	Erresuma Batua
Estiria	Estiria	Styrie	Styria	Steiermark	Austria
Estiria Beherea (-a)	Baja Estiria	Basse-Styrie	Lower Styria	Spodnja Štajerska	Eslovenia
Extremadura	Extremadura	Extremadura	Extremadura	Extremadura	Portugal
Etolia-Akarnania	Etolia-Acarnania	Étolie-Acarnanie	Aetolia-Acarnania	Αιτωλοακαρνανία [Aitoloakarnania]	Grezia
Eubea	Eubea	Eubée	Euboea	Εύβοια [Évvoia]	Grezia
Euritania	Euritania	Eurytanie/ Évrytanie	Evrytania/ Evritania	Ευρυτανία [Evrítania]	Grezia
Euskal Autonomia Erkidegoa (-a)	País Vasco / Euskadi	Pays basque	Basque Country	País Vasco / Euskadi (Comunidad Autónoma del País Vasco)	Espainia
Evenkia	Evenkia	Évenkie	Evenkia	Эвенкийский автономный округ (errusiera) / Эведы Автомоды Округ (evenkera)	Errusia
Extremadura (Extremadurako Autonomia Erkidegoa)	Extremadura	Estrémadure	Extremadura	Extremadura (Comunidad Autónoma de Extremadura)	Espainia

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Famagusta	Famagusta	Famagouste	Famagusta	Αμμόχωστος (Ammóchostos)	Zipre
Faroe uharteak (-ak)	Faroe	Féroé	Faroe/Faeroe	Færøerne (daniera) / Føroyar (faroera)	Danimarka
Flandria¹¹	Flandes	Flandre	Flanders	Vlaanderen (nederlandera) / Flandre (frantsesa)	Belgika
Flandriako Brabante	Brabante flamenco	Brabant flamand	Flemish Brabant	Vlaams-Brabant (nederlandera) / Brabant flamand (frantsesa)	Belgika
Flevoland	Flevolanda	Flevoland	Flevoland	Flevoland	Herbehe.
Florina	Florina	Flórina	Florina	Φλώρινα [Flórina]	Grezia
Fozida	Fócida/Fócide	Phocide	Phocis	Φοκίδα [Fokída]	Grezia
Franche-Comté	Franco Condado	Franche-Comté	Franche-Comté	Franche-Comté	Frantzia
Frankonia	Franconia	Franconie	Franconia	Franken	Alemania
Friburgo	Friburgo	Fribourg	Fribourg	Freiburg (alemana)/ Fribourg (frantsesa)	Suitza
Frisia	Frisia	Frise	Frisia	Friesland/ Fryslân	Herbehe.
Friuli-Venezia-Julia	Friuli-Venecia Julia	Frioul-Vénétie julienne	Friuli-Venezia Giulia	Friuli-Venezia Giulia	Italia
Ftiotida	Ftiótide/Ptiótide	Phthiotide	Phthiotis	Φθιώτιδα [Fthiótida]	Grezia
Gagauzia	Gagauzia	Gagauzie	Gagauzia	Găgăuzia	Moldavia
Gales	Gales (Pais de)	Galles (le pays de)	Wales	Wales (ingelesa) / Cymru (galesa)	Erresuma Batua
Galitzia	Galicia/Galitzia	Galicie	Galicia	Galicja	Polonia
Galizia (Galiziako Autonomia Erkidegoa)	Galicia	Galice	Galicia	Galicia (Comunidad Autónoma de Galicia)	Espainia
Gaskoinia*	Gasuña	Gascogne	Gascony	Gascogne	Frantzia
Gaztela Berria* (-a)	Castilla la Nueva	Nouvelle-Castille	New Castile	Castilla la Nueva	Espainia
Gaztela eta Leon (Gaztela eta Leongo Autonomia Erkidegoa)	Castilla y León	Castille-et-León	Castile and León	Castilla y León (Comunidad Autónoma de Castilla y León)	Espainia
Gaztela Zaharra* (-a)	Castilla la Vieja	Vieille-Castille	Old Castile	Castilla la Vieja	Espainia
Gaztela-Mantxa (Gaztela-Mantxako Autonomia Erkidegoa)	Castilla-La Mancha	Castille-La Manche	Castile-La Mancha	Castilla-La Mancha (Comunidad Autónoma de Castilla-La Mancha)	Espainia

¹¹ Flandes izen historiko gisa erabil daiteke.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Gelderland	Güeldres	Gueldre	Gelderland/ Guelders	Gelderland	Herbehe.
Geneva	Ginebra	Genève	Geneva	Genève	Suitza
Glaris	Glaris	Glaris	Glarus	Glarus	Suitza
Gorizia	Gorizia	Gorizia	Gorizia	Gorizia/Gorica	Eslovenia
Götaland	Götaland/ Gotalandia (zaharra)	Götaland	Götaland	Götaland	Suedia
Grevena	Grevená	Grevena	Grevena	Γρεβενά [Grevená]	Grezia
Grisonia	Grisones	Grisons	Grisons	Graubünden (alemana) / Grischun (erretoromaniera) Grigioni (italiera)	Suitza
Groningen	Groninga	Groningue	Groningen	Groningen	Herbehe.
Guïena*	Guyena	Guyenne	Guienne/Guyenne	Guyenne	Frantzia
Hainaut¹²	Hainaut (antzina, Hena)	Hainaut	Hainaut	Hainaut (frantsesa) / Henegouwen (nederlandera)	Belgika
Hanburgo/ Hamburg	Hamburgo	Hambourg	Hamburg	Hamburg	Alemania
Hebro	Hebros/Evros	Évros	Evros	Έβρος [Évros]	Grezia
Hego Egeo	Egeo meridional	Sud de l'Égée	South Aegean	Νότιο Αιγαίο [Nótio Egéio]	Grezia
Hego Finlandia	Finlandia Meridional	Finlande- Mérionale	Southern Finland	Etelä-Suomi (finlandiera) / Södra Finland (suediera)	Finlandia
Hego Holanda	Holanda Meridional	Hollande- Mérionale / Hollande-du-Sud	South Holland	Zuid-Holland	Herbehe.
Hegoaldeko Danimarka	Dinamarca del Sur	Danemark-du-Sud	South Denmark	Syddanmark	Danimarka
Hegoaldeko Lautada Handia (-a)	Gran Llanura del Sur	Grande plaine du Sud	Southern Great Plain	Dél-Alföld	Hungaria
Hegoaldeko Transdanubia	Transdanubia meridional	Transdanubie Mérionale	Southern Transdanubia	Dél-Dunántúl	Hungaria
Hego-ekialdeko Ingalaterra	Ingalaterra del Sudeste	Angleterre du Sud-Est	South East England	South East England	Erresuma Batua
Hego- mendebaldeko Ingalaterra	Ingalaterra del Sudoeste	Angleterre du Sud-Ouest	South West England	South West England	Erresuma Batua
Heraklion	Heraklion/ Heraclion/ Herakleion/ Iraklion/Candia	Héraklion/Iráklio/ Candie	Heraklion/ Heraklio/Iraklion/ Candia	Ηράκλειο [Irakleio]	Grezia

¹² Henaio izen historiko gisa erabil daiteke.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Hessen	Hesse	Hesse	Hesse	Hessen	Alemania
Holanda	Holanda	Hollande	Holland	Holland	Herbehe.
Holstein	Holstein	Holstein	Holstein	Holstein	Alemania
Hovedstaden	Hovedstaden (Capital)	Hovedstaden (région de la Capitale)	Hovedstaden (Danish Capital Region / Copenhagen Capital Region)	Hovedstaden	Danimarka
Ile-de-France	Isla de Francia	Ile-de-France	Ile-de-France	Ile-de-France	Frantzia
Ingalaterra	Inglaterra	Angleterre	England	England	Erresuma Batua
Inguxetia (Inguxetiako Errepublika)	Ingushetia	Ingouchie	Ingushetia	Республика Ингушетия (errusiera) / ГІаІгІаіЙ Мохк (inguxera)	Errusia
Ipar Brabante	Brabante Septentrional	Brabant-Septentrional / Brabant-du-Nord	North Brabant	Noord-Brabant	Herbehe.
Ipar Egeo	Egeo septentrional	Nord de l'Égée	North Aegean	Βόρειο Αιγαίο [Vório Egéio]	Grezia
Ipar Holanda	Holanda Septentrional	Hollande-Septentrionale / Hollande-du-Nord	North Holland	Noord-Holland	Herbehe.
Ipar Irlanda	Irlanda del Norte	Irlande du Nord	Northern Ireland	Northern Ireland (ingelese) / Tuaisceart Éireann (irlandera)	Erresuma Batua
Ipar Jutlandia	Jutlandia Septentrional	Jutland-du-Nord	North Jutland	Nordjylland	Danimarka
Ipar Osetia-Alania (Ipar Osetia-Alaniako Errepublika)	Osetia del Norte-Alania	Ossétie-du-Nord-Alanie	North Ossetia-Alania	Республика Северная Осетия-Алания (errusiera) / Цæгат Ирыстонъ Аланийы Республикæ (osetiera)	Errusia
Ipar Renania - Westfalia	Renania del Norte-Westfalia	Rhénanie-du-Nord-Westphalie	North Rhine-Westphalia	Nordrhein-Westfalen	Alemania
Ipar Zipreko Turkiar Errepublika	República Turca del Norte de Chipre	République turque de Chypre du Nord	Turkish Republic of Northern Cyprus	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	Zipre
Ipar-ekialdeko Ingalaterra	Inglaterra del Nordeste	Angleterre du Nord-Est	North East England	North East England	Erresuma Batua
Ipar-mendebaldeko Ingalaterra	Inglaterra del Noroeste	Angleterre du Nord-Ouest	North West England	North West England	Erresuma Batua
Iparaldeko Hungaria	Hungria del Norte	Hongrie septentrionale	Northern Hungary	Észak-Magyarország	Hungaria

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Iparraldeko Lautada Handia (-a)	Gran Llanura del Norte	Grande plaine du Nord	Northern Great Plain	Észak-Alföld	Hungaria
Istria	Istria	Istrie	Istria	Istra	Kroazia
Jamalia	Yamalia	Iamalie	Yamalia	Ямало-Ненецкий автономный округ (errusiera) / Ямалы-Ненэцие ⁷⁷ автономной округ (nenetsera)	Errusia
Jatorrizko Finlandia	Finlandia Genuina	Finlande du Sud-Ouest	Finland Proper	Varsinais-Suomi (finlandiera) / Egentliga Finland (suediera)	Finlandia
Jazetania*	Jacetania	Jacetania	Jacetania	Jacetania (gaztelania) / Chazetania (aragoiera)	Espainia
Joanina/Joanina	Ioanina	Ioannina	Ioannina	Ιοάννινα/Γιάννενα/Γιάννινα [Ioännina]	Grezia
Joniako Uhartek (-ak)	Islas Jónicas	Îles ioniennes	Ionian Islands	Ιόνια νησιά [Iónia Nisiá]	Grezia
Juduen Probintzia Autonomoa (-a)	Provincia Autónoma Hebrea	Oblast autonome juif	Jewish Autonomous Oblast	Еврейская автономная область (errusiera) / עִשְׂרָת יְיָ עִבְרִית (yiddish-a)	Errusia
Jura	Jura	Jura	Jura	Jura	Suitza
Jutlandia	Jutlandia	Jutland	Jutland	Jylland	Danimarka
Kabardino-Balkaria (Kabardino-Balkariako Errepublikak)	Kabardino-Balkaria	Kabardino-Balkarie	Kabardino-Balkaria	Кабардино-Балкарская Республика (errusiera) / Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ (kabardera) / Къабарты-Малкъар Республика (balkarera)	Errusia
Kalmukia (Kalmukiako Errepublikak)	Kalmukia	Kalmoukie	Kalmykia	Республика Калмыкия (errusiera) / Хальмг Танһч (kalmukera)	Errusia
Kaltzidika	Calcídica	Chalcidique	Chalkidiki/ Halkidiki/ Chalcidice	Χαλκιδική [Chalkidiki]	Grezia

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Kanariak (-ak) (Kanarietako Autonomia Erkidegoa)	Canarias	Canaries	Canary Islands	Canarias (Comunidad Autónoma de Canarias)	Espainia
Kanea	Canea/Hania	Canée/Chania/ Hania	Chania	Χανιά [Chaniá]	Grezia
Kantabria (Kantabriako Autonomia Erkidegoa)	Cantabria	Cantabrie	Cantabria	Cantabria (Comunidad Autónoma de Cantabria)	Espainia
Karantania	Carantania	Carantanie	Karantania/ Carantania	Karantanija/ Korotan	Eslovenia
Karatxai- Txerkesia (Karatxai- Txerkesiako Errepublikak)	Karacháevo- Cherkesia / Karachái- Cherkesia	Karatchaïévo- Tcherkessie	Karachay- Cherkessia	Карачаево- Черкесская Республика (errusiera) / Къарачай-Черкес Республика (karatxaiera) / Къэрэшей- Шэрджэс Республикэ (txerkesera/ kabardera)	Errusia
Karditsa	Karditsa	Karditsa	Karditsa	Καρδίτσα [Karditsa]	Grezia
Karelia	Carelia	Carélie	Karelia	Karjala (finlandiera) / Karelen (suediera)	Finlandia
Karelia (Kareliako Errepublikak)	Carelia	Carélie	Karelia	Республика Карелия (errusiera)	Errusia
Karintia	Carintia	Carinthie	Carinthia	Kärnten	Austria
Karnia	Carnia	Carnie	Carnia	Carnia	Italia
Karniola	Carniola	Carniole	Carniola	Kranjska	Eslovenia
Karniola Beherea (-a)	Baja Carniola	Basse-Carniole	Lower Carniola	Dolenjska	Eslovenia
Karniola Garaia (-a)	Alta Carniola	Haute-Carniole	Upper Carniola	Gorenjska	Eslovenia
Karniola Zuria (-a)	Carniola Blanca	Carniole-Blanche	White Carniola	Bela krajina	Eslovenia
Kastoria	Kastoria	Kastoria	Kastoria	Καστοριά [Kastoriá]	Grezia
Katalunia (Kataluniako Autonomia Erkidegoa)	Cataluña	Catalogne	Catalonia	Cataluña (Comunidad Autónoma de Cataluña)	Espainia
Kavala	Kavala	Kavala	Kavala	Καβάλα [Kavála]	Grezia

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Kaxubia	Casubia/Cachubia	Cachoubie	Kashubia	Kaszuby (poloniera) / Kaszëbë edo Kaszëbskô (kaxubiera)	Polonia
Kent	Kent	Kent	Kent	Kent	Erresuma Batua
Khakasia (Khakasiako Errepublika)	Jakasia	Khakassie	Khakassia/ Khakasiya	Республика Хакасия (errusiera) / Хакасия Республикасы (khakasera)	Errusia
Khanti-Mansi	Janti-Mansi	Khantis-Mansis	Khantia-Mansia / Khantia-Mansia	Ханты-Мансийский автономный округ (errusiera)	Errusia
Kilkis	Kilkis	Kilkis	Kilkis	Κιλκίς [Kilkis]	Grezia
Kios	Quios	Chios/ Chio	Chios	Χίος [Chios]	Grezia
Kirenia	Kirenia	Kyrenia	Kyrenia	Κερύνεια (Kerýneia)	Zipre
Komi (Komien Errepublika)	Komi	République des Komis / République komie	Komi	Республика Коми (errusiera) / Коми Республика (komiera)	Errusia
Korfu	Corfú	Corcyre ou Corfou	Corfu	Κέρκυρα [Kérkyra]	Grezia
Koriakia	Koriakia	Koriakie	Koryakia	Корякский округ, (errusiera) / Чав'чываокруг (koriakera)	Errusia
Korintia	Corintia	Corinthie	Corinthia	Κορινθία [Korinthía]	Grezia
Kornualles/ Kornubia	Cornualles	Cornouailles	Comwall	Cornwall (ingeleza) / Kernow (kornubiera)	Erresuma Batua
Korsika	Córcega	Corse	Corsica	Corse	Frantzia
Kostaldea (Esloveniako kosta)	Región del Litoral	Pays Côtier	Littoral	Primorska	Eslovenia
Kostaldeko Beira	Beira Litoral	Beira Litoral	Beira Litoral	Beira Litoral	Portugal
Kozani	Kozani	Kozani	Kozani	Κοζάνη [Kozáni]	Grezia
Kreta	Creta	Crète	Crete	Κρήτη [Kriti]	Grezia
Krimea (Krimeko Errepublika Autonomoa)	Crimea (República Autónoma de Crimea)	Crimée (République Autonome de Crimée)	Crimea (Autonomous Republic of Crimea)	Крим (Автономна Республика Крим)	Ukraina
Kujabia	Cujavia/Kuyavia	Cujavie/Coujavie	Kuyavia/Cuiavia	Kujawy	Polonia

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Kulmerlandia	Tierra de Chelmno	Région de Chelmno	Chelmno Land / Culmland / Culmerland	Ziemia Chełmińska	Polonia
Kurlandia	Curlandia	Courlande	Courland	Kurzeme	Letonia
Lakonia	Laconia	Laconie	Laconia	Λακωνία [Lakonia]	Grezia
Languedoc-Roussillon¹³	Languedoc-Rosellón	Languedoc-Roussillon	Languedoc-Roussillon	Languedoc-Roussillon	Frantzia
Laponia	Laponia	Laponie	Lapland	Lapland (suedieraz) / Sápmi (ipar-samieraz)	Suedia
Laponia	Laponia	Laponie	Lapland	Lappi (finlandiera) / Lappland (suediera)	Finlandia
Larisa	Larisa	Larissa	Larissa	Λάρισα [Lárisa]	Grezia
Larnaka	Larnaca	Lárnaca	Larnaca	Λάρνακα (Lárnaka)	Zipre
Lasiti	Lasiti/Lasithi	Lassithi / Lasithi	Lasithi	Λασιθί [Lasithi]	Grezia
Latgalia	Latgale/Latgalia	Latgale/Latgalie	Latgale/latgalia	Latgale	Letonia
Lazio	Lacio	Latium	Lazio	Lazio	Italia
Leinster/Laighean	Leinster	Leinster	Leinster	Leinster (ingelesa) / Laighean (irlandera)	Irlanda
Lesbos	Lesbos	Lesbos	Lesbos	Λέσβος [Lésvos]	Grezia
Leukada¹⁴	Leucas	Leucade	Lefkada / Leucas	Λευκάδα [Lefkáda]	Grezia
Lieja	Lieja	Liège	Liège	Liège (frantsesa) / Luik (nederlandera)	Belgika
Liguria	Liguria	Ligurie	Liguria	Liguria	Italia
Limasol	Limassol/Limasol	Limassol	Limassol	Λεμεσός (Lemesós)	Zipre
Limburg/Linburgo	Limburgo	Limbourg	Limburg	Limburg (nederlandera) / Limbourg (frantsesa)	Belgika
Limburg/Linburgo	Limburgo	Limbourg	Limburg	Limburg	Herbehe.
Limousin	Lemosín	Limousin	Limousin	Limousin	Frantzia
Lituania Garaia (-a)	Aukštaitija	Haute Lituanie	Aukštaitija	Aukštaitija	Lituania
Lituania Txikia (-a) / Lituania Prusiarra (-a)	Lituania Menor	Petite Lituanie / Lituanie prussienne / Lituanie mineure	Lithuania Minor / Prussian Lithuania	Mažoji Lietuva / Prūsų Lietuva	Lituania

¹³ **Rossello** izen historiko gisa erabil daiteke.

¹⁴ Erdi Aroan, uharteak **Santa Marta** izena izan zuen.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Livonia	Livonia	Livonie	Livonia	Livonija	Letonia
Lombardia	Lombardia	Lombardie	Lombardy	Lombardia	Italia
Londres Handia (-a)	Gran Londres	Grand Londres	Greater London	Greater London	Erresuma Batua
Lorrena	Lorena	Lorraine	Lorraine	Lorraine	Frantzia
Lotaringia	Lotaringia	Lotharingie	Lotharingia	Lotharingien	Frantzia
Lusazia	Lusacia	Lusace	Lusatia	Lausitz	Alemania
Luxenburg/ Luxemburg	Luxemburgo	Luxembourg	Luxembourg	Luxembourg (frantsesa) / Luxemburg (nederlandera)	Belgika
Luzerna	Lucerna	Lucerne	Lucerne	Luzern	Suitza
Lyonerria* (-a)	Lyonesado/ Leonesado	Lyonnais	Lyonnais	Lyonnais	Frantzia
Madeira	Madeira	Madère	Madeira	Madeira / Região Autónoma da Madeira	Portugal
Madrilgo Erkidegoa (-a) (Madrilgo Autonomia Erkidegoa)	Comunidad de Madrid	Communauté de Madrid	Community of Madrid	Comunidad de Madrid (Comunidad Autónoma de Madrid)	Espainia
Magnesia	Magnesia	Magnésie	Magnesia	Μαγνησία [Magnisia]	Grezia
Maramureş¹⁵	Maramureş	Marmatie	Maramureş	Maramureş	Errumania
Mari El (Mari El Errepublikak / Marien Errepublikak)	Mari El	République des Maris	Mari El	Республика Марий Эл (errusiera) / Марий Эл Республика (mariera)	Errusia
Markak (-ak)	Las Marcas	Marches	The Marches	Marche	Italia
Masuria/ Mazuria	Masuria/Mazuria	Mazurie	Masuria	Mazury	Polonia
Mazedonia	Macedonia	Macédoine	Macedonia	Македонија	Bulgaria
Mazovia	Mazovia/Masovia	Mazovie	Masovia	Mazowsze	Polonia
Mecklenburg-Aurrepomerania	Mecklenburgo-Pomerania Anterior / Mecklenburgo-Pomerania Occidental / Mecklenburgo-Antepomerania	Mecklenbourg-Poméranie antérieure / Mecklenbourg-Poméranie-Occidentale	Mecklenburg-Vorpommern / Mecklenburg-Western Pomerania	Mecklenburg-Vorpommern	Alemania
Mendebaldeko Atika	Ática Occidental	Attique de l'Ouest	West Attica	Αττική [Δυτικής Αττικής] [Attiki]	Grezia

¹⁵ Zeinu diakritikoarekin (**Maramureş**) nahiz gabe (**Maramures**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Mendebaldeko Finlandia	Finlandia Occidental	Finlande-Occidentale	Western Finland	Länsi-Suomi (finlandiera) / Västra Finland (suediera)	Finlandia
Mendebaldeko Flandria	Flandes Occidental	Flandre Occidentale	West Flanders	West-Vlaanderen (nederlandera) / Flandre Occidentale (frantsesa)	Belgika
Mendebaldeko Grezia	Grecia occidental	Grèce de l'Ouest	West Greece	Δυτική Ελλάδα [Ditiki Elláda]	Grezia
Mendebaldeko Mazedonia	Macedonia occidental	Macédoine de l'Ouest	West Macedonia	Δυτική Μακεδονία [Ditiki Makedonia]	Grezia
Mendebaldeko Midlands	Midlands Occidentales	Midlands de l'Ouest	West Midlands	West Midlands	Erresuma Batua
Mendebaldeko Prusia	Prusia Occidental	Prusse-Occidentale	West Prussia	Westpreußen	Alemania
Mendebaldeko Transdanubia	Transdanubia occidental	Transdanubie-occidentale	Western Transdanubia	Nyugat-Dunántúl	Hungaria
Mercia	Mercia	Mercie	Mercia	Mercia	Erresuma Batua
Mesenia	Mesenia	Messénie	Messenia	Μεσσηνία [Messinia]	Grezia
Mesia	Mesia	Mésie	Moesia	Μισία	Bulgaria
Metohia	Metohija	Métochie	Metohija/Metohia	Μετοχίγια (serbiera) / Rrafshi i Dukagjinit (albaniera)	Kosovo
Midi-Pyrénées	Mediodia-Pirineos	Midi-Pyrénées	Midi-Pyrénées	Midi-Pyrénées	Frantzia
Milanerria (-a) / Milango Dukerria (-a)	Milanesado / Ducado de Milán	Milanais / Le Duché de Milan	The duchy of Milan / Milanais	Ducato di Milano	Italia
Miño	Minho/Miño	Minho	Minho	Minho	Portugal
Molinako Jaurerria* (-a)	Señorío de Molina	Señorío de Molina	Señorío de Molina	Señorío de Molina	Espainia
Molise	Molise	Molise	Molise	Molise	Italia
Moravia	Moravia	Moravie	Moravia	Morava	Txekia
Mordovia (Mordoviako Errepublikak)	Mordovia	Mordovie	Mordovia/ Mordvinia	Республика Мордовия (errusiera) / Мордовия Республикасы (erziera/mokxera)	Errusia
Munster / An Mhumhain	Munster	Munster	Munster	Munster (ingelesa) / An Mhumhain (irlandera)	Irlanda
Muntenia	Muntenia	Munténie	Muntenia	Muntenia	Errumania

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Murtziako Eskualdea (-a) / Murtzia (Murtziako Eskualdeko Autonomia Erkidegoa)	Región de Murcia / Murcia	Région de Murcie	Region of Murcia	Región de Murcia / Murcia (Comunidad Autónoma de la Región de Murcia)	Espainia
Nafarroa (Nafarroako Foru Erkidegoa) ¹⁶	Navarra / Comunidad Foral de Navarra	Navarre / Communauté Forale de Navarre	Navarre / Foral Community of Navarre	Navarra (Comunidad Foral de Navarra)	Espainia
Namur	Namur	Namur	Namur	Namur/Name	Belgika
Nenetsia	Nenetsia	Nénétsie	Nenetsia	Ненецкий автономный округ (errusiera) / Ненецкие автономной округ (nenetsera)	Errusia
Neuchâtel	Neuchatel	Neuchâtel	Neuchâtel	Neuchâtel	Suitza
Neustria	Neustria	Neustrie	Neustria	Neustrien	Alemania
Nidwalden	Nidwalden	Nidwald	Nidwalden	Nidwalden	Suitza
Nikosia	Nicosia	Nicosie	Nicosia	Λευκωσία (Levkosía)	Zipre
Nilandia/ Uusimaa	Uusimaa	Uusimaa	Uusimaa	Uusimaa (finlandiera) / Nyland (suediera)	Finlandia
Nord-Pas-de-Calais	Norte-Paso de Calais	Nord-Pas-de-Calais	Nord-Pas-de-Calais	Nord-Pas-de-Calais	Frantzia
Normandia Beherea (-a)	Baja Normandía	Basse-Normandie	Lower Normandy (Basse-Normandie)	Basse-Normandie	Frantzia
Normandia Garaia (-a)	Alta Normandía	Haute-Normandie	Upper Normandy (Haute-Normandie)	Haute-Normandie	Frantzia
Norrland	Norrland	Norrland	Norrland	Norrland	Suedia
Northumbria	Northumbria	Northumbrie	Northumbria	Northumbria	Erresuma Batua
Obwalden	Obwalden	Obwald	Obwalden	Obwalden	Suitza
Okzitania*	Occitania	Occitanie	Occitania	Occitània (okzitania) / Occitanie (frantsesa)	Frantzia
Oltenia	Oltenia	Olténie	Oltenia	Oltenia	Errumania
Orleanerria* (-a)	Orleansado	Orléanais	Orléanais	Orléanais	Frantzia
Ostrobotnia	Ostrobotnia	Ostrobotnie	Ostrobothnia	Pohjanmaa (finlandiera) / Österbotten (suediera)	Finlandia

¹⁶ Nafarroako Foru Komunitatea izendapena ere erabil daiteke.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Oulu	Oulu	Oulu	Oulu	Oulu (finlandiera) / Uleåborg (suediera)	Finlandia
Overijssel	Overijssel	Overijssel	Overijssel	Overijssel	Herbehe.
Pafos	Pafos	Paphos	Paphos/Paphus	Πάφος (Páfos)	Zipre
Palatinatua (-a)	Palatinado	Palatinat	Palatinate	Pfalz	Alemania
Pays de la Loire	Países del Loira / País del Loira	Pays de la Loire	Pays de la Loire	Pays de la Loire	Frantzia
Pella	Pella	Pella	Pella	Πέλλα [Pélla]	Grezia
Peloponeso	Peloponeso	Péloponnèse	Peloponnese	Πελοπόννησος [Pelopónnisos]	Grezia
Piemonte	Piamonte	Piémont	Piedmont	Piemonte	Italia
Pieria	Pieria	Piérie	Pieria	Περία [Piería]	Grezia
Pikardia	Picardía	Picardie	Picardy (Picardie)	Picardie	Frantzia
Pireo	Pireo	Pirée	Piraeus	Πειραιάς [Peiraiás]	Grezia
Podlasia	Podlakia/ Podlaquia/ Podlasia	Podlachie/ Podlasie	Podlachia/ Podlesia/Podlasie	Podlasie	Polonia
Podolia	Podolia	Podolie	Podolia	Поділля	Ukraina
Poitou-Charentes	Poitou-Charentes	Poitou-Charentes	Poitou-Charentes	Poitou-Charentes	Frantzia
Pokutia	Pokutia	Pocutie	Pokutya/Pokuttia	Покуття	Ukraina
Polesia	Polesia	Polésie	Polesia/Polesie	Палесье (bielorrusiera) / Полісся (ukrainera)	Bielorrusia
Polonia Handia (-a)	Gran Polonia	Grande-Pologne	Greater Poland	Wielkopolska	Polonia
Polonia Txikia (-a)	Pequeña Polonia	Petite-Pologne	Lesser Poland	Małopolska	Polonia
Pomerania	Pomerania	Poméranie	Pomerania	Pommern	Alemania
Pomerania	Pomerania	Poméranie	Pomerania	Pomorze	Polonia
Pomerelia	Pomerelia	Pomérélie	Pomerelia	Pomorze Gdańskie / Pomorze Wschodnie	Polonia
Posnania	Posnania	Posnanie / Poznanie	Province of Posen	Prowincja Poznańska	Polonia
Prekmurje	Prekmurje	Prekmurje	Prekmurje	Prekmurje	Eslovenia
Preveza	Preveza/Prevesa	Préveza	Preveza	Πρέβεζα [Préveza]	Grezia
Provence¹⁷-Alpes-Côte-d'Azur	Provenza-Alpes-Costa Azul	Provence-Alpes-Côte-d'Azur	Provence-Alpes-Côte-d'Azur	Provence-Alpes-Côte-d'Azur	Frantzia
Prusia	Prusia	Prusse	Prussia	Preußen	Alemania
Renania	Renania	Rhénanie	North Rhine	Rheinland	Alemania

¹⁷ Proventza izen historiko gisa erabil daiteke.

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Renania-Palatinatua (-a)	Renania-Palatinado	Rhénanie-Palatinat	Rhineland-Palatinate	Rheinland-Pfalz	Alemania
Retimno	Rétimo	Réthymnon	Rethymno	Ρέθυμνο [Réthymno]	Grezia
Rhône-Alpeak (-ak)	Ródano-Alpes	Rhône-Alpes	Rhône-Alpes	Rhône-Alpes	Frantzia
Ribagorza*	Ribagorza	Ribagorce	Ribagorza	Ribagorza (aragoiera, gaztelania) / Ribagořa (katalana)	Espainia
Ribatejo	Ribatejo	Ribatejo	Ribatejo	Ribatejo	Portugal
Rodope	Ródope	Rhodope	Rhodope	Ροδόπη [Rodópi]	Grezia
Rumelia	Rumelia	Roumélie	Rumelia/Rumeli	Ρυμेलία	Bulgaria
Rutenia	Rutenia	Ruthénie	Ruthenia	Русь	Ukraina
Rutenia Beltza (-a)	Rutenia Negra	Ruthénie noire / Russie noire	Black Ruthenia	Чорная Русь	Bielorrusia
Rutenia Gorria (-a)	Rutenia Roja	Ruthénie rouge	Red Ruthenia	Червона Русь	Ukraina
Sakha/Jakutia (Sakhako Errepublikak / Jakutiako Errepublikak)	Saja/Yakutia	Sakha/Yakoutie	Sakha/Yakutia)	Республика Саха (Якутия) (errusiera) / Саха Республикаты (sakhera/jakutera)	Errusia
Salzburgo/Salzburg	Salzburgo	Salzbourg	Salzburg	Salzburg	Austria
Samogitia	Samogitia/Samogicia	Samogitie	Samogitia	Žemaitija	Lituania
Samos	Samos	Samos	Samos	Σάμος [Sámos]	Grezia
Sankt Gallen	Sankt Gallen / S. Gall	Saint-Gall	Saint Gallen	Sankt Gallen	Suitza
Sardinia	Cerdeña	Sardaigne	Sardinia	Sardegna	Italia
Sarre/Saarland	Sarre	Sarre	Saarland	Saarland	Alemania
Satakunta	Satakunta	Satakunta	Satakunta	Satakunta (finlandiera) / Satakunda (suediera)	Finlandia
Savonia	Savonia	Savonie	Savonia	Savo (finlandiera) / Savolax (suediera)	Finlandia
Saxonia	Sajonia	Saxe	Saxony	Sachsen	Alemania
Saxonia Beherea (-a)	Baja Sajonia	Basse-Saxe	Lower Saxony	Niedersachsen	Alemania
Saxonia-Anhalt	Sajonia-Anhalt	Saxe-Anhalt	Saxony-Anhalt	Sachsen-Anhalt	Alemania
Schaffhausen	Schaffhausen	Schaffhouse	Schaffhausen	Schaffhausen	Suitza
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein	Alemania
Schwyz	Schwyz	Schwytz/Schwyz	Schwyz	Schwyz	Suitza

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Selonia	Selonia	Sélonie	Selonia	Sēlija	Letonia
Semigalia	Zemgale/ Semigalia/ Semigalia	Zemgale/ Sémigalle	Zemgale/ Semigalia/ Semigallia	Zemgale	Letonia
Serres	Serrai	Serrès	Serres	Σέρρες [Sérres]	Grezia
Silesia	Silesia	Silésie	Silesia	Śląsk	Polonia
Sirmia	Sirmia	Syrmie	Syrmia	Срем (serbiera) / Srijem (kroaziera)	Serbia
Sizilia	Sicilia	Sicile	Sicily	Sicilia	Italia
Sjælland/ Seelandia	Sjælland/Selandia	Sjælland/Seeland	Sjælland/Zealand	Sjælland	Danimarka
Sobietar Errepublikak Sozialisten Batasuna (-a) / SESB / Sobietar Batasuna (-a)	Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas (URSS) / Unión Soviética	Union des républiques socialistes soviétiques (URSS) / Union soviétique	Union of Soviet Socialist Republics (USSR) / Soviet Union	Союз Советских Социалистических Республик (СССР) / Советский Союз	Errusia
Sobarbe*	Sobarbe	Sobarbe	Sobarbe	Sobarbe	Espainia
Solothurn	Soleura	Soleure	Solothurn	Solothurn	Suitza
Suabia	Suabia	Souabe	Swabia/Suabia/ Svebia	Schwaben/ Schwabenland	Alemania
Sudeteak (-ak)	Sudetes	Sudètes	Sudetes	Sudety	Txekia
Sudovia	Sudovia	Sudovie	Sudovia	Sūduva / Suvalkija	Lituania
Sussex	Sussex	Sussex	Sussex	Sussex	Erresuma Batua
Svealand	Svealand	Svealand	Svealand	Svealand	Suedia
Taimiria	Taimiria/Taymiria	Taimyrie	Taymiria	Таймырский автономный округ (errusiera)	Errusia
Tataria/Tartaria	Tartaria	Tatarie	Tartary	Татария (errusiera)	Errusia
Tatarstan (Tatarstango Errepublika)	Tartaristán/ Tatarstán	Tatarstan	Tatarstan	Республика Татарстан (errusiera) / Татарстан Республикасы (tatarera)	Errusia
Tavastia	Tavastia	Tavastie	Tavastia	Häme (finlandiera) / Tavastland (suediera)	Finlandia
Tesalia	Tesalia	Thessalie	Thessaly	Θεσσαλία [Thessalia]	Grezia
Tesalonika	Tesalónica	Thessalonique	Thessaloniki	Θεσσαλονίκη [Thessaloniki]	Grezia
Tesprotia	Tesprótida	Thesprotie	Thesprotia	Θεσπρωτία [Thesprotia]	Grezia

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Ticino/Tesino	Tesino	Tessin	Ticino	Ticino	Suitza
Tirol	Tirol	Tyrol	Tirol	Tirol	Austria
Toscana	Toscana	Toscane	Tuscany	Toscana	Italia
Transilvania	Transilvania	Transylvanie	Transylvania	Transilvania/ Ardeal	Errumania
Transkarpatia / Rutenia Transkarpatikoa (-a) / Ukraina Subkarpatikoa (-a)	Transcarpatia / Rutenia Transcarpática / Ucrania subcarpática	Transcarpat(h)ie / Ruthénie (sub)carpathique / Ukraine (sub)carpat(h)ique	Transcarpathia / Transcarpathian Ruthenia / Subcarpathian Ukraine	Закарпаття / Закарпатська Русь	Ukraina
Transnistria	Transnistria	Transnistrie	Transnistria	Transnistria / Stânga Nistrului	Moldavia
Trás-os-Montes e Alto Douro / Trás-os-Montes eta Duero Garaia (-a)	Trás-os-Montes e Alto Douro (Trás- os-Montes y Alto Douro)	Trás-os-Montes e Alto Douro	Trás-os-Montes e Alto Douro (Trás- os-Montes and Upper Douro)	Trás-os-Montes e Alto Douro	Portugal
Trazia	Tracia	Thrace	Thrace	Тракия	Bulgaria
Trentino - Adige Garaia (-a) / Trentino - Hego Tirol	Trentino-Alto Adigio	Trentin-Haut- Adige	Trentino-South Tyrol / Trentino- Alto Adige	Trentino-Alto Adige	Italia
Trikala	Trikala	Trikala	Trikala	Τρίκαλα [Trikala]	Grezia
Turena*	Turena	Touraine	Touraine	Touraine	Frantzia
Turgovia	Turgovia	Thurgovie	Thurgau	Thurgau	Suitza
Turingia	Turingia	Thuringe	Thuringia	Thüringen	Alemania
Tuva (Tuvako Errepublikak)	Tuva	Touva	Tuva	Республика Тыва (errusiera) / Тыва Республика (tuvera)	Errusia
Txetxenia (Txetxeniako Errepublikak)	Chechenia	Tchétchénie	Chechnya/ Chechnia/ Chechenia	Чеченская Республика (errusiera) / Нохчийн Республика (txetxenera)	Errusia
Txukotka	Chukotka	Tchoukotka	Chukotka	Чукотский автономный округ (errusiera) / Чукоткакэн автономныкэн округ (txuktxiera)	Errusia
Txuvaxia (Txuvaxiako Errepublikak)	Chuvashia	Tchouvachie	Chuvashia	Чувашская Республика (errusiera) / Чăваш Республики (txuvaxera)	Errusia

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Udmurtia (Udmurtiako Errepublikak)	Udmurtia	Oudmourtie	Udmurtia	Удмуртская Республика (errusiera) / Удмурт Элькун (udmurtera)	Errusia
Ulster/Uladh	Ulster	Ulster	Ulster	Ulster (ingelesa) / Uladh (irlandera)	Irlanda
Umbria	Umbria	Ombrie	Umbria	Umbria	Italia
Uri	Uri	Uri	Uri	Uri	Suitza
Urrezko Horda	Horda de Oro / Horda Dorada	Horde d'Or	Golden Horde	Алтан Ордын улс (mongoliera) / Золотая Орда (errusiera)	Errusia
Ust-Orda Buriatia	Buriatos de Ust-Orda / Ust-Orda Buriatia	Bouriatie-Oust-Orda	Ust-Orda Buryat Okrug / Ust-Orda Buryatia	Усть-Ордынский Бурятский округ (errusiera) / Усть-Ордын Бурядайд округ (buriatera)	Errusia
Utrecht	Utrecht	Utrecht	Utrecht	Utrecht	Herbehe.
Valais	Valais	Valais	Valais	Valais (frantsesa) / Wallis (alemana)	Suitza
Valakia	Valaquia	Valachie	Wallachia/ Walachia	Țara Românească	Errumania
Valentziako Erkidegoa (-a)	Comunitat Valenciana / Comunidad Valenciana	Communauté valencienne	Valencian Community	Comunitat Valenciana	Espainia
Valonia	Valonia	Wallonie	Wallonia	Wallonie (frantsesa) / Wallonië (nederlandera)	Belgika
Valoniako Brabante	Brabante valón	Brabant wallon	Walloon Brabant	Brabant-Wallon (frantsesa) / Waals-Brabant (nederlandera)	Belgika
Varmia	Varmia/Warmia	Varmie/Warmie	Warmia	Warmia	Polonia
Vaud	Vaud	Vaud	Vaud	Vaud	Suitza
Veneto	Véneto	Région de la Vénétie	Veneto/Venetia	Veneto	Italia
Viena	Viena	Vienne	Vienna	Wien	Austria
Voivodina	Voivodina	Voivodine/ Vojvodine	Vojvodina	Војводина (serbiera)	Serbia
Volinia	Volinia	Volhynie	Volhynia / Volynia	Волинь	Ukraina
Vorarlberg	Vorarlberg	Vorarlberg	Vorarlberg	Vorarlberg	Austria
Wessex	Wessex	Wessex	Wessex	Wessex	Erresuma Batua
Westfalia	Westfalia	Westphalie	Westphalia	Westfalen	Alemania

EUSKARA	GAZTELANIA	FRANTSESA	INGELESA	JATORRIZKO IZENA	ESTATUA
Württemberg	Wurtemberg	Wurtemberg	Württemberg	Württemberg	Alemania
Xanti	Xanti	Xánthi	Xanthi	Ξάνθη [Xánthi]	Grezia
Yorkshire eta Humber	Yorkshire y Humber	Yorkshire et Humber	Yorkshire and the Humber	Yorkshire and the Humber	Erresuma Batua
Zante/Zazinto	Zante / Zacinto	Zakynthos / Zante / Zacynthe	Zakynthos / Zante	Ζάκυνθος [Zákynthos]	Grezia
Zazpi Herbehere Batuen Errepublikak / Probintziak Batua (-ak)	Provincias Unidas / República de los Siete Países Bajos Unidos	Provinces-Unies	Republic of the Seven United Netherlands / United Provinces	Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden	Herbehe.
Zeelanda	Zelanda	Zélande	Zeeland/Zealand	Zeeland	Herbehe.
Zefalonia	Cefalonia	Céphalonie	Kefalonia	Κεφαλλονιά / Κεφαλονιά [Kefalonia]	Grezia
Zikladeak	Cícladas	Cyclades	Cyclades	Κυκλάδες [Kykládes]	Grezia
Zug	Zug	Zoug	Zug	Zug	Suitza
Zürich	Zurich	Zurich	Zürich	Zürich	Suitza

GAZTELANIA-EUSKARA ZERRENDA

GAZTELANIA	EUSKARA
Abruzos (los)	Abruzzo
Acaya	Akaia
Adiguesia	Adigea (Adigeako Errepublika)
Åland	Åland ¹⁸
Albret/Labrit	Albret/Labrit *
Algarve	Algarve
Alsacia	Alsazia
Alta Austria	Austria Garaia (-a)
Alta Carniola	Karniola Garaia (-a)
Alta Normandia	Normandia Garaia (-a)
Altái	Altai (Altaiko Errepublika)
Alto Alentejo	Alentejo Garaia (-a)
Amberes	Anberes
Andalucía	Andaluzia (Andaluziako Autonomia Erkidegoa)
Anglia Oriental	East Anglia / Ekialdeko Anglia
Anjou	Anjou *
Aosta (Valle de)	Aostako Harana (-a)
Appenzell Rodas Exteriores	Appenzell Ausserrhoden
Appenzell Rodas Interiores	Appenzell Innerrhoden
Apulia	Apulia
Aquitania	Akitania
Aragón	Aragoi (Aragoiko Autonomia Erkidegoa)
Arcadia	Arkadia
Argólida	Argolida
Argovia	Argovia
Arta	Arta
Artois	Artois *
Atenas	Atenas
Ática	Atika
Ática Occidental	Mendebaldeko Atika

¹⁸ Zeinu diakritikoarekin (Åland) nahiz gabe (Aland) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

GAZTELANIA	EUSKARA
Ática Oriental	Ekialdeko Atika
Aukštaitija	Lituania Garaia (-a)
Austrasia	Austrasia
Auvernia	Auvernia
Azores	Azoreak (-ak)
Baden-Wurtemberg	Baden-Württemberg
Baixo Alentejo / Bajo Alentejo	Alentejo Beherea (-a)
Baja Austria	Austria Beherea (-a)
Baja Carniola	Karniola Beherea (-a)
Baja Estiria	Estiria Beherea (-a)
Baja Normandia	Normandia Beherea (-a)
Baja Sajonia	Saxonia Beherea (-a)
Banato	Banat
Bashkortostán/ Baskiria/ Bashkiria	Baxkortostan/Baxkiria (Baxkortostango Errepublika)
Basilea-Campiña	Basilea Herrialdea (-a)
Basilea-Ciudad	Basilea Hiria (-a)
Basilicata	Basilicata
Baviera	Bavaria
Bearn	Bearno/Biarno *
Beira Alta	Beira Garaia (-a)
Beira Baixa / Beira Baja	Beira Beherea (-a)
Beira Litoral	Kostaldeko Beira
Beocia	Beozia
Berlin	Berlin
Berna	Berna
Berry	Berry *
Besarabia	Besarabia
Bigorra	Bigorra *
Bohemia	Bohemia
Borbonés/Borbonesado	Borboierria* (-a)
Borgoña	Borgoia ¹⁹
Brabante	Brabante
Brabante flamenco	Flandriako Brabante
Brabante Septentrional	Ipar Brabante

¹⁹ **Burgundia** izen historiko gisa erabil daiteke.

GAZTELANIA	EUSKARA
Brabante valón	Valoniako Brabante
Brandeburgo	Brandenburg/ Brandenburg
Bremen	Bremen
Bretaña	Bretainia
Bucovina	Bukovina
Budjak	Bujak
Bureba	Bureba*
Burgenland	Burgenland
Buriatia	Buriatia (Buriatiako Errepublika)
Buriatos de Aguinskoye / Aga Buriatia	Aga-Buriatia
Buriatos de Ust-Orda / Ust-Orda Buriatia	Ust-Orda Buriatia
Calabria	Calabria
Calcidica	Kaltzidika
Campania	Campania
Canarias	Kanariak (-ak) (Kanarietako Autonomia Erkidegoa)
Canea/Hania	Kanea
Cantabria	Kantabria (Kantabriako Autonomia Erkidegoa)
Carantania	Karantania
Carelia	Karelia
Carelia	Karelia (Kareliako Errepublika)
Carintia	Esloveniari Karintia
Carintia	Karintia
Carnia	Karnia
Carniola	Karniola
Carniola Blanca	Karniola Zuria (-a)
Carniola Interior	Barne Karniola
Castilla la Nueva	Gaztela Berria* (-a)
Castilla la Vieja	Gaztela Zaharra* (-a)
Castilla y León	Gaztela eta Leon (Gaztela eta Leongo Autonomia Erkidegoa)
Castilla-La Mancha	Gaztela-Mantxa (Gaztela-Mantxako Autonomia Erkidegoa)
Casubia/Cachubia	Kaxubia
Cataluña	Katalunia (Kataluniako Autonomia Erkidegoa)

GAZTELANIA	EUSKARA
Cefalonia	Zefalonia
Centro	Centre
Cerdeña	Sardinia
Champaña-Ardenas	Champagne-Ardenne
Chechenia	Txetxenia (Txetxeniako Errepublika)
Chukotka	Txukotka
Chuvashia	Txuvaxia (Txuvaxiako Errepublika)
Cicladak	Zikladeak
Comunidad de Madrid	Madrilgo Erkidegoa (-a) (Madrilgo Autonomia Erkidegoa)
Comunitat Valenciana / Comunidad Valenciana	Valentziako Erkidegoa (-a)
Connacht	Connacht/Connachta
Córcega	Korsika
Corfú	Korfu
Corintia	Korintia
Cornualles	Kornualles/Kornubia
Creta	Kreta
Crimea (República Autónoma de Crimea)	Krimea (Krimeako Errepublika Autonomoa)
Crişana	Crişana ²⁰
Cujavia/Kuyavia	Kujabia
Curlandia	Kurlandia
Daguestán/ Daghestan	Dagestan (Dagestango Errepublika)
Dalecarlia	Dalarna ²¹ / Dalekarlia ²²
Dalmacia	Dalmazia
Delfinado	Dofinerria* (-a)
Dinamarca del Sur	Hegoaldeko Danimarka
Dobruja	Dobruja
Dodecaneso	Dodekaneso
Donbass	Donbass
Douro Litoral / Duero Litoral	Douro Litoral / Kostaldeko Duero
Drama	Drama
Drente	Drenthe

²⁰ Zeinu diakritikoarekin (**Crişana**) nahiz gabe (**Crisana**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurumezko ohikoak ez direnak) ez idaztea.

²¹ Gaur eguneko konderrria.

²² Probintzia historikoa.

GAZTELANIA	EUSKARA
Dzükija	Dzükija ²³ / Dainava
Egeo meridional	Hego Egeo
Egeo septentrional	Ipar Egeo
Élide	Elide
Emacia	Ematia
Emilia-Romaña	Emilia-Romagna
Epiro	Epiro
Escandinavia	Eskandinavia
Escania	Eskania
Escocia	Eskozia
Eslavonia (Esklavonia)	Eslavonia (Esklavonia)
Essex	Essex
Este de Ingalterra	Ekialdeko Ingalterra
Estiria	Estiria
Extremadura	Extremadura
Etolia-Acarnania	Etolia-Akarnania
Eubea	Eubea
Euritania	Euritania
Evenkia	Evenkia
Extremadura	Extremadura (Extremadurako Autonomia Erkidegoa)
Famagusta	Famagusta
Faroe	Faroe uharteak (-ak)
Federación de Bosnia-Herzegovina	Bosnia eta Herzegovinako Federazioa (-a)
Finlandia Genuina	Jatorrizko Finlandia
Finlandia Meridional	Hego Finlandia
Finlandia Occidental	Mendebaldeko Finlandia
Finlandia Oriental	Ekialdeko Finlandia
Flandes	Flandria ²⁴
Flandes Occidental	Mendebaldeko Flandria
Flandes Oriental	Ekialdeko Flandria
Flevolanda	Flevoland
Florina	Florina
Fócida/Fócide	Fozida

²³ Zeinu diakritikoarekin (**Dzükija**) nahiz gabe (**Dzukija**) idatz daiteke. Euskarazko testu aruntetan, ohiko da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

²⁴ **Flandes** izen historiko gisa erabil daiteke.

GAZTELANIA	EUSKARA
Franco Condado	Franche-Comté
Franconia	Frankonia
Friburgo	Friburgo
Frisia	Frisia
Friuli-Venecia Julia	Friuli-Venezia-Julia
Ftiótide/Ptiótide	Ftiotida
Gagauzia	Gagauzia
Gales (Pais de)	Gales
Galicia	Galizia (Galiziako Autonomia Erkidegoa)
Galicia/Galitzia	Galitzia
Gascuña	Gaskoinia*
Ginebra	Geneva
Glaris	Glaris
Gorizia	Gorizia
Götaland/Gotalandia (zaharra)	Götaland
Gran Llanura del Norte	Iparraldeko Lautada Handia (-a)
Gran Llanura del Sur	Hegoaldeko Lautada Handia (-a)
Gran Londres	Londres Handia (-a)
Gran Polonia	Polonia Handia (-a)
Grecia Central	Erdialdeko Grezia
Grecia occidental	Mendebaldeko Grezia
Grevená	Grevena
Grisones	Grisonia
Groninga	Groningen
Güeldres	Gelderland
Guyena	Guinea*
Hainaut (antzina, Henao)	Hainaut ²⁵
Hamburgo	Hanburgo/Hamburg
Hebros/Evros	Hebro
Heraklion/Heraclión/ Herakleion/Iraklion/ Candia	Heraklion
Hesse	Hessen
Holanda	Holanda
Holanda Meridional	Hego Holanda
Holanda Septentrional	Ipar Holanda

²⁵ **Henao** izen historiko gisa erabil daiteke.

GAZTELANIA	EUSKARA
Holstein	Holstein
Horda de Oro / Horda Dorada	Urrezko Horda
Hovedstaden (Capital)	Hovedstaden
Hungria Central	Erdialdeko Hungaria
Hungria del Norte	Iparraldeko Hungaria
Illes Balears / Islas Baleares / Baleares	Balear Uharteak (-ak) / Balearrak (-ak) (Balear Uharteetako Autonomia Erkidegoa)
Inglaterra	Ingalaterra
Inglaterra del Nordeste	Ipar-ekialdeko Ingalaterra
Inglaterra del Noroeste	Ipar-mendebaldeko Ingalaterra
Inglaterra del Sudeste	Hego-ekialdeko Ingalaterra
Inglaterra del Sudoeste	Hego-mendebaldeko Ingalaterra
Ingushetia	Inguxetia (Inguxetiako Errepublika)
Ioanina	Joanina/Ioanina
Irlanda del Norte	Ipar Irlanda
Isla de Francia	Ile-de-France
Islas Jónicas	Joniako Uharteak (-ak)
Istria	Istria
Jacetania	Jazetania*
Jakasia	Khakasia (Khakasiako Errepublika)
Janti-Mansi	Khanti-Mansi
Jura	Jura
Jutlandia	Jutlandia
Jutlandia Central	Erdialdeko Jutlandia
Jutlandia Septentrional	Ipar Jutlandia
Kabardino-Balkaria	Kabardino-Balkaria (Kabardino-Balkariako Errepublika)
Kalmukia	Kalmukia (Kalmukiako Errepublika)
Karacháevo-Cherkesia / Karachái-Cherkesia	Karatxai-Txerkesia (Karatxai-Txerkesiako Errepublika)
Karditsa	Karditsa
Kastoria	Kastoria
Kavala	Kavala

GAZTELANIA	EUSKARA
Kent	Kent
Kilkis	Kilkis
Kirenia	Kirenia
Komi	Komi (Komi Errepublika)
Koriakia	Koriakia
Kozani	Kozani
La Rioja	Errioxa (Errioxako Autonomia Erkidegoa)
Lacio	Lazio
Laconia	Lakonia
Languedoc-Rosellón	Languedoc-Roussillon ²⁶
Laponia	Laponia
Larisa	Larisa
Larnaca	Larnaka
Las Marcas	Markak (-ak)
Lasiti/Lasithi	Lasiti
Latgale/Latgalia	Latgalia
Leinster	Leinster/Laighean
Lemosin	Limosin
Lesbos	Lesbos
Leucas	Leukada ²⁷
Lieja	Lieja
Liguria	Liguria
Limassol/Limasol	Limasol
Limburgo	Limburg/Linburgo
Limburgo	Limburg/Linburgo
Lituania Menor	Lituania Txikia (-a) / Lituania Prusiarra (-a)
Livonia	Livonia
Lombardia	Lombardia
Lorena	Lorrena
Lotaringia	Lotaringia
Lucerna	Luzerna
Lusacia	Lusazia
Luxemburgo	Luxemburgo/ Luxemburg
Lyonesado/Leonesado	Lyonerria* (-a)
Macedonia	Mazedonia

²⁶ **Rosello** izen historiko gisa erabil daiteke.

²⁷ Erdi Aroan, uharteak **Santa Marta** izena izan zuen.

GAZTELANIA	EUSKARA
Macedonia Central	Erdialdeko Mazedonia
Macedonia occidental	Mendebaldeko Mazedonia
Macedonia oriental y Tracia	Ekialdeko Mazedonia eta Trazia
Madeira	Madeira
Magnesia	Magnesia
Maramureş	Maramureş ²⁸
Mari El	Mari El (Mari El Errepublika / Marien Errepublika)
Masuria/Mazuria	Masuria/Mazuria
Mazovia/Masovia	Mazovia
Mecklemburgo-Pomerania Anterior / Mecklemburgo-Pomerania Occidental / Mecklemburgo-Antepomerania	Mecklenburg-Aurrepomerania
Mediodia-Pirineos	Midi-Pyrénées
Mercia	Mercia
Mesenia	Mesenia
Mesia	Mesia
Metohija	Metohia
Midlands Occidentales	Mendebaldeko Midlands
Midlands Orientales	Ekialdeko Midlands
Milanesado / Ducado de Milán	Milaneria (-a) / Milango Dukerria (-a)
Minho/Miño	Miño
Molise	Molise
Monte Athos / Estado Monástico Autónomo de la Montaña Sagrada	Atos mendia / Mendi Santuko Errepublika Monastiko Autonomoa (-a)
Moravia	Moravia
Mordovia	Mordovia (Mordoviako Errepublika)
Munster	Munster / An Mhumhain
Muntenia	Muntenia
Namur	Namur

²⁸ Zeinu diakritikoarekin (**Maramureş**) nahiz gabe (**Maramures**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

GAZTELANIA	EUSKARA
Navarra / Comunidad Foral de Navarra	Nafarroa (Nafarroako Foru Erkidegoa) ²⁹
Nenetsia	Nenetsia
Neuchâtel	Neuchâtel
Neustria	Neustria
Nicosia	Nikosia
Nidwalden	Nidwalden
Norrland	Norrland
Norte-Paso de Calais	Nord-Pas-de-Calais
Northumbria	Northumbria
Obwalden	Obwalden
Occitania	Okzitania*
Oltenia	Oltenia
Orleanesado	Orleaneria* (-a)
Osetia del Norte-Alania	Ipar Osetia-Alania (Ipar Osetia-Alaniako Errepublika)
Ostrobotnia	Ostrobotnia
Oulu	Oulu
Overijssel	Overijssel
Pafos	Pafos
Pais Vasco / Euskadi	Euskal Autonomia Erkidegoa (-a)
Países del Loira / País del Loira	Pays de la Loire
Palatinado	Palatinatua (-a)
Pella	Pella
Peloponeso	Peloponeso
Pequeña Polonia	Polonia Txikia (-a)
Piamonte	Piemonte
Picardia	Pikardia
Pieria	Pieria
Pireo	Pireo
Podlaskia/Podlaquia/ Podlasia	Podlasia
Podolia	Podolia
Poitou-Charentes	Poitou-Charentes
Pokutia	Pokutia
Polesia	Polesia
Pomerania	Pomerania

²⁹ *Nafarroako Foru Komunitatea* izendapena ere erabil daiteke.

GAZTELANIA	EUSKARA
Pomerelia	Pomerelia
Posnania	Posnania
Prekmurje	Prekmurje
Preveza/Prevesa	Preveza
Principado de Asturias / Asturias	Asturiasko Printzerria (-a) / Asturias (Asturiasko Printzerriko Autonomia Erkidegoa) ³⁰
Provenza-Alpes-Costa Azul	Provence³¹-Alpes-Côte-d'Azur
Provincia Autónoma Hebrea	Juduen Probintzia Autonomoa (-a)
Provincias Unidas / República de los Siete Países Bajos Unidos	Zazpi Herbehere Batuen Errepublika / Probintzia Batuak (-ak)
Prusia	Prusia
Prusia Occidental	Mendebaldeko Prusia
Prusia Oriental	Ekialdeko Prusia
Quíos	Kios
Región de Murcia / Murcia	Murtziako Eskualdea (-a) / Murtzia (Murtziako Eskualdeko Autonomia Erkidegoa)
Región del Litoral	Kostaldea (Esloveniako kosta)
Renania	Renania
Renania del Norte-Westfalia	Ipar Renania - Westfalia
Renania-Palatinado	Renania-Palatinatua (-a)
República Serbia	Bosniako Serbiar Errepublika
República Turca del Norte de Chipre	Ipar Zipreko Turkiar Errepublika
Rétimo	Rétimno
Ribagorza	Ribagorza*
Ribatejo	Ribatejo
Ródano-Alpes	Rhône-Alpeak (-ak)
Ródope	Rodope
Rumelia	Rumelia
Rusia Blanca	Errusia Zuria (-a)
Rutenia	Rutenia
Rutenia Negra	Rutenia Beltza (-a)

³⁰ **Asturiasko Printzerria** izen historiko gisa erabil daiteke.

³¹ **Provenza** izen historiko gisa erabil daiteke.

GAZTELANIA	EUSKARA
Rutenia Roja	Rutenia Gorria (-a)
Saja/Yakutia	Sakha/Jakutia (Sakhako Errepublika / Jakutiako Errepublika)
Sajonia	Saxonia
Sajonia-Anhalt	Saxonia-Anhalt
Salzburgo	Salzburgo/Salzburg
Samogitia/Samogicia	Samogitia
Samos	Samos
Sankt Gallen / S. Gall	Sankt Gallen
Sarre	Sarre/Saarland
Satakunta	Satakunta
Savonia	Savonia
Schaffhausen	Schaffhausen
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein
Schwyz	Schwyz
Selonia	Selonia
Señorio de Molina	Molinako Jaureria* (-a)
Serrai	Serres
Sicilia	Sizilia
Silesia	Silesia
Sirmia	Sirmia
Sjælland/Selandia	Sjælland/Seelandia
Sobrarbe	Sobrarbe*
Soleura	Solothurn
Suabia	Suabia
Sudetes	Sudeteak (-ak)
Sudovia	Sudovia
Sussex	Sussex
Svealand	Svealand
Taimiria/Taymiria	Taimiria
Tartaria	Tataria/Tartaria
Tartaristán/Tatarstán	Tatarstan (Tatarstango Errepublika)
Tavastia	Tavastia
Tesalia	Tesalia
Tesalónica	Tesalonika
Tesino	Ticino/Tesino
Tesprótida	Tesprotia
Tierra de Chelmno	Kulmerlandia

GAZTELANIA	EUSKARA
Tirol	Tirol
Toscana	Toscana
Tracia	Trazia
Transcarpatia / Rutenia Transcarpática / Ucrania subcarpática	Transkarpatia / Rutenia Transkarpatikoa (-a) / Ukraina Subkarpatikoa (-a)
Transdanubia central	Erdialdeko Transdanubia
Transdanubia meridional	Hegoaldeko Transdanubia
Transdanubia occidental	Mendebaldeko Transdanubia
Transilvania	Transilvania
Transnistria	Transnistria
Trás-os-Montes e Alto Douro (Trás-os-Montes y Alto Douro)	Trás-os-Montes e Alto Douro / Trás-os-Montes eta Duero Garaia (-a)
Trentino-Alto Adigio	Trentino - Adige Garaia (-a) / Trentino - Hego Tirol
Trikala	Trikala
Turena	Turena*
Turgovia	Turgovia
Turingia	Turingia
Tuva	Tuva (Tuvako Errepublika)
Udmurtia	Udmurtia (Udmurtiako Errepublika)
Ulster	Ulster/Uladh
Umbría	Umbria

GAZTELANIA	EUSKARA
Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas (URSS) / Unión Soviética	Sobietar Errepublika Sozialisten Batasuna (-a) / SESB / Sobietar Batasuna (-a)
Uri	Uri
Utrecht	Utrecht
Uusimaa	Nilandia/Uusimaa
Valais	Valais
Valaquia	Valakia
Valonia	Valonia
Varmia/Warmia	Varmia
Vaud	Vaud
Véneto	Veneto
Viena	Viena
Voivodina	Voivodina
Volinia	Volinia
Vorarlberg	Vorarlberg
Wessex	Wessex
Westfalia	Westfalia
Wurtemberg	Württemberg
Xanti	Xanti
Yamalia	Jamalia
Yorkshire y Humber	Yorkshire eta Humber
Zante / Zacinto	Zante/Zazinto
Zelanda	Zeelanda
Zemgale/Semigalia/ Semigalia	Semigalia
Zug	Zug
Zurich	Zürich

FRANTSESA-EUSKARA ZERRENDA

FRANTSESA	EUSKARA
Abruzzes (les)	Abruzzo
Achaïe	Akaia
Açores	Azoreak (-ak)
Adyguée	Adigea (Adigeako Errepublika)
Aga-Bouriatie	Aga-Buriatia
Åland	Åland ³²
Albret/Labrit	Albret/Labrit*
Algarve	Algarve
Alsace	Alsazia
Altai	Altai (Altaiko Errepublika)
Alto Alentejo (Haut Alentejo)	Alentejo Garaia (-a)
Andalousie	Andaluzia (Andaluziako Autonomia Erkidegoa)
Angleterre	Ingalaterra
Angleterre de l'Est	Ekialdeko Ingalaterra
Angleterre du Nord-Est	Ipar-ekialdeko Ingalaterra
Angleterre du Nord-Ouest	Ipar-mendebaldeko Ingalaterra
Angleterre du Sud-Est	Hego-ekialdeko Ingalaterra
Angleterre du Sud-Ouest	Hego-mendebaldeko Ingalaterra
Anjou	Anjou*
Anvers	Anberes
Aoste (Val d')	Aostako Harana (-a)
Appenzell Rhodes-Extérieures	Appenzell Ausserrhoden
Appenzell Rhodes-Intérieures	Appenzell Innerrhoden
Aquitaine	Akitania
Aragon	Aragoi (Aragoiko Autonomia Erkidegoa)
Arcadie	Arkadia
Argolide	Argolida
Argovie	Argovia

³² Zeinu diakritikoarekin (Åland) nahiz gabe (Aland) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

FRANTSESA	EUSKARA
Arta	Arta
Artois	Artois*
Athènes	Atenas
Attique	Atika
Attique de l'Est	Ekialdeko Atika
Attique de l'Ouest	Mendebaldeko Atika
Austrasie	Austrasia
Auvergne	Auvernia
Bachkortostan /Bachkirie	Baxkortostan/Baxkiria (Baxkortostango Errepublika)
Bade-Wurtemberg	Baden-Württemberg
Baixo Alentejo (Bas Alentejo)	Alentejo Beherea (-a)
Bâle-Campagne	Basilea Herrialdea (-a)
Bâle-Ville	Basilea Hiria (-a)
Banat	Banat
Basilicate	Basilicata
Basse-Autriche	Austria Beherea (-a)
Basse-Carniole	Karniola Beherea (-a)
Basse-Normandie	Normandia Beherea (-a)
Basse-Saxe	Saxonia Beherea (-a)
Basse-Styrie	Estiria Beherea (-a)
Bavière	Bavaria
Bearn	Bearno/Biarno*
Beira Alta	Beira Garaia (-a)
Beira Baixa	Beira Beherea (-a)
Beira Litoral	Kostaldeko Beira
Béotie	Beozia
Berlin	Berlin
Berne	Berna
Berry	Berry*
Bessarabie	Besarabia
Bigorre	Bigorra*
Bohême	Bohemia
Boudjak	Bujak
Bourbonnais	Borboierria* (-a)
Bourgogne	Borgoina ³³

³³ **Burgundia** izen historiko gisa erabil daiteke.

FRANTSESA	EUSKARA
Bouriatie	Buriatia (Buriatiako Errepublika)
Bouriatie-Oust-Orda	Ust-Orda Buriatia
Brabant	Brabante
Brabant flamand	Flandriako Brabante
Brabant wallon	Valoniako Brabante
Brabant-Septentrional / Brabant-du-Nord	Ipar Brabante
Brandebourg	Brandenburgo/ Brandenburg
Brême	Bremen
Bretagne	Bretainia
Bukovine	Bukovina
Bureba	Bureba*
Burgenland	Burgenland
Cachoubie	Kaxubia
Calabre	Calabria
Campanie	Campania
Canaries	Kanariak (-ak) (Kanarietako Autonomia Erkidegoa)
Canée/Chania/Hania	Kanea
Cantabrie	Kantabria (Kantabriako Autonomia Erkidegoa)
Carantanie	Karantania
Carélie	Karelia
Carélie	Karelia (Kareliako Errepublika)
Carinthie	Esloveniar Karintia
Carinthie	Karintia
Carnie	Karnia
Carniole	Karniola
Carniole-Blanche	Karniola Zuria (-a)
Carniole-Intérieure	Barne Karniola
Castille-et-León	Gaztela eta Leon (Gaztela eta Leongo Autonomia Erkidegoa)
Castille-La Manche	Gaztela-Mantxa (Gaztela-Mantxako Autonomia Erkidegoa)
Catalogne	Katalunia (Kataluniako Autonomia Erkidegoa)
Centre	Centre
Céphalonie	Zefalonia

FRANTSESA	EUSKARA
Chalcidique	Kaltzidika
Champagne-Ardenne	Champagne-Ardenne
Chios/ Chio	Kios
Communauté de Madrid	Madrilgo Erkidegoa (-a) (Madrilgo Autonomia Erkidegoa)
Communauté valencienne	Valentziako Erkidegoa (-a)
Connacht	Connacht/Connachta
Corcyre ou Corfou	Korfu
Corinthie	Korintia
Cornouailles	Kornualles/Kornubia
Corse	Korsika
Courlande	Kurlandia
Crète	Kreta
Crimée (République Autonome de Crimée)	Krimea (Krimeako Errepublika Autonomoa)
Crişana	Crişana ³⁴
Cujavie/Coujavie	Kujabia
Cyclades	Zikladeak
Daguestan / Daghestan	Dagestan (Dagestango Errepublika)
Dalécarlie	Dalarna ³⁵ / Dalekaria ³⁶
Dalmatie	Dalmazia
Danemark-du-Sud	Hegoaldeko Danimarka
Dauphiné	Dofinerria* (-a)
Dobroudja/Dobrogée (antzino izena)	Dobruja
Dodécanèse	Dodekaneso
Donbass	Donbass
Douro Litoral	Douro Litoral / Kostaldeko Duero
Dráma	Drama
Drenthe	Drenthe
Dzūkija/Dainava	Dzūkija ³⁷ / Dainava
Écosse	Eskozia
Élide	Elide

³⁴ Zeinu diakritikoarekin (**Crişana**) nahiz gabe (**Crisana**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

³⁵ Gaur eguneko konderrria.

³⁶ Probitzia historikoa.

³⁷ Zeinu diakritikoarekin (**Dzūkija**) nahiz gabe (**Dzukija**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

FRANTSESA	EUSKARA
Émilie-Romagne	Emilia-Romagna
Épire	Epiro
Essex	Essex
Est-Anglie	East Anglia / Ekialdeko Anglia
Estremadura	Estremadura
Estrémadure	Extremadura (Extremadurako Autonomia Erkidegoa)
Étolie-Acarmanie	Etolia-Akarnania
Eubée	Eubea
Eurytanie/Évrytanie	Euritania
Évenkie	Evenkia
Évros	Hebro
Famagouste	Famagusta
Fédération de Bosnie et Herzégovine	Bosnia eta Herzegovinako Federazioa (-a)
Féroé	Faroe uharteak (-ak)
Finlande du Sud-Ouest	Jatorrizko Finlandia
Finlande-Méridionale	Hego Finlandia
Finlande-Occidentale	Mendebaldeko Finlandia
Finlande-Orientale	Ekialdeko Finlandia
Flandre	Flandria ³⁸
Flandre Occidentale	Mendebaldeko Flandria
Flandre orientale	Ekialdeko Flandria
Flevoland	Flevoland
Flórina	Florina
Franche-Comté	Franche-Comté
Franconie	Frankonia
Fribourg	Friburgo
Frioul-Vénétie julienne	Friuli-Venezia-Julia
Frise	Frisia
Gagauzie	Gagauzia
Galice	Galizia (Galiziako Autonomia Erkidegoa)
Galicie	Galitzia
Galles (le pays de)	Gales
Gascogne	Gaskoinia *
Genève	Geneva

³⁸ **Flandes** izen historiko gisa erabil daiteke.

FRANTSESA	EUSKARA
Glaris	Glaris
Gorizia	Gorizia
Götaland	Götaland
Grand Londres	Londres Handia (-a)
Grande plaine du Nord	Iparraldeko Lautada Handia (-a)
Grande plaine du Sud	Hegoaldeko Lautada Handia (-a)
Grande-Pologne	Polonia Handia (-a)
Grèce central	Erdialdeko Grezia
Grèce de l'Ouest	Mendebaldeko Grezia
Grevena	Grevena
Grisons	Grisonia
Groningue	Groningen
Gueldre	Gelderland
Guyenne	Guinea *
Hainaut	Hainaut ³⁹
Hambourg	Hamburgo/Hamburg
Haute Lituanie	Lituania Garaia (-a)
Haute-Autriche	Austria Garaia (-a)
Haute-Carniole	Karniola Garaia (-a)
Haute-Normandie	Normandia Garaia (-a)
Héraklion/Iráklio/Candie	Heraklion
Hesse	Hessen
Hollande	Holanda
Hollande-Méridional / Hollande-du-Sud	Hego Holanda
Hollande-Septentrionale / Hollande-du-Nord	Ipar Holanda
Holstein	Holstein
Hongrie centrale	Erdialdeko Hungaria
Hongrie septentrionale	Iparraldeko Hungaria
Horde d'Or	Urrezko Horda
Hovedstaden (région de la Capitale)	Hovedstaden
Iamalie	Jamalia
Ile-de-France	Ile-de-France
Îles Baléares	Balear Uharteak (-ak) / Balearrak (-ak) (Balear Uharteetako Autonomia Erkidegoa)

³⁹ **Henao** izen historiko gisa erabil daiteke.

FRANTSESA	EUSKARA
Îles ioniennes	Joniako Uharreak (-ak)
Imathie/Émathie	Ematia
Ingouchie	Inguxetia (Inguxetiako Errepublika)
Ioannina	Joanina/Ioanina
Irlande du Nord	Ipar Irlanda
Istrie	Istria
Jacetania	Jazetania*
Jura	Jura
Jutland	Jutlandia
Jutland-Central	Erdialdeko Jutlandia
Jutland-du-Nord	Ipar Jutlandia
Kabardino-Balkarie	Kabardino-Balkaria (Kabardino-Balkariako Errepublika)
Kalmoukie	Kalmukia (Kalmukiako Errepublika)
Karatchaïévo-Tcherkessie	Karatxai-Txerkesia (Karatxai-Txerkesiako Errepublika)
Karditsa	Karditsa
Kastoria	Kastoria
Kavala	Kavala
Kent	Kent
Khakassie	Khakasia (Khakasiako Errepublika)
Khantis-Mansis	Khanti-Mansi
Kilkis	Kilkis
Koriakie	Koriakia
Kozani	Kozani
Kyrenia	Kirenia
La Rioja	Errioxa (Errioxako Autonomia Erkidegoa)
Laconie	Lakonia
Languedoc-Roussillon	Languedoc-Roussillon ⁴⁰
Laponie	Laponia
Larissa	Larisa
Lárnaca	Larnaka
Lassithi / Lasithi	Lasiti
Latgale/Latgalie	Latgalia
Latium	Lazio

⁴⁰ **Rossello** izen historiko gisa erabil daiteke.

FRANTSESA	EUSKARA
Leinster	Leinster/Laighean
Lesbos	Lesbos
Leucade	Leukada ⁴¹
Liège	Lieja
Ligurie	Liguria
Limassol	Limasol
Limbourg	Limburg/Linburgo
Limbourg	Limburg/Linburgo
Limousin	Limousin
Livonie	Livonia
Lombardie	Lombardia
Lorraine	Lorrena
Lotharingie	Lotaringia
Lucerne	Luzerna
Lusace	Lusazia
Luxembourg	Luxenburgo/Luxemburg
Lyonnais	Lyonerria* (-a)
Macédoine	Mazedonia
Macédoine centrale	Erdialdeko Mazedonia
Macédoine de l'Est et Thrace	Ekialdeko Mazedonia eta Trazia
Macédoine de l'Ouest	Mendebaldeko Mazedonia
Madère	Madeira
Magnésie	Magnesia
Marches	Markak (-ak)
Marmatie	Maramureş ⁴²
Mazovie	Mazovia
Mazurie	Masuria/Mazuria
Mecklembourg-Poméranie antérieure / Mecklembourg-Poméranie-Occidentale	Mecklenburg-Aurrepomerania
Mercie	Mercia
Mésie	Mesia
Messénie	Mesenia
Métochie	Metohia
Midi-Pyrénées	Midi-Pyrénées

⁴¹ Erdi Aroan, uharteak **Santa Marta** izena izan zuen.

⁴² Zeinu diakritikoarekin (**Maramureş**) nahiz gabe (**Maramures**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

FRANTSESA	EUSKARA
Midlands de l'Est	Ekialdeko Midlands
Midlands de l'Ouest	Mendebaldeko Midlands
Milanais / Le Duché de Milan	Milanerria (-a) / Milango Dukerria (-a)
Minho	Miño
Molise	Molise
Mont Athos / La République monastique de la Sainte Montagne	Atos mendia / Mendi Santuko Errepublikak Monastiko Autonomoa (-a)
Moravie	Moravia
Mordovie	Mordovia (Mordoviako Errepublika)
Munster	Munster / An Mhumhain
Munténie	Muntenia
Namur	Namur
Navarre / Communauté Forale de Navarre	Nafarroa (Nafarroako Foru Erkidegoa) ⁴³
Nénétsie	Nenetsia
Neuchâtel	Neuchâtel
Neustrie	Neustria
Nicosie	Nikosia
Nidwald	Nidwalden
Nord de l'Égée	Ipar Egeo
Nord-Pas-de-Calais	Nord-Pas-de-Calais
Norrland	Norrland
Northumbrie	Northumbria
Nouvelle-Castille	Gaztela Berria* (-a)
Oblast autonome juif	Juduen Probintzia Autonomoa (-a)
Obwald	Obwalden
Occitanie	Okzitania*
Olténie	Olenia
Ombrie	Umbria
Orléanais	Orleanerria* (-a)
Ossétie-du-Nord-Alanie	Ipar Osetia-Alania (Ipar Osetia-Alaniako Errepublika)
Ostrobotnie	Ostrobotnia
Oudmourtie	Udmurtia (Udmurtiako Errepublika)

⁴³ Nafarroako Foru Komunitatea izendapena ere erabil daiteke.

FRANTSESA	EUSKARA
Oulu	Oulu
Overijssel	Overijssel
Palatinat	Palatinatua (-a)
Paphos	Pafos
Pays basque	Euskal Autonomia Erkidegoa (-a)
Pays Côtier	Kostaldea (Esloveniako kostak)
Pays de la Loire	Pays de la Loire
Pella	Pella
Péloponnèse	Peloponeso
Petite Lituanie / Lituanie prussienne / Lituanie mineure	Lituania Txikia (-a) / Lituania Prusiarrak (-a)
Petite-Pologne	Polonia Txikia (-a)
Phocide	Fozida
Phthiotide	Ftiotida
Picardie	Pikardia
Piémont	Piemonte
Piérie	Pieria
Pirée	Pireo
Pocutie	Pokutia
Podlachie/Podlasie	Podlasia
Podolie	Podolia
Poitou-Charentes	Poitou-Charentes
Polésie	Polesia
Poméranie	Pomerania
Pomérélie	Pomerelia
Posnanie / Poznanie	Posnania
Pouilles	Apulia
Prekmurje	Prekmurje
Préveza	Preveza
Principauté des Asturies / Asturies	Asturiasko Printzerria (-a) / Asturias (Asturiasko Printzerriko Autonomia Erkidegoa) ⁴⁴
Provence-Alpes-Côte-d'Azur	Provence⁴⁵-Alpes-Côte-d'Azur
Provinces-Unies	Zazpi Herbehere Batuen Errepublika / Probintzia Batuak (-ak)
Prusse	Prusia

⁴⁴ Asturiasko Printzerria izen historiko gisa erabil daiteke.

⁴⁵ Proventza izen historiko gisa erabil daiteke.

FRANTSESA	EUSKARA
Prusse-Occidentale	Mendebaldeko Prusia
Prusse-Orientale	Ekialdeko Prusia
Région de Chelmnó	Kulmerlandia
Région de la Vénétie	Veneto
Région de Murcie	Murtziako Eskualdea (-a) / Murtzia (Murtziako Eskualdeko Autonomia Erkidegoa)
République des Komis / République komie	Komi (Komien Errepublika)
République des Maris	Mari El (Mari El Errepublika / Marien Errepublika)
République serbe de Bosnie	Bosniako Serbiar Errepublika
République turque de Chypre du Nord	Ipar Zipreko Turkiar Errepublika
Réthymnon	Retimno
Rhénanie	Renania
Rhénanie-du-Nord-Westphalie	Ipar Renania - Westfalia
Rhénanie-Palatinat	Renania-Palatinatua (-a)
Rhodope	Rodope
Rhône-Alpes	Rhône-Alpeak (-ak)
Ribagorce	Ribagorza*
Ribatejo	Ribatejo
Roumélie	Rumelia
Russie blanche	Errusia Zuria (-a)
Ruthénie	Rutenia
Ruthénie noire / Russie noire	Rutenia Beltza (-a)
Ruthénie rouge	Rutenia Gorria (-a)
Saint-Gall	Sankt Gallen
Sakha/Yakoutie	Sakha/Jakutia (Sakhako Errepublika / Jakutiako Errepublika)
Salzbourg	Salzburgo/Salzburg
Samogitie	Samogitia
Samos	Samos
Sardaigne	Sardinia
Sarre	Sarre/Saarland
Satakunta	Satakunta
Savonie	Savonia
Saxe	Saxonia

FRANTSESA	EUSKARA
Saxe-Anhalt	Saxonia-Anhalt
Scandinavie	Eskandinavia
Scanie	Eskania
Schaffhouse	Schaffhausen
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein
Schwytz/Schwyz	Schwyz
Sélonie	Selonia
Señorio de Molina	Molinako Jaurerria* (-a)
Serrès	Serres
Sicile	Sizilia
Silésie	Silesia
Sjælland/Seeland	Sjælland/Seelandia
Slavonie (Esclavonie)	Eslavonia (Esklavonia)
Sobrarbe	Sobrarbe*
Soleure	Solothurn
Souabe	Suabia
Styrie	Estiria
Sud de l'Égée	Hego Egeo
Sudètes	Sudeteak (-ak)
Sudovie	Sudovia
Sussex	Sussex
Svealand	Svealand
Syrmie	Sirmia
Taïmyrie	Taimiria
Tatarie	Tataria/Tartaria
Tatarstan	Tatarstan (Tatarstango Errepublika)
Tavastie	Tavastia
Tchéchénie	Txetxenia (Txetxeniako Errepublika)
Tchoukotka	Txukotka
Tchouvachie	Txuvaxia (Txuvaxiako Errepublika)
Tessin	Ticino/Tesino
Thesprotie	Tesprotia
Thessalie	Tesalia
Thessalonique	Tesalonika
Thrace	Trazia
Thurgovie	Turgovia
Thuringe	Turingia
Toscane	Toscana
Touraine	Turena*

FRANTSESA	EUSKARA
Touva	Tuva (Tuvako Errepublika)
Transcarpat(h)ie / Ruthénie (sub)carpathique / Ukraine (sub)carpat(h)ique	Transkarpatia / Rutenia Transkarpatikoa (-a) / Ukraina Subkarpatikoa (-a)
Transdanubie centrale	Erdialdeko Transdanubia
Transdanubie Méridionale	Hegoaldeko Transdanubia
Transdanubie-occidentale	Mendebaldeko Transdanubia
Transnistrie	Transnistria
Transylvanie	Transilvania
Trás-os-Montes e Alto Douro	Trás-os-Montes e Alto Douro / Trás-os-Montes eta Duero Garaia (-a)
Trentin-Haut-Adige	Trentino - Adige Garaia (-a) / Trentino - Hego Tirol
Trikala	Trikala
Tyrol	Tirol
Ulster	Ulster/Uladh
Union des républiques socialistes soviétiques (URSS) / Union soviétique	Sobietar Errepublika Sozialisten Batasuna (-a) / SESB / Sobietar Batasuna (-a)
Uri	Uri

FRANTSESA	EUSKARA
Utrecht	Utrecht
Uusimaa	Nilandia/Uusimaa
Valachie	Valakia
Valais	Valais
Varmie/Warmie	Varmia
Vaud	Vaud
Vieille-Castille	Gaztela Zaharra* (-a)
Vienne	Viena
Voïvodine/Vojvodine	Voivodina
Volhynie	Volinia
Vorarlberg	Vorarlberg
Wallonie	Valonia
Wessex	Wessex
Westphalie	Westfalia
Wurtemberg	Württemberg
Xánthi	Xanti
Yorkshire et Humber	Yorkshire eta Humber
Zakynthos / Zante / Zacynthe	Zante/Zazinto
Zélande	Zeelanda
Zemgale/Sémigalle	Semigalia
Zoug	Zug
Zurich	Zürich

INGELES-AUSKARA ZERRENDA

INGELES	EUSKARA
Aargau	Argovia
Abruzzi / Abruzzo	Abruzzo
Achaea	Akaia
Adygea	Adigea (Adigeako Errepublika)
Aetolia-Acarnania	Etolia-Akarnania
Agin-Buryat Okrug / Aga Buryatia	Aga-Buriatia
Åland	Åland*
Albret/Labrit/Lebret	Albret/Labrit*
Algarve	Algarve
Alsace	Alsazia
Altai	Altai (Altaiko Errepublika)
Alto Alentejo (Upper Alentejo)	Alentejo Garaia (-a)
Andalusia	Andaluzia (Andaluziako Autonomia Erkidegoa)
Anjou	Anjou*
Antwerp	Anberes
Appenzell Ausserrhoden	Appenzell Ausserrhoden
Appenzell Innerrhoden	Appenzell Innerrhoden
Aquitaine	Akitania
Aragon	Aragoi (Aragoiko Autonomia Erkidegoa)
Arcadia	Arkadia
Argolis	Argolida
Arta	Arta
Artois	Artois*
Athens	Atenas
Attica	Atika
Aukštaitija	Lituania Garaia (-a)
Austrasia	Austrasia
Auvergne	Auvernia
Azores	Azoreak (-ak)
Baden-Württemberg.	Baden-Württemberg

* Zeinu diakritikoarekin (Åland) nahiz gabe (Aland) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

INGELES	EUSKARA
Baixo Alentejo (Lower Alentejo)	Alentejo Beherea (-a)
Balearic Islands	Balear Uharteak (-ak) / Balearrak (-ak) (Balear Uharteetako Autonomia Erkidegoa)
Banat	Banat
Basel-City	Basilea Hiria (-a)
Basel-Country	Basilea Herrialdea (-a)
Bashkortostan/ Bashkiria	Baxkortostan/Baxkiria (Baxkortostango Errepublika)
Basilicata	Basilicata
Basque Country	Euskal Autonomia Erkidegoa (-a)
Bavaria	Bavaria
Béarn	Bearno/Biarno*
Beira Alta (Upper Beira)	Beira Garaia (-a)
Beira Baixa (Lower Beira)	Beira Beherea (-a)
Beira Litoral	Kostaldeko Beira
Berlin	Berlin
Berne	Berna
Berry	Berry*
Bessarabia	Besarabia
Bigorre	Bigorra*
Black Ruthenia	Rutenia Beltza (-a)
Boeotia	Beozia
Bohemia	Bohemia
Bourbonnais	Borboierria* (-a)
Bouriatie Buryatia	Buriatia (Buriatiako Errepublika)
Brabant	Brabante
Brandenburg	Brandenburgo/ Brandenburg
Bremen	Bremen
Brittany (Bretagne)	Bretainia
Budjak / Budzhak/Bujak/ Buchak	Bujak
Bukovina	Bukovina
Bureba	Bureba*
Burgenland	Burgenland

INGELESA	EUSKARA
Burgundy (Bourgogne)	Borgoina ⁴⁷
Calabria	Calabria
Campania	Campania
Canary Islands	Kanariak (-ak) (Kanarietako Autonomia Erkidegoa)
Cantabria	Kantabria (Kantabriako Autonomia Erkidegoa)
Carinthia	Karintia
Carinthia / Slovene Carinthia	Esloveniari Karintia
Carnia	Karnia
Carniola	Karniola
Castile and León	Gaztela eta Leon (Gaztela eta Leongo Autonomia Erkidegoa)
Castile-La Mancha	Gaztela-Mantxa (Gaztela-Mantxako Autonomia Erkidegoa)
Catalonia	Katalunia (Kataluniako Autonomia Erkidegoa)
Central Greece	Erdiraldeko Grezia
Central Hungary	Erdiraldeko Hungaria
Central Jutland	Erdiraldeko Jutlandia
Central Macedonia	Erdiraldeko Mazedonia
Central Transdanubia	Erdiraldeko Transdanubia
Centre	Centre
Chalkidiki/ Halkidiki/ Chalcidice	Kaltzidika
Champagne-Ardenne	Champagne-Ardenne
Chania	Kanea
Chechnya/ Chechnia/ Chechenia	Txetxenia (Txetxeniako Errepublika)
Chelmno Land / Culmland / Culmerland	Kulmerlandia
Chios	Kios
Chukotka	Txukotka
Chuvashia	Txuvaxia (Txuvaxiako Errepublika)
Community of Madrid	Madrilgo Erkidegoa (-a) (Madrilgo Autonomia Erkidegoa)
Connacht	Connacht/Connachta

⁴⁷ **Burgundia** izen historiko gisa erabil daiteke.

INGELESA	EUSKARA
Corfu	Korfu
Corinthia	Korintia
Cornwall	Kornualles/Kornubia
Corsica	Korsika
Courland	Kurlandia
Crete	Kreta
Crimea (Autonomous Republic of Crimea)	Krimea (Krimeako Errepublika Autonomoa)
Crişana	Crişana ⁴⁸
Cyclades	Zikladeak
Dagestan/ Daghestan	Dagestan (Dagestango Errepublika)
Dalecarlia/Dalekarlia	Dalarna ⁴⁹ / Dalekarlia ⁵⁰
Dalmatia	Dalmazia
Dauphiné	Dofinerria [*] (-a)
Dobruja/Dobrudja	Dobruja
Dodecanese	Dodekaneso
Donets Basin / Donbas / Donbas	Donbass
Douro Litoral	Douro Litoral / Kostaldeko Duero
Drama	Drama
Drenthe	Drenthe
Dzūkija/Dainava	Dzūkija ⁵¹ / Dainava
East Anglia	East Anglia / Ekialdeko Anglia
East Attica	Ekialdeko Atika
East Flanders	Ekialdeko Flandria
East Macedonia and Thrace	Ekialdeko Mazedonia eta Trazia
East Midlands	Ekialdeko Midlands
East of England	Ekialdeko Ingalaterra
East Prussia	Ekialdeko Prusia
Eastern Finland	Ekialdeko Finlandia
Emilia-Romagna	Emilia-Romagna
England	Ingalaterra
Epirus	Epiro

⁴⁸ Zeinu diakritikoarekin (**Crişana**) nahiz gabe (**Crisana**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

⁴⁹ Gaur eguneko konderrria.

⁵⁰ Probintzia historikoa.

⁵¹ Zeinu diakritikoarekin (**Dzūkija**) nahiz gabe (**Dzukija**) idatz daiteke. Euskarazko testu arruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

INGELESA	EUSKARA
Essex	Essex
Extremadura	Extremadura
Euboea	Eubea
Evenkia	Evenkia
Evros	Hebro
Evrytania/Evritania	Euritania
Extremadura	Extremadura (Extremadurako Autonomia Erkidegoa)
Famagusta	Famagusta
Faroe/Faeroe	Faroe uharteak (-ak)
Federation of Bosnia and Herzegovina	Bosnia eta Herzegovinako Federazioa (-a)
Finland Proper	Jatorrizko Finlandia
Flanders	Flandria ⁵²
Flemish Brabant	Flandriako Brabante
Flevoland	Flevoland
Florina	Florina
Franche-Comté	Franche-Comté
Franconia	Frankonia
Fribourg	Friburgo
Frisia	Frisia
Friuli-Venezia Giulia	Friuli-Venezia-Julia
Gagauzia	Gagauzia
Galicia	Galitzia
Galicia	Galizia (Galiziako Autonomia Erkidegoa)
Gascony	Gaskoinia*
Gelderland/Guelders	Gelderland
Geneva	Geneva
Glarus	Glaris
Golden Horde	Urrezko Horda
Gorizia	Gorizia
Götaland	Götaland
Greater London	Londres Handia (-a)
Greater Poland	Polonia Handia (-a)
Grevena	Grevena
Grisons	Grisonia
Groningen	Groningen

⁵² **Flandes** izen historiko gisa erabil daiteke.

INGELESA	EUSKARA
Guienne/Guyenne	Guiena*
Hainaut	Hainaut ⁵³
Hamburg	Hanburgo/Hamburg
Heraklion/Heraklio/ Iraklion/Candia	Heraklion
Hesse	Hessen
Holland	Holanda
Holstein	Holstein
Hovedstaden (Danish Capital Region / Copenhagen Capital Region)	Hovedstaden
Ile-de-France	Ile-de-France
Iliia/Elis	Elide
Imathia	Ematia
Ingushetia	Inguxetia (Inguxetiako Errepublika)
Inner Carniola	Barne Karniola
Ioannina	Joanina/Ioanina
Ionian Islands	Joniako Uharteak (-ak)
Istria	Istria
Jacetania	Jazetania*
Jewish Autonomous Oblast	Juduen Probintzia Autonomoa (-a)
Jura	Jura
Jutland	Jutlandia
Kabardino-Balkaria	Kabardino-Balkaria (Kabardino-Balkariako Errepublika)
Kalmykia	Kalmukia (Kalmukiako Errepublika)
Karachay-Cherkessia	Karatxai-Txerkesia (Karatxai-Txerkesiako Errepublika)
Karantania/Carantania	Karantania
Karditsa	Karditsa
Karelia	Karelia
Karelia	Karelia (Kareliako Errepublika)
Kashubia	Kaxubia
Kastoria	Kastoria
Kavala	Kavala

⁵³ **Henao** izen historiko gisa erabil daiteke.

INGELESA	EUSKARA
Kefalonia	Zefalonia
Kent	Kent
Khakassia/ Khakasiya	Khakasia (Khakasiako Errepublika)
Khantia-Mansia / Khantia-Mansia	Khanti-Mansi
Kilkis	Kilkis
Komi	Komi (Komien Errepublika)
Koryakia	Koriakia
Kozani	Kozani
Kuyavia/Cuiavia	Kujabia
Kyrenia	Kirenia
La Rioja	Errioxa (Errioxako Autonomia Erkidegoa)
Laconia	Lakonia
Languedoc-Roussillon	Languedoc-Roussillon ⁵⁴
Lapland	Laponia
Larissa	Larisa
Larnaca	Larnaka
Lasithi	Lasiti
Latgale/latgalia	Latgalia
Lazio	Lazio
Lefkada / Leucas	Leukada ⁵⁵
Leinster	Leinster/Laighean
Lesbos	Lesbos
Lesser Poland	Polonia Txikia (-a)
Liège	Lieja
Liguria	Liguria
Limassol	Limasol
Limburg	Limburg/Linburgo
Limburg	Limburg/Linburgo
Limousin	Limousin
Lithuania Minor / Prussian Lithuania	Lituania Txikia (-a) / Lituania Prusiarra (-a)
Littoral	Kostaldea (Esloveniako kosta)
Livonia	Livonia
Lombardy	Lombardia
Lorraine	Lorrena

INGELESA	EUSKARA
Lotharingia	Lotaringia
Lower Austria	Austria Beherea (-a)
Lower Carniola	Karniola Beherea (-a)
Lower Normandy (Basse-Normandie)	Normandia Beherea (-a)
Lower Saxony	Saxonia Beherea (-a)
Lower Styria	Estiria Beherea (-a)
Lucerne	Luzerna
Lusatia	Lusazia
Luxembourg	Luxenburgo/Luxemburg
Lyonnais	Lyonerria* (-a)
Macedonia	Mazedonia
Madeira	Madeira
Magnesia	Magnesia
Maramureş	Maramureş ⁵⁶
Mari El	Mari El (Mari El Errepublika / Marien Errepublika)
Masovia	Mazovia
Masuria	Masuria/Mazuria
Mecklenburg-Vorpommern / Mecklenburg-Western Pomerania	Mecklenburg-Aurrepomerania
Mercia	Mercia
Messenia	Mesenia
Metohija/Metohia	Metohia
Midi-Pyrénées	Midi-Pyrénées
Minho	Miño
Moesia	Mesia
Molise	Molise
Moravia	Moravia
Mordovia/Mordvinia	Mordovia (Mordoviako Errepublika)
Mount Athos / Autonomous Monastic State of the Holy Mountain	Atos mendia / Mendi Santuko Errepublika Monastiko Autonomoa (-a)
Munster	Munster / An Mhumhain
Muntenia	Muntenia

⁵⁴ **Rossello** izen historiko gisa erabil daiteke.

⁵⁵ Erdi Aroan, uharteak **Santa Marta** izena izan zuen.

⁵⁶ Zeinu diakritikoarekin (**Maramureş**) nahiz gabe (**Maramures**) idatz daiteke. Euskarazko testu aruntetan, ohikoa da diakritiko bereziak (gure ingurunean ohikoak ez direnak) ez idaztea.

INGELESA	EUSKARA
Namur	Namur
Navarre / Foral Community of Navarre	Nafarroa (Nafarroako Foru Erkidegoa) ⁵⁷
Nenetsia	Nenetsia
Neuchâtel	Neuchâtel
Neustria	Neustria
New Castile	Gaztela Berria* (-a)
Nicosia	Nikosia
Nidwalden	Nidwalden
Nord-Pas-de-Calais	Nord-Pas-de-Calais
Norrland	Norrland
North Aegean	Ipar Egeo
North Brabant	Ipar Brabante
North East England	Ipar-ekialdeko Ingalaterra
North Holland	Ipar Holanda
North Jutland	Ipar Jutlandia
North Ossetia-Alania	Ipar Osetia-Alania (Ipar Osetia-Alaniako Errepublika)
North Rhine	Renania
North Rhine-Westphalia	Ipar Renania - Westfalia
North West England	Ipar-mendebaldeko Ingalaterra
Northern Great Plain	Iparraldeko Lautada Handia (-a)
Northern Hungary	Iparraldeko Hungaria
Northern Ireland	Ipar Irlanda
Northumbria	Northumbria
Obwalden	Obwalden
Occitania	Okzitania*
Old Castile	Gaztela Zaharra* (-a)
Oltenia	Oltenia
Orléanais	Orleaneria* (-a)
Ostrobothnia	Ostrobotnia
Oulu	Oulu
Overijssel	Overijssel
Palatinate	Palatinatua (-a)
Paphos/Paphus	Pafos

⁵⁷ *Nafarroako Foru Komunitatea* izendapena ere erabil daiteke.

INGELESA	EUSKARA
Pays de la Loire	Pays de la Loire
Pella	Pella
Peloponnese	Peloponeso
Phocis	Fozida
Phthiotis	Ftiotida
Picardy (Picardie)	Pikardia
Piedmont	Piemonte
Pieria	Pieria
Piraeus	Pireo
Podlachia/Podlesia/ Podlasie	Podlasia
Podolia	Podolia
Poitou-Charentes	Poitou-Charentes
Pokuttya/Pokuttia	Pokutia
Polesia/Polesie	Polesia
Pomerania	Pomerania
Pomerelia	Pomerelia
Prekmurje	Prekmurje
Preveza	Preveza
Principality of Asturias	Asturiasko Printzerria (-a) / Asturias (Asturiasko Printzerriko Autonomia Erkidegoa) ⁵⁸
Provence-Alpes-Côte-d'Azur	Provence⁵⁹-Alpes-Côte-d'Azur
Province of Posen	Posnania
Prussia	Prusia
Puglia	Apulia
Red Ruthenia	Rutenia Gorria (-a)
Region of Murcia	Murtziako Eskualdea (-a) / Murtzia (Murtziako Eskualdeko Autonomia Erkidegoa)
Republic of Srpska	Bosniako Serbiar Errepublika
Republic of the Seven United Netherlands / United Provinces	Zazpi Herbehere Batuen Errepublika / Probintzia Batuak (-ak)
Rethymno	Retimno
Rhineland-Palatinate	Renania-Palatinatua (-a)
Rhodope	Rodope

⁵⁸ **Asturiasko Printzerria** izen historiko gisa erabil daiteke.

⁵⁹ **Proventza** izen historiko gisa erabil daiteke.

INGELESA	EUSKARA
Rhône-Alpes	Rhône-Alpeak (-ak)
Ribagorza	Ribagorza*
Ribatejo	Ribatejo
Rumelia/Rumeli	Rumelia
Ruthenia	Rutenia
Saarland	Sarre/Saarland
Saint Gallen	Sankt Gallen
Sakha/Yakutia)	Sakha/Jakutia (Sakhako Errepublika / Jakutiako Errepublika)
Salzburg	Salzburgo/Salzburg
Samogitia	Samogitia
Samos	Samos
Sardinia	Sardinia
Satakunta	Satakunta
Savonia	Savonia
Saxony	Saxonia
Saxony-Anhalt	Saxonia-Anhalt
Scandinavia	Eskandinavia
Scania	Eskania
Schaffhausen	Schaffhausen
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein
Schwyz	Schwyz
Scotland	Eskozia
Selonia	Selonia
Señorio de Molina	Molinako Jaurerria* (-a)
Serres	Serres
Sicily	Sizilia
Silesia	Silesia
Sjælland/Zealand	Sjælland/Seelandia
Slavonia (Sclavonia)	Eslavonia (Esklavonia)
Sobrarbe	Sobrarbe*
Solothurn	Solothurn
South Aegean	Hego Egeo
South Denmark	Hegoaldeko Danimarka
South East England	Hego-ekialdeko Ingalaterra
South Holland	Hego Holanda
South West England	Hego-mendebaldeko Ingalaterra
Southern Finland	Hego Finlandia

INGELESA	EUSKARA
Southern Great Plain	Hegoaldeko Lautada Handia (-a)
Southern Transdanubia	Hegoaldeko Transdanubia
Styria	Estiria
Sudetes	Sudeteak (-ak)
Sudovia	Sudovia
Sussex	Sussex
Svealand	Svealand
Swabia/Suabia/Svebia	Suabia
Syrmia	Sirmia
Tartary	Tataria/Tartaria
Tatarstan	Tatarstan (Tatarstango Errepublika)
Tavastia	Tavastia
Taymiria	Taimiria
The duchy of Milan / Milanais	Milanerria (-a) / Milango Dukerria (-a)
The Marches	Markak (-ak)
Thesprotia	Tesprotia
Thessaloniki	Tesalonika
Thessaly	Tesalia
Thrace	Trazia
Thurgau	Turgovia
Thuringia	Turingia
Ticino	Ticino/Tesino
Tirol	Tirol
Touraine	Turena*
Transcarpathia / Transcarpathian Ruthenia / Subcarpathian Ukraine	Transkarpatia / Rutenia Transkarpatikoa (-a) / Ukraina Subkarpatikoa (-a)
Transnistria	Transnistria
Transylvania	Transilvania
Trás-os-Montes e Alto Douro (Trás-os-Montes and Upper Douro)	Trás-os-Montes e Alto Douro / Trás-os-Montes eta Duero Garaia (-a)
Trentino-South Tyrol / Trentino-Alto Adige	Trentino - Adige Garaia (-a) / Trentino - Hego Tirol
Trikala	Trikala
Turkish Republic of Northern Cyprus	Ipar Zipreko Turkiar Errepublika

INGELESA	EUSKARA
Tuscany	Toscana
Tuva	Tuva (Tuvako Errepublika)
Udmurtia	Udmurtia (Udmurtiako Errepublika)
Ulster	Ulster/Uladh
Umbria	Umbria
Union of Soviet Socialist Republics (USSR) / Soviet Union	Sobietar Errepublika Sozialisten Batasuna (-a) / SESB / Sobietar Batasuna (-a)
Upper Austria	Austria Garaia (-a)
Upper Carniola	Karniola Garaia (-a)
Upper Normandy (Haute-Normandie)	Normandia Garaia (-a)
Uri	Uri
Ust-Orda Buryat Okrug / Ust-Orda Buryatia	Ust-Orda Buriatia
Utrecht	Utrecht
Uusimaa	Nilandia/Uusimaa
Valais	Valais
Valencian Community	Valentziako Erkidegoa (-a)
Valle d'Aosta / Aosta Valley	Aostako Harana (-a)
Vaud	Vaud
Veneto/Venetia	Veneto
Vienna	Vienna
Vojvodina	Voivodina
Volhynia / Volynia	Volinia
Vorarlberg	Vorarlberg
Wales	Gales
Wallachia/Walachia	Valakia

INGELESA	EUSKARA
Wallonia	Valonia
Walloon Brabant	Valoniako Brabante
Warmia	Varmia
Wessex	Wessex
West Attica	Mendebaldeko Atika
West Flanders	Mendebaldeko Flandria
West Greece	Mendebaldeko Grezia
West Macedonia	Mendebaldeko Mazedonia
West Midlands	Mendebaldeko Midlands
West Prussia	Mendebaldeko Prusia
Western Finland	Mendebaldeko Finlandia
Western Transdanubia	Mendebaldeko Transdanubia
Westphalia	Westfalia
White Carniola	Karniola Zuria (-a)
White Russia	Errusia Zuria (-a)
Württemberg	Württemberg
Xanthi	Xanti
Yamalia	Jamalia
Yorkshire and the Humber	Yorkshire eta Humber
Zakynthos / Zante	Zante/Zazinto
Zealand	Seelandia
Zeeland/Zealand	Zeelanda
Zemgale/Semigalia/ Semigallia	Semigalia
Zug	Zug
Zürich	Zürich

GREKO MODERNOAREN NAZIOARTEKO ERROMANIZAZIO-TAULA

(*Europako eskualde historiko-politiko nagusiak arauaren eranskina*)

1997an, antzinateko izen grekoak euskaraz emateko irizpideak eman zituen Euskaltzaindiak 76. arauan⁶⁰. Latinaren bidezko tradiziozko egokitzapena aldeztu zuen arauak, eta transkripzio jaso bat ere eskaini zuen goi-mailako ikerketetan erabiltzeko eta oso maiztasun urriko izenentarako. Tradiziozko egokitzapen horri jarraitu behar zaio, beraz, erabilera orokorrean, Greziako pertsona- eta leku-izen klasikoak euskaraz idazteko.

Gaur eguneko pertsona- eta leku-izen grekoak, ordea, greko modernoari dagozkio, eta greko moderno eta antzinako grekoa –greko klasikoa– hizkuntza desberdinak dira, alfabetoa aldatu ez bada ere⁶¹. Greko modernoan erromanizatze, erdara nagusiek zeinek bere transkripzio-sistema –edo sistema bat baino gehiago– erabili dute oraintsu arte.

Adibidez, Estatu Batuetan eta Erresuma Batuan (eta, beraz, ingelesa ofiziala den gainerako herrialdeetan), guztiz nagusi zen BGN/PCGN⁶² erakunde ofizialek 1962an onartutako sistema. 1941ean PCGNren sistema onartu zuen BGPK eta, bi erakundeek berrikusi ondoren, 1962an erabaki eta argitaratu zuten greko erromanizatze sistema hobetua. Hala ere, katalogaziorako, ALA-LC sistema erabiltzen da oraindik Estatu Batuetan (ALA, American Library Association; LC, Library of Congress).

Espanian eta, oro har, gaztelaniaren eremuan, EFE agentziaren taula erabili izan da.

Nolanahi ere, Greziako ELOT estandarizazio-erakunde ofizialak, 1982an, grekoa latindar alfabetora aldatzeko bihurteta-sistema bat onartu zuen⁶³. Sistema hori ofiziala da, gaur egun, Grezian eta Zipren. Sistema hori erabiltzen da, adibidez, estatu horietako bide-seinaleetan.

Euskarara etorrita, nazioartean batasunik ez zegoela ikusita, Elhuyarrek, 1990. urtean, ingelesez, gaztelaniaz eta frantsesez erabiltzen ziren sistemak bat ez zetzela ikusita, greko modernoaren euskararako erromanizazio-taula bat proposatu zuen *Munduko leku-izenak* liburuan.

Alabaina, urteak pasatu ahala, aldatu egin da egoera. Gaur egun, izen greko klasikoak hizkuntza bakoitzean emateko hizkuntzaz hizkuntzako transkripzio-sistemak atzera egiten ari dira. Izan ere, Nazio Batuen Erakundeak, 1987an, nazioartean Greziako ELOT 743 estandarra erabiltzeko aholkua eman zuen. Hona hemen erabakia⁶⁴:

V/19 Romanisation de l'alphabet grec dans les noms géographiques

La Conférence,

Notant que la conversion de l'alphabet grec en caractères latins a fait l'objet de débats approfondis lors de précédentes conférences des Nations Unies sur la normalisation des noms géographiques et de sessions antérieures du Groupe d'experts des Nations Unies sur les noms géographiques,

Notant également l'accueil favorable reçu à la quatrième Conférence par le système No 743 (ELOT 743) de l'Organisation grecque de normalisation, qui a été mis au point par la Grèce et Chypre,

Constatant que ce système est linguistiquement viable et qu'il se prête à la transcription et/ou à la translittération des noms grecs,

Constatant également que ce système a été officiellement approuvé par les Gouvernements grec et chypriote aux fins de cartographie et d'administration et qu'il a été utilisé pour des cartes de la Grèce ainsi que des cartes et nomenclatures toponymiques de Chypre,

Constatant en outre qu'une période de transition sera nécessaire pour sa pleine application et que les pays d'origine devraient fournir aux pays d'arrivée une assistance pratique à cette fin,

Recommande que le système de conversion ELOT 743 reproduit en annexe à la présente résolution soit adopté comme système international de romanisation des noms géographiques écrits en alphabet grec.

⁶⁰ *Latin eta greziar pertsona-izen klasikoak euskaraz emateko irizpideei buruzko erabakia*, Euskaltzaindiak, Hendaia, 1997ko irailaren 26an onartua.

⁶¹ 1453. urteaz geroztik idatzitako grekozko testuen hizkuntza greko modernotzat jotzen da. 1454. urtea baino lehen idatzitako grekozko testuen hizkuntza greko klasikoetat jotzen da (ALA-LC Romanization Tables) (<http://www.loc.gov/catdir/cpsd/romanization/greek.pdf>)

⁶² BNG, US Board on Geographic Names; PCGN, Permanent Committee on Geographical Names for British Official Use.

⁶³ ELOT.1982. Hellenic Standard ELOT 743. Standard for Conversion of Greek Alphabet into Latin. Hellenic Organization for Standardization, Athens. 7pp

⁶⁴ (Fifth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names. Montreal, 18-31 August 1987. Vol. I. Report of the Conference, pp. 42-43) (http://www.eki.ee/wgrs/rom1_el.htm) (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNCSGN-Reports/5-UNCSGN-Rpt-en.pdf>).

Sistemak bi bertsio ditu: bata, erabilera orokorretarako; bestea, dokumentaziorako (sistema guztiz itzulgarria lortzeko). Itzulgarritasuna erdiesteko, diakritikoak erabiltzen dira anbiguitasuna saihestearren.

Bestalde, ISO nazioarteko erakundeak ere bere sistema onartu zuen 1997an: ISO 843⁶⁵. ISOn sistema ere ELOT 743 sistema da, funtsean. Nazio Batuen Erakundearen sistemaren oso-oso antzekoa da, baina karaktere greko bakoitzari karaktere latindar bakarra esleitzen dio itzulgarritasuna lortzearen, eta diakritikoak erabiltzen ditu.

ELOT 743 sistema nagusituz joan da, beraz. Hona hemen beste datu bat, garrantzitsua: 1996an, BGN/PCGN erakundeek ELOT 743 sistema onartu zuten, eta ordura arte erabiltzen zuten sistema, 1962koa, bazter utzi zuten⁶⁶. Sistema hori ofiziala da, beraz, Estatu Batuetan eta Erresuma Batuan ere; sistema hori erabiltzen du, adibidez, Estatu Batuetako NGA agendiak (NGA, National Geospatial-Intelligence Agency) bere datu-base toponimikoan⁶⁷.

Europari dagokionez, Europar Batasuneko Argitalpen Bulegoak ELOT 743 bihurteta-sistema erabiltzen du. Eta, adibidez, Europako Batzordeko testugile eta itzultzaileentzako ingelesezko estilo-liburuak⁶⁸ ELOT sistema aldeztu du. Honela dio:

Grekoa: Erabil bedi ELOT estandar fonetikoa transliteraziorako, ingelesezko egokitzapen klasiko bat ezagunagoa edo egokiagoa denean izan ezik⁶⁹.

Frantsesezko Wikipediak, adibidez, << Romanisation du grec >> sarreran, honela dio⁷⁰:

Pour le grec moderne, le système qui se rapproche le plus de la prononciation grecque est celui de «BGN/PCGN» ou «Nations unies/ELOT». Pour toute création d'un article ayant pour titre un nom grec non francisé, il est préférable de suivre ces principes.

Joera nagusiak ikusita, komeni da euskara ere nazioarteko bide horretan jartzea Greziako eta Zipreko onomastika modernoari dagokionez. Euskaraz ere, ELOT 743 bihurteta-sistemara biltzea da zuhurrena. Hala ere, ondo adierazi behar da leku- eta pertsona-izen berrietarako sistema dela, ez izen klasikoetarakoa. Leku-izenen kasuan, izen klasiko asko eta asko badira leku-izen gaur egun ere. Halakoetan, izen klasikoaren ohiko grafia atxikiko da, 76.arauan ageri den moduan, nahiz eta informazio entziklopedikoan edo leku-izenen zerrendak erabiltzean gaur eguneko transkripzioa ere eman daitekeen osagarri gisa. Tradiziorik ez duten izenetan, ELOT 743 sistema erabiliko da.

* * *

⁶⁵ ISO 843:1997. Information and documentation – Conversion of Greek characters into Latin characters. International Organization for Standardization, 1997.

⁶⁶ Romanization system for Greek: ELOT 743 System: BGN/PCGN 1996 Agreement (This romanization system supersedes the one which was approved by the BGN and the PCGN in 1962. It corresponds to the system devised by the Hellenic Organization for Standardization and approved for international use at the Fifth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names in 1987.) (<http://earth-info.nga.mil/gns/html/romanization.html>)

⁶⁷ GEOnet Names Server (GNS) (<http://gnswww.nga.mil/geonames/GNS/index.jsp>). (<http://earth-info.nga.mil/gns/html/romanization.html#table>)

⁶⁸ *English Style Guide: a handbook for authors and translators in the European Commission*, 5. argitalpena, 2008ko utarrilaren berrikusia.

⁶⁹ Jatorrizko testua: «Greek. Use the ELOT phonetic standard for transliteration, except where a classical rendering is more familiar or appropriate in English.» (*English Style Guide*. Romanisation systems. 33. or.)

⁷⁰ http://fr.wikipedia.org/wiki/Romanisation_du_grec

GREKOA ERROMANIZATZEKO SISTEMA

ELOT 743 SISTEMA

Nazio Batuen Izen Geografikoen Estandarizazioari buruzko V. Konferentziak nazioartean erabiltzeko onartua 1987an.

	Grekoa					Erromanizazioa	Adibidea	
1.	A	α	Α	α		a	Άρτα	Άρτα
	Αι	αι	Αι	αι		ai	Ακταίο	Aktaío
	Αϊ	αϊ	Αϊ	αϊ		aï	Νεράϊδα	Neráïda
	Αυ	αυ	Αυ	αυ	β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ kontsonanteen eta bokal guztien aurretik	av	Μαυροβούνι	Mavrouvóini
					θ, κ, ξ, π, σ, τ, φ, χ, ψ kontsonanteen aurretik eta hitzaren bukaeran	af	Ναύπλιο	Náflpio
					α azentuduna denean, edo υ letrak dieresia duenean	ay	Ταΐγετος	Taïgetos
2.	B	β	Β	β		v	Βόλος	Vólos
3.	Γ	γ	Γ	γ	bokal eta kontsonante guztien aurretik, γ, ξ eta χ kontsonanteen aurretik izan ezik	g	Γαράζο Γουριά Άγναντα Γλυφάδα	Garázo Gouriá Ágnanta Glyfáda
					ξ eta χ aurretik	n	Αγχιαλος	Anchialos
	Γγ	γγ	Γγ	γγ		ng	Λόγγος	Lóngos
	Γκ	γκ	Γκ	γκ		gk	Λαγκάδα	Lagkáda
4.	Δ	δ	Δ	δ		d	Δένδρα	Déndra
5.	E	ε	Ε	ε		e	Ερέτρια	Erétria
	Eι	ει	Eι	ει		eí	Ηράκλειο	Irákleio
	Eϊ	εϊ	Eϊ	εϊ		eï	Μαρινείκα	Marinéika
	Ευ	ευ	Ευ	ευ	β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ kontsonanteen eta bokal guztien aurretik	ev	Ρεύματα	Révmata
					θ, κ, ξ, π, σ, τ, φ, χ, ψ kontsonanteen aurretik eta hitzaren bukaeran	ef	Λευκάδα	Lefkáda
					ε azentuduna denean, edo υ letrak dieresia duenean	ey	bakana	
6.	Z	ζ	Z	ζ		z	Ζεμενό	Zemenó

		Grekoa				Errromanizazioa	Adibidea	
7.	H	η	H	η		i	Ηράκλειο	Irákleio
					β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ kontsonanteen eta bokal guztien aurretik	iv	bakana	
	Hυ	ηυ	Hυ	ηυ	θ, κ, ξ, π, σ, τ, φ, χ, ψ kontsonanteen aurretik eta hitzaren bukaeran	if	bakana	
					η azentuduna denean, edo υ letrak dieresia duenean	iy	bakana	
8.	Θ	θ	Θ	θ		th	Θεσπέες	Thespiés
9.	I	ι	I	ι		i	Ίρια	Íria
10.	K	κ	K	κ		k	Καλαμάκι	Kalamáki
11.	Λ	λ	Λ	λ		l	Λίμνη	Lími
12.	M	μ	M	μ		m	Μαραθόνας	Marathónas
	Mπ	μπ	Mπ	μπ	hitzaren hasieran eta bukaeran	b	Μπέχρος	Béchros
					hitzaren erdian	mp	Τέμπη	Témpi
13.	N	ν	N	ν		n	Νεστιάνη	Nestáni
	Nτ	ντ	Nτ	ντ		nt	Ντία	Ntía
14.	Ξ	ξ	Ξ	ξ		x	Ξάνθη	Xánthi
15.	O	ο	O	ο		o	Όθος	Óthos
	Oι	οι	Oι	οι		oi	Δελφοί	Delfoí
	Oϊ	οϊ	Oϊ	οϊ		oï	Δοϊράνι	Doiráni
						ou	Βούναργο	Vounargo
	Oυ	ου	Oυ	ου	o azentuduna denean, edo υ letrak dieresia duenean	oy	bakana	
16.	Π	π	Π	π		p	Παύλος	Pávlos
	Mπ	μπ	Mπ	μπ	hitzaren hasieran eta bukaeran	b	Μπέχρος	Béchros
					hitzaren erdian	mp	Τέμπη	Témpi
17.	P	ρ	P	ρ		r	Μερόπι	Merópi
18.	Σ	σ	Σ	σ		s	Άσσος	Ássos
		ς		ς	hitzaren bukaeran	s	Σάμος	Sámos
19.	T	τ	T	τ		t	Τίρυνθα	Tíryntha
		ντ		ντ		nt	Πέντε Βρύσες	Pénte Vryses

	Grekoa					Erromanizazioa	Adibidea	
20.	Υ	υ	Υ	υ		y	Υλική	Ylíki
21.	Φ	φ	Φ	φ		f	Φιλοθέη	Filothéi
22.	Χ	χ	Χ	χ		ch	Χαραυγή	Charavgi
23.	Ψ	ψ	Ψ	ψ		ps	Ψαρά	Psará
24.	Ω	ω	Ω	ω		o	Ωρωπός	Oropós

OHARRAK

1. Grekoz, azentua adierazteko, azentu grafiko zorrotza erabiltzen da. Erromanizazioa egitean, azentu grafiko zorrotza erabil daiteke. Adibidez: Αθήνα → **Athína**, Ντρία → **Ntía**. Bokal azentuduna bi bokal-karaktereren segida gisa idazten denean grekoz, bigarren bokal-karaktetereak eraman ohi du azentu grafikoa. Erromanizazioan, orobat, bigarren bokalaren gainean ezartzekoa da. Adibidez: Οινόσσης → **Oinoússes**, Οίτη → **Oíti**.

au, eu edo **ñu** konbinazioetariko bat daukan silaba batek azentua duenean, grekoz **u** karakterearen gainean jarri ohi da. Karaktere-konbinazio horiek **av, af, ev, ef, iv** edo **if** erromanizatzen direnean, azentu grafikoa aurreko bokalean jarri behar da. Adibidez: Άύρα → **Ávra**, Γάύριο → **Gávrio**, Καλλιπέικα → **Kallipéika**. Baina **au, eu, ñu** or **ou** karaktere-konbinazioak **ay, ey, iy** edo **oy** erromanizatzen direnean eta azentu grafikoa, grekoz, **u** karakterearen gainean dagoenean, erromanizazioan azentu grafikoa **y** letraren gainean jarri behar da. Adibidez: Ταύγετος → **Taýgetos**.

Grekoz, batzuetan, azentu grafikoak ez dira jartzen; adibidez, letra guztiak maiuskulaz idatziz dituzten hitz eta izenetan; erromanizatzean, baina, azentua beti adierazi behar da azentu grafiko zorrotz baten bidez. Hitz silababakarren bokalek, eskuarki, ez dute azentu grafikorik izaten. Adibidez: Κως → **Kos**. Grekozko laburduretan azentu grafikoa aurkituz gero, ez da adierazi behar erromanizatzean.

2. Grekoz dieresia agertuz gero, erromanizazioan ere jarri beharrekoa da. Adibidez: Μαρινέικα → **Mari-*néika***, Αχαΐα → **Achaí*α***.
3. Grekoaren aldaera zaharra erabiltzen duten mapa eta argitalpen batzuetan, gerta daiteke azentu grafiko batzuk eta karaktere ez-alfabetiko batzuk agertzea. Halakoetan, honela jokatu behar:

Grekozko azentu grafikoa	Adierazpena erromanizazioan
´ (azentu zorrotza)	´ (azentu zorrotza)
˘ (azentu kamutsa)	˘ (azentu zorrotza)
˜ (azentu zirkunflexua)	´ (azentu zorrotza)

Hemen aipatu ez den beste edozein marka eta azentu grafiko agertuz gero, ez da erromanizatu behar.

Arau honetako zerrendak toki eta egun haueetan onartu ditu Euskaltzaindiak:

- Bilbon, 2007ko azaroaren 30ean.
- Senperen, 2007ko abenduaren 21ean.
- Bilbon, 2008ko urtarrilaren 25ean.
- Bilbon, 2008ko otsailaren 29an.
- Bilbon, 2008ko apirilaren 4an.
- Donostian, 2008ko apirilaren 25ean.
- Iruñean, 2008ko maiatzaren 30ean.

BERRIAK

JOSE ANTONIO ARANA MARTIXARI GORAZARREA

Bilbo, 2008-VI-27

Eusko Ikaskuntzaren Musika Sailak Jose Antonio Arana Martixa omendu zuen Bilbon, ekainaren 27an. Bilboko Korral Elkartearekin batera antolatutako ekitaldi honetan, hauek hartu zuten parte: Cecilio Gerrikabeitia, Bilboko Korral Elkartearen presidentea; Jon Kortazar, Eusko Ikaskuntzaren Bizkaiko buruordea; Itziar Larrinaga, Eusko Ikaskuntzaren Musika Saileko burua; Antton Zubikarai «Musikene», Euskal Herriko Goi-mailako Musika Ikastegiaren ordezkaria; eta Jon Bagües, «Eresbil» Musikaren Euskal Atxiboaren ordezkaria.

Guztiek Gernikako euskaltzain osoak «euskal kulturari egindako ekarpena publikoki aitortu» nahi izan zuten. Gainera, Eusko Ikaskuntzaren Musiker: *Cuadernos de Música* aldizkariak Arana Martixa omentzen du bere 15. zenbakian eta horren aurkezpena ere egin zen ekitaldian. Aldizkariaren ale bat oparitu zioten Arana Martixari, baita plaka bat ere. Amaitzeko, *Berziztu Txistuzale* Elkartea kontzertu bat eskaini zuen.



EUSKALTZAINDIAREN ARGITALPENAK

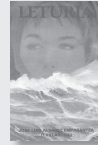
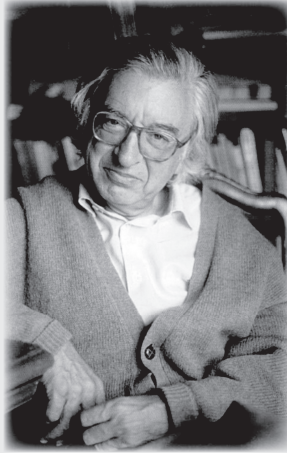
Aurkezpenak

LETURIAREN EGUNKARI EZKUTUA ELEBERRIAREN EKARPENA XX. MENDEKO EUSKAL NARRATIBAREN TESTUINGURUAN

Maiatzaren 23an, *Leturiaren egunkari ezkutua eleberraren ekarpena XX. Mendeko euskal narratibaren testuinguruan* izeneko argitalpena aurkeztu zuen Euskaltzaindiak, Donostiako Doctor Camino liburutegian. Argitalpen hori *Euskera* Euskaltzaindiaren Agerkari ofizialaren etapa berriaren lehen zenbakia da, eta haren bitartez *Leturiaren egunkari ezkutua* eleberria argitaratu zeneko 50. urteurrenaren kariatara, Jose Luis Alvarez Enparantza «Txillardegik» omendu nahi izan du Akademiak. Aurkezpena honako hauek egin zuten: Andres Urrutia euskaltzainburuak, Jean Haritschelhar Literatura Ikerketa batzordeburuak eta Txillardegik berak.

2007an, Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa Batzordeak *Leturiaren egunkari ezkutua* eleberrari buruzko hitzaldi-sorta prestatu zuen. Hitzaldi horien emankizuna Euskal Herriko Unibertsitatearen 2007ko Udako Ikastaroen barnean txertatu zen, biltzar moduan. Bertan, Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa Batzordeak euskal eleberrigintzaren bilakaeran *Leturiaren egunkari ezkutua* idazlanak ekarri zuen berriztapena eta gizartean eragin zuen oihartzuna hartu zituen hausnarketa kritikoa egiteko helburutzat, haren zenbait alderdi jakin aztertzearekin batera. Biltzarraren zuzendaria Lourdes Otaegi Imaz Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa Batzordearen idazkaria izan zen.

Egun batzuk geroago, ekainaren 3an, Bilbok Liburu Azokan aurkeztu zen liburua. Egun horretan, euskaltzainburuarekin batera, Sebastian Gartzia Trujillo Literatura Ikerketa batzordeko kidea mintzatu zen.



Jose Luis Alvarez Enparantza / Txillardegi

LETURIAREN EGUNKARI EZKUTUA
eleberraren ekarpena
XX. mendeko euskal narratibaren
testuinguruan

EUSKERA
2007, 2
52. liburukia (2. aldia)
2008, BILBO

BILBOKO LIBURU AZOKA: 2008

Bilbon, 2008ko ekainaren 3an

Sebastian Gartzia Trujillo

Jaun andreok, egunon:

Jose Luis Alvarez Enparantza Txillardegik idatzitako *Leturiaren egunkari ezkutua* eleberriaren berrogeita hamar urte bete ziren 2007.urtean. Askoren iritziz, *Leturia* da lehen euskal eleberri modernoa. Hori dela eta, Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa Batzordean, jardunaldi batzuk antolatzea bururatu zitzaigun, *Leturiaren egunkari ezkutuaren* berrietasunak eta ekarpena aztertzeko asmoz. Jardunaldi horietan egindako hamaika hitzaldiak Udako Euskal Unibertsitatearen esparruan egin genituen, Donostiako Miramongo jauregian, 2007ko uztailaren 16, 17 eta 18 egunetan eta Euskaltzaindiak, gaur aurkezten dizuegun liburuan, bildu eta argitaratu egin ditu, beste eranskin interesgarri batzuekin.





Henrike Knörr

1947-2008

EUSKALTZAINDIA

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA

ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

www.euskaltzaindia.net

Txillardegik bere lehen eleberria burutu baino lehentxoago Euskal Herrian zer-nolako eleberriak idazten ziren aztertzen dute lehendabiziko bost hitzaldiek: Jean-Pierre Iratcheten *Antton*, Jose Eizagirrereren *Ekaitzpean*, Yon Echaideren *Alostorrea* eta *Joanak joan* eta Jose Antonio Loidiren *Hamabost egun Urgain'en*.

Eleberri hauek guztiok 1946tik 1955ra bitartean argitaratuak izan ziren. Ohitura, historia eta poliziazko eleberriak ditugu aipaturiko horiek guztiok, baserri-munduko narrazioak, euskaldun zaharrek idatzitakoak.

Urtebete geroago, 1956an, Txillardegik goitizendaturiko hogeita zazpi urteko euskaldunberri batek, euskara neutro samarrean, Euskaltzaindian antolatutako lehiaketa batean, *Leturiaren egunkari ezkutua* eleberria aurkeztu eta irabazle bilakatu zen, hurrengo urtean, hots: 1957an, Euskaltzaindiak berak argitaratu zuena.

Eleberri horretan, lehenengoz, gure tartean, istorioa euskal hiri batean hasi (Donostian demagun) eta Parisen gertatzen da eta eleberrien ohiko korapiloa ez zen mendi edo euskal herri batean suertatzen, protagonistaren barruan baizik, European zehar modan zegoen filosofia heterodoxoaren koordinatuetan, gainera: existentzialismo giroan, hain zuzen, eta Leturia, zeinen heriotza (suizidioa ote) ilun geratzen den narrazioan, sinesmenaren eta agnostizismoaren muga mugitzen da, protagonista koroarik gabeko gizaki arrunta delarik: gu gehienok bezalako.

Azken sei hitzaldietan, *Leturia* eleberriaren narrazio osagaiak aztertzen ditugu: literatura genero aldetik Leturia indefinitu samarra da: filosofia narra-



zioa ala narrazio filosofikoa; nola hartu zuten Leturiaren garaikideek testu berri berezi hura; eleberrigile ezezagun horrek nola irudikatu zituen, berrogeita hamar urte direla, orain horren modan jarri zaizkigun gizon eta emakume paradigmak eta erlazioak; zer motatakoak ziren Leturiaren erlijio kezka: sinestun ala agnostiko batenak? zeintzuk ziren literatura testu honen narrazio osagai klasikoen erabilera: denbora, espazioa, subjektoak eta abar..

Baliteke aztertu ditugunez gain, beste azterpuntuak ere interesgarriak izatea, baina bai lehen multzoan, bai bigarrenean aztertu ditugun horiek oinarritzko bezain interesgarriak direla ez digu inork ukatuko... eta, lehen interesatuaren, Txillardegiren beraren iritziz alegia, oso ongi aukeratu eta burutuak izan ditugu.

Txillardegi buru, aro berri bat sortu zen, orain berrogeita hamar urte, euskal eleberrigintzan. Urte luze horietan euskal eleberrigileek zer edo ozer erakutsi badigute, hauxe izan da: euskaldunok eleberrigintzaren moda berriak eta ausartienak geureganatzeko gauzak izan eta izaten garela. Eta ez hori bakarrik. Berritasunak berritasun eta modak moda, eleberri on batzuk ere idazti dizkigute euskal idazleek. Nahi genituzkeenak baino gutxiago: eleberriak, oro har, kopuruari begira, gutxi izaten dira gure tartean, ipuin edo olerkien parean. Hala ere, munduan zehar itzuliak, sarituak eta argitaratuak izan dira bat eta bi baino gehiago. Ez da gutxi. Ez gara, hain txarto, liga-txapelketa horretan ibili.

Erronka ez dago, beraz, batzuek maltzurkeriaz aldarrikatzen duten bezala moldagaitza eta laburra omen zaigun euskal hizkuntzan, eleberrigileen kantidad eta kalitatean baizik. Arazoa, bestalde, ez da eleberrigile gutxi ditugula. Baliteke, batez beste, inguruko literaturan baino eleberrigile gehiago izatea. Arazoa da, euskal eleberrigilerik onenetariko batek, Ramon Saizarbitoriak alegia, gogoratu digunez, euskaldunok, hain gutxi izanik, onenak izatera behartuta gaudela. Ez da erronka makala, eskergarria baino.

Lan egin dezagun, beraz, zaila den (zailena ote?) literatura genero hau lantzen. Asma ditzagun istorio interesgarriak. Horixe baita Txillardegi aurrelariari eta euskarari egin diezaiekegun ohorerik benetakoena.

* * *

En el año 2007 celebramos el cincuenta aniversario de la edición de *Leturiaren egunkari ezkutua* de Jose Luis Alvarez Enparantza, Txillardegi, primera novela moderna escrita en euskara. Con ese motivo Euskatzaindia organizó unas jornadas en la Universidad Vasca de Verano, la publicación de cuyas ponencias presentamos hoy ante ustedes.

Txillardegi inició este resto en un contexto dominado principalmente por novelas de corte costumbrista. *Leturia* es la primera novela vasca que trascurre íntegramente en ambiente urbano y en la que el conflicto que se nos narra se libra en el interior de un protagonista, angustiado por el existencialismo,

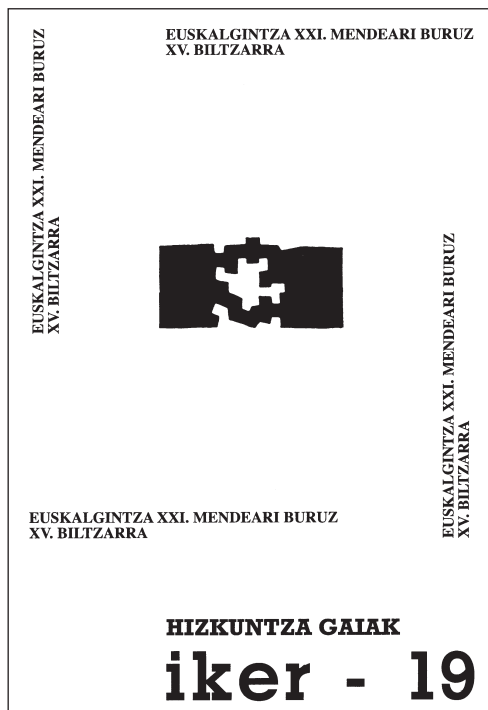
que vive, además, en frontera misma de la increencia religiosa. Leturia es un protagonista corriente e individualista, similar a muchos de los europeos de los años sesenta. Estos aspectos y otros de índole más estrictamente narrativa son los que se recogen en las ponencias de este libro, que el propio Txillardegui ha valorado como de mucho interés.

El camino iniciado por Txillardegui ha sido proseguido y superado por otros novelistas vascos, que se han ganado un merecido prestigio, incluso más allá de los límites de Euskal Herria. Los novelistas vascos se han mostrado abiertos a las influencias narrativas de la literatura universal y han demostrado, con creces, que el euskara posibilita, como cualquier otro de los idiomas, escribir textos literarios de calidad. El reto está en que los escritores vascos sigan dispuestos a transportar, mejorando incluso la carrera, el testigo de los pioneros.

EUSKALGINTZA XXI. MENDEARI BURUZ. XV. BILTZARRAREN AGIRIAK

2008ko martxoan, *Euskalgintza XXI. mendeari buruz. XV. Biltzarra* liburua argitaratu zuen Euskaltzaindiak.

Lan horretan, 2001ean, Bilboko Euskalduna Jauregian, Euskaltzaindiak burutu zuen XV. Nazioarteko Biltzarraren emaitza jasotzen da. Liburua Akademiaren Iker bildumaren 19. zenbakia da eta euskararen historia, hiztegegintza eta hizkuntza erduei buruz egindako hitzaldiak, txostenak eta mahai-inguruak biltzen ditu.



2001eko irailaren 17tik 21era bitartean, Euskaltzaindiak bere Nazioarteko XV. Biltzarra egin zuen, Bilbon. «Euskalgintza XXI. mendeari buruz» lemapean egin zen biltzar horretan Euskaltzaindiak gogoeta bideratu nahi izan zuen, euskararen iraganaz, orainaz eta geroaz. Horretarako, 9 hitzaldi eta 29 txosten aurkeztu eta eztabaidatu ziren hiru egunetan, eta bi mahai-inguru egin ziren.

Bilbon hizkuntzalari, hiztegi-gile, irakasle, kazetari, eta oro har, hizkuntzan adituak bildu ziren, xede nagusi batekin: XXI. mendearen atarian, euskararen iraganaz, orainaz eta geroaz gogoeta egitea. Euskal Herriko unibertsitateez gain –EHU, UEU, Deustuko Unibertsitatea, NUP, Baionako Unibertsitatea– kanpo-ko zentroetako ordezkariak ere izan ziren, hala nola Université de Genève, ILPGA – Institut de Phonétique, Valentziako Unibertsitatea, Helsinkiko Research Institute, Galeseko Unibertsitatea) eta baita UZEI, EIZIE, Elhuyar, AEK, HABE, Labayru, Mendebalde elkarte, Kazeterm edota Bostak Bat erakunde eta taldeetakoak ere. Orotara, 288 lagunek hartu zuten parte.

Irailaren 17tik 19ra bitarte horretan, hiru arlo nagusi landu zituzten biltzarkideek, egun bakoitza alor bati eskainiz. Lehenengo egunean, hizkuntza ereduen arloa landu zen, hots, hizkuntza estandarra eta aldaerak –euskalkiak, ahozko hizkerak, esparru berezietan erabiltzeko bestelako ereduak...–. Bigarren egunean, hiztegi-gintza izan zen hizpide nagusia, eta horrekin batera euskararen normalkuntzaz ere hitz egin zen. Azkenik, hirugarren egunean, hizkuntzaren historia aztertu zen. Bestalde, mahai-inguru bi ere egin ziren: «Gaurko hiztegi-gintzaren premiak eta arazoak», batetik, eta «Lekuko euskarak eta euskara batua: elkarren osagarri ala arerio?», bestetik.

PIARRES LAFITTEREN EKINTZABIDEAK (1920-1944)
Kultura jasoko euskaltzaleen sarearen baitan

Otsailaren 21ean, *Piarres Lafitteren ekintzabideak (1920-1944)*. *Kultura jasoko euskaltzaleen sarearen baitan* liburua aurkeztu zuten Euskaltzaindiak eta Euskal Herriko Unibertsitateak, Bilbon, Akademiaren egoitzan. Aurkezpena honako hauek egin zuten: Andres Urrutia euskaltzainburuak, Ludger Mees, Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara errektoreordeak, eta Amelia Hernández Mata egileak. Liburua Akademiaren *Iker* bildumaren 20. zenbakia da eta Euskal Herriko Unibertsitatearen eta Akademiaren arteko hitzarmenari esker argitaratu da.



Piarres Lafitteren ekintzabideak (1920-1944) liburua Amelia Hernández doktorego tesia da eta Joseba Agirreazkuenaga eta Javier Díaz Nociren zuzendaritzapean burutua da. Izenburuak adierazi bezala, Piarres Lafitte idazle lapurtarraren figura eta lana aztertzen ditu zehatz-mehatz. Lehenbiziz, testuinguru historikoan kokatzen gaitu egileak. Amelia Hernándezen hitzetan, «Lafitte pentsalariaren aro entzutetsuaren aurretiko urteak ekintza intelektualez josirik baino ezin dira egon; pentsalari, intelektual eta zientifikoez inguraturik baino ezin dira egon, ekintzok burutu ahal izateko. Izan ere, intelektual baten emaitzak emankorrak izanez joango dira besteekiko ez adostasunek eta ezta-baidek eraginda, iritziok pentsalari horren pentsamoldea landuaraziko baitute. Erakusle gisa, Piarres Lafitteri buruzko gure lan hau, non jende ikasia baino ez zaigun agertuko irakaslearen sarekideen artean».

LITERATURA TERMINOEN HIZTEGIA

Ekainaren 20an, *Literatura Terminoen Hiztegia* aurkeztu zuen Euskaltzaindiak, egoitzan. Hiztegia Akademiaren «Hiztegiak» bildumaren zenbaki berria da –Hiztegiak 13– eta Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa Batzordeak egin du. Bilbao Bizkaia Kutxaren laguntzaz argitaratu da. Aurkezpena honako hauek egin zuten: Andres Urrutia euskaltzainburuak; Jean Haritschelhar, Literatura Ikerketa batzordeburuak; Lourdes Otaegi, batzordearen idazkariak; eta Gorka Martinez, BBK Fundazioaren buruak.

Andres Urrutia pozik agertu zen, «bide luze baten ondoren» Hiztegia kalean dagoelako. Hiztegiaren xede nagusia azpimarratu zuen –«Literaturaren teoria, historia, eta kritikaren berri emateko euskaraz garatu den lexikoa

LITERATURA TERMINOEN HIZTEGIA

EUSKALTZAINDIA

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

2008

agertzea, finkatzea eta azalpen testuetan erabiltzea»– eta Hiztegia egin duten guztiak zoriontzear gain, Bilbao Bizkaia Kutzari eman zizkion eskerrak, «BBK-k posible egin duelako Hiztegi hau gure artean agertzea».

Gorka Martinez BBK Fundazioaren burua mintzatu zen ondoren. BBK-k Akademiari zor dion errespetua aipatu zuen –«hau bezalako egitasmoetan behin eta berriro hartuko dugu parte, Akademiak egiten duen lana ezinbestekotzat jotzen baitugu»– eta aurrerantzean ere Euskaltzaindiarekin elkarlanean aritzeko asmo irmoa erakutsi zuen.

Literatura Terminoen Hiztegia euskal literaturako terminoen hiztegiaren lehen edizioa eta saioa da eta haxe da bere xede nagusia: literaturaren teoria, historia, eta kritikaren berri emateko euskaraz garatu den lexikoa agertzea, finkatzea eta azalpen testuetan erabiltzea.

Hiztegi hau Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa batzordeak 17 urteetan egin duen lanaren emaitza da. Izan ere, Literatura Ikerketa Batzordea sortu zen une beretik, hots 1991tik, literatura arloko lanetan erabiltzen den terminologia finkatzeko eta ikertzeko beharra azpimarratu zen. Batzordearen lehen bileretan hiztegiaren oinarritzko egitura eta sarrera zerrenda finkatu ziren, baita lan metodologia ere.

EUSKALTZAINDIA SARAKO EUSKAL IDAZLEEN XXV. BILTZARREAN: EUSKALTZAINAK BILDUMA BERRIAREN HASIERA ETA AURKEZPENA

2008ko martxoaren 24an, urtero bezala Pazko astelehenez, Sarako Idazleen Biltzarra egin zen herriko polikiroldegian. Sarako Turismo Bulegoak eta Euskal Kultur Erakundeak antolatzen duten biltzarrera Euskaltzaindia urtero joaten da, eta hor bere azken argitalpenak erakusten ditu.

Euskaltzainak bilduma berria da, eta horren 1. liburukia 2007ko abenduan aurkeztu zen Senperen: Henri Duhauk paratu zuen *Gratien Adema, Zaldubi, saindu batzuen biziaz*.

Euskaltzainak bilduman euskaltzain izan diren eta direnen obrak eta eurei buruzko azterketak argitaratzeari ekin dio Akademiak.



EUSKALTZAINAK BILDUMAREN 2. ETA 3. ZENBAKIAK

2008an, Akademiak bi liburu berri aurkeztu zituen Sarako Biltzarrean, hots: *Pierre Broussain. Sa contribution aux etudes basques*, Pierre Charrittonek idatzia, eta *Pierre Lhande. Yolanda eta beste euskarazko idazlanak*, Jon Casenavek paratua. Aurkezpenean hauek izan ziren: Andres Urrutia, Jean Haritschelhar, Jon Casenave eta Pierre Charritton.

Aipatu bi liburuak Euskaltzaindiaren Euskaltzainak izeneko bildumaren 2. eta 3. liburukiak dira.

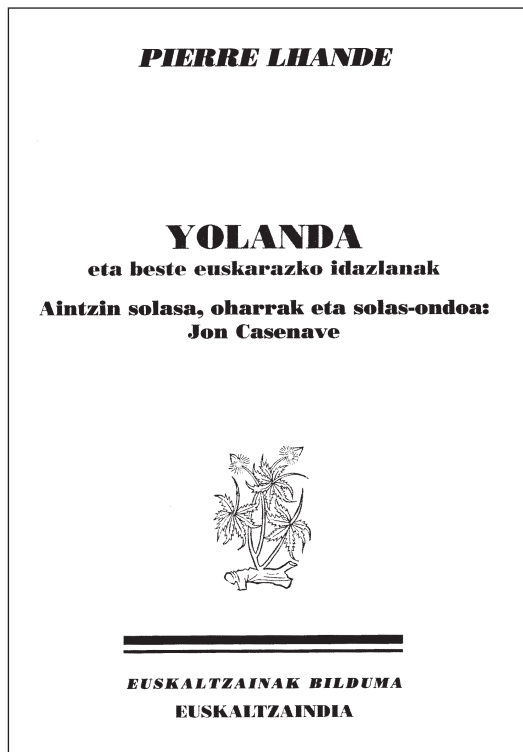
PIERRE CHARRITTON

PIERRE BROUSSAIN

Sa contribution aux etudes basques



EUSKALTZAINAK BILDUMA
EUSKALTZAINDIA



* * *

Sarako Biltzarrak bi urtean behin bi idazle omentzen ditu. Aurten Txomin Peillen euskaltzain emeritua eta Xipri Arbelbide euskaltzain urgazlea izan dira hautatuak. Biek euren poza adierazi zuten: Txomin Peillenek saria euskarari eman diotela azpimarratu zuen eta Xipri Arbelbidek Sarako Biltzarraren xarma azpimarratu zuen, idazle eta irakurlearen arteko harremana sendotzen duelako.

PEDRO DE YRIZARREK EUSKAL ADITZ LAGUNTZAILEARI ESKAINITAKO LAN OSOAREN AZKEN LIBURUKIA

Uztailaren 10ean, *Morfología del verbo auxiliar vasco (compendio/índice/index)* liburua aurkeztu zen Euskaltzaindiaren egoitzan. Liburua Pedro de Yrizar izan zenaren *Morfología del verbo auxiliar* liburu sortaren azken emaitza da: hamabosgarren liburukia. Liburu horietan guztietan euskal aditz laguntzailea bere azterketaren oinarri izan zuen Yrizarrek.

Euskal aditza eta euskalkiak dira Yrizarrek gehien jorratu zituen gaiak. Beti ere Louis-Lucien Bonaparteri jarraikiz, euskalki guztietako aditz laguntzailearen morfologia oso-osorik aztertu zuen eta liburu zehatzak osatu zituen, mapa ugariz hornituak. Liburu horiek guztiak Euskaltzaindiak argitaratu ditu.

Morfología del verbo auxiliar vasco liburu sorta honetan, Yrizarrek Koldo Artola ohorezko euskaltzaina izan du laguntzaile.



Aurkezpena honako hauek egin zuten: Andres Urrutia euskaltzainburuak; Jose Luis Lizundia diruzainak; Koldo Artola ohorezko euskaltzainak; eta Iñigo Yrizar Pedro de Yrizarren semeak.

Andres Urrutiak esan zuenez, «zin-zinez ohore handia da niretzat lan honen azken liburuari sarrera hitzak jartzea. Izan ere, eskuan du irakurleak euskal aditza osoa, lekuz leku eta euskalkiz euskalki, ederki atondua eta aurkeztua, ezin baztertzeko ikerketa baten bidez».

Koldo Artolak egindakoaren garrantzia azpimarratu nahi izan zuen: «Perspektibarekin begiratuta, lehenengo liburuak argitaratu zirenetik denbora gutxi samar igaro bada ere, iruditzen zait lanak merezi zuela, zenbait lekutan gertatazen ari den transmisio-higaturaren tamalak, alde batetik, eta leku guztietan edo gehienetan euskara batuaren eraginak, bestetik, oso zail egingo bailukete etorkizun hurbilean arestiko urteetan bildu moduko informazioa eskuratzea».

Ondoren, Jose Luis Lizundia mintzatu zen. Gogora ekarri zuen bera ere «Yrizarren laguntzaileen sare»ko kide izan zela: «Euskaltzain oso, ohorezko edo urgazle askoren bidez, J. San Martin, L. Villasante, E. Erkiaga, J. M. Satrustegi eta bestez baliaturik, izugarritzko harreman sare oparoa sortu zuen Pedro Yrizarrek, euskal herrialde guztietako informatzaileekin hornitua. Egunen baten, familiaren baimen eta laguntzarekin, “Pedro Yrizar Sarea” deituko niokoen harreman gutuneria biltzea, sailkatzea eta digitalizatzea litzateke egitasmo oso interesgarria; zeren eta gutunerian ez lirateke gaur aurkezten dugun Euskal Aditz Laguntzailearen bilduma osoari buruzko, tokian tokiko galdera-erantzunak bakarrik aurkituko, baita dialektologiari buruzko iritzi trukaketa aberasgarriak ere».

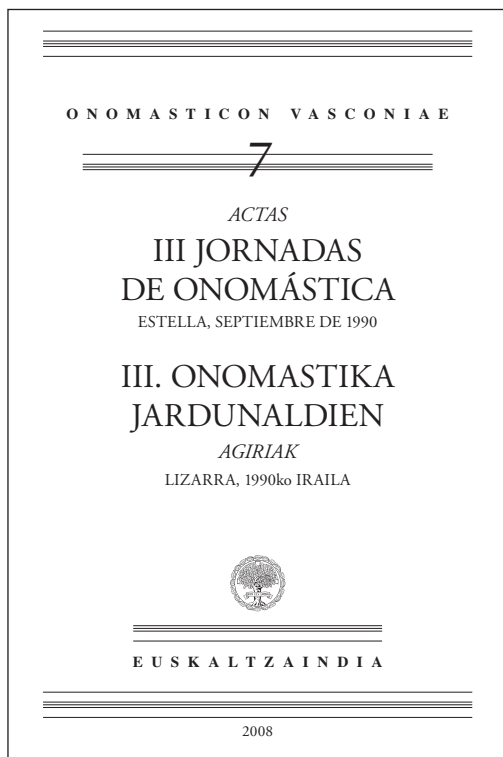
Iñigo Yrizarrek esker oneko hitzak izan zituen, «Liburu honek nire aitaren lana biribiltzen du»- bai Euskaltzaindiarentzat, bai eta bere aitari laguntza eman zioten guztientzat ere, bereziki Koldo Artolarentzat «nire aitak esaten zuen Koldo bere oinak, bere eskuak eta bere burua, dena batera zela»-. Berziki, Henrike Knörr zena izan du gogoan Iñigo Yrizarrek. Betidanik aitari emandako laguntzagatik, batetik, eta modu berezian, *Memorias de un vasólogo* liburua kaleratzako egin zuen lanagatik: «Bera izan baitzen benetan liburu horren argitalpena posible egin zuena».

Amaitzeko, Yrizarrek egindako lana euskarri informatikoan ipintzeko konpromisoa azaldu zuen euskaltzainburuak.

III. ONOMASTIKA JARDUNALDIEN AGIRIAK

Uztailaren 30ean, *III. Onomastika Jardunaldien agiriak* (Lizarra, 1990eko iraila) liburua kaleratu zuen Euskaltzaindiak. Egun horretan, egoitzan egin zen ekitaldi batean, eskura eman zitzaaien ale bana hauei:

- Txari Santiagori –Henrike Knörren alargunari– eta Eneko Knörri, Henrikeren semeari, Henrike Knörr izan baitzen argitalpen honen arduradun.
- Maria Ángeles Líbanori, argitalpena gainbegiratzen Henrike Knörri laguntza eman zionari.



Esan bezala, Henrike Knörr zenak egin zituen liburu honen koordinazio lanak, Maria Angeles LÍbanoren laguntzarekin. Knörrrek berak sortu zuen Akademiaren *Onomasticon Vasconiae* bildumaren zazpigarren zenbaki hau inprimategiko bidean utzita hil zen, eta ez zuen ikusi argitaratuta. Hori dela eta, zabaltzen hasi baino lehen, Akademiak Henrikeren familiari eman nahi izan zion liburua, baita LÍbanori ere. Iker sailburua zena gogoan edukitzeko ekitaldi xumea izan zen.

III. Onomastika Jardunaldien agiriak (Lizarra, 1990eko iraila) Akademiaren *Onomasticon Vasconiae* bildumaren 7. liburukia da. Liburu horrek, 1990eko irailean burutu ziren III. Onomastika Jardunaldietan aurkeztutako ponentzia eta komunikazio guztiak biltzen ditu. Lizarran egin ziren, herri horren Foruaren 900.urteurrenaren ospakizunekin bat eginez eta bertako Udalaren eta Nafarroako Gobernuaren babesarekin.

Guztira, 27 lan jaso dira, Europa mailako aditu eta ikerlari puntakoen eskutik. Horietarik askok Lizarrerriko toponimia dute hizpide –euskarak eskualdean izan zuen bilakaera historikoa ere azaldu zuen Jose Mari Satrustegi zenak–, baina beste ikerketa-arlo batzuk ere nabarmendu daitezke.

BESTE BERRI BATZUK

EUSKARAZKO TESIEN KOLDO MITXELENA SARIA-REN AURKEZPENA

Apirilaren 16an, Euskal Herriko Unibertsitateak eta Euskaltzaindiak «Euskarazko Tesien Koldo Mitxelena Saria» aurkeztu zuten. Saria euskarazko ikerketa bultzatzeko eta sustatzeko asmoz sortu dute bi erakundeok eta bi urterik behin deituko da.

Aurkezpenean honako hauek izan ziren: Andres Urrutia, euskaltzainburua; Ludger Mees, EHUKo Euskara errektoreordea; Joseba Lakarra, euskaltzain osoa eta EHUKo irakaslea; Koldo Mitxelenaren familiaren ordezkaria; Juan Ignacio Pérez Iglesias, EHUKo errektorea.

Haiek azaldu bezala, bost jakintza-arlo nagusi sarituko dira: Zientzia esperimentalak; Ikasketa teknikoak; Osasun zientziak; Gizarte zientziak eta Zientzia juridikoak; eta Giza zientziak.

Saria sortu ez ezik, 2008ko deialdia ere egin zuten aipatu bi erakundeok. Sari honen epaimahaia honako hauek osatuko dute: EHUKo Euskara errektoreordea, epaimahaiburua izango denak; Euskaltzaindiaren Iker sailburua, epaimahaibuorde gisa arituko denak; EHUKo Euskara Zerbitzuaren zuzendariak; eta bost jakintza-arloetako bina doktorek. Bestetik, EHUKo errektorea eta euskaltzainburua ohorezko buruak izango dira eta botorik ez dute izango. Azkenik, Euskara Errektoreordetzako teknikariak idazkari lana egingo du eta, ohorezko buruek bezala, botorik ez du izango. Irabazleek oroigarria, diploma eta 2.000 euro jasoko dituzte.

EUSKALTZAINDIA ETA OLASO DORREA SORRERAKUNDEA

Otsailaren 13an, Euskaltzaindiak eta Olaso Dorrea Sorrerakundeak elkarlanerako hitzarmena sinatu zuten, Bergarako Olaso Dorrean, Sorrerakundearen egoitzan. Hitzarmen horri esker, Olaso Dorrea Sorrerakundearena den ondare bibliografiko eta artxibistikoa Euskaltzaindiaren egoitzan gordeko da, hots: George Lacomberen Biblioteka eta Olaso Dorrea Sorrerakundearen Artxibo Historikoaren XX. mendeko atala, Telesforo Monzon eta Maria Josefa Ganuza emaztearen familiaren ondareak barne.

Euskaltzaindiaren izenean, Andres Urrutia euskaltzainburuak sinatu du hitzarmena eta Olaso Dorrearen Sorrerakundearenean, Jose Luis Elkoro lehen-dakariak. Horren ondorioz:

- Olaso Dorrea Sorrerakundearena den George Lacombe zenaren ondare bibliografikoa Euskaltzaindiaren egoitzan gordeko da. Hamar urtez izango da bertan eta Akademiak bere gain hartzen du ondare horren kontserbazioa eta katalogazioa. Katalogazioa jada eginda dauka Euskaltzaindiak.
- Olaso Dorrea Sorrerakundearen Artxibo Historikoaren XX. mendeko atala Euskaltzaindiaren egoitzan taxutu eta ordenatuko da. Lan hori hiru urteko epean egingo du Akademiak.

Maria Dolores, Isidro eta Telesforo Monzonek eta Maria Josefa Ganuzak sortu zuten Olaso Dorrea Sorrerakundeak. Gaur egun, hainbat kidek osatzen dute Fundazioa, horien artean Euskaltzaindia bera delarik.

Olaso Dorrea ondare dokumental eta bibliografiko hauen jabea da:

1. Georges Lacombe Ondarea:

- Artxiboa. Edukia: Europako euskalari nagusien artxiboak (Bonaparte, Uhlenbeck, Van Eys, Dodgson, Vinson...).
- Biblioteka. Edukia: XVI-XVII-XVIII. mendeetako euskal literatura-ko liburu garrantzitsuenak. Historia liburu esanguratsuak, gehienak Ipar Euskal Herriko ikuspuntutik (Lancre, Oihenart, Xaho, Diharce de Bidassouet, Cenac Moncaut, etab.).

2. OIasoko Ondarea:

– OIasoko Artxiboa, bi zatitan banatuta:

- Artxibo historikoa I (1990eko hamarkadaren hasieran Borja Aginagaldeek taxutua).
- Artxibo historikoa II.

– OIasoko Biblioteka.

3. Eskuratutako Ondare dokumentalak:

– Iturri ezberdinetako hainbat artxibo eta material.

NAFARROAKO GOBERNUAREN ETA EUSKALTZAINDIAREN ARTEKO HITZARMENA: 2008

Maiatzaren 30ean sinatu zen Nafarroako Gobernuaren eta Euskaltzaindiaren arteko aurtengo hitzarmena. Akademiaren izenean, Andres Urrutia euskaltzainburuak sinatu zuen eta, Foru Gobernuaren izenean, Xabier Azanza Euskarabidea - Euskararen Nafar Institutuaren zuzendari-kudeatzaileak.

Akordio horrek babesten dituen Euskaltzaindiaren izaera orokorreko eginkizunez gain, honakoak adostu dira 2008rako:

- Euskararen Herri Hizkeren Atlas (EHHA) egiteko Nafarroako 3 herri-tako grabazioak euskarritan paratu eta ematea.
- Euskal Corpus Onomastikoa: Nafarroari dagozkien lanei jarraipena ematea.
- Argitalpenen hauek kaleratzea: Axularren *Gero* (berrargitalpena, euskaraz eta gaztelaniaz) eta Edu Zelaietaren *Baztan-Bidasoako hizkeren azterketa dialektologikoa*.
- Nafarroako Legeen lexiko juridiko-administratiboa lantzea.
- Aipaturiko lexikoarekin zerikusia duen terminologiari buruzko mintegia.

EUSKALERRIA IRRATIA

Ekainaren 12an (2008-VI-12), *Euskalerria* Irratiak eta Euskaltzaindiak lehendabiziko lankidetzeta-hitzarmena sinatu zuten, Iruñean, irradiaren egoitzan. Hitzarmen horrek, bi erakundeen arteko loturak sortzea du helburu, elkarren aitopenetik abiatuz. Biak elkarlanean arituko dira, bereziki euskararen normalizazioari buruzko proiektuak gauzatzeko eta Euskaltzaindiak euskararen arloan ezarritako arauak zabaltzeko.

Euskalerria Irratiaren izenean Jose Antonio Solano Iruñeko Komunikabideak S.A. enpresaren kontseiluburuak eta Mikel Bujanda zuzendariak sinatu zuten eta, Euskaltzaindiarenean, Andres Urrutia euskaltzainburuak. Sinatze ekitaldian Andres Iñigo, Sagrario Aleman eta Patxi Zabaleta euskaltzain nafarrak; Jose Luis Lizundia, diruzaina; Juan Jose Zearreta, kudeatzailea eta Pello Telleria, idazkariordea ere izan ziren.

ZUZENKIZUNAK / FE DE ERRATAS
EUSKERA, LII (2007, 3)

Or. / Pág.	Dio / Dice	Esan behar du / Debe decir
1165	« Irunberri / Lumbier »	« Lumbier / Irunberri »
